luptele romanilor cu b
Libraria
PRET
LEI
0 01 0001 702230

Simion Ghişa a făcut parte din g
încetarea luptelor de pe teritoriul rom
Bucureşti, a traversat imperiul rus în haos pentru a ajunge la trupele de voluntari români constituite din foştii prizonieri ardeleni şi bucovineni din armata austro-ungară capturaţi de ruşi în prima parte a primului război mondial. A traversat Rusia cuprinsă de războiul civil, a fost luat prizonier de bolşevici, a scăpat ca prin minune şi a reuşit să ajungă la Corpul Voluntarilor Români după nenumărate peripeţii.

Aici a preluat comanda unei companii româneşti în luptele sălbatice împotriva bolşevicilor. Acestea sunt memoriile lui şi a unei generaţii de patrioţi adevăraţi, care nu au dat nici un pas înapoi, vărsându-şi sângele şi riscându-şi viaţa pentru un vis şi un suprem ideal: România Mare. Redăm integral amintirile sale din memorabila campanie românească din Siberia, la mii de kilometri de ţara mamă, unde bărbaţi vajnici şi neînfricaţi au făcut gloria numelui de român, lăsând generaţiilor următoare o extraordinară pildă de curaj şi dăruire sub culorile drapelului patriei.

Să le preţuim faptele şi să le venerăm amintirea, deoarece uitarea ar fi cea mai grea jignire adusă actelor eroice ale celor care ne-au lăsat moştenire această cronică ce dovedeşte încă o dată că realitatea depăşeşte de departe orice ficţiune.

„ ...dintr-o dată valea răsună de trăsnetele puştilor şi ale mitralierilor. Bolşevicii se vedeau atacaţi chiar în capul coloanei, dar erau atât de buimăciţi, încât o tuliră iarăşi înapoi, din ce în ce mai aproape de bătaia armelor noastre. Se adunară ca o turmă de oi, toţi strigau şi nu ştiau încotro să o apuce. Numai după vreo zece minute înţeleseră că plumbii zboară dinapoia lor. Atunci învălmăşeala fuse şi mai mare. Cei mai mici şi slabi fură turtiţi, cei tari îşi tăiară drum înainte şi apucară în goană nebună spre gura văii. Ieşirea, însă, era ţinută sub focul mitralierei şi detaşamentului de pe dâmb. Cei din vale trăgeau fără să mai ochească în mulţimea care turbase de groază. Bolşevicii aruncară armele şi se puseră în zăpadă, unii pe pântece, alţii şezând. Semn de predare.

...În timpul acesta, coloana începu înaintarea pe vale şi îndată după cotitură, bolşevicii se văzură faţă în faţă cu albii.

- La baionetă! comandă cineva de la bolşevici şi vreo 200 se aruncară asupra coloanei noastre.

Dar nu s-au putut apropia nici până la 100 de paşi şi, orbiţi de focurile noastre, aruncară armele."

SIMION GHIŞA

ISBN: 978-973-8935-70-9

6423114000072

SIMION GHIŞA
LUPTELE ROMÂNILOR CU BOLŞEVICII ÎN SIBERIA
1918-1920

Istoria Adevărată
3

SIMION GHIŞA

LUPTELE ROMÂNILOR CU BOLŞEVICII ÎN SIBERIA 1918-1920

Istoria Adevărată

Editura MARIST

ISTORIA ADEVĂRATĂ

LUPTELE ROMÂNILOR CU BOLŞEVICII ÎN SIBERIA (1918 -1920)

DE

SIMION GHIŞA

Editor: **Editura Marist**

Baia Mare str. M.Sadoveanu nr. 13, jud. Maramureş
tel. 0262-219421, 0362-800812, 0723-570248
E-mail: office@marist.ro
www.marist.ro

Toate drepturile rezervate

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
GHIŞA, SIMION
Luptele românilor cu bolşevicii în Siberia (1918 -1920) / Simion Ghişa - Ed. a 2-a, rev. – Baia Mare: Marist, 2009
ISBN 978-973-8935-70-9

94(498)

CUVÂNT ÎNAINTE AL COLECȚIEI

De ce "Istoria adevărată"?

La aproape douăzeci de ani de la revoluție, s-ar putea crede că pecetea minciunii impuse de peste patru decenii de neadevăruri şi deformări produse de propaganda comunistă a avut timp să se şteargă, iar românii să poată să-şi descopere adevărata istorie, de care pot fi mândri, şi care îi poate face să stea drepți, cu fruntea sus, între națiunile libere ale Europei şi ale lumii. Dar, din păcate, şi din diferite motive, nu a fost aşa. Numărul petelor albe de pe istoria frământată a națiunii române continuă să fie ridicat, prea puține lucrări serioase şi bine documentate, lipsite de subiectivitate, apărând să arunce lumină asupra aspectelor cvasinecunoscute ale luptelor pentru idealurile naționale, asupra imenselor jertfe şi suferințe îndurate de poporul român pe drumul spinos şi întortocheat spre atingerea țelurilor sale.

Încă rămân necunoscute nenumărate episoade eroice, epice, pe care fiecare popor ar fi mândru să le înscrie în panoplia realizărilor sale. Prin necunoaşterea lor condamnăm adevărați eroi, cu tot sacrificiul lor, la o uitare nedreaptă, şi cu atât mai dureroasă cu cât este dublată de o ignoranță totală asupra subiectului în discuție.

Fie că vorbim despre mărețe fapte de arme, de eroism, curaj sau rezistență îndelungată împotriva unor sorți mai mult decât potrivnici, avem datoria să le cunoaştem, să le apreciem şi să le lăsăm moştenire copiilor noştri ca nişte adevărate pilde despre cum au fost şi ce au făcut români adevărați, care nu s-au gândit atunci la ei şi la binele lor, ci la urmaşii care ar fi trebuit să trăiască într-o țară mare, liberă şi frumoasă, aşa cum au visat-o ei. Fie că vorbim de moții neînfricați care l-au urmat pe Avram Iancu în citadela de neînvins a Apusenilor, fie de luptători în războaie sau de cei care au rezistat în munți cu arma în mână împotriva comunismului, pe toți

i-a animat un singur gând: iubirea față de țara şi națiunea română. Ignorarea sau uitarea faptelor acestor martiri ai cauzei românismului ar fi pentru ei ceva mai presus de suprema umilință. Nu s-au plecat în fața duşmanilor, superiori din toate punctele de vedere, ca şi număr, armament, echipare sau pregătire, dar suntem convinşi că evitarea pomenirii faptelor lor de către urmaşi le-ar provoca de dincolo de mormânturi o suferință chiar mai mare decât cea din timpul vieții lor, o viață a încercărilor supreme.

În acest spirit, editura a lansat această colecție intitulată "Istoria adevărată", ce va cuprinde memoriile şi mărturiile participanților la evenimente, fără a le da vreo interpretare partizană.

În concluzie, citiți şi aflați ceea ce a fost şi va rămâne istoria noastră adevărată!

CUVÂNT ÎNAINTE

O Anabasis românească, numea istoricul Constantin Kirițescu epopeea voluntarilor români din batalioanele constituite din prizonierii ardeleni şi bucovineni, din armata austro-ungară în lagărele ruseşti ale primului război mondial. Siliți să lupte sub un steag bicefal străin de gândurile şi aspirațiile lor, aceştia şi-au vărsat eroic sângele pe câmpurile de luptă ale Galiției şi oriunde bunul plac al împăratului de la Viena i-a trimis ca şi carne de tun. Românii, alături de polonezi, au constituit cele mai brave trupe luptătoare pe care monarhia austro-ungară le-a putut angaja în cumplitele bătălii ale primului război mondial. Era bravura de generații care a făcut din români luptători extraordinari cu calități dovedite de nenumărate ori de-a lungul istoriei.

Ardelenii şi bucovinenii nu puteau să-i facă de ruşine pe înaintaşii lor din batalionul de grăniceri năsăudeni care l-a oprit pe marele Napoleon Bonaparte din marşul său triumfal în fața podului de la Arcole, la 15 noiembrie 1796. Sub stăpânirea austro-ungară, s-au bătut cu vitejie făcându-şi datoria de soldați în slujba imperiului, chiar dacă inima îi chema spre altă direcție, spre alt țel, spre patria mamă. Unii au fost luați prizonieri şi internați în lagăre pe tot imensul cuprins al Rusiei.

După intrarea României în război, la 15 august 1916, s-a încercat, cu mari dificultăți, înrolarea acestor prizonieri în armata română. Greutățile au fost nu numai de natură birocratică, ci şi de natură politică, Imperiul Țarist nu vedea cu ochi buni întărirea legăturilor dintre frați, care ar fi putut duce la crearea unui stat mare şi puternic la gurile Dunării, care să îi bareze avansarea ulterioară

spre Peninsula Balcanică şi Constantinopol, spre ceea ce visa Petru cel Mare cu două sute de ani înainte.

Totuşi, mai bine de trei mii de voluntari ardeleni şi bucovineni din foştii prizonieri la ruşi participă la marile bătălii din vara lui 1917, aducându-şi tributul de sânge la Mărăşti, Mărăşeşti şi Oituz, contribuind la înscrierea unei pagini de glorie a armatei române.

Dar după revoluţia bolşevică din 1917, soarta prizonierilor români devine mai problematică. Se trezesc prinşi în mijlocul războiului civil, dar totuşi, se organizează cu scopul de a servi României, chiar dacă ţara era deja îngenuncheată prin prevederile păcii de la Buftea-Bucureşti. Planul iniţial, de a-i trece pe voluntari pe frontul francez, eşuează. Generalul Berthelot preconizează apoi edificarea unui front antibolşevic, la care să participe ruşii albi, rămaşi credincioşi ţarului, cazacii de pe Don şi voluntarii cehoslovaci, polonezi, iugoslavi, letoni şi români. Ceea ce s-a realizat, se va vedea mai departe.

Ofiţeri români demisionează din armată şi trec în Rusia, înfruntând nenumărate primejdii pentru a ajunge la corpul de voluntari români pentru a-i instrui şi a-i conduce în luptele ce vor să vină. Căci acele lupte vor veni, şi încă destul de rapid. Prinşi în vâltoarea războiului civil, voluntarii români vor lupta şi se vor jertfi pe altarul patriei, fiind printre cei ce vor ţine steagul românesc ridicat, chiar dacă ţara se află sub jugul unui armistiţiu dur impus de puterile cuceritoare. Aceasta este epopeea celor care au refuzat ideea unui dictat prin forţă şi, la mii de kilometri de patrie, au fost printre primii care au jurat credinţă României Mari şi Unite. S-au organizat şi au luptat pentru România Mare, împotriva bolşevicilor ce se aflau în stare de război cu România pe Nistru. Când s-a întrupat România Mare, ei încă luptau. Au luptat şi după asta, cu credinţa în Dumnezeu şi neamul lor.

Aceşti ofiţeri au renunţat la tot ce aveau în ţară, la calmul şi confortul relativ dat de încetarea operaţiunilor militare odată cu încheierea păcii cu Puterile Centrale în urma ieşirii Rusiei din

război, doar pentru a pleca să-şi facă datoria conducând trupele de voluntari în Siberia, împotriva altor duşmani ai neamului românesc. Înfruntând primejdii de neînchipuit, traversând teritorii inamice şi linii de front în plină luptă, epopeea lor este ceva de neimaginat. Este cazul în care realitatea depăşeşte ficţiunea.

Simion Ghişa, alături de Elie Bufnea, au fost printre aceşti ofiţeri. Dar ei şi-au lăsat scrise întâmplările şi păţaniile de-a lungul a mai bine de trei ani şi mii de kilometri parcurşi, mare parte pe jos, înfruntând pericole pentru a ajunge la Corpul Voluntarilor Români din Siberia, apoi în luptele grele printre troiene de zăpadă împotriva trupelor bolşevice. Bravura de care au dat dovadă voluntarii români i-au făcut pe bolşevici să denumească corpul românesc „Dikaia divizia" – Divizia sălbatică.

Relatăm aici memoriile lor, fără a schimba ceva din ceea ce au scris sau simţit, lăsându-vă dumneavoastră, cititorilor noştri, să le judecaţi faptele şi meritele. Fiindcă ele au fost supuse deja judecăţii istoriei.

NOTĂ:

Despre Simion Ghişa se ştiu puţine lucruri, chiar şi astăzi. Era originar din părţile Sălajului, a luptat ca ofiţer în primul război mondial în armata austro-ungară, participând la luptele din Galiţia. După intrarea României în război la 15 august 1916, îl găsim cutreierând lagărele de prizonieri din imensitatea Rusiei şi recrutând soldaţi şi ofiţeri români căzuţi prizonieri din armata austro-ungară, pentru a-i înrola în armata română ce lupta împotriva Puterilor Centrale.

După încheierea păcii de la Bucureşti, consecinţă a celei de la Brest-Litovsk, ca urmare a defecţiunii Rusiei în urma revoluţiei bolşevice, Simion Ghişa, alături de alţi ofiţeri, printre care şi Elie Bufnea, începe odiseea traversării teritoriului ucrainean, apoi a celui ocupat de bolşevici, a frontului dintre ruşii bolşevici şi cei albi pentru a ajunge în Siberia, pentru a se alătura voluntarilor români ce luptau în Siberia şi duceau lipsă acută de ofiţeri.

Redăm aici memoriile sale, aşa cum au apărut în anul 1930, despre această extraordinară aventură, nu povestită, ci trăită la cote maxime, demonstrând încă o dată că realitatea depăşeşte cu mult orice ficţiune imaginabilă.

PROLOG

Era după pacea de la Bucureşti. Pace umilită pentru şoimii Carpaţilor, care, în luptele mari din vara anului 1917, vârâră în fiorii morţii pe toţi duşmanii care ne-au călcat moşia, vadurile şi potecile munţilor. Dar camarazii de arme de peste Nistru, în cea mai grea cumpănă a neamului, ne părăsiră, luând drumul stepelor, ca să-şi ucidă, să-şi sugrume ţara-mamă. Escadroanele de cavalerie şi sotniile de cazaci, legendari eroi si demni urmaşi ai zaporojenilor lui Taras-Bulba şi ai atâtor hatmani viteji, ne-au rămas credincioşi până la ceasul din urmă.

Doamne, îmi aduc aminte de încordarea oştirii noastre, din vara anului 1917, poate cea mai mare din tot lungul veacurilor, pentru că aici, pe câmpiile Moldovei lui Ştefan cel Mare, trebuia să dovedească acest neam că e demn să trăiască, că idealul lui nu e o himeră, ci ceva real, şi de la întruchiparea lui atârnă soarta noastră de aici încolo. De la cel mai umil soldat până la cel mai strălucit general – fără să mai amintesc de jertfa de abnegaţie a marelui nostru voievod şi a celei mai mândre şi duioase flori a plaiurilor noastre dunărene, a Reginei Maria – toţi şi-au făcut datoria. Binecuvântat fie numele eroilor care au căzut muşcând ţărâna şi pentru ultima dată au privit cerul şi soarele Moldovei. Vântul ce leagănă iarba pe mormintele lor rătăcite va duce povestea lor pe tot întinsul şes românesc şi al plaiurilor carpatine, pentru ca fiii şi nepoţii

lor să-şi amintească povestea neamului, să-şi iubească şi mai mult ţara, acum, când destinul ne-a strâns într-un mănunchi de la Tisa la Nistru şi din Maramureş la Dunărea bătrână.

După vremuri de straşnică vitejie, urmară ispite – doliul naţiunii noastre – armistiţiul şi pacea separată de la Bucureşti. Mica, despoiata, dar viteaza noastră ţară, trebui să-şi plece emblema înaintea vandalilor. Nu s-a găsit român în Moldova care să poată prinde condeiul şi să subscrie această umilinţă a noastră, a trebuit să fie comandată din Bucureşti o stârpitură a neamului, care de dragul nemţilor, a preferat să rămână în locurile ocupate. Spulbere-i vântul amintirea! ...

În aceste zile de restrişte o duioasă mângâiere a fost reîntoarcerea Basarabiei la Ţara-Mamă. Acest act de sublimă frumuseţe a căutat să ni-l murdărească acel monstru politic, care de pe înălţimea tribunei Parlamentului, din capitala Moldovei, văzând in juru-i tot feţe supte si lacrimile durerii care tremurau in gene, avuse neruşinarea sa spună: "Aţi pierdut Carpaţii dar v-am dat Basarabia". El ne-a dat Basarabia... Ah, dragă Ţepeş, de ce nu te-ai sculat măcar pe două zile, să împodobeşti câmpia dintre Iaşi şi Socola cu ţepele tale!

Săvârşitu-s-a pacea şi ţara îmbrăcă haina cernită a jalei. Vulturul obosit îşi închise aripile, iar la Milcov era frontiera pământului rămas încă în stăpânirea noastră. Şoimii de la Podul-Înalt împărţiră sărăcia lor cu cei de la Călugăreni şi cu fraţii de peste Carpaţi.

Oastea se demobiliza şi toţi se duceau pe la vetrele lor. Moldovenii să-şi vadă de gospodărie, alţii să-şi reclădească casele unde nu rămăsese decât cenuşă, să-şi vadă pământurile zgâriate de obuze, încurcate în reţele de sârmă şi şanţuri de apărare. Muntenii si oltenii, rând pe rând, treceau Milcovul să vadă de a mai rămas ceva de pe urma potopului. Corpul de ardeleni fu primul demobilizat – se vede că aşa erau ordinele de la Buftea.

Ne zbăteam şi noi, ardelenii, ca peştele pe mal. În-

cepu în gazetele susţinute de jandarmi, otrăvirea visurilor noastre, care aruncau dezastrul pe seama noastră – vezi Doamne – noi eram vinovaţi de înfrângere, că România trebuia să-şi aleagă alt drum, spre răsărit. A fost nevoie de cuvântul autoritar al generalului Averescu ca să închidă gurile neruşinate ale celor care năpustiseră peste noi. Păcat ca mulţi români, care mai târziu au ocupat posturi de înalţi demnitari, ţineau hangul tuturor veneticilor si vânzătorilor de ţară.

CAPITOLUL I

Serveam in acele vremuri ca sublocotenent în Reg. de voluntari Nr. 3 "Avram Iancu" care se afla pe moşia boierului Ghica-Deleni, în satul cu acelaşi nume. Comandantul regimentului, maiorul David Popescu, un strălucit ofiţer al Ţării Româneşti, ne-a adus la cunoştinţă o propunere venită din Iaşi, că acei voluntari, ofiţeri şi soldaţi care voiesc să lupte mai departe în numele României îngenunchiate, să plece pe frontul francez, peste Rusia. Din trei regimente ardelene se alese unul, care se hotărî să plece imediat spre Nistru ca la Camenița să se alăture unei brigade cehoslovace şi să ia drumul spre Siberia.

Dar până să se ajungă la îndeplinire aceste visuri, brigada cehă trecu fără să ne aştepte, iar acum nu se mai putea strecura neobservată, şi prea mică spre a se putea manifesta ca o putere faţă de greutăţile ce i s-ar fi ivit în cale. Şi nu izbuti această fulgerătoare dragoste de ţară, după care urmă în grabă demobilizarea regimentului.

Ofiţerii fură detaşaţi pe la regimentele româneşti ale căror cadre rămaseră în Moldova. Eu fusei repartizat la regimentul 26 "Rovine", cu sediul lângă Galaţi, în Independenţa, şi mai apoi, în Piatra-Neamţ. Aici am făcut cunoştinţă cu locotenenţii O. Moga din 3 "Olt" şi D. Băleanu din 14 "Obuziere", amândoi ardeleni şi copii cu suflet mare. Ne-am cunoscut şi ne-am hotărât să plecăm în Franţa prin Siberia.

La regiment nu era de lucru, mănunchiul de oşteni care-l aveam era pentru serviciul de gardă. Ofiţerii, formând un pluton, ieşeam zilnic la instrucţie, perfecţionându-ne în

mitralieră si facerea de crochiuri.

Viaţa era stearpă, tristă şi fără suflet. Într-o zi, pe străzile pietroase ale târguşorului, mă întâlnii cu un profesor al meu din Braşov, dl. Dr. I. Bunea, care de abia o ducea de azi pe mâine, cu puţinul ce-l primea ca inspector şcolar, iar înfăţişarea sa trăda vijelia prin care trecuse ţara. Scumpul meu profesor... Pe când eram în liceu mă necăjea grozav cu limba maghiară, acum văzându-l pe drumul Golgotei noastre, îmi venea să-i sărut mâna şi obrajii supţi de gândurile triste, poate şi de foame.

Auzind despre planurile noastre de pribegie, ne felicită şi ne spuse că de ar fi mai tânăr ar merge şi el. Azi, după cât ştiu e director al liceului „Gh.Lazăr" din Sibiu. Trebuie să amintesc că lumea, după încheierea păcii, se dase petrecerilor ca în pragul morţii. Îţi era mai marea ruşinea să treci seara prin micul nostru târguşor, care-şi făcea de cap. Şi tot aşa peste tot, în Moldova. Numai Iaşii se mai liniştiseră, nu mai era goana şi forfota după câştiguri cu alimentarea oastei. Străzile erau înţesate de lume, însă mai cuviincioasă. Pe la vitrinele care reprezentau oscilările frontului de vest lumea se îngrămădea ca la liturghie. Şi am văzut lacrimi de bucurie în ochii fără luciu ai bătrânilor si o rumeneală a nădejdii pe feţele celor tineri, când soarta războiului favoriza pe aliaţi. Era în curs marea şi ultima ofensiva germană pe frontul de vest, de rezultatul căreia atârna şi viitorul nostru ca stat, poate şi ca naţiune.

Credinţa tare în zile mai bune mă hotărî cu desăvârşire să înfrunt orice primejdii, să-mi iau rămas bun de la camarazii mei de luptă şi de la plaiurile străbune. Cu durere în suflet mă despărţii de compatriotul meu Drăgan, locotenent de artilerie care-şi ducea zilele chinuite la sanatoriul din Carpaţi. In ochii lui visători se putea citi părerea de rău după viaţa ce se stingea în el cu încetul şi dorinţa de a-şi mai revedea o dată munţii vineţi ai Moţilor, unde o inimă de mamă, din pridvorul casei lor de pe coasta, cerceta zările, că doar, doar va veni băiatul dus în lume.

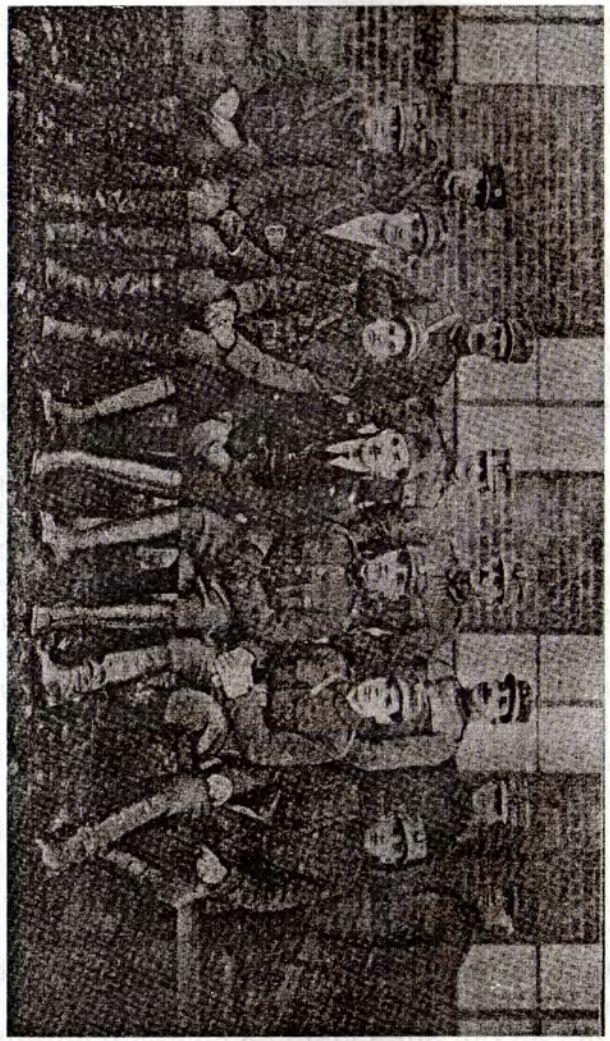

Ofițerii plecați din Moldova în vara anului 1918 și înrolați în Legiunea Română din Siberia
În rândul de sus, de la stânga: lt. Laza, slt. med. Iana, lt. Bufnea, lt. Ghișa, slt. Cojocariu, slt. Roșca junior
În rândul de jos, de la stânga: slt. Roșca senior, lt. Moga, slt. Moldoveanu, cpt. Băleanu, lt. Gâșteanu, slt. Furtună

În Iași era un comitet însărcinat cu trimiterea ofițerilor, în fruntea căruia se afla un inimos avocat ardelean, Dr. Chiroiu. În trenul spre Iași intră in cupeul nostru o veche și scumpă cunoștință a mea, doamna Maria Bogdan Popescu din Brașov, unde locuisem, pe când eram la liceul de acolo, o româncă nobilă, a cărei familie a dat atâtea vlăstare strălucite păturii intelectuale de la noi și de peste munți. Împreună cu soțul ei luaseră și ei drumul nesfârșit al pri-begiei, când ai noștri părăsiră frumosul oraș de graniță. Inițiind-o în planurile noastre fu încântată de hotărârea noastră, dorindu-ne mult succes.

Iată-ne din nou în capitala Moldovei, și ne grăbirăm să ne prezentăm comitetului care se afla la hotelul Traian. Ne primește Dr. Chiroiu, și după ce ne clarifică situația, ne spune că deocamdată va trebui să mergem în Siberia, să ne prezentăm în Samara, oraș pe Volga, colonelului francez Paris care va hotărî de soarta noastră în viitor. Veni și un membru al misiunii militare franceze, care trebuia să ne dea banii necesari călătoriei. Pașapoartele le și primisem de la prefectura din Piatra-Neamț, cu destinația America.

În fine subscriem un angajament, în care, pe cuvântul de onoare de militari și patrioți români, ne obligăm a-l duce la bun sfârșit. Acest angajament conținea o sumă de îndatoriri și drepturi.

Între cele dintâi amintesc numai câteva și anume: De la subscrierea angajamentului suntem considerați ostași ai marii republici franceze. Vom îndeplini orice ordine emanate de la reprezentanții militari francezi. Ne vom prezenta la Samara colonelului francez Paris și vom lupta acolo, unde Franța va avea nevoie de noi.

Dintre drepturi:

Ajungând la locul destinat vom fi înaintați cu un grad, ne vom bucura de toate favorurile de care se bucură orice ofițer francez aflat în misiune, în străinătate, etc. Prin telegrafia fără fir, se comunica colonelului Paris, numele ofițerilor care vor trebui să se prezinte la el. Membrul mi-

siunii militare franceze ne dădu fiecăruia 1500 lei.

Cu primul tren apucarăm spre Chişinăul Basarabiei. La comitetul nostru ne mai întâlnirăm cu şapte camarazi ardeleni, care se pregăteau şi ei de acelaşi drum. Trebuie să spun că toate acestea trebuiau făcute în cea mai mare taină, deoarece agenţii nemţi care forfoteau prin Moldova daseră de urma acestei organizaţii şi se putea uşor ca, trecând Nistrul la Tiraspol, să cazi în mâna ostaşilor austro-germani, care ocupaseră Ucraina. De aceea, mica noastră grupă de 3 umbla tot răzleţită, până ce ajunserăm la Chişinău. Aici după instrucţiile primite, căutarăm pe locotenentul Năşcuţ, de origine din Năsăud, care avea misiunea de a ne întări cu noi instrucţii şi anume: luând drumul Kievului, la Harkov ne va aştepta agentul nostru Nemoianu, care ne va clarifica asupra itinerarului de mai departe.

Mai dormirăm o noapte pe pământul Moldovei şi a doua zi plecarăm spre Tighina. Băleanu şi Moga erau îmbrăcaţi civil, eu îmi purtam încă uniforma, era nevoie pentru că jidănimea din Basarabia ocupa toate vagoanele cu bulendrele lor şi nu aveai un colţ unde să te aşezi. Uniforma era ca sesamul din poveste: unde nu era loc, se făcea. În tren, cea mai mare parte a pasagerilor era perciunaţi, care călătoreau la Odessa. În timpul acesta era hatman al Ucrainei Scoropadski, omul nemţilor, şi jidanii pe care generalul Broşteanu îi vârâse în toate spaimele, părăseau Basarabia, inundând ca lăcustele Odessa şi Ucraina.

Ajunşi la Tighina, dărui şi eu uniforma mea unui soldat de al nostru, îmbrăcai „rubaşca" rusească, o bluză soldăţească fără epoleţi, şi ne coborârăm spre podul de fier care ne lega cu malul ucrainean.

După formalităţile de la vama românească, trecem podul. La celălalt capăt ne primesc soldaţii austrieci. Şi auziserăm că se va face percheziţie in sacii noştri; de aceea Băleanu scoase o admirabilă busolă pe care voia s-o păstreze şi uitându-se cu regret la ea, o aruncă în

Nistru.

Vizarea paşapoartelor fu făcută de postul militar austriac. La revizia bagajelor ne luară jumătate din conservele ce le aveam. Ne rămaseră şi 9-10 bucăţi şi câteva kilograme de pesmeţi. Ne aprovizionaserăm cu lucrurile acestea pentru cazul când nu vom mai avea bani. În curând formalităţile fură sfârşite şi noi ne urcarăm într-un „tarantas" , care ne duse până la gara Tiraspol. Peste tot, pe câmp erau soldaţi austro-germani, care presau furaj şi încărcau cereale pentru Puterile Centrale. Gara de asemenea gemea de mulţimea trenurilor încărcate care luau drumul apusului. Sistematic se exploata această ţară a belşugului.

Adeseori răsuna şi graiul nostru printre cărăuşii care stăteau în bătătura gării, pe lângă boii lor plăvani. Erau moldoveni de peste Nistru, cu graiul şi mişcările domoale, în serviciul armatelor de ocupaţie. Intrarăm în vorbă. Auzind că suntem români se făcură cerc în jurul nostru şi întrebările nu mai conteneau.

– Cum trăiesc acum Moldovenii sub Români? Întrebă un moşneag cu pletele ca inul şi cu o căciulă ţurcănească, cu toate că era o căldură de să te înăbuşi.

– Bine, – răspund eu – vor veni ai noştri să vă cuprindă şi ţinuturile voastre. V-ar părea bine?

– Dar nemţii o să-i lase?

– Lasă, dacă-i chemaţi voi.

– Noi, nu-i chemăm – noi moldovenii de acum nu suntem ai nimănui – suntem aşa – fiecare de capul lui. Până acum „naloguri" n-am plătit, iar nemţii cumpără tot de la noi. Dacă nu le vindem, iau fără bani. Dar nu ştim cum va fi cu banii ăştia – şi bătrânul îşi scoase chimirul şi arătă câteva bancnote nou-nouţe, de ale hatmanului Scoropadski. Avem tot felul de bani, nu ştim care vor fi mai buni...

– Moşule, a lui Machno-s mai buni, – se îndesă în cerc un vlăjgan de flăcău ca un stejar, oacheş şi cu o mustăcioară abia mijită – şi îmi întinse o bancnotă de

hârtie simplă imprimată numai pe o parte cu caractere groase ucrainene: *"Naşii ne huje Vaşi"*, adică: ai noştri nu-s mai răi decât ai voştri. Se scria mai departe că „aceşti bani – erau hârtie de una mie carboave – sunt asiguraţi cu toate averile jidoveşti. Cine nu-i primeşte, numărul carboavelor din bancnotă, i se vor plăti cu nagaica" Subscris: *„Batica Machno"*.

– Ei ce zici mata? Buni bani, zău aşa – şi începură a râde pe înfundate şi a face cu ochiul.

Machno. Cine nu-şi aduce aminte de acest cazac, al cărui nume toţi ţăranii îl şoptesc cu sfinţenie, cu ardoare? După retragerea armatelor de pe fronturi, el îşi formă o ceata de viteji, cu care cutreiera Ucraina şi Donul ca fulgerul, prădând mai cu seamă pe jidani şi ucigând pe bolşevici.

Mai târziu, peste un an, Sovietelor le era mai mare frică de el decât de generalii armatelor albe. Dar după cum era şi vântul, aşa se schimba şi Machno. În general, el aducea servicii armatelor albe, însă fără de a se pune sub hegemonia cutărui sau cutărui general. Lui îi plăcea să fie liber. Câteodată i se ura cu albii. Vedea şi el adeseori că armatele voluntare sunt un conglomerat fără duh, din cauză că mulţi din cei chemaţi nu-şi făceau datoria. Cu stingerea lui Kornilov, se părea că s-a dus orice nădejde de mai bine – şi atunci trimitea vorbă roşilor, că de-acum, să nu-l mai urmărească, că se dă de partea lor „să mai batem pe albi să se roşească niţel".

Bolşevicii, desigur erau fericiţi să aibă un astfel de aliat, cu toate că îl ştiau într-o doagă, dar erau fericiţi câtva timp să fie scutiţi de încălcările lui, de ceata lui, care făcea uneori câte 150 km pe zi şi noapte, şi niciodată nu-l puteau surprinde. Ceata lui se compunea din toate trei armele, iar aliaţii cei mai buni erau ţăranii, care îi puneau toate la dispoziţie, cai, trăsuri şi alimente. El la rându-i îi ajuta împărţind între ei trofeele incursiunilor lui victorioase.

Dar curând i se ura cu bolşevicii şi anunţa Coman-

damentelor Albe să fie linişte, că „de-acum cu toate puterile se va arunca pe roşii, să-i mai albească". Chiar şi după lichidarea războiului civil, adevăratul stăpân al Ucrainei rămase Machno, cu toate expediţiile bolşevicilor, care voiau să pună mâna pe el. Ca un uragan trecea pe drumurile prăfoase, uneori fără drumuri ale Ucrainei, cu căruţele lui pe două roate, încărcate de mitraliere şi de tot felul de lucruri jefuite. Abia în anul 1921, când armate întregi bolşevice îl urmăreau şi îi tăiau orice drumuri de a putea răzbate în spatele lor, Machno fu silit a trece Nistrul pe pământul nostru cu 12 din ceata lui şi cu nevastă-sa, care a luat parte în toate expediţiile.

În timpul acesta trenul fu format şi luându-ne rămas bun de la fraţii noştri moldoveni, ne avântarăm spre Razdelnaia, ţinurăm sfat şi socoteam când vom sosi la Kiev, cum să ne ferim de agenţii nemţi care poate ştiau că trecuserăm frontiera şi ne vor căuta. Deodată Băleanu, care fu tot timpul tăcut, declară că el prin Kiev nu merge, că ar fi un drum periculos, sunt prea mulţi spioni nemţi, mai bine să ne alegem alt drum, prin sudul Rusiei, unde ne putem strecura mai uşor. Eu şi Moga aveam mai multe pricini de a nu cădea în mâinile nemţilor, pe când Băleanu, care servea în armata română din 1914, n-avea de ce să se teamă.

Noi credeam că el se gândea mai mult la pielea noastră şi furăm de acord. Ne hotărârăm să plecăm la Odessa, de aici cu vaporul pe Marea Neagră până la Kherson si de aici pe Nipru, tot cu vaporul, până la Alexandrovsk, de unde vom putea apuca orice tren spre Volga.

Peste o oră ajunserăm la Razdelnaia, unde ne şi aştepta alt tren, care în curând ne duse la Odessa. În apropierea de oraş văzurăm întregi cartiere în ruine, pe urma unor explozii a depozitelor de artilerie. Hotărârăm ca, deocamdată, să rămânem la gară, plină de lume, doritoare a lua drumul spre nord. Din cauza transporturilor slabe şi a puţinelor trenuri, lumea aştepta cu săptămânile, dormind pe asfaltul rece acoperit cu coji de sămânţă de

floarea soarelui şi resturi de arbuz. Crezurăm că în lumea aceasta necăjită şi pribeagă vom fi în deplină siguranţă de orice surprinderi.

Către seară Moga şi Băleanu dară o raită prin oraş, iar eu rămăsei cu bagajele noastre. Dar văd că se întorc în grabă şi îmi povestiră în şoaptă, că un individ călca tot în urma lor, şi-l văzură apoi stând de vorbă cu un sergent austriac. Această veste, putea fi adevărată, putea fi însă şi o închipuire a noastră, care în tot individul care ne măsura vedeam un agent. Spre mai mare siguranţă ne duserăm în port. Aici făcurăm cunoştinţă cu un bătrân, care pentru 3 ruble ne lăsă pe bricul lui până a doua zi. Ne cumpărarăm ceva de mâncare şi ne aşezarăm pe bric. Dar cu venirea serii se lăsă o răcoare, care ne făcea să dârdâim în hainele noastre de vară. Ne culcarăm lipiţi de cazanele care îşi păstrau încă căldura din timpul zilei. Astfel petrecurăm prima noapte peste frontieră.

CAPITOLUL II

În zorii zilei, învineţiţi de frig, ne aşezarăm în faţa soarelui, n-aveam poftă de vorbă. Băleanu era mai fericit, avea un impermeabil cu el.

În timpul acesta şchiperul ne spune, că un vapor pleacă spre Kherson, că pentru un bacşiş el ne va putea procura bilete, care şi aici se puteau căpăta foarte greu. Peste o jumătate de oră şchiperul se întoarse şi ne aduse trei bilete de clasa a II-a pe vaporaşul „Rusalca". Îi plătirăm 50 de ruble, şi el însuşi ne duse cu lotca până la vapor. Vaporul era curat şi oamenii de serviciu foarte prietenoşi. Ne ocuparăm cabinele şi ne grăbirăm să ne încălzim cu ceai – băutura predilectă a ruşilor. Când vaporul se puse în mişcare, ne simţirăm mai bine, oricum scăpam de pământul călcat de multe făpturi, care ne făceau să fim neliniştiţi. Ziua se prevedea admirabilă. Frumoasele păsări de mare, albatroşii, zburau în jurul vaporaşului cu strigătele lor ascuţite. Apa era liniştită şi atât de clară, cum rar se poate vedea Marea Neagră. În curând se iviră malurile pitoreşti ale Crimeei, cu chiparoşii ei înalţi, în unele locuri palmieri, şi tot malul împodobit de grădinile şi podgoriile în care surâdeau vile, una mai cochetă decât alta, şi fiecare în stil deosebit. Se mai vedeau apoi grupuri-grupuri de tătari şi tătăroaice frumoase, în costumele lor împestriţate, în care galbenul şi negrul preponderau. Către amiază soarele era atât de fierbinte, că trebui să ne

coborâm în salon. Între pasageri erau mai mulți bărbați, care după cât am auzit erau aproape toți ofițeri şi se grăbeau spre Don, unde generalii Alexeev şi Dragomirov reluaseră lupta cu bolşevicii.

Tot ce era în Rusia mai nobil şi mai cinstit se urnea spre Don. Când ne coborârăm în salon, un cor improvizat cânta cântece căzăceşti, de o frumusețe ce n-o pot admira îndeajuns, decât sufletele idealiste, pentru care „Patria" e altarul credinței şi unde vitejia şi cavalerismul sunt notele principale.

Muzica e duioasă şi plină de melancolie, ca şi stepele fără de margini. Parcă-i văd şi acum pe aceşti ostaşi zvelți ca brazii tineri, cu cazachina lor muntenească din Caucaz, cu căciula trântită pe ceafă, pe caii lor mărunți şi iuți ca vântul, cu coamele şi cozile frumos împletite, cu steguşorul fâlfâind, dând iureş în vestita cavalerie ungurească, tot atât de bună ca material, dar, oricum, inferioară cazacilor.

Am văzut o vale, aproape de Tarnov, în Galiția, în august 1914, locul unde cavaleria ungurească a înfruntat lava căzăcească. Era toată de culoare albastră-roşie – costumul husarilor maghiari – care căzură ca grindina în această încăierare. Ici şi acolo era şi câte un cazac, cu țeasta crăpată, sau fără vreunul din brațe. La intrarea văii, zăcea un tânăr ofițer cazac, horunji (stegar) care primise o lovitură de sabie, atât de năprasnică, că trupu-i fu despicat în două, de la umăr până-n şa. Aceasta era o ispravă vitejească a cazacilor. Mi-aduc aminte de groaza ce o avea armata austriacă de aceşti fii ai stepelor. Era de-ajuns să vină o patrulă căzăcească, ca un regiment întreg să fie apucat de panică. Dar au pierit şi ei cu miile, prin văile Carpaților şi pe colinele Galiției.

„Cât e stepa-n lung şi lat
Murgul mi-o străbate,
Trece Volga fără vad
Şi Donul când e umflat,
Ca prin văi secate".....

cântau cazacii. Ne aşezarăm şi noi mai la o parte, şi ascultam aceste frânturi de cântece, care caracterizau atât de bine însuşirile ostăşeşti ale cazacilor.

La una din mese şedeau vreo 20 de ofițeri de cazaci şi închinau pentru Rusia pravoslavnică. Un sotnic (comandant de sotnie), cavaler al ordinului Sf. Gheorghe – cel mai înalt ordin de vitejie rusesc – se ridică aruncând privirea la masa vecină, ocupată de altă lume călătoare, ridică pocalul şi închină pentru: „Una şi nedespărțită". Un ura asurzitor fu răspunsul camarazilor. De la cealaltă masă se ridică cu greutate un gigant, îmbrăcat în veston ofițeresc, leit Alexandru al III-lea şi, de la cele dintâi cuvinte, înțelesei că-i ucrainean. Cu o voce adâncă de bas, împreună cu o puternică lovitură în masă, de se cutremurară ceştile de ceai, zise: „Domnilor! Eu ştiu cine sunteți d-voastră, vă respect, însă nu uitați că vă aflați încă pe ospitalierul pământ al Ucrainei. D-voastră ați închinat pentru „Una şi nedesprețuită". Eu voi închina pentru „Slava Ucrainei" – Ura!! – strigară oamenii lui.

– Cu cine am onoarea de a sta de vorbă? se înfipse înaintea gigantului, roşu de mânie, sotnicul de cazaci.

Eu sunt colonelul Feodorenco – ucrainean – şi sunt sătul de Moscova şi Petrograd. M-ai înțeles? Discursul dumitale va fi bine primit la Don şi Kuban. Noi, ucrainenii, ne mulțumim cu mai puțin, cu Ucraina noastră. Poți merge!

– *Svoloci!* (ticălos), răsună o voce de la masa cazacilor.

Gigantul se îndreptă legănându-se spre cazaci, îşi înfipse privirea în ochii şefului acestora şi zise răspicat:

– Sotnic! Să ştii că, dacă îmi permit să vorbesc cu dumneata pe tonul acesta, este că porți acest ordin la piept, dar imediat îți vei cere scuze pentru insulta ce mi-a fost aruncată de o gură nespălată de la masa dumitale. Dacă nu – vă pun imediat la mal! – Un râs homeric fu răspunsul – *„Diadia Kostea! Diadia Kostea!"* – răcneau cazacii în cor. Diadia Kostea era portretul unui uriaş de pe

cutiile de ţigarete de calitate inferioară şi era în general porecla dată uriaşilor cu suflet de femeie.

– Aşa – oftă gigantul – îmi pare rău, eu obişnuiesc să mă ţin de cuvânt. Imediat sună alarma şi ofiţerul de serviciu al vaporului coborî în salon. Gigantul îl trase la o parte şi-i şopti ceva la ureche. Acesta ieşi şi după cinci minute vaporaşul nostru se opri. Două bărci se lăsară în mare si acelaşi ofiţer coborî din nou în salon invitând pe cazaci să-şi ia bagajele, să treacă fiecare pe la casă, să-şi primească restul de bani şi să părăsească vaporul.

– Ce? Din al cui ordin?

– Din ordinul proprietarului vaporului.

– Cine e proprietarul?

– Domnul colonel – şi arătă spre gigant.

Cazacii fură consternaţi. Zadarnice le fură toate scuzele, nimic nu mai folosi. Gigantul era surd.

În fine, vrând nevrând, îşi luară fiecare necazurile în spate şi coborâră în luntrile, care se zbăteau pe bordul vaporului. Toată lumea ieşi pe bord, să privească această scenă tragi-comică, şi neştiind cum se petrecuse lucrurile, era de partea cazacilor. Aceştia din urmă începură a pluti spre malul care era la un kilometru depărtare. Ucrainenii, care înconjurau pe gigant, le fluturau batistele şi-i petreceau cu imnul „Slava Ucraina".

Da, aceasta era situaţia în Rusia. Ucrainenii voiau să fie desfăcuţi de Moscova, iar cazacii visau fostele frontiere. Mie personal, îmi părea rău de cazaci, dar trebuia să respecţi şi pe ucraineni, care secole întregi au trăit liberi pe întinsele stepe bogate, până ce oaspeţii de la Moscova se făcură stăpânii lor despotici. În curând luntrile se reîntoarseră şi liniştiţi, ca şi când nimic nu s-ar fi întâmplat, ne urmarăm calea. Peste o oră şi jumătate se zări oraşul Kherson, la revărsarea Niprului în Mare, cu casele lui albe şi cu cupolele aurite ale bisericilor, care străluceau în bătaia soarelui. Încet, încet, Rusalca intră în port, maiestuoasă ca o lebădă şi se lipi cu coasta de debarcader. Încă o zguduitură puternică şi vasul se linişti.

Din ochi ne luarăm rămas bun de la Diadia Kostea, care rămase singur cuc pe bordul Rusalcei şi răspundea la urările de bine ale compatrioţilor săi.

Ne interesarăm când pleacă primul vapor în sus pe Nipru. Aflarăm că de abia mâine dimineaţă.

– Mergem la un hotel – ne spunea Băleanu – eu cunosc oraşul şi cu toate împrejurimile, aici suntem în siguranţă şi făcând semn unui isvoscic ne urcarăm în trăsură şi Băleanu îi dădu adresa hotelului Ialta. Hotelul era pe o stradă laterală, însă curăţel şi închiriaserăm o cameră cu un pat şi o dormeză. Se vede că înfăţişarea noastră nu insufla încredere, cerându-ni-se plata înainte.

Urcarăm scările şi ne pomenirăm într-o cameră lungă şi îngustă, cu un pat de fier şi o dormeză cu coastele rupte. Ne mulţumirăm şi cu bunătăţile acestea. După ce ne puserăm în rânduială, Băleanu se apropie de noi şi ne spuse zâmbind:

– Trebuie să vă spun, dragii mei, că nu de teama spionilor nemţi nu am ales drumul Kievului, ci de dorul unei fetişcane, de pe malul Niprului. Am voit s-o mai văd o dată, înainte de a pleca de pe meleagurile străine.

Eu şi Moga ne uitam la el cu gurile căscate şi după ce-i înţelesem manevra, ne bucurarăm şi noi de bucuria lui. El, care poate se aştepta la proteste din partea noastră, fu fericit şi sărea ca un copil. Deodată apoi oprindu-se în faţa noastră începu a povesti cu melancolie:

– Eu am fost pe aici cu câteva luni înainte, şi am transportat nişte depozite ale noastre de artilerie, şi atunci m-am cunoscut cu ea, cu Tasia, o fată frumoasă, care mi s-a vârât în suflet şi de atunci n-am uitat-o. Nu i-am promis nimic şi ne-am iubit ca doi copii fericiţi, fără a îngâna o vorbă despre viitor, şi ne-am despărţit cu adânci regrete, când ţi se pare că sufletul tânjeşte, iar inima, săraca inimă, se tânguieşte văzând că se sfârşeşte calea fericirii. Mai târziu, în luptele noastre mari, chipul ei mă călăuzea, iar eu visam cu ochii deschişi şi eram fericit că departe, este o inimă mică, care bate şi pentru mine.

Şi, doamne, de câte ori m-am gândit să o revăd. Şi iată acum visurile mele se împlinesc şi eu sunt fericit. Ce ştiu eu, de ce aduce ziua de mâine... Eu sunt recunoscător Creatorului, care a semănat sămânța dragostei pe lumea aceasta.

Povestea atât de frumos că şi noi ne înduioşarăm. Îşi luă apoi rămas bun de la noi zicând că se va reîntoarce peste două ore. Tasia locuia în orăşelul Aleşchi peste Nipru, într-o casă mică, cu flori multe la ferestre, cum spunea Băleanu.

Băleanu, de fel din Banat, încă din 1914 trecuse frontiera prin pasul Timişului, venind de la Braşov, unde trebuia să termine clasa a 8-a de liceu. Trecu cu mai mulți tineri şi intră în şcoala militară de artilerie. A ieşit un bun şi viteaz ofițer, şi un camarad de neasemuit. Elev al liceului din Braşov, îşi însuşi toate virtuțile semănate de cei mai buni profesori, pe care îi aveam noi românii de peste munți. Patriotismul şi jertfa plină de abnegație pentru tot ce-i nobil şi românesc, erau notele caracteristice ale acelor care treceau prin această şcoală. Fizic plăcut şi inteligent, lega repede prietenie. Singura lui nemulțumire era nasul, care aproape îl întrecea pe al lui Tănase.

Moga, cel mai tânăr decât noi, de fel din Gherla, era o fire plăpândă, însă cu un suflet pare că prea mare pentru gingăşia lui. El şi începuse a suferi neajunsurile călătoriei şi era numai începutul, dar nu voia să ştie de nimic ce l-ar fi putut opri în cale. Era băiat bun, crescut însă între unguri, vorbea greu româneşte, dar ni se potriveau gândurile şi prietenia a fost încheiată. Aceştia erau tovarăşii mei de pribegie, suflete cinstite, care niciodată nu s-au gândit la dânşii, ci au trăit pentru alții.

Nedormiți din noaptea trecută ne tolănirăm, Moga în patul care scârțâia din toate încheieturile, eu pe dormeza cu arcurile rupte şi ne gândeam la Băleanu şi la Tasia lui, până ce adormirăm.

Deodată un zgomot ca de om urmărit de poliție se auzi pe scări şi Băleanu, ca o furtună intră în cameră.

- Sculați, sculați! – răsună vocea lui de bariton – trebuie să vă duc, să vă prezint fetelor şi să vă bărbieriți. Să fiu al dracului dacă nu m-au trimis după voi.

- Dar ce fete, Bălene?

- Ce fete? Fete frumoase – ale primarului. Acolo-i şi Tasia şi ele m-au trimis după voi. Haide, faceți-vă frumoşi!

– Dar cu Tasia te-ai întâlnit? Sărutatu-v-ați?

– Întâlnit, dar nu ne-am sărutat, era acolo mamă-sa şi o păzea ca un grenadir. Vă povestesc, dar voi, țiganilor, bărbieriți-vă!

Ne scoaserăm bricele de ras şi într-o clipă ne albirăm bărbiile, iar Băleanu, fericit se aruncă pe pat şi râzând ne povesti:

– Trecui eu cu o barcă Niprul, şi o iau pe strada boierească, unde locuieşte Tasia. Iată căsuța cu flori şi dau buzna înăuntru. Erau tocmai la masă, Tasia şi mama ei, care rămaseră mute ca la vederea unei fantome. Abia îşi veniră în fire. Eu care vorbesc ruseşte atât de pocit, le explicai cum am ajuns aici. Tasia se făcu ca mărul şi îi tremurau lacrimile în gene şi cu o voce gingaşă abia flutură cuvântul „Mitrii" dumneata eşti? În fine am dus-o la prietenele ei, fetele primarului şi acum am venit după voi.

În sfârşit ne făcurăm toaletele de vizită, adică ce fel de toalete? În hainele cu care am plecat, căci altele nu aveam, dar bărbieriți, lucru mare. Moga îşi făcuse şi o tăietură în obraz, atins de o mână a lui Băleanu, care în fericirea lui învârtea brațele-i lungi, de credeai că-i o moară de vânt. Ne înțeleserăm că nu vom şedea mult şi vom veni acasă să ne sfătuim în ce priveşte drumul nostru. Luarăm un isvoscic, care ne duse până la primărie unde se afla ascunsă Tasia.

Trei fetițe ne întâmpinară – două, în frumoasele costume ucrainene, care aduc mult cu ale noastre, se vedea cât de colo că-s surori – iar a treia era Tasia. Cele două aveau nişte căpşoare blonde, cu părul ca aurul roş

şi ochii ca marea şi cu nişte mişcări iuți, ca zvârlugile. Să fi tot avut 17-18 ani. Repede ne împrietenirăm şi trebui să le povestim planurile noastre şi nădejdile de viitor, de care se entuziasmară, iar Raia, cea mai mică dintre surori, zise cu regret: că de-ar fi băiat şi ea ar fi la Don. Era tristă că logodnicul ei, ofițer cazac, plecase la Don înainte cu o lună şi nu mai scria nimic.

Cea mai mare, Vera, făcea haz de felul cum vorbeam noi şi ne ruga să repetăm unele fraze, care o amuzau până la lacrimi. E vorba, că multe din cuvintele ruseşti au multe înțelesuri, care se deosebesc prin intonație. Noi, care ne foloseam încă intonația românească, dam uneori astfel de înțelesuri cuvintelor, care se spun numai în şoaptă sau nu se spun deloc. Noi, habar n-aveam dar fetele râdeau cu lacrimi şi ne priveau cu duioşie ca pe copii.

Băleanu, mai într-un colț, ascuns de noi după o ramură de palmier, îşi aduna în memorie tot lexiconul lui slab de rusească, amestecat cu românească noastră, mai ajutat de gesturi, sta de vorbă cu Tasia. Ea înțelegea, căci inima care iubeşte înțelege mai repede şi erau fericiți. Tasia era frumoasă ca o Lilie şi ochii ei visători se odihneau zâmbind, pe figura arsă de soare şi bătută de vânt a lui Băleanu.

Soția primarului lipsea din oraş. Primarul era la oficiul lui, iar Vera îndeplinea rolul de gazdă a casei. Ne ospătarăm bine, şi fetele ne rugau să mâncăm şi să bem votcă rusească, că Dumnezeu ştie ce va mai fi înainte, poate veți fi flămânzi, poate alte nenorociri.

– Dar să nu beți mult ca Mişa – zise Raia – El bea ca un cazac, până cade sub masă. Dar de când mi-a fost logodnic, n-a mai băut. Ah, ce băiat bun e Mişa şi ce viteaz e – şi Raia ne spune că Mişa a primit în dar de la Țarul Nicolae o sabie cu mâner de aur, pentru vitejie pe frontul german – şi acum a plecat la Don, unde se adună floarea Rusiei.

– De mult v-ați cunoscut? o întrebai, ca să-i fac plăcerea de a mai vorbi despre el.

– De un an. El venise rănit în spitalul nostru unde mama era soră de caritate. Ne-am văzut şi ne-am avut dragi. Când a ieşit din spital, a venit la noi în vizită şi peste două luni ne-am logodit.

El spunea totdeauna că nu mai bea, ceea ce mă mira grozav, deoarece ştiam, că ei, cazacii nu glumesc când e vorba de votcă. Aşa şi în ziua logodnei. La început nu voia să bea – eu însă voiam să ciocnim pocalele – să bea numai nițel. El bău păhărelul dintr-o duşcă şi intrând în vorbă, el începu a-şi umple mereu pocalul, deveni vesel şi bău pentru fiecare camarad căzut pe câmpul de luptă, aşa că la urmă se rostogoli sub masă. Ah, cât mi-a fost de ruşine şi cât am plâns. El habar n-avea, adormise. Tata zâmbea cu bunătate, mă mângâie că e tânăr ş-are să se îndrepte.

A doua zi, amintindu-şi de cele petrecute, a plâns de necaz. Mi-a fost milă de el, şi după ce s-a jurat pe spada sa aurită, că această istorie nu se va mai repeta, ne împăcarăm. Şi Mişa nu mai bea, rar, câteodată. S-a făcut băiat brav şi dacă războiul s-ar fi sfârşit bine, acum eram căsătoriți. Dar aşa, el trebuia să fie liber. Un bărbat liber e totdeauna mai viteaz. Îmi vine în gând deseori să mă înscriu la cursul surorilor de caritate şi să mă duc în armată, voluntară. Poate ne-am întâlni şi de o fi sănătos iaş fi bun camarad, de-ar fi rănit ar sta cineva la căpătâiul lui. Doamne, mulți oşteni mor prin spitale, cu gândul departe...

Raia, scumpă fetiță, de-ai fi ştiut cât de dragă mi-ai fost mie, după ce ți-ai deschis sufletul tău feciorelnic, în care bătea o inimă atât de vitează şi nobilă şi în care sălăşluia atâta dragoste de țară. Nu ne-am mai văzut de atunci, frumosul tău oraş şi-a schimbat deseori stăpânii şi poate nu te-ai mai întâlnit cu viteazul cazac, logodnicul tău – ori poate vei stropi şi tu cu lacrimi pâinea amară a pribegiei – prin cele colțuri ale lumii, dar oriunde vei fi, sufletul a rămas acelaşi: simbol al iubirii fără margini pentru țara ta nenorocită, dar atât de scumpă.

Târziu ne luarăm rămas bun de la primitoarea noastră gazdă şi ne îndreptam spre locuinţa noastră. Se despărţi şi fratele Băleanu de Tasia, care-şi pleca capul cu tristeţe ca mimoza, iar ochii ei frumoşi de copil se umplură de rouă. Simţea şi ea că se văd pentru ultima dată.

Băleanu era dus pe gânduri, iar eu şi Moga eram sub impresia celor două ucrainence, cu părul ca aurul roş, cu ochii ca marea. Trecuserăm toţi trei prin sabie şi foc, ne bătuseră multe vânturi şi ploi, am băut adesea amarul, atât al nostru cât şi al ţării, am simţit bucuria învingerii în frământările neamului nostru şi durerea, când din zborul de şoimi ne-a întors furtuna. Credeam că numai aşa se poate trăi, că alte bucurii nu sunt, cu toate că inima, adeseori era apucată de doruri tainice – după o vorbă bună şi moale, după doi ochi negri, care ţi-au luminat sufletul pe vremuri, care acum par că nici n-au fost.

– De acum putem pleca. O scumpă dorinţă mi-a fost împlinită şi vă spun sincer că sunt cu mult mai liniştit – zise Băleanu. Ce e în sufletul meu acum, nu vă spun, dar să ştiţi că-s împăcat cu soarta. Măi Ghişa, îţi aminteşti când tipul acela din Piatra-Neamţ ne-a dat în cărţi? Ţie ţi-a spus aproape toate planurile cu privire la viitor şi la amândoi ne-a prevestit succese?

– Da, mi-aduc aminte şi cred în steaua norocului meu.

Şedeam în Piatra-Neamţ, la un mic funcţionar, ale cărui două fete mari, una blondă şi alta brunetă, suspinau mereu după ofiţerii ruşi care se abătuseră pe acolo. De la ele aflai că în orăşelul nostru a sosit un vestit vrăjitor, care mai înainte fusese la Curtea Regală, de unde a fost concediat. Motivul concedierii e că, în timpul când prinţul Carol împreună cu I. I. C. Brătianu se aflau la Petrograd – după cât se auzea, – ca să peţească pe una din marile ducese ruse, la curtea noastră ar fi voit să ştie de mai înainte rezultatul misiunii acesteia şi l-ar fi pus pe ghicitor să le spună viitorul. Aceasta a fost nenorocirea lui. Cărţile au spus că nimic n-are să iasă din proiectul acesta, iar el

îşi pierdu slujba. L-am invitat la cuartirul meu şi l-am rugat să-mi ghicească.

– Gândeşte-te la trei lucruri, îmi zise el.

– M-am gândit.

– Ei bine, zise el, după ce aşternu cărţile pe masă. Mai întâi v-aţi gândit la părinţii dumneavoastră. E adevărat?

– Adevărat. Şi-mi spune spre uimirea mea caracteristica lor şi chiar şi înfăţişarea.

– Al doilea lucru e o femeie. Aşa e?

– Aşa.

– Femeia aceasta aşteaptă o scrisoare hotărâtoare din partea dumneavoastră. Dar îmi pare rău că n-o să vă mai vedeţi. Al treilea, v-aţi gândit la carieră. Nu vă mai întreb de-i adevărat, pentru că din uimirea ce v-o citesc pe faţă, văd că-i aşa. Ei bine, vă spun hotărât, că în cariera militară nu veţi avea noroc. Veţi duce o viaţă zbuciumată, aproape zece ani, când apoi vă veţi linişti şi trăi în mare bogăţie.

„Acum vă preocupă mult gândul unei călătorii, lungi şi primejdioase. Nu vă descurajaţi, veţi învinge toate piedicile şi vă veţi ajunge scopul. Mai departe vă spun, că soarta d-voastră e foarte schimbătoare. Veţi trăi şapte ani în străinătate şi în fine, vă veţi întoarce acasă, trăind fericit".

Acestea mi le-a spus ghicitorul. Azi, când scriu aceste rânduri, abia sunt trei luni de când m-am reîntors în patrie, după o absenţă, nu de şapte ci de opt ani. Aşadar numai cu un an a greşit ghicitorul. Dar nici eu n-am mai dat de atunci pe la vrăjitori, mi-era teamă de ei. În timpul de restrişte al pribegiei mele pe la Petrograd, citesc odată un afiş, că o franţuzoaică oarecare din acel oraş, ştia să spună trecutul, prezentul şi viitorul. Nevastă-mea îmi dădea zor să mergem şi să mergem la ea, eu însă nu voiam. Îmi venea greu să-mi ştiu viitorul.

– Da, frate Bălene, îţi aduci aminte că şi ţie „ţi-a prevestit, că te vei întâlni cu „Rusalca" ta? De-am şti noi ce ne aşteaptă, poate ar fi bine, dar oricum, tot mai bine

este să nu ştim. Băleanu nu răspunse. El visa. Visa la doi ochi, pe care n-avea să-i mai vadă şi vor trece amândoi prin viaţă, parcă niciodată nu s-au cunoscut.

Dimineaţa pe la ora 6 noi ne aflam în port şi luarăm bilete pentru Alexadrovsk, pe Nipru. Luarăm bilete tot la clasa II-a; dar, care ne fu mirarea, când ne urcarăm, că nu vedem nici o cabină. Era numai un salon, care servea şi ca sală de mâncare şi ca dormitor. Pe de lături în două etaje, erau polițe, pe care se culcau pasagerii. Între pasagerii vaporului întâlnirăm pe cazacii evacuaţi de pe vaporul „Rusalca". Sărmanii, făcuseră o etapă de 40 km până la Kherson. Erau însă veseli şi unul cânta din armonică.

Între călători erau mulţi ucraineni, negustori, înalţi şi burduhoşi, cu mustăţile ca Taras-Bulba, cu vorba moale şi tărăgănată, ca şi mişcările lor. Mergeau la Harkov şi Ecaterinoslav cu mărfuri de care era plin portul.

Mai retrasă într-un ungher al salonului se aciuise o familie de refugiaţi din nordul Rusiei. Tatăl cu doi băieţi şi o fetiţă. Poate că le era teamă de lumea din salon, tot căutând să ocupe cât mai puţin loc. Copiii erau trişti, cu ochii înroşiţi de plâns, iar fata să fi tot avut 8 ani sta aplecată spre umărul tatălui şi îi spunea ceva repede, repede. El da din cap şi o mângâia pe obrajii palizi. În urmă îşi lipiră capetele laolaltă şi tatăl cuprinse cu o mână talia slăbuţă a fetei. Grupul acesta era frumos şi trist, simţeai că ceva dureros se ascunde în inimile lor. Capul brumat al tatălui se odihnea alături de-al copilei cu părul castaniu, cu ochi albaştri, întredeschişi, umbriţi de gene lungi, mătăsoase. Copiii urmăreau cu o hartă din geografie drumul spre Nipru.

Sus, pe bord, un grup de femei îmbrăcate în costumele surorilor de caritate, ascultau lecţiile unui medic militar cu privire la darea de prim ajutor răniţilor şi felul pansamentelor. Erau doamne din buna societate rusă, care plecau spre Don, în urma apelului lansat de generalii Dragomirov şi Alexeev, marii atamani ai cazacilor.

Ba era şi o ceată de ţigani moldoveni, cu toate că ei

spuneau că-s din Serbia. Patru flăcăi zdraveni, îmbrăcaţi în dolmane de postav vânăt, cu nasturi de argint, semănau cu hoţii de cai de prin târgurile noastre.

Un ţigan mai bătrân şi mai murdar era vătaful, iar câteva ţigănci tinere se ţineau de lume să dea cu cărţile.

– Noroc, vătafule! – zisei eu bătrânului.

– Noroc, cocoane. – salută bătrânul râzând din toată faţa.

– Ce faceţi? Unde mergeţi?

– Ne ducem la Ecaterinoslav.

Într-o clipă furăm înconjuraţi de întreaga ceata, iar ţigăncile îmi cerură câte o ţigaretă.

– De unde sunteţi?

– Din Moldova, cocoane, şi iată acu de 6 ani cutreierăm pe haşte pustiuri. De acum s-a isprăvit cu binele. Ne merge prost şi de-am putea, ne-am întoarce acasă. Aceştia sunt flăcăii mei. Şi îmi arată pe trei dintre flăcăii cu dolmanele vinete. Se ţin tot de pacoste, aşa că nu ne mai lasă să ne mai aşezăm aici. Vai de capul nostru, coane, de acum ne hrănesc femeile cu cărţile.

Bătrânul mai avea şi o fată, îmbrăcată destul de bine, cu o fustă roşie şi o cămaşă ucraineană, iar cu un şal galben cu flori de toate culorile îşi strângea talia, după moda tătăroaicelor. Era frumuşică şi avea ochi ca migdalele, umbriţi cu un păr ca păcura, împletit cu salbe de bani româneşti şi ruseşti.

– Dă-mi o ţigaretă – se rugă ţigăncuşa. Dar vătaful îi zise o vorbă aspră, se vede, că numaidecât plecă şi se amestecă între pasageri, să le ghicească norocul. Şi le mergea bine. Ruşii cred în toate bazaconiile, care de care voia să ştie ce-i va aduce ziua de mâine.

Într-aceea, Moga se apropie şi îmi făcu semn din ochi să-l urmez. Când îl ajunsei îmi spuse, că trebuie să ne ferim de ţigani, că a auzit pe doi indivizi vorbind, că ar fi trimişi anume de bolşevici, ca să-i spioneze pe albi.

Se prea poate. Într-aceea ţigăncuşa se zbătea în braţele unui cazac, care îi făcea propunerea să meargă

cu el.

– Ai bani?

– Am. Şi cazacul arătă un buzunar umflat al cazachinei.

– Nu ştiu... Tu mă laşi pe drumuri...

– Ori îţi plac ţiganii?

– Nu, nu-mi plac. Vezi pe acela cu buza crăpată ca la iepure? Vrea să mă ia. M-a sărutat o dată cu sila şi de atunci îl urăsc, că îmi vine să-l omor. Şi acum îi simt dinţii pe buzele mele – Un ghiont în spate al bătrânei ţigănci, pesemne mamă-sa, smulse pe fată din braţele cazacului.

– Căţea! se rânji la ea bătrâna, în româneşte.

Ne coborârăm în fine în sala de mâncare şi ţinurăm sfat ce să mâncăm. Mai întâi hotărârăm, să nu mai aruncăm banii pe toate fleacurile, altfel nici până la Rostov nu ne vor ajunge. Luarăm brânză şi ceai, aşa mâncau toţi ruşii, în afară de comercianţi, care ar fi murit fără borş. Erau lacomi ca delfinii şi întinseră mesele ca la ospeţe şi fiecare bea câte 15 pahare de ceai. După ce asudarăm ca la lucru greu cu cele trei pahare de ceai, ieşirăm din nou pe bord. Treceam pe lângă mari şi bogate comune, aşezate pe ambele maluri ale Niprului, iar călătorii se mai împuţinau şi din nou veneau, alţii şi alţii, de acum tot cazaci care plecau spre Alexandrovsk. Niprul e frumos, larg şi adânc, cu maluri joase, seamănă cu Donul, însă mai mare şi mai maiestos. Undele lui au purtat în vremuri de mult apuse, caicele tătăreşti şi galerele turceşti, până ce în urmă rămaseră în stăpânirea cazacilor zaporojeni, care îl alintă în toate cântecele şi baladele lor. Pe amândouă malurile frumosului râu se întind nesfârşitele stepe ucrainene, cântate atât de frumos de Gogol, rapsodul Ucrainei.

Noaptea se lăsă repede, iar cerul frumos, de cristal al Ucrainei, se acoperise de mii şi mii de stele. Ici şi colo, pe întinsele stepe, licăreau focurile ciobanilor de la turmele de oi şi herghelille de cai, ori poate în jurul lor şedeau feciori de lele, de care erau acum înţesate toate potecile.

Cu venirea serii vântul începu a legăna ierburile înalte de pe maluri, şi, din când în când, câte un şuierat sau vreo frântură de cântec îndepărtat, luneca pe undele vântului, care se răsfăţa în voie, pe întinsele stepe. Prinserăm şi noi să fredonăm în surdină un cântec cunoscut din armată:

Vântuleţ de primăvară

Ce-ai venit să ne mai spui?...

Dar sfârşirăm prost căci Moga, care ţinea că-i bun cântăreţ, scotea nişte tonuri false, că făcu pe Băleanu să sară de la locul lui.

- Mă, Moga, tu aşa cânţi, că se deschide brişca în buzunar!

- De ce? abia îngână Moga.

- Dar nu vezi tu, că în liniştea aceasta maiestuoasă, tonurile tale sunt un sacrilegiu? Tu vrei să schilodeşti cântarea. Să nu te mai aud cântând!

Moga se supără şi se duse să se culce. Eu rămăsei cu Băleanu, căruia numaidecât îi păru rău că-l supărase pe Moga. Era însă atâta poezie în noaptea adâncă că întradevăr era păcat să strici armonia aceea atât de perfectă. Se ridica încet luna, frumoasa lună de Ucraina, parcă mai mare şi mai rece ca pe alte meleaguri. Trecea printre frânturi de nori, şi da nemărginitului întins acel farmec, plin de taină, care l-a făcut pe Gogol să imortalizeze nopţile ucrainene în scrierile sale.

Băleanu visa poate la Tasia. Eu îmi evocam trecutul plin de zbucium. Ca printr-un caleidoscop, văd trecând înainte-mi icoanele trecutului. La început Galiţia cu marile dezastre de la Ravarusca, Chirov şi Dobromil, apoi hecatombele de morţi de la San, Cestocov, Ivangorod şi Brest-Litovsk – unde a căzut floarea neamului meu, şi tot atâtea locuri, unde au învins fraţii mei, pentru ca vulturul cu două capete al habsburgilor, să poată stăpâni încă cuibul de o mie de ani.

Îmi amintesc şicanele şi bătăile suferite de fraţii mei din partea ofiţerilor străini, care vedeau prea bine că

steaua ţării lor a apus, dar în disperarea lor, îşi maltratau propria armată. În fine, prizonier de război la ruşi şi, peste un an, voluntar în armata română. Am simţit speranţele şi am văzut frământările oştirii noastre, iar acum iată-mă luându-mi lumea în cap, ca peste nouă ţări şi mări, să dăm tributul nostru de energie fraţilor mai mari, francezilor, pentru că soarta neamului meu era strâns legată de a lor. Vor învinge francezii – am învins şi noi, vor cădea – împreună vom cădea... şi veacurile vor vorbi de noi cu cinste, că au trăit două neamuri, care au căzut cu arma în mână, apărându-şi neamul, moşia şi libertatea.

Târziu ne duserăm şi noi în salonul, care se transformase în lazaret. Toată lumea dormea, care pe jos, care pe sus, pe polițe. Moga dormea şi el îmbrăcat alături cu un cazac. Îşi puse sacul de voiaj la cap, chipiul pe faţă şi acum poate că se găsea pe malurile Someşului. Locurile noastre pe polițe erau ocupate, astfel ne puserăm alături cu Moga şi încercarăm să aţipim.

CAPITOLUL III

Erau 6 ore dimineaţa, când personalul de serviciu veni să facă ordine în salonul transformat în dormitor. Ne luarăm sacii de drum şi ieşirăm pe bord. Peste o jumătate de oră vom ajunge la Alexandrovsk. În timpul nopţii, se urcară mulţi pasageri, aproape toţi militari şi emisari în armata albă de sud.

Când toată lumea fu pe bord, ruşii cântară o molitvă de dimineaţă condusă de un preot. Era o molitvă nouă sau adăugată, că era vorba de nefericirea neamului rusesc, unde Antichrist învrăjbi pe fiii patriei sângerânde, şi se implora ajutorul Celui de Sus, ca să întărească pe cei care îşi pun viaţa în cumpănă pentru mântuirea patriei. Niciodată în viaţă n-am fost mai adânc pătruns ca de această molitvă, care se referea nu numai la ruşi ci şi la neamul meu.

Erau bătrâni, tineri şi femei, uniţi, în faţa lui Dumnezeu, prin aceleaşi sentimente nobile şi aceleaşi nădejdi. Un general înalt uscăţiv şi cu ochii fără luciu, scoase un stindard în triunghi, donat încă de Ecaterina a II-a unui regiment de cazaci, îl flutură în vânt şi un „ura" formidabil ieşi din piepturile cazacilor. Preotul înălţă o cruce de argint în aer şi jurară credinţă patriei nenorocite. Noi, în gândul nostru, am jurat şi noi credinţă ţării noastre îndoliate, şi lacrimile ne-au umezit ochii de acest fior al dragostei de ţară, exprimat în cuvintele atât de simple ale preotului.

Iată şi Alexandrovskul, înecat în verdeață, din care abia se zăreau clopotnițele bisericilor. La debarcader era puțină lume. Emisarii militari de la Rostov şi Ecateridar, aşteptau pe cazaci cu muzica militară şi în corpore se urniră spre gară. După cum auzirăm, trenul spre Taganrog sta gata de plecare.

O luarăm şi noi în urma lor, şi peste 20 de minute iată-ne ajunşi în gară. O mare de oameni era în tot cuprinsul gării. Ne îndesarăm prin mulțime şi ajunserăm aproape de tren, care era arhiîncărcat cu oameni, mai toți militari, care porneau spre Don. Nu era chip să te urci: vagoanele, coridoarele, treptele şi acoperişurile vagoanelor erau pline de lume.

Ne hotărârăm să ne urcăm şi noi pe acoperiş, când auzirăm că se vor mai adăuga două vagoane de clasă. Imediat alergarăm în direcția arătată de un ceferist, care, pentru un bacşiş de zece ruble, ne conduse personal. Dar n-apucarăm să ajungem la vagoane că şi erau ticsite de lume. Dar ne urcarăm şi noi. Cât voi trăi, n-am să uit călătoria aceea, până la Taganrog: patru zile am stat mereu în picioare. După spusa unuia, erau mai mult de opt mii de oameni în acest tren şi era o căldură ca-n iad, cu toate că vagoanele nu mai aveau geamuri, care pieriseră o dată cu monarhia. Geamurile serveau ca ajutoare uşilor. Dar, iată că trenul se puse în mişcare. O zguduitură puternică făcu pe mulți să cadă de pe trepte şi să alerge alături cu trenul, sperând să afle un loc unde să-şi poată pune piciorul căci de agățat se va agăța de ceilalți mai fericiți, care se cramponaseră mai bine.

Ajungând în stepă, trenul zbura nu alta, pare că niciodată n-am văzut aşa goană nebună. Pe la gări cu greu puteai apuca o bucată de pâine. Iar de te urneai din vagon, puteai să rămâi, deoarece pentru locul tău se găseau zece candidați. Şi totuşi se urca lumea pe acoperişuri, pe bufere şi pe locomotivă. Era o gălăgie de te asurzea şi un entuziasm pe care n-am să-l uit niciodată. Muzicile militare îndemnau lumea să plece la război şi prin toate gările

erau afişe care reprezentau Rusia sângerândă, alături de manifestele către cazaci ale lui Alexiev şi Dragomirov. Ici şi colo vedeai ofițeri şi cazaci cu capul de mort pe mânecă, aceştia erau kornilovții, partizanii generalului Kornilov.

Kornilov, general vestit şi viteaz, cel dintâi care a ridicat stindardul național şi s-a pus în fruntea unei cete de viteji cu care ajunse victorios până în Caucaz. Se stinse, cum se sting toți eroii, lovit de schijele unui obuz, căzut la picioarele lui. Cu el se părea că se stinseră şi nădejdile înspre mai bine, iar bolşevicii erau fericiți că au scăpat de acest viteaz, care era simbolul Rusiei țariste. Cu greu se putea afla un alt comandant de talia lui Kornilov. Şi ce amestec de oameni: de la veteranii de 60 de ani, până la liceenii de 16 ani, toți răspundeau glasului țării, al cărei suflet se afla pe malurile bătrânului Don.

Pe şosea treceau sute de escadroane şi sotnii de cazaci, cu direcția spre Don. Mergeau frumos, în coloană dublă, cu muzica în frunte, iar steguleţele fâlfâiau mândru în vârful lăncilor ascuțite. La vederea trenului cu locomotiva împodobită cu un stindard al Sf. Gheorghe, escadroanele trăgeau săbiile şi salutau pe cei care le făceau manifestații din tren. Era o privelişte care numai la fiii stepelor o poți vedea şi care îți rămânea pe veci în suflet. Şi toate gările erau împodobite cu steaguri şi multe din ele, cu culorile noastre, însă puse vertical, parcă erai în țara noastră scumpă şi îndurerată. Ne împrietenirăm cu cazacii, după ce le povestirăm unde mergem. Mulți fuseseră pe frontul românesc, de unde aduceau cele mai scumpe amintiri şi ne lăudau călărimea noastră, care luptase alături de corpul generalului Keller.

Dar nimeni nu ştia precis cum stă frontul şi nici rezultatul luptelor. Se zvonea, că generalul Mamontov izbise cu cavaleria lui pe bolşevici la Țariţin şi zdrobi o mare parte din puterile lor. Prin gări, erau ticsite trenurile cu tot felul de materiale de război, cu tunuri, cai şi proviant. La munca câmpului se vedeau numai femei; bărbații erau cu toții plecați. De altfel în ținuturile căzăceşti femeile

duc greul la munca câmpului; bărbaţii îşi văd de treburile ostăşeşti, iar când n-au treabă se duc la cârciumă. Satele lor se numesc staniţe, cu gospodării bune şi pământuri bogate şi multe. S-a îngrijit Rusia ţaristă de cazaci, pentru că era cea mai vrednică şi mai credincioasă armată a monarhiei. Cazacii se năşteau şi mureau soldaţi; de la stat nu primeau nimic în afară de hrană. Calul, sabia, lancea şi îmbrăcămintea şi le avea fiecare. Acum nu mai aveau nici hrană: fiecare îşi aducea cu el mâncare pe mai multe zile, în căruţele care plecau din fiecare staniţă.

În sfârşit, iată-ne, după patru nopţi nedormite, ajunşi la Taganrog, pe malul Mării de Azov, unde se scurse atâta lume din vagoane, că ne era teamă să nu ne rătăcim unii de alţii. Ne hotărârăm să poposim o zi aici, ca să putem dormi. Ne-am dus până la cea mai apropiată „ceainărie", unde ne potolirăm foamea şi pe urmă ne urcarăm în podul unor şoproane cu paie. Aici dormirăm douăzeci de ore fără întrerupere.

A doua zi suntem din nou în gară, de unde plecarăm la Rostov. De astă dată călătorirăm mai bine, însă făcurăm două zile o distanţă destul de mică. Ne era greu noaptea. Era cam pe la 15 septembrie şi nopţile se răcoriseră. Simţeam că de acum începe greul pentru noi, mâncarea era scumpă şi aproape numai rece. Aveam noroc că ne mai încălzeam cu ceaiul.

Rostovul, oraş frumos şi bogat, care acum se transformase în lagăr militar, nu avea nici un colţişor liber, peste tot erau încartiruiţi soldaţi. Ne hotărârăm să mergem la Statul Major căzăcesc ca să cerem oarecare informaţii cu privire la trecerea peste Volga.

Căutarăm Statul Major şi în fine îl aflarăm ticsit de lume. Credeam că n-o să ne vină rândul la audienţă, dar am avut noroc cu îmbrăcămintea noastră jalnică, care făcea contrast oribil cu frumoasele uniforme căzăceşti. Adjutantul, cum ne văzu, încruntă din sprâncene şi ne întrebă ce dorim. Ne prezentarăm şi spuserăm dorinţa noastră. Ca prin farmec adjutantul se schimbă. Se prezentă şi ne

strânse mâinile.

– Imediat vă anunţ şefului de Stat Major. Şi el dispăru printr-o uşă şi după câteva minute, se reîntoarse făcându-ne semn să intrăm. Erau de faţă trei generali. Numele nu-l ţin minte, – aşa e la prezentări, – dar ne primiră bine şi, după ce le spuserăm dorinţa noastră, ne dară sfatul să mergem la Marele Stat Major, în Ecaterinodar la Kuban, de unde mai sigur vom putea afla ce dorim.

- De altfel – zise Şeful Statului Major – după cât ştiu eu, un colonel ceh ţine legătura cu noi. Pe unde trece, nu ştiu. Dar se află în tot cazul un asemenea loc, pe unde aţi putea străbate frontul de la Volga. Ne dară foi de drum până la Ecaterinodar şi plecarăm cu cel dintâi tren.

Peste două ore intram în inima Kubanului, alt ţinut căzăcesc. Trecem peste Novocercask, oraş bogat de origine militară şi cu câmpii bogate. Locuitorii, aproape toţi ruşi, dar totuşi puţin corciţi cu ceilalţi locuitori munteni ai Caucazului de la care au şi împrumutat frumosul port ostăşesc.

Aici se sfârşesc stepele Donului şi ţinutul e mai deluros, iar de ce te afunzi mai mult în Caucaz, se transformă în munţi masivi acoperiţi veşnică zăpadă, cum e Vesta şi Casbec. În zare, spre sud se vedeau culmile de munţi vineţii, ca un avanpost al frumosului Caucaz.

În timpurile mai vechi, Caucazul servea ca loc de pedeapsă pentru tinerimea de viţă a Petersburgului. În acel timp, locuitorii Caucazului erau semisălbatici şi cu mare greutate au putut fi supuşi vulturului cu două capete. Aici a fost trimis pe câţiva ani şi poetul Lermontov, care a cântat atât de frumos Caucazul cu legendele şi tradiţiile lui eroice.

Dar iată că ajungem în capitala Kubanului, în Ecaterinodar. Ca şi la Taganrog şi Rostov şi aici era ca în timpul mobilizării generale. Mii şi mii de oameni, numai militari şi aproape toţi călăreţi. Aici erau şi ruşi şi georgieni, amestecaţi cu cerchezii îmbrăcaţi cu cazachinele lor admirabile şi cu pumnale la brâu. Piaţa era plină cu

sute de cai pentru armată, dincolo un grup de cerchezi şi georgieni frumoşi şi zvelţi ca brazii, la sunetele unei chitare dansau „Lesginca", cel mai frumos dans bărbătesc ce-am văzut în viaţă. Numai muntenii pot avea astfel de mişcări mlădioase, unele sălbatice ca şi râurile şi munţii lor.

De acolo trecurăm pe strada principală, unde se afla şi Marele Stat Major. Pe dinaintea noastră vedem o înmormântare, pesemne a vreunui ofiţer superior. Sotnii după sotnii, treceau cazacii cu caii lor superbi, cu coamele şi coadele împletite, iar după sicriu, era condus şi calul înşeuat al ofiţerului, pe al cărui covor de sub şa, era cusută o steluţă de argint. Sicriul era purtat pe umeri de ofiţeri şi înfăşurat în tricolorul rusesc şi flori – toate de câmp – adunate de acei care l-au cunoscut şi iubit.

În sfârşit, iată-ne bătând şi la uşa Marelui Stat Major. Aici era generalul Alexeev, fostul şef de Stat Major al armatei ruseşti de pe frontul de Vest. Înalt şi spătos, de o energie uriaşă, din nimic aşa zicând, în mai puţin de trei luni, formă o armată nu mare, dar aleasă, cu care putu să oprească puhoiul bolşevic dinspre nord. Era ajutat în această acţiune de un alt vestit general, Dragomirov, erou din războiul imperial.

Ne primi însuşi generalul Alexeev. După ce îi spuserăm dorinţa noastră, ne dădu o scrisoare către generalul Mamontov care se afla cu cavaleria lui în apropiere de oraşul Ţariţin pe Volga. Ne lăudă patriotismul şi curajul nostru şi ne făcu propunerea să rămânem în oastea lui. Noi îi mulţumirăm pentru încrederea ce ne arătase spunându-i că suntem legaţi cu cuvântul de onoare faţă de patria noastră şi faţă de misiunea franceză să ajungem la locul de destinaţie. Ne strânse mâna voiniceşte şi ne încurajă, – iar în ce priveşte colonelul de legătură ceh, el n-a fost niciodată în Ecaterinodar, – dar să fim siguri, că generalul Mamontov se va îngriji de noi. Pentru calea ferată primirăm şi aici foi de drum, cu direcţia Ţariţin.

Impresia ce ne-o lăsară era, că peste tot domnea

ordine şi disciplină, deci atmosferă sănătoasă.

Voluntarii curgeau cu miile în armata de sud şi se prevedeau rezultate frumoase. Noi încă ne simţeam cu mult mai bine, dar un lucru era cert, la Volga puteam străbate numai peste front. Dar nimic nu ne mai putea opri în cale. Începurăm însă a fi mai prevăzători cu cât ne apropiam de front. Curajul, harul Domnului, nu lipsea niciunuia dintre noi.

Şi din nou o luarăm cu trenul pe acelaşi drum, spre Rostov, cunoscut acum atât de bine. Din Ecaterinodar plecau eşaloane de soldaţi şi muniţii spre front. Şi aici trenurile erau pline de lume şi din nou merserăm aproape trei zile îngrămădiţi ca sardelele, tot în picioare, de credeam că o să ne sfârşim. Bietul Moga, care era mai plăpând, se ofilise de-a binelea, faţa i se subţiase şi pălise, dar se ţinea totuşi ca oţelul.

CAPITOLUL IV

Ajunşi la Camenscaia, schimbarăm trenul şi luarăm drumul spre Țarițin. La stația Cyr se afla generalul Mamontov. Frontul nu era departe căci se auzea grohăitul tunurilor. Generalul Mamontov, comandantul unui corp de cavalerie, îşi avea reşedința într-un vagon la gară. Cum i-am dat scrisoarea de la Marele Stat Major ne primi imediat şi dispuse să ni se facă un ordin către toți comandanții etapelor până la front, care să ne uşureze drumul şi un alt ordin către colonelul Staricov, comandantul unui sector, care să găsească o modalitate ca să putem trece frontul pe unde primejdia e mai mică.

Conform ordinului către comandanții etapelor, aceştia trebuiau imediat să ne pună la dispoziție trăsură şi să ne aprovizioneze cu tot ce ne trebuia.

Apoi generalul Mamontov ne întrebă despre domnul general Averescu, pe care zicea că-l cunoaşte bine şi încă demult. I-am spus, că spre norocul țării noastre trăieşte şi e sănătos. Ştia că dl general Averescu n-a voit să subscrie pacea dictată de nemți.

- Da, eu îl cunosc bine pe Averescu. El mai bine ar fi preferat să-şi ardă mâna, decât să subscrie o astfel de pace. Fericită nație care are astfel de bărbați! Aşadar, la voi s-a sfârşit războiul. La noi, de abia începe – zise cu tristețe Mamontov – acum suntem singuri, singurei, aliații au uitat de noi, afară de cehoslovaci, care se poartă bine şi cărora le vom fi adânc recunoscători.

Când hârtiile fură gata, ne luarăm rămas bun, urându-ne reciproc mult noroc. Un adjutant ne conduse până la şeful etapei, care imediat ne puse o trăsură la dispoziție, după ce ne ospătaserăm voiniceşte la ei. De acum ne luarăm rămas bun şi de la calea ferată, pe care Dumnezeu ştie când vom mai vedea-o. Trăsurica era mică, plină cu fân şi trasă de doi cai mici, dar iuți ca vântul. Cazacul care-i mâna ne spuse că are ordin să ne ducă o etapă de treizeci kilometri în trei ore. Ne țineam cu mâinile de loitre ca să nu cădem. N-am putut schimba nici zece cuvinte, în aşa goană zburam. Treceam câmpii fără drumuri, unde păşteau cirezi mari de vite, prin staniție căzăceşti pe unde se vedeau numai femei şi copii, treceam vaduri de ape fără să fi poposit sau să fi încetinit goana cailor o singură clipă.

Mi-au adus aminte de poştalioanele de pe vremuri, care nu puteau fi cu mult mai rele ca cele de azi, cu deosebirea că pe acele timpuri erau mai puțini hoți de codru ca azi. După trei ore am ajuns la o altă etapă, unde ne-a primit un tânăr ofițer cazac, care după ce citi ordinul de la Mamontov, ne invită la dânsul să luăm masa, mai cu seamă că nu aveam trăsură decât peste o oră. Toate trăsurile plecaseră de dimineață spre front, cu muniție şi provizii.

– Dar frontul e departe de aici?

– Cam 60 verste, dar azi pot fi 60, mâine, poate fi dublu, sau mai puțin ca azi. N-avem front compact. Bolşevicii au, dar noi ținem front numai cu cavaleria şi artileria călăreață. Dar ai noştri sunt viteji şi avem nădejde că lucrurile în curând vor merge mult mai bine: se spune că aliații vor veni în ajutorul nostru.

Se vede că se lățise vestea că vor veni aliații în ajutor, ca să ridice moralul acestor trupe care hărțuite de la frontul german, se aruncară în alt război, mult mai crunt, un război de exterminare.

După o aşteptare de trei ore, veni în sfârşit un moşneag cu un tarantas. Ne urcarăm repede în el şi o

luarăm spre nord-vest, la viitoarea etapă, care era la 25 km. Moşneagul era de vreo 65 ani, în uniformă căzăcească. Ne spune că are trei feciori, dintre care doi pe front, iar unul prizonier în Germania.

– Nu vi-i teamă de bolşevici? – îl întreb eu.

– Cazacilor nu li-i frică de nimeni! zise bătrânul cu convingere

– Dar voi, cine sunteţi?

– Ofiţeri români.

– Ofiţeri? se miră bătrânul, uitându-se la hainele noastre jerpelite. Poate veniţi de pe front şi sunteţi flămânzi, şi îşi desfăcu traista în care avea pâine şi miere de stup. Mâncaţi, dragii mei. Dar spuneţi pe la dumneavoastră se mai bat nemţii?

– Se bat tare cu francezii.

– Săracii franţuzi... se zice c-or veni şi la noi, să ne ajute. Noi nu avem tunuri, de aceea e greu. La noi vine un regiment de bolşevici pe o sotnie, şi totuşi ai noştri nu se dau. Dacă am avea şi artilerie, până la Moscova ne-am duce. Bătrânul se lovi cu palma peste frunte şi apoi ne întrebă dacă avem ţar.

– Avem.

– Să-l ţină Dumnezeu şi moşul îşi făcu o cruce pravoslavică.

– Pe Nicolae al nostru, pe tătucu l-au ucis jidovii şi pe toţi ai lui... şi pe câţi generali şi colonei au omorât hoţii aceia de jidani... pe la noi se spune că la Moscova au pus pe un jidov de ţar. Dar las că-i luăm noi coroana, şi-l punem pe tronul lui Pugatcev. Va veni Nicolae Nicolaevici al nostru, care va curăţa ţara de toţi antechriştii. Eu îl cunosc pe Nicolae Nicolaevici, pe când era încă tânăr la Petersburg. Eram în corpul cazacilor de gardă, în timpul lui Alexandru al II-lea. Acum şi el e bătrân ca mine, dar ştim toţi că ne iubeşte. E un om aspru şi drept. Numai de-ar trăi. Dar spuneţi, aţi auzit dumneavoastră de Skobelev?

– Cel din Bulgaria, de la Şipca.

– Da, da, zise repede şi vesel bătrânul. Văd că sunteţi

ofiţeri, altfel dumneavoastră, ca străini, nici nu l-aţi şti. Cu el am trecut noi Dunărea şi trei zile de-a rândul ne-am bătut la Şipca. Au căzut ai noştri mulţi, dar i-am răpus pe turci. Eh, ce vremuri! Turcii nu erau ca bolşevicii. Se ţineau tare şi unde loveau o dată, era lovit. Cu bolşevicii e mai uşor, dar e mai urât. Te duci la atac – de pildă – şi când colo vezi că sunt fraţi de-ai noştri pravoslavnici. Le-a luat Dumnezeu mintea, dar las că le-o băgăm noi iar în cap. Şi apoi acolo sunt mulţi hoţi din puşcării, care mai bine pier decât să se dea prinşi.

„Dar nouă nici nu ne trebuie prizonieri. N-avem cu ce să-i ţinem. Pe ai noştri îi mai cruţăm, dar pe jidani şi pe comisari îi trimitem să se plimbe"

„Ce credeţi dumneavoastră? Mie îmi place să umblu cu carul? Nu-mi place... Dar ce să fac? Am îmbătrânit şi lancea nu mai e sigură în mâna mea... Am însă doi feciori care nu mă fac de ruşine şi cu care mă văd aproape în fiecare zi. Eu le duc mâncare şi muniţii pe front."

Bătrânul nu-şi prea îndemna caii, se vedea că-i pare rău de ei să-i ia la goană. Când îl rugarăm să grăbească, ne spuse că nu-i nevoie, ceea ce trebuie să se întâmple se va întâmpla şi tot ce nu se face, este spre mai bine. Văzurăm că avea dreptate şi-l lăsarăm în pace. Ruşii sunt fatalişti ca şi noi. Cred în ursită şi în aceste vremuri de restrişte, această credinţă e o mare mângâiere pentru ei.

Ne apropiam acum de front, pentru că din când în când se auzea bubuitul tunurilor. Dar nu se vedeau nicăieri trupe, care ar fi înaintat spre front. Sărmanii cazaci, erau singurii care ţineau piept unei mulţimi care putea fi de zece ori mai mare decât toată căzăcimea. De aceea frontul oscila neîncetat. Când mergeau înainte, când se retrăgeau. Când înaintau nu aveau trupe proaspete şi suficiente, spre a exploata succesul, iar în retragere, nu aveau infanterie şi artilerie. Aproape toate fabricile de arme şi muniţii erau ocupate de bolşevici. Cazacii duceau lipsă şi de muniţie pentru carabinele lor. Mai mult cu sabia şi cu sulița făceau isprăvile lor.

Spre seară ajunserăm în satul Mihailovca, unde trebuia să ne prezentăm unui alt şef de etapă, dar se vede că treburile mergeau prost pe front. Cazacii erau în retragere şi comandantul unei brigăzi de cavalerie din acest sat ne spune că până la front mai sunt 18 verste. Deci să nu încercăm azi să ne apropiem de front, căci în întuneric putem da buzna peste bolşevici.

– Veţi pleca mâine. În ce priveşte pe colonelul Staricov, el se află de două zile mai spre sud, la 60 km, aşadar vă pot da eu informaţiile necesare, iar mâine vom vedea cum stă frontul. Poate vom merge înainte, poate înapoi, cum o da Dumnezeu. Astă seară sunteţi oaspeţii mei. Ne mai povestiţi din ţara d-voastră depărtată, căci de dormit nu cred că vom avea vreme. Bolşevicii pot fi aici în tot momentul.

Colonelul, păcat că nu-mi amintesc numele său un tânăr de vreo 35 de ani, împodobit cu toate ordinele de vitejie, ruseşti, câştigate în luptele cu nemţii. Fusese comandant de sotnie la începutul războiului şi făcea parte din armata condusă de generalul Samsonov. În luptele mari de la sfârşitul lui august 1914, au început ofensiva cu puteri insuficiente contra germanilor. Patru corpuri de armată, în care era şi o mare parte a gardei imperiale, fură nimicite. Colonelul, rătăcind cu rămăşiţele regimentului său prin uriaşele păduri ale Prusiei orientale şi trecând prin sabie şi foc oraşe şi sate din spatele inamicului, într-o noapte, în goană nebună a trecut prin liniile nemţilor, reîntorcându-se la ai săi. Pentru bravura aceasta a fost decorat cu crucea Sf. Gheorghe şi avansat. De atunci norocul l-a favorizat, iar cei de la conducere l-au răsplătit după merit.

Toate rezervele şi oamenii necombatanţi au fost trimişi pe front. În cancelarie se afla întreg Statul Major al brigăzii şi aşteptau din moment în moment să vină ştafetele de pe front. În fine, se aude tropotul unui călăreţ. Toţi îşi ascuţiră urechile, iar în cancelarie intră un cazac cu o căciulă cât o baniţă şi dădu comandantului brigăzii

un plic. Acesta, după ce citi cuprinsul scrisorii, se întoarse către cazac şi-i zise vesel:

– *Choroşo!* – *spasibo!* (Bine! – Mulţumesc!)

– *Rad Starata, gospodin Polcovnic!* (Să trăiţi, domnule colonel!)

– Du-te la bucătărie să faci ceai.

Cazacul făcu stânga împrejur şi ieşi.

– Domnilor, veştile de pe front sunt liniştitoare, bolşevicii vor să doarmă şi ei. Mi se raportează că au încetat atacurile. Numai din avanposturi se mai trage. Ei, domnilor, de acum să aducă samovarul. Păcat că nu avem ceva mai bun pentru oaspeţii noştri scumpi. Când ţara ne-a fost bogată, toţi veneticii erau sătui, de la frizerii francezi, care se dădeau drept profesori la noi, până la nemţii cu mititeii lor. Azi, când am sărăcit, nici aliaţii nu mai vor să ştie de noi.

„Dar cine le-a scăpat Parisul? Soldaţii noştri, care ca un uragan s-au năpustit în Prusia Orientală, ca să slăbească armata germană ce înainta asupra Parisului. Şi care a fost rezultatul? Am scăpat de ruşine o armată aliată, care acum nici nu vrea să mai ştie de noi!"

– Armata franceză – zic eu – trece în momentul de faţă prin cel mai critic episod al războiului. Toate forţele germane sunt aruncate asupra ei şi nemţii au de gând să ia Parisul cu orice preţ, până ce americanii nu vor concentra mai multe trupe. Dar Franţa va fi etern recunoscătoare poporului rus pentru serviciile ce le-a adus, pentru cauza omenirii şi a civilizaţiei.

– Ah! Domnule – zise colonelul – eu nu contest recunoştinţa datorită francezilor, dar acum, când şi pe noi ne arde la deget, ar trebui să ne trimită un ajutor. Nu mare, fie cât de neînsemnat. Pentru noi, ar fi un imbold moral, mai cu seamă pentru trupă, iar bolşevicii ar vedea că nu suntem singuri. Să putem ţine frontul măcar trei luni şi apoi vom avea armată. Generalii Alexeev şi Dragomirov din nimic au format armata noastră şi bun e Dumnezeu! Peste trei luni altfel vom vorbi cu bolşevicii. Lui Kolceak

îi merge şi mai bine. Are o țară întreagă la dispoziție şi-l ajută cehoslovacii. Am nădejdea, că în curând ne vom uni la Volga. Atunci drumul la Moscova va fi cu mult mai scurt. Dar nu vă e teamă de bolşevici?

– Nu ştim ce vor face cu noi. Paşapoartele noastre sunt pentru America şi suntem trecuți ca muncitori. Vom şti să ne descurcăm, – zic eu.

– Domnilor, – replică colonelul – să fiți cu băgare de seamă, că la bolşevici sunt oameni foarte vicleni, care vă vor suci mințile şi răsuci până ce vor afla ceva. Atunci să ştiți că pieirea dumneavoastră e gata. În sectorul care luptă contra noastră este un fost ofițer cazac, Mironov, care e şiret ca vulpea. Să vă faceți proşti, cel mai bun lucru şi să spuneți că nu ştiți ruseşte.

„Ne-a făcut de ruşine stârpitura aceea, mai mult din ambiție personală, nu că ar fi bolşevic. Doar asta e nefericirea neamurilor. El ne cunoaşte armata noastră şi ştie cu ce luptăm acum, de aceea e îndrăzneț ticălosul. De ne-ar pica în mână, l-am învăța noi ce-i omenia. Şi ce-i trist, e că face propagandă printre cazacii noştri. Dar neghina s-a ales din grâu, s-au dus cu el oamenii pe care i-am primit de bună voie în ținuturile noastre, dar cu pecetea sclaviei în sufletul lor. Nu ne-au iubit stepele, nici Donul nostru, şi mai bine că s-au dus."

„Şi acum vă rog povestiți-mi ce mai e prin Țara Românească? Avem mulți ofițeri care au fost pe frontul românesc. Însuşi Tscerbatşev a adus la Don întreaga căzăcime de pe frontul românesc". Le povestirăm tragedia noastră, pacea cu nemții şi nădejdile noastre.

– Sărmanii români, au intrat în război mai mult cu pieptul şi aveau un front aproape cât al nostru. Nu-i de mirare, că țara a fost repede cotropită de duşmani. Dar e adevărat, că ne-ați luat Basarabia?

– N-am luat-o, ci singură s-a unit cu noi. Basarabenii sunt şi ei români, ca şi cei din România. Această provincie a fost totdeauna a noastră. Dar pe vremuri eram supuşi turcilor, iar Rusia luându-ne Basarabia, credea că ia din

imperiul turcesc.

– Da, desigur – altfel nici nu se putea înțelege, ca Rusia să rupă teritorii dintr-o țară pravoslavnică. Hoții de bulgari ne-au tras pe sfoară. Iată recunoştința, că azi au o țară liberă, o cultură şi o viață de stat. Au întors baionetele contra noastră. Dar, o să le meargă prost, căci e un popor slab şi neastâmpărat.

„Pe bieții sârbi i-au scos de tot din țară. La noi se află câteva batalioane sârbeşti, dintre foştii răniți de la începutul războiului, pe care i-am adus pe Dunăre. Azi servesc la noi. Unul din ei mi-a istorisit că o veche legendă populară sârbească spune, că, odată Sârbia, se va nimici cu totul, dar, ca pasărea Phoenix, va renaşte din cenuşa ei, mai mare şi mult mai puternică. Deocamdată slavilor le-a mers prost în războiul acesta, dar e rasă tânără, care va trăi încă mult timp."

Se interesă apoi de limba noastră şi mă rugă să-i recit ceva. Eu începui să recit din „ Strigoii" lui Eminescu.

– E limbă moale, seamănă mult cu italiana – ziseră ofițerii.

– Face parte din ginta latină.

– Da, dumneavoastră sunteți popor vechi, cu toate că ați avut o scurtă viață de stat, deci sunteți urmaşi ai Romanilor cuceritori de lume – replică colonelul.

– Poziția noastră geografică, neunirea dintre frați şi puhoiul de neamuri străine, care toate încercau să ne răpească limba, – iată de ce neamul nostru a rămas mai în urmă. Luptele necurmate cu turcii ne-au sleit puterile, încă din cele mai vechi timpuri. Acum, după veacuri îndelungate am încercat să ne unim, dar se părea că ne-a părăsit norocul. Ca şi dumneavoastră, aşa şi noi nădăjduim în Dumnezeu şi în biruința aliaților. De aceea am plecat şi noi din țară, să dăm o mână de ajutor francezilor.

Cazacii fură încântați de hotărârea noastră şi nu mai găseau cuvinte mai sincere ca să ne încurajeze.

Acum ştafetele de pe întregul sector aduceau ştiri cum că inamicul s-a liniştit, şi, deci teama unei incursiuni

de noapte era înlăturată. În camera de alături de cancelarie se aduse fân şi se pregăti pentru noi un pat.

– Eu vă recomand să vă odihniți puțin – zise colonelul – până dimineață mai sunt câteva ore. Înainte de a pleca e bine să fiți odihniți. Mâine seară, Dumnezeu ştie unde veți dormi. Însă pentru orice eventualitate, să vă culcați îmbrăcați.

Ofițerii Statului Major se pregăteau şi ei să-şi afle câte un loc în cancelarie, iar comandantul brigăzii, împreună cu aghiotantul său, lucrară până la ziuă. La ora 7 dimineața eram gata de plecare şi ne băurăm ceaiul care acum era mâncarea cea de toate zilele, iar colonelul ne dădu un ordin către comandantul unui regiment de cazaci, ca să ne dea deslușiri cu privire la trecerea frontului. Până la front, după spusa colonelului, ar fi fost cam 18 verste.

– Şi acum, Dumnezeu să vă ajute, dragi camarazi – zise colonelul – şi ne luarăm rămas bun de la cazacii noştri. Nu ştiu cum să-mi explic, dar simțeam o greutate pe suflet, ca înaintea unor clipe grele. Băleanu era nervos. În ce priveşte pe Moga, el era mai calm decât nu mă aşteptam. Dar din clipa aceasta parcă ne schimbasem toți trei. Era de ajuns un cuvânt rostit mai tare, sau o frază dubioasă, ca să ne luăm la ceartă. Până acum toate au mers strună, acum parcă duhul rău ne stăpânea. Noaptea visarăm rău, cu împuşcături şi cu bolşevici.

După ce mulțumirăm colonelului pentru buna găzduire, ne urcarăm în tarantas şi o apucarăm în goană spre front. Nu mersesem nici o jumătate de oră şi iată că artileria începu să bubuie. Frontul se pare că era aproape de tot. Înaintea noastră, cam la 2 kilometri se zărea un sat unde, ne spuse că ne va duce femeia, cu tarantasul. Dar n-apucă să sfârşească şi câteva şrapnele se sparseră nu departe de şosea. Femeia opri căruța şi ne spuse că nu merge mai departe.

Sărirăm din căruță şi ne luarăm sacii în spate, iar femeia întorcând căruța, o rupse la fugă spre casă. Câteva

şrapnele, căzură în urma trăsurii. Noi, ne pitularăm într-un şanț de drum. Înaintea noastră, terenul se ridică brusc, iar de pe ridicăturile acelea se puteau vedea bine bolşevicii, care coborau în sat în multe coloane.

– Dar cazacii unde-or fi? Unde-i frontul lor? ne întrebarăm noi.

– Mergem în sat! zise Băleanu. De acum tot una-i: azi sau mâine vom da ochii cu bolşevicii. Şi plecarăm. Nu merseserăm nici trei sute de paşi şi deodată o salvă puternică răsună şi în aceiaşi clipă zeci de plumbi trecură pe lângă nasurile noastre cu fluieratul lor sâsâitor. Altă salvă, tot din dreapta. Noi ne aruncarăm la pământ. Era vădit că trăgeau asupra noastră, dar acum veneau gloanțe şi din stânga, de unde văzurăm coborând coloanele bolşevice.

Băleanu, care nu se mai mişcă, îmi făcea impresia că-i mort şi de aceea îl strigai pe nume. El întoarse capul spre mine şi sta gata să asculte, când deodată vedem în dreapta noastră, după o colină, nişte capete mițoase, care se pregăteau să ne atace. Ne ridicarăm chipiile în sus şi în acelaşi moment câteva figuri cu arma întinsă „la baionetă", se apropiară de noi. După epoleți, văzurăm că sunt cazaci. Când fură aproape de noi şi văzură că n-avem arme, ne întrebară cine suntem. Spuserăm că suntem ofițeri români, că avem o scrisoare către comandantul regimentului – de la comandantul Brigăzii – adăugă Moga.

– Este aici. Veniți după noi! comandă un subofițer. În goană şi câte unul ajunserăm la colină, în dosul căreia, cazacii stăteau într-un şanț de apărare şi trăgeau din când în când spre satul care era ocupat de bolşevici. Dinspre sat, veneau gloanțele ca grindina. Esaulul ieşi în calea noastră, ne prezentarăm şi-i dădurăm scrisoarea de la brigadă. După ce o citi, ne privi zâmbind şi ne strânse mâinile.

– Bravi băieți! Ei, cazaci! Domnii aceştia sunt ofițeri veniți din România şi pleacă pe frontul francez să lupte mai

departe. Onoare tuturor acelora care preferă să moară, decât să-şi vadă patria îngenunchiată. Acum trageţi băieţi în bolşevici! – şi câteva salve răsunară din nou. Esaulul voia să ne spună un plan sau altceva, dar din sat apărură bolşevicii, grupuri, grupuri.

– Staţi aici şi aşteptaţi-ne, spuse Esaulul.

– Pe cai! comandă apoi – şi comanda mergea repetându-se din colină în colină. Vedem pe cazaci retrăgându-se unul câte unul, până la o colină mai mare şi când toţi fură acolo, comanda nu se mai auzea, ci văzurăm deodată pe esaul în fruntea a trei sotnii de cazaci, care ca o lavă se aruncară asupra bolşevicilor.

Tabloul acesta n-am să-l uit niciodată. Aproape patru sute de călăreţi zburau ca vântul, aplecaţi pe oblânc şi cu sulița întinsă. Se auzea un ropot surd de copite. Bolşevicii, să fi fost la vreo 6-700 de metri. Se auziră răcnete, ca de fiare şi zăngănit de arme, câteva împuşcături şi totul se sfârşi. Deodată vedem că o parte a bolşevicilor se retrage în goană fără arme, pe care le aruncaseră să fie mai uşor. Cazacii pe care noi îi urmăream de aproape cu privirea, se despărţiră în două grupuri şi un nou iureş se auzi, acelaşi zăngănit de arme şi aceleaşi răcnete de fiare rănite. Vedem, că spre noi aleargă câţiva cazaci, şi după cât se vedea, erau răniţi, iar caii căzuseră. O mitralieră începu a tocăni repede-repede, iar din sat ieşiră câteva şiruri lungi de trăgători. În aceiaşi clipă cazacii, în goană, se retrag, şi trec pe lângă noi pe caii înspumaţi şi cu ochii fioroşi, suflând greu din piepturile late. Ei treceau înainte. Esaulul se opreşte lângă noi, descalecă şi ne spune pripit:

– Trebuie să vă retrageţi undeva. Bolşevicii vă ucid, de vă prind aici. Se uită împrejur şi deodată faţa i se însenină.

– Vedeţi trestişul de lângă satul acela? – şi cu mâna ne arătă înspre dreapta – folosiţi-vă de colinele acestea şi vă ascundeţi în trestiş. Bolşevicii vor trece înainte şi când se va întuneca puteţi ieşi. Ne strânse mâinile şi ne dori succes. Dădu apoi pinteni calului şi se aşternu câmpului

ca vântul.

În goană o luarăm spre trestiş, iar colinele ne ascundeau de ochii inamicului. Peste zece minute eram la malul mlaştinii, care se întindea cât vedeai cu ochii, şi era acoperită cu trestie înaltă că te puteai ascunde stând în picioare. Dar cu cât pătrundeam mai adânc, cu atât terenul era mai moale şi picioarele se afundau tot mai tare în mocirlă. Iată că ne trece de genunchi. Când ne uităm înapoi ni se părea c-o să dea peste noi. Mai departe mocirla e până la brâu. Dar, iată că vedem apă.

– În apă, în apă, sâsâia Băleanu – acolo-i cel mai bine! Încercăm să ne scoatem picioarele din mocirlă şi să ne apropiem de apă. Cu mare greutate puturăm să ni le scoatem, lângă apă mocirla era şi mai adâncă. Rupem trestie, ca să ne aşezăm pe ea, dar forţându-ne, picioarele intrau tot mai adânc. În sfârşit, toţi trei eram îngropaţi în mocirlă până deasupra brâului. De acolo nu se mai vedea terenul dinaintea noastră. Peste o jumătate de oră, iată că se aude zgomot şi glasuri. Treceau bolşevicii înainte. Unii pe malul mocirlei, îi vedeam bine în hainele lor rupte, milităreşti sau civile, cu părul vâlvoi şi cu armele pe umeri. Deodată câţiva se opresc şi cercetează cu ochii mocirla. Noi încremenirăm. Credeam c-au dat de urma noastră.

– Hei! Ce v-aţi oprit acolo? se auzi o voce dinainte şi soldaţii o luară la fugă.

În gândul lui, cred că fiecare din noi a mulţumit lui Dumnezeu. Cine ştie ce se putea întâmpla! Şi treceau mereu bolşevicii de parcă nu mai aveau sfârşit. Trecu o oră, trecură două, era către amiază, căci soarele era deasupra noastră, şi bolşevicii tot treceau, în coloane, în trăsuri, şi în grupuri mai mici. Aşa stăturăm până seara. Dar de câte ori încercam să ieşim, cineva trecea pe lângă noi. Hotărârăm să nu ne mişcăm până se va întuneca bine. Uitându-ne unii la alţii, cu toată situaţia de plâns în care eram, zâmbetul înflori în ochii noştri, iar eu şi Băleanu răsucindu-ne câte o ţigară de mahorcă, fumam liniştiţi ca şi când am fi stat pe canapele. Dar, iată că răsare luna,

mare şi parcă somnoroasă, luminând trestişul nostru, aproape ca ziua. Eram vineți de frig şi nu ne mai simțeam picioarele. Şi bietul Moga, era numai în ghete.

Către zece seara, încercarăm să ieşim. Dar numai după o muncă de o oră şi jumătate am putut ieşi. N-aveam de ce ne prinde cu mâinile. Trestia se rupea iar picioarele parcă prinseseră rădăcini. Ne sprijinirăm în mâini, care se înglodau şi ele, aşa că de multe ori ajungeam cu capul în mocirlă. Ne apucă groaza şi sudori reci ne curgeau pe gât şi pe tâmple. În fine cu chiu şi vai ieşirăm, dar acum de ne-ar fi văzut cineva, ar fi încremenit de frică, aşa înfățişare aveam. Nu era bucățică pe noi, care să nu fi fost acoperită cu tină lipicioasă. Şi totuşi am mulțumit lui Dumnezeu, că un front era trecut şi de ce-o fi înainte, nu ne mai gândeam.

Ne hotărârăm să ne spălăm la cea dintâi fântână întâlnită în cale şi să mergem toată noaptea fără odihnă,ca să nu răcim. Oricât eram de jerpeliți, începurăm a glumi când ne văzurăm în ce hal eram. Mai rău era de Moga că era numai în ghete. Eu aveam cizme bune înalte, iar Băleanu „ghetre" franțuzeşti. Mai înainte de orice ne răsucirăm câte o țigară, din tutunul pe care îl pusesem în capelă, – şi luându-ne direcția după steaua polară – pornirăm înainte.

Am mers vreo două ore până ce am dat de o şosea, care mergea tot în direcția dorită de noi, spre Volga. În bătaia lunii, văzurăm silueta unei fântâni cu cumpănă, la o margine de drum. Imediat ne dezbrăcarăm şi traserăm o baie rece, primenindu-ne apoi, cu toată rufăria din sacii noştri. Ne spălarăm şi hainele şi peste o jumătate de oră, storceam la ele de pârâiau. Le-am îmbrăcat aşa umede în noaptea aceea destul de răcoroasă de sfârşit de septembrie.

Până ce s-a făcut ziuă am mers fără odihnă. Poate niciodată răsăritul soarelui nu a fost aşteptat cu mai mult dor ca de noi acum. Spre răsărit orizontul se îmbrăcă în purpură şi nici nu trecu o jumătate de oră când razele

soarelui ne încălziră hainele încă tot ude. Am avut noroc că nu am răcit. Dar eram palizi şi cu ochii înroşiți. Când soarele se mai ridică şi razele lui fură destul de fierbinți, ne căutarăm un loc mai ferit, unde aruncarăm sacii grei din spate şi ne întiserăm hainele să se usuce. Peste două ore erau aproape uscate.

Eram flămânzi şi nu aveam pâine. Ne aduserăm aminte că aveam pesmeți şi conserve, pe care era cât pe aici să le aruncăm, pe când eram în tabăra cazacilor, din cauza greutății. Acum era să ne certăm numai pentru gândul acesta. Ne ospătarăm cu pesmeții ce-i aveam din magazia regimentului 26 Rovine, pe când eram în Piatra-Neamț. La plecare, ofițerul cu aprovizionarea mi-a dat trei kilograme.

După ce ne potolirăm foamea cu conserve, ne întinserăm la soare şi dormirăm. Ne-am trezit pe la vreo două după masă. Hainele ni se uscară ca scoarța, iar cizmele ni se întăriseră pe picioare atât de mult că ne strângeau lucru mare...

Hainele noastre spălate noaptea pe lună, erau numai pe jumătate spălate, dar le lăsarăm aşa, căci de acum ne hotărârăm să nu ne mai îngrijim de toaletă. Cu cât eram mai murdari, cu atât eram mai bine văzuți de bolşevici. Bărbile ne crescură în timpul din urmă şi mai adăugând ceva fard de pământ pe fețele şi mâinile noastre, ne prefăcurăm în adevărați cerşetori.

Moga păstra toată arhiva noastră, scrisori de pe la diferiți generali ruşi, în care eram indicați cu numele şi gradul nostru, precum şi scopul călătoriei. Le nimicirăm pe toate, dându-le foc. Şi când ne încredințarăm, că nu mai avem nimic suspect la noi, pornirăm mai departe. Spre stânga se zărea un sat şi ne hotărârărm să-l lăsăm la o parte, apucând direct pe câmp. La marginea satului văzurăm câteva siluete înarmate, care puteau fi numai bolşevici. De nu ne-ar vedea, ne gândeam noi, căutând a mări intervalul dinspre sat. Deodată însă vedem că din sat aleargă un copilaş în direcția noastră, făcând gesturi cu

mâna şi strigând. Înţeleseserăm că era trimis pentru noi. Când fu aproape îşi încetini mersul şi gâfâind ne spune, că bolşevicii au ordonat să venim în sat, altfel vor trage în noi.

– Voi sunteţi cazaci? ne întrebă băiatul.

– Nu, suntem străini.

Băiatul se mulţumi privind cu curiozitate la noi. Ţinurăm sfat ce să facem şi ne hotărârăm să ne ducem în sat, să dăm faţă cu bolşevicii. Tot nu-i putem înconjura şi apoi nici ei nu vor fi atât de răi, dacă ne prezentăm de bună voie.

La marginea satului ne aşteptau vreo cinci oameni înarmaţi, îmbrăcaţi cu resturi militare, rupte şi cu feţe atât de dezgustătoare, că îţi venea rău privindu-i. Nespălaţi, cu nişte ochi fioroşi, acoperiţi cu şuviţe de păr blond, murdar. Unii aveau cizme, alţii erau desculţi.

Când furăm aproape de ei ne înconjurară şi punându-ne baionetele în piept, ne întrebară cine suntem şi unde mergem.

Răspunserăm că suntem soldaţi români demobilizaţi şi că mergem în America, la lucru.

– Fleacuri! Unde mergeţi voi pe aici în America? Mai bine spuneţi drept, poate sunteţi cazaci şi vă faceţi că nu ştiţi ruseşte.

– Avem paşapoarte româneşti cu noi.

– Paşapoarte am şi eu de care vrei.

– Dar ce atâta ceremonie cu ei? Mergem la comisarul nostru. El va hotărî, se amestecă în vorbă unul din aceşti banditi.

– Da, da, la comisarul! Hotărârâ cu toţii.

Ne luară în mijloc şi intrarăm în satul aproape pustiu de locuitori. Ici şi colo se zărea câte o femeie, care văzându-ne arestaţi şi crezându-ne cazaci, începea a boci. Acesta era un sat căzăcesc. Bărbaţii erau toţi la oaste.

Comisarul, se vede că locuia departe în sat, pentru că până ajunserăm la el, suita noastră se mări cu toţi

soldaţii câţi erau pe uliţe şi prin curţile caselor.

Ce adunătură de oameni! Erau vreo patruzeci de soldaţi. Unii purtau încă vechea uniformă imperială, alţii numai restul, unii erau în cizme de lac şi veşminte dezbrăcate de pe ofiţerii ucişi, alţii desculţi, acoperiţi cu zdrenţe. Dar toţi înarmaţi ca ceata lui Rinaldo. Revolvere şi granate în brâu, arma în mână, iar peste piept stăteau încrucişate câte două lente de mitralieră. Cei dinapoi nu se mai interesau cine suntem, din înjurăturile care plouau asupra noastră, erau siguri că suntem cazaci.

La una din casele mai răsărite, intrarăm în curte, care gemea de soldăţime, aşteptând ordine să plece pe front. Ne duseră într-o sală destul de încăpătoare, unde se aflau ca la vreo sută de oameni – toţi din garda roşie.

Ne uitarăm în dreapta şi stânga să vedem pe comisar. Dar nu puteam ghici care este. Erau toţi deopotrivă de scârboşi şi la faţă şi la port. La o măsuţă lângă fereastră şedea un individ – acelaşi tip dezgustător – şi rodea la seminţe de floarea soarelui. Pesemne comisarul. Şi era un fum de să-l tai cu cuţitul. Toţi fumau mahorcă şi toţi vorbeau deodată.

– Ei, ce-i băieţi? se întoarse omul ce şedea cu seminţele pe masă.

– Tovarăş comisar! am adus trei oameni – cazaci.

– Ba, ei zic că-s români, răsună o altă voce de alături.

În fine comisarul, căci el trebuia să fie, îşi puse la o parte pachetul cu seminţe şi încruntându-se spre noi întrebă:

– Cine sunteţi voi?

– Români din România, răspund eu.

– Ce căutaţi pe aici?

– Voim să mergem în America. Şi noi suntem soldaţi, dar am fost demobilizaţi de două luni.

– Arătaţi paşapoartele!

Dădurăm paşapoartele. Fotografiile erau cum nu se poate mai bune. Erau făcute în Piatra-Neamţ, poate la

cel mai rău fotograf „la minut". Semănau grozav cu feţele noastre slăbite şi murdare.

– Eu nu ştiu citi, ia să-mi traduceţi ce-i scris aici. Iau pe rând paşapoartele şi le traduc.

– Hm, dar cum aţi crezut voi că puteţi merge în America pe drumul acesta? Ori voi n-aţi citit că aici e război?

– N-am citit.

– Gazetele voastre nu scriu că noi ne batem cu burjuii?

– Ba scriu, dar se aminteau numai luptele de la Murmansk.

– Eu nu ştiu ce să fac cu voi, tovarăşi. Pe aici nu se poate merge în America.

– Să-i ducem să se răcorească, tovarăş comisar! strigară câţiva derbedei. Ticăloşii! Ei cum au dezarmat şi bătut pe soldaţii noştri în Moldova, ba pe mulţi i-au şi ucis. Lasă-ne, tovarăş comisar, să-i răcorim, strigă mulţimea care vedea pe comisar în nehotărâre.

Acesta, era comisar ales, deci auzind dorinţa mulţimii, se întoarse către noi şi cu voce răguşită de multele vorbiri ce le ţinea acestei hoarde, comandă:

– Cercetaţi-i!

Într-o clipă sacii fură smulşi din spate şi conţinutul lor, vărsat la picioarele comisarului. Erau numai câteva schimburi şi acelea murdare, vreo şase cutii de conserve şi nişte pesmeţi. Aceştia din urmă făcură pe bolşevici să se mire, fiecare voind să aibă măcar o bucată. Erau pesmeţi ofiţereşti.

– Nu vă atingeţi! răcni comisarul, şi soldaţii se deteră înapoi. Veni apoi rândul buzunarelor, căptuşelii de la haine şi a chipielor. Nu găsiră nimic.

– Spuneţi-mi, cum v-au lăsat cazacii să treceţi frontul?

– Le-am arătat paşapoartele. Dar ne-au luat mantalele zicând, că „tot vi le vor lua bolşevicii".

– Aşa? răcni comisarul cu ură. Ştiţi voi cine-s cazacii? Aceia se luptă pentru epoletele de aur şi pentru burjui. Noi ne luptăm pentru drepturile celor oropsiţi...

„Tovarăşilor! – strigă comisarul – noi trebuie să arătăm că nu suntem hoţi şi mişei, după cum spun cazacii. Tovarăşilor români trebuie să le dăm tot concursul ca să ajungă la ţinta lor. Eu le pot da permis până la Volga. Bine-i, tovarăşilor?

– Bine, bine – murmură gloata.

– Luaţi-vă lucrurile de aici! ne zise comisarul. Ne împachetarăm din nou sacii şi aşteptam, Moga şi Băleanu nu pricepeau nimic. Eu făceam pe dragomanul şi când le spusei să-şi bage fiecare lucrurile în sacul său, se mai înviorară. Băleanu îmi aruncă o privire aproape stinsă.

– Voi aveţi numai trei sute de ruble, cum credeţi să ajungeţi în America? ne întrebă comisarul cu o voce mai domoală.

– Vom munci pe drum.

– Luaţi banii şi hârtia aceasta, cu ea nu vă opreşte nimeni în cale. Dar spuneţi, la voi nu-i revoluţie?

– La noi acum sunt nemţii, ei n-au mai ieşit din ţară.

– Auzi acolo, banditii! se miră unul dintre ei.

Ei, şi în fine, pacea fu încheiată. Bolşevicii ne îmbiară cu mahorcă, pe care o primirăm bucuroşi. Comisarul, făcându-ne semn că putem merge, ne strecurarăm prin mulţimea aceasta, care cu un ceas mai înainte era gata să ne sfâşie. Cum ne văzurăm în uliţă, răsuflarăm uşuraţi.

– Am scăpat şi de astă dată, mormăi Băleanu. Ce te tot întreba, măi Ghişa? Să ne povesteşti tot.

– Vă povestesc, dar mai întâi să ieşim pe câmp. Să ştiţi, însă, c-am scăpat de-o mare primejdie. Era cât pe aici să ne răcorească – cum ziceau bolşevicii.

În sfârşit casele se răriră şi şoseaua se întindea înaintea noastră pe câmp, albă şi prăfoasă. Când satul rămase în urmă, grăbirăm pasul ca nu cumva bolşevicii să se răzgândească. Eu şi Băleanu mergând ne răsucirăm o ţigaretă de mahorcă, primită peşcheş de la bolşevici. Dar când să le aprindem, n-avem chibrituri. Bolşevicii ni

le luaseră ca amintire. Căutarăm prin buzunare, dar nu găsirăm nici unul.

– Caută şi tu, Moga, zise Băleanu.

Moga, îşi întoarse buzunarele pantalonilor şi spre uimirea noastră, vedem o hârtie. El se uită la ea şi se făcu ca ceara. Ne uitarăm şi noi. Era ordinul generalului Mamontov către comandanții de etape. Eram arătați acolo cu numele, gradul şi misiunea noastră. Băleanu se făcu ca un tigru şi uitându-se la Moga îi zise încet:

– Înghite-o numaidecât! Şi bietul Moga băgă hârtia în gură, o rupse cu dinții şi o înghiți. Şi ne pornirăm pe el, îl certarăm şi poate n-ar fi scăpat nebătut, dacă nu eram sub ochii bolşevicilor.

– Cum de n-au aflat-o? întrebai eu.

– Mi s-a întors buzunarul şi nici eu nici bolşevicii n-am dat de ea. Am avut noroc, altfel până acum şi eram „răcoriți". Ne făcurăm cruce şi din adâncul sufletului mulțumirăm Creatorului. Viața noastră atârna de peticul acela de hârtie. Când furăm destul de departe de sat şi drumul se pleca în jos, ne oprirăm şi-l făcurăm pe Moga să-şi scuture toate buzunarele. El săracul, o făcea cu sârguință, căci intrase în toate bolile. Dar nu mai găsi nimic înafară de două chibrituri, cu care ne împăcarăm.

Trecu şi această probă. De acum până la Volga suntem asigurați cu hârtia comisarului. O desfăcurăm. Era o bucățică ruptă din marginea albă a gazetei, şi se scria că tovarăşii aceştia trei, de naționalitate români, pot călători fără nici un obstacol până în oraşul Kamîşin pe Volga. Subscris comisarul „Smirnov".

Pe Moga îl destituirăm din serviciul de arhivar, luând eu hârtia. În sfârşit ne împăcarăm cu el, căci sărmanul nu cuteză nici să ne privească în ochi.

– Măi Moga, doar te otrăvişi cu hârtia aceea. Nu ți-e rău? glumea Băleanu.

– Nu, nu mi-e rău, dar mi-e necaz şi ruşine de mine. Am ajuns să-mi pierd încrederea în mine. Ah, ce prostie, ne-ar fi spânzurat derbedeii aceia, şi nici n-ar fi ajuns ve-

stea barem la colonelul Paris.

În depărtare, cam la doi kilometri se zărea o pădure. Numai atunci am simțit într-adevăr, cât e de legat sufletul românului de codru, care-ți pierde urma şi nu te spune la nimeni.

– Când vom ajunge în pădure, cu celălalt chibrit facem foc şi încălzim o cutie de conserve. Carnea o mâncăm, iar cu sosul ne vom unge cizmele – zise Băleanu – nu mai pot umbla, sunt numai o rană.

Ne întinserăm la drum. Până la pădure nu făcurăm nici 25 de minute. Ajungând la marginea ei, ne înfundarăm mai adânc şi găsirăm un loc potrivit pentru foc. În apropiere era şi apă. Adunarăm câteva ramuri uscate şi aținarăm focul. Chibritul lui Moga fu cu noroc. Când vreascurile luară foc şi începură a pârâi ne aşezarăm turceşte în jurul lui, scoaserăm o cutie de conserve şi o încălzirăm. Eram flămânzi şi ne amăgirăm numai foamea. Principalul e că aveam tutun. Ne aprinserăm câte-o țigară, şi o fumarăm în tihnă, eu povestindu-le in acelaşi timp, întreaga scenă cu comisarul bolşevic.

După ce ne odihnirăm puțin, o luarăm la drum. Şoseaua ducea până la Volga. După spusa unora până la Volga mai erau vreo 180 kilometri, deci trebuia să ne grăbim ca să ieşim din această zonă periculoasă. Am umblat în seara aceea până la orele zece, când trecând pe lângă o gireadă de paie, ne hotărârarăm să ne urcăm în vârful ei şi să ne culcăm. Se lăsase ceață şi teama unei rătăciri ne îndemnă la acest cantonament.

Eram obosiți de nu ne mai simțeam picioarele rănite. Ne urcarăm în vârful girezii şi ne făcurăm o gaură adâncă în paie. Neavând cu ce ne acoperi, paiele ne serveau şi ca pătură. Lăsarăm numai o mică deschizătură pentru aer. Lipiți unul lângă celălalt, ne-ncălzirăm şi dormirăm duşi.

CAPITOLUL V

A doua zi, soarele era de-o suliță când ne trezirăm şi-n grabă ne năpustirăm în marş. Către cinci după masă ajunserăm la o cale ferată care leagă Tambovul cu oraşul Kamîşin. Nu departe văzurăm silueta gării cu un şpiț înalt, acoperit cu tinichea, după modelul amiralității din Petrograd. Ne luarăm bilete şi aşteptam trenul să ne ducă spre Kamîşin. Acestea erau localități nu de mult ocupate de bolşevici, de aceea regimul era aspru şi orice individ suspectat. În sfârşit iată că soseşte un tren de marfă, căci altele nu erau. Ne urcarăm într-un vagon.

În vagonul nostru se urcaseră soldați mulți şi țărani. Noi, ne retraserăm într-un colț şi ne sfătuiam încet. Un pasager, moşneag cu plete albe, îmbrăcat numai în zdrențe şi cu sandale de lemn, fixate pe picior, din când în când trăgea cu urechea la convorbirea noastră şi ne privea cu nişte ochi blânzi, obosiți.

Începui şi eu pe furiş a-i examina trăsăturile feței. Era un bătrân frumos cu ochi foarte inteligenți şi o tăietură a buzelor, atât de perfectă, care în acelaşi timp îți lăsa ceva dureros în suflet. Într-o clipă ni se întâlniră ochii. Ce a citit bătrânul în ochii mei, nu ştiu, dar umbra unui zâmbet fugar înflori o clipă în ochii aceia frumoşi şi obosiți.

Încet de tot, îl întrebai unde merge. Bătrânul tresări, mă privi din nou în ochi şi-mi spune, că la Camişin.

– Dar dumneavoastră?

– Deocamdată tot acolo. E departe?

– Nu, mâine vom fi acolo; aveți pe cineva în oraş?

– N-avem pe nimeni.

– Pentru ce mergeți acolo?

– Să ne apropiem de Volga. De acolo vom călători mai departe.

– Sunteți militari?

– Nu, am fost numai.

Era vădit lucru, bătrânul nu era țăran, după cum îi arăta costumul. Felul de a vorbi şi gesturile lui moi, arătau pe intelectual.

– Sunteți străini?

– Da, români.

– Îmi pare bine. Eu cunosc toate popoarele Caucazului şi la început, până a nu vorbi cu dumneavoastră, credeam că sunteți gruzini, dar limba dumneavoastră moale, spunea alta. V-a dat cineva sfatul să mergeți la Camişin?

– Nu, dar trebuie să luăm vaporul până la Saratov.

– Eu v-aş sfătui să nu mergeți la primul oraş. Acolo e foarte rău, zise cu multă însemnătate bătrânul.

– E mai greu să călătorim cu trăsura, ori pe jos. Toată lumea ne vede şi ne opreşte, ne iau la întrebări.

– Da, înțeleg. Şi aici va fi revizie. Soldații din Ceka vor face controlul.

– Noi avem paşapoarte străine.

– E bine, dar aveți grijă la răspunsuri.

– Am dat şi primul examen şi cu succes.

– Da? Atunci e bine. La gară în Camişin, vă duceți imediat în port. Acolo sunteți mai siguri, deşi pe malul Volgăi, se fac cele mai multe nelegiuiri. Volga, măicuța noastră, zilnic înghite sute şi sute de oameni, pentru că au avut nenorocirea că au învățat, iar alții, că s-au născut boieri. Dumnezeule, Dumnezeule nu ne lăsa, şi bătrânului i se mişcau buzele tremurânde în rugăciuni. Da, moşneagul meu era boier rus, care era urmărit ca o fiară sălbatică şi ca să scape, a luat înfățişarea mujicului rus pribeag, de care-i plină Rusia pravoslavnică.

– Aveţi rudenii la Camişin? îl întreb eu.

– Da, am o fată acolo şi voiesc s-o mai văd odată - şopti el. Bătrânul spuse cuvintele acestea cu buzele tremurânde, iar ochii lui de o culoare albastru închis, priveau în jur cu durere.

– Am avut trei feciori şi o fată. Trei, dintre ei au căzut pe frontul de vest, doi s-au reîntors sănătoşi, dar au venit spre nenorocul lor, ca să-i văd ucişi de ruşii noştri. Am rămas eu singur ca regele Lear. Acum mă duc să-mi caut un nepoţel, fiu al fetei mele. Ea încă e arestată, iar băiatul ei a dispărut.

„Eu aş plânge acum, aş răcni, că totul e o minciună, că nu-i nimic sfânt. Dar, vedeţi, eu trebuie să fiu cel mai tare, să mă îngrijesc de ultimul vlăstar al neamului meu. Eu nu ţin la viaţă dar aş muri neîmpăcat, dacă copilul copilului meu, ar ajunge pe mâini bolşevice."

Convorbirea noastră îndelungată şi înceată atrase atenţia câtorva soldaţi, care până acum erau ocupaţi cu împărţirea tainului de carne, pâine şi mahorcă, ce se împărţea aici în vagon.

– Tu eşti de la Tiflis, tovarăş? întrebă unul din soldaţi, uitându-se la mine.

– Da, de acolo. Tu ai fost în Tiflis?

– Nu, n-am fost, dar am auzit că-i mare şi frumos.

– Tu ai văzut Moscova? îl întreb eu. Soldatul mă credea drept gruzin.

– Văzut.

– Ei, Tiflisul e de două ori mai mare.

Soldaţii începură să râdă de mine. Mă hotărâi să-mi joc rolul până la sfârşit.

– Tu cu ce te ocupi? mă întrebă soldaţii.

– Cu negoţul de fructe.

– Aşadar, tu eşti burjui?

– Doamne fereşte! Acum văcsuiesc încălţăminte.

– Ei, văcsuieşte-mi şi ciubotele mele, şi soldatul îmi întinse piciorul.

– N-am vacs, că acum nu-şi mai văcsuieşte nimeni

cizmele.

– Lasă-l măi - zise altul - nu vezi că şi-a pus tot vacsul pe faţă, parcă tot străluceşte – şi soldaţii începură să râdă de mine.

– Ei, nu te supăra, tovarăş – mă bătu unul prieteneşte pe umăr. Fă-ţi o ţigară - şi-mi întinse o tabacheră cu mahorcă. Când îmi răsuceam ţigara, deodată trenul opri în câmp.

– Acum vine controlul, îmi şopti moşneagul, care era mulţumit de felul cum ştiam să mă port cu bolşevicii.

Toţi soldaţii din vagon se deteră jos şi cu armele în mână, se postară în lungul trenului, de ambele părţi. Iată, că se aud paşi şi la vagonul nostru se opreşte o ceată de oameni înarmaţi cu puşti Mauser şi îmbrăcaţi de jos până sus numai în piele. Între ei se aflau şi doi chinezi cu ochii înguşti şi cu feţele galbene, urâte. În fruntea lor erau doi matrozi în uniformă. Se puse scara şi doi din aceşti indivizi se urcară în vagon.

– Cetăţeni, prezentaţi fiecare biletul de identitate şi permisul de călătorie – comandă unul dintre matrozi.

Mai întâi fură examinate paşapoartele noastre.

– De unde veniţi?

– Din România.

– Unde mergeţi?

– În America.

– Mai aveţi alte hârtii?

– Da, biletul acesta, şi prezentarăm bucăţica de hârtie a comisarului Smirnov.

– Unde aţi primit-o?

– La trecerea frontului.

– Aşa-i, bine. Sunteţi liberi.

După noi, tot atât de repede scăpă şi moşneagul, care trebui să-şi dezlege sacul ce-l avea şi de unde fură scoase la lumină, un hering, o pâine de secară şi alte zdrenţe murdare.

– De ce mergi la Camişin?

– Copilul meu serveşte în garda roşie.

– În care regiment?

– 301 Internațional.

– Bine, moşule.

Sărmanul moşneag, fruntea i se acoperise de sudori şi nu se uita la noi, ci îşi făcea de lucru la sandalele lui de lemn. Se vedea că e emoționat.

Se făcea controlul în nişte saci, pe care abia îi ridicară.

– Ai cui sunt sacii? întrebă şeful controlului.

Nici un răspuns.

– Desfă-i, comandă acesta.

Un sac era cu zahăr şi câteva pachete de ceai. În celălalt era spirt.

– Aşadar sacii aceştia n-au stăpân?

Pasagerii speriați se fereau de saci.

– Ei bine, luați-i! şi soldații luară sacii şi-i duseră la corpul de gardă.

– Drum bun! – ne ură şeful gărzii şi ceata se urcă în vagonul vecin. În vagonul nostru era o tăcere adâncă. Oamenii se priveau unii pe alții, dorind să afle bieții păgubaşi.

– Dacă ar fi aflat pe stăpânii sacilor, i-ar fi arestat şi împuşcat imediat, ca contra-revoluționari pe terenul economic, - ne şopti moşneagul. Acum e mare lipsă de ceai şi zahăr şi se face o speculă mare cu aceste articole. Eu cred că sacii au fost ai vreunui soldat. Ei, ați văzut? Aici e linie mică şi deci controlul e mai slab, dar pe alte linii te sucesc, te răsucesc şi de te pierzi cu un singur cuvânt, ai sfârşit. Ați văzut pe chinezii aceia? Sunt cele mai crâncene bestii. Ei ucid pe ruşii noştri.

De-acum până la Camişin suntem liberi de orice control. Peste trei sferturi de ceas, trenul se puse în mişcare, iar soldații îşi ocupară din nou locurile lor.

– Măi, măi, ai cui or fi fost sacii? se întrebă un soldat cu nasul cârn, cu fața plină cu păr roşu şi cu o gură ca de ştiucă. Pe rând măsura el cu ochii pe toți pasagerii. Când dădu cu ochii de mine, întrebă:

– N-au fost cumva ai tăi, gruzinule? Tu ziceai că eşti negustor.

– Eu nu-s negustor.

– Atunci eşti speculant, tot una-i.

– Eu nu-s nici una, nici alta.

– Păi, bine, ce-ai fi făcut cu zahărul şi ceaiul?

– De-aş avea bunătăți de acelea, v-aş pofti şi pe voi să beți.

– Aşa-i, tu eşti tovarăş bun.

Cu aceasta, istoria cu sacii fu terminată şi noi pribegii, căutarăm să ațipim, punându-ne sacii căpătâi. Moga şi Băleanu nu mă mai întrebară de ce fu tărăboiul acela. Erau obosiți şi voiau să doarmă.

Unul dintre soldați cânta cu armonica cântece frumoase, moi, parcă ți se lipeau de suflet. Mă tot gândeam, cum aceşti oşteni care au cântece atât de frumoase, pot fi atât de cruzi decât cea mai crudă bestie. În răstimpul acesta ei îşi povesteau toate isprăvile, cu „burjui" ucişi. Ei erau în stare să ucidă zâmbind ca copiii. În ce priveşte matrozii – aceştia au fost primii care au început jafurile şi omorurile. Lumea se ferea de aceşti piraţi, căci dezlănțuiseră asupra populației o asemenea teroare, cum nici în Franța n-a fost pe timpul Convenției. Situația noastră cerea ca de-acum să ne punem lacăt la gură. Spionii furnicau în toate părțile.

– Dumneavoastră ați văzut cazacii? şopti moşneagul. Ce credeți? Vor suporta atacurile roşilor?

– Da, i-am văzut. Deocamdată sunt în retragere. Dar vă pot asigura, că nu peste mult timp se vor reîntoarce iarăşi. Se formează armate mari şi e atâta entuziasm, cum nici n-am putut să-mi închipui. Toată floarea Rusiei se adună la bătrânul Don. Moşneagul îşi făcu o cruce şi buzele din nou începură a murmura.

– Să ne culcăm, vecine. Somnul nu strică niciodată, mai ales pentru oameni ca noi, care trebuie să doarmă totdeauna iepureşte. Dimineață vom vedea ce-o mai fi. Dar vă sfătuiesc un lucru: în fiecare seară să mulțumiți

lui Dumnezeu, că s-a milostivit să vă prelungească viaţa încă cu o zi. Aici, în orice clipă poţi fi arestat, împuşcat ori înecat. Sărmana Rusie, ce-ai ajuns! Mai-nainte tremura Europa de umbra ta. Acum ai ajuns de râsul jidanilor şi tătarilor - dar, noapte bună - oftă moşneagul. Îşi puse săculeţul sub cap şi închise ochii, ca să nu mai vadă atâta răutate în care se zbătea nenorocitul lui de neam.

Dar soldaţii îşi făceau de cap. Se vede că prinseră şi ei o parte din trofeele rechiziţionate, căci se întinse un miros de spirt prost, ţărănesc – samagonca – cum îi zic ruşii, şi urlau din toţi plămânii. Eu nu puteam dormi. Moga şi Băleanu dormeau ca Napoleon sub bătaia tunului. Bătrânul încă nu dormea, se întoarse spre mine şi-mi făcu semn să mă aşez şi eu.

– Vă povestesc ceva, zise el. Ţara noastră e ca un cal, pe care l-ai ţinut mereu în grajd, rar îl scoţi la curse, ca să câştigi un premiu - apoi iar îl pui la întuneric. Deodată, calul scapă de sub paza rândaşului, o ia razna pe câmp şi în copitele lui, zdrobeşte tot ce-i stă în cale. Ajunge în stepă şi e peste putinţă să-l mai poţi înfrâna. Cu cât zilele trec, cu atât mai sălbatic se face. De sub paza ţarilor a ajuns la un om care nu-i cunoaşte năravul.

Noul îngrijitor a fost o secătură de avocat, care ajungând în iatacurile şi cabinetele ţarilor, a ameţit de vanitate, a scăpat calul. Şi de atunci, scăpat a rămas. Nenorocitul acela a fost Kerenski, care trebuia el însuşi să fugă de calul pe care-l plimba pe străzile capitalei, ca să-l admire străinii şi să se laude că el l-a îmblânzit cu desăvârşire. I-a deschis uşile grajdului, calul a ieşit şi nu s-a mai întors.

– Scuzaţi-mi o întrebare, domnule, ce-i cu familia imperială?

– S-au împlinit patru luni de când au primit moartea de mucenici. Nu-i popor mai crud, mai obraznic şi mişel decât tolpa noastră, otrăvită de jidani. I-au ţinut închişi, la început la reşedinţa de vară de la Ţarscoe-Selo, de aici Kerenski, temându-i poziţia, i-a transportat la To-

bolsk în Siberia. În urmă fură aduşi în Ecaterinburg. Aici îndură Ţarul, Nicolae al II-lea, cele mai cumplite chinuri. Pe lângă că abia îi hrăneau, dar batjocurile soldaţilor atinseră culmea. Şi Ţarul, căruia i se închina răsăritul şi apusul – singur, părăsit de lumea pe care a strâns-o la sân şi a împărţit cu ea bucuriile lui împărăteşti.

O, Doamne, se povestesc lucruri grozave, care umilesc atât de mult pe fii patriei mele. Sărmanele prinţese, se spune c-au ajuns obiectul de batjocură al soldaţilor. În fiecare seară le luau în corpul de gardă, iar dimineaţa le trimiteau la părinţii nenorociţi. Sărmanul nostru ţar-mucenic, cât de mult îşi iubea familia! N-a aşteptat el o astfel de recunoştinţă din partea supuşilor săi.

Dar într-una din zile, din primăvara anului acestuia, armatele cehoslovace băteau aproape de porţile Ecaterinburgului şi soarta familiei imperiale fu pecetluită. În Tribunalul care i-a judecat, alcătuit din 8 membrii: patru jidani, doi letoni şi doi ruşi, s-a hotărât condamnarea ţarului şi a familiei lui. Cei doi ruşi şi un leton au fost pentru deportarea familiei la Moscova, dar preşedintele tribunalului, tot jidan, împreună cu ceilalţi, au fost pentru executarea pe loc. Şi au învins jidanii.

Ţarul locuia în etajul unei case modeste, nu departe de gară. După ce totul fu pus la cale, se prezentă acest tribunal la Ţarul Nicolae şi-i comunică că pentru 2-3 zile să se mute în subsol, ca să facă o schimbare oarecare la etaj. Ţarul şi familia imediat se mutară şi atunci preşedintele tribunalului le citi sentinţa de moarte.

Sentinţa a fost ascultată în linişte, doar ţarul a îngânat mai mult pentru el: „Aşa de repede..." şi punându-le revolverele în gură şi în ceafă i-au împuşcat pe toţi. I-au dus în subsol, ca să nu se audă împuşcăturile, i-au luat apoi şi ducându-i în grădină le-au ars corpurile, iar cenuşa au împrăştiat-o în vânt. S-a găsit numai un inel al marii ducese Tatiana, pe care banditii au uitat să-l smulgă de pe deget.

Aşa s-a sfârşit cel mai bun şi cel mai patriot rus. Mulţi

îl învinuiesc pe Nicolae că a fost fără energie şi că era influenţat de Alexandra Feodorovna. Dar nu-i adevărat. Dacă e cineva vinovat, sunt cei mai de aproape oameni ai lui, miniştrii lui, pe care i-a iubit şi le-a dat tot ce se putea da unor muritori. Dar, au fost mişei - adevărul nu l-au spus ţarului niciodată. Aceştia au fost miniştrii lui din ultima epocă a domniei. Zidurile palatului de iarnă erau parcă groase ca să ajungă până la el durerile şi dorinţele celor mulţi şi obidiţi. Lui i se raporta din toate unghiurile uriaşei împărăţii că lumea e fericită şi-l iubeşte.

L-a iubit şi poporul. Dar jidanii cu pamfletele lor au otrăvit inimile şi au slăbit credinţa poporului în Ţarul Nicolae. Alexandra Feodorovna a fost socotită, în decursul războiului, ca spioană germană. Ea spioană? Ea a căutat să întărească dinastia şi tronul care se clătina. A ajuns să fie înconjurată de oameni suspecţi, care i-au dus în prăpastie.

„Da, dragul meu domn. Aceasta e tragedia noastră şi nu ştiu când şi cum se va sfârşi. Doamne, ce viaţă de fiară urmărită duc eu de cinci luni. Dorm prin zăvoaie, prin locuri ascunse, în stepă, numai să-mi pot păstra zilele şi să-mi aşez undeva nepotul. De fată ce să vă mai spun? Ea va pieri ca şi cealaltă lume multă şi bună, aşa cum moare ţara mea. Ah, de-ar veni mai repede cazacii... am la Paris o soră, m-aş duce la ea, nu pentru mine, ci pentru copil. Eu aş prefera să mor alături de copiii mei – de fraţii mei. Eu am fost odată mareşal al nobilimii, dar cel din urmă cerşetor e mai fericit decât mine..."

Se crăpă de ziuă când moşneagul obosit de povestire şi de multele nopţi nedormite, aţipi.

Dormea toată lumea. Eu singur vegheam somnul camarazilor mei. Povestirea bătrânului mareşal îmi alungă somnul şi mă gândeam la ţara mea dragă, la neamul meu cinstit şi viteaz. Mi-aduc aminte de încercările bolşevicilor de-a pune stăpânire pe palatul regal. Dar a fost de ajuns unui regiment de vânători al nostru, ca într-o jumătate de oră să cureţe laşii de ruşii bolşevici. Fii etern binecuvântată

armată vitează, care în clipele grele, când neamul nostru sta la răspântii, ţi-ai împlinit datoria cu cinste.

Treceam prin gări mici de stepă, unde trenul sta ore întregi înaintea semaforului, fiind liberă numai o linie, toate celelalte formau cimitire de locomotive şi vagoane stricate. Numai prin gări mai mari se puteau schimba trenurile. De aceia călătoria noastră fu lungă şi abia către amiază sosirăm la Camişin.

Gara era înţesată de soldaţi, care se îmbarcau pentru front. Când să ieşim din vagoane, văzurăm că trenul în lungul lui, e îngrădit de două şiruri de soldaţi cu baioneta la armă. Nimeni n-avea voie să părăsească vagoanele, iar uşile erau închise. Aici erau aşteptaţi călătorii ale căror documente ori fizionomii erau suspecte. Când uşa vagonului nostru se deschise, o ceată de matrozi ne controlară din nou documentele.

Şi aici avurăm noroc mai mult cu hârtia lui Smirnov. Când furăm liberi şi ne grăbirăm să ne depărtăm de gară, când auzirăm în urma noastră o şuierătură. Ne întoarsem capetele şi văzurăm pe moşneagul nostru, care voia să-şi ia rămas bun de la noi.

– Scăparăm ca prin pene – îi zisei eu.

– Dumneavoastră ca străini scăpaţi mai uşor. E rău de-ai noştri. Trebuie să fi mare artist, ca să ştii răspunde la timp şi la diferite întrebări. Dar eu mă-ncred în Dumnezeu, El îmi pune întotdeauna răspunsul în gură. Ei, acum, ne despărţim. Eu nu vă întreb despre ţinta dumneavoastră, dar vă doresc noroc şi de-o vrea Dumnezeu şi la revedere. Moşul ne sărută pe frunte şi,după obiceiul rusesc, făcu cruce peste capetele noastre. Îşi luă apoi săculeţul şi se pierdu şi el în mulţimea care pornea spre oraş.

– Voi să nu credeţi – zic eu lui Moga şi Băleanu că individul acesta-i mojic, el e boier rus, pe al cărui cap poate e pus premiu de bolşevici, numai să-l poată descoperi. Dumnezeu să-i îndrepte cărările.

După povaţa bătrânului, ne îndreptarăm spre port şi după cinci minute înaintea noastră apăru Volga, uriaşul

râu, al cărui mal de abia se zărea de cealaltă parte. Curgea maiestoasă şi lină, nebătându-şi capul cu nevoile oamenilor. Portul era plin de bărci şi barcase încărcate cu pepeni.

Ne aşezasem şi noi printre ceilalţi oameni-cerşetori din port şi cumpărându-ne un pepene mare, începurăm a-l mânca cu poftă.

– De acum să ştiţi că nu vom cheltui mai mult de două trei ruble pe zi, altfel nu ne-ajung banii, zise Băleanu. Pentru tren plătirăm 90 de ruble, mai avem aşadar 210. Cât va costa vaporul până la Saratov, nu ştiu, dar oricum de-acum suntem aproape de ţintă.

Samara nu era departe, patru zile de călătorie cu vaporul, dar va trebui să ne mutăm în alt loc. Lumea de vagabonzi unde şedeam, ne privea cu ochi lacomi şi era cât pe aici să ne ia harbuzul din mână. Pesemne erau flămânzi. Ne aşezarăm pe nişte scânduri care ne despărţiră de ochii aceia înfricoşaţi, flămânzi ai vagabonzilor – copii ai Volgăi – care în vremuri normale hrănea aceste cete de feciori de lele, din tot cuprinsul ţării. Acum nu mai era comerţ şi nu mai erau nici bani.

Deodată auzirăm nişte ţipete disperate. Sărim în sus de la locurile noastre şi văzurăm o femeie susţinută de doi tineri şi privind într-o direcţie a portului. Era ca un pluton de arestaţi, înconjurat de soldaţi şi-i duceau pe malul apei. Erau domni, doamne, copii, tineri şi fete. Moartea era întipărită pe feţele lor palide şi în ochii intraţi în orbite. Cei mai mulţi erau în uniforme militare – toţi ofiţeri. Se auzeau strigăte şi plânsete disperate de copii şi femei. Unii erau numai în hainele de noapte, după cum i-au ridicat din pat. Lumea se ferea din calea lor, ca de necuratul, alţii îşi făceau cruce – dar o vorbă bună n-am auzit. Norodul, care se adunase să privească, adresa celor arestaţi înjurături şi cuvinte urâte. Aceştia erau „burjuii" ajunşi pe mâna bolşevicilor.

Mi s-a strâns inima ca-n cleşte şi lacrimi îmi umeziră ochii. Isuse Hristoase, ajută-ne şi mântuieşte de cel

rău, ne mântuieşte de acest nărod, care a uitat de Dumnezeu...

Câte o femeie, târgoveaţă, cu seminţe, îşi făcea cruce, se uita după convoi cu ochii uscaţi şi îngâna: sărmanii, sărmanii, îi duc antichriştii ca pe vite la abator. Dar cine-i vinovat? Dumnezeule, Dumnezeule nu ne lăsa şi ne mântuieşte!

Noi încremenirăm la locul nostru. Cei doi tineri cu femeia stăteau mai la o parte. Ea plângea cu sughiţuri şi repeta mereu: Tată, tată, de m-ai fi văzut, măcar din ochi să-ţi iei rămas bun de la noi. Pesemne tatăl ei fu arestat şi acum îl duceau la închisoare.

Închisoarea era pe malul Volgăi. În apropierea acelei case nu se zărea nimeni. Era de altfel înconjurată pe departe cu reţele de sârmă. Acolo, după cum povestea lumea din port, îi judecau pe „burjui" şi noaptea îi aruncau în apă, după ce fiecare primea câte-un plumb în ceafă.

Doamne, cum au putut ruşii să devină atât de brutali, încât să nu aibă un dram de milă în sufletul lor! Arta şi literatura lor bogată scoteau în relief sufletul rusesc, idealist – larg şi nobil. Unde sunt toate aceste calităţi? S-au stins oare cu desăvârşire? Nu, nu s-au stins dar leau amuţit corifeii – oratorii acestui nenorocit popor – jidanii. Nu există neam mai feroce, decât jidovii, care prin revoluţia de faţă n-au urmărit scopurile maselor ci ale lor personale. Au jefuit şi şi-au răzbunat pe aceia care îi cunoşteau bine şi-i ţineau în frâu. Ajunşi stăpâni în Rusia pravoslavnică, unde erau veşnicele pogromuri, fiii lui Israel deveniră stăpâni pe viaţă şi moarte. Soarta poporului rus ajunse în mâna lor, murdară şi ucigaşă.

Bătrâna Europă, cu civilizaţia ei de veacuri unde de pe catedră se propagă atâtea idei frumoase, ideaie, sufere ca aceste năpârci să aibă loc în societatea omenească, ba în multe ţări să ţină frânele în mână. Ci trezeşte-te odată lume cinstită şi curăţă pământul de acest neam blestemat! Nu vezi că atmosfera e otrăvită de duhoarea lui? Nu vezi că rând pe rând bunăstare a lumii ajunge în mâinile lor

hrăpărețe? Nu vă mângâiați că țineți frâul în mână, frâul acesta e pe hârtie, iar puterea lor e nemărginită.

Distrugeți societățile francmasonilor, ai căror membri conducători nu sunt cunoscuți nimănui, dar sunt jidani şi urmăresc îngenunchierea lumii creştine. În această societate ei se acoperă cu alte persoane sus puse, cardinali şi prelați, ba chiar şi regi şi împărați, care țineau ca o cinste să fie membrii acestei societăți. Dar nimeni n-a ştiut unde emană ordinele şi adevăratele ei scopuri.

Orice act de loialitate în scris sau pe cuvânt de onoare sunt nule, minciuni, iar onoarea lor mai puțin decât un scuipat. Cel mai eclatant exemplu de loialitate l-au dovedit în actualul război mondial, când, mulțumită cumpărării multor caractere slabe, ca lăcustele au inundat toate cancelariile de la partea sedentară sau a unităților de pe câmpul de luptă. Intendența tuturor armatelor beligerante se compunea din 75% evrei. Cei care ajungeau pe front căutau ca să dezerteze la inamic cu prima ocazie.

Dragi camarazi care ați fost pe câmpurile de luptă voi ştiți lucrul acesta mai bine ca orice diplomat. Ridicați glasul vostru, căci lumea nu crede până ce nu-i ajunge cuțitul la os. Atunci va fi prea târziu.

De-ați fi văzut, ceea ce am văzut eu şi camarazii mei, n-ați mai sta la îndoială. De te porți cu ei cinstit, luându-i drept oameni, te cred slab şi caută să te înlăture; de-i ții la distanță, prin alți frați ai tăi, îşi răzbună.

„Pe cel mai bun dintre Goi să-l ucizi!" acesta era preceptul din Talmudul lor, pe care l-au practicat atât de mult la răsărit, peste Nistru. Să ucidă pe cei mai buni, c-apoi cu proştii isprăvesc ei la repezeală.

Toate tribunalele militare revoluționare din Rusia sunt pline cu evrei şi evreice care, şi-au răzbunat cumplit pe fiii imperiului care cunoscându-i, îi țineau necontenit sub ochi. Nu le-a fost milă nici de copiii de la sân, nici de moşnegii ninşi ca iarna. Au tăiat şi au înecat tot, ce era intelectual şi patriot, pentru ca apoi rămânând singuri conducători ai maselor, să-şi facă mendrele cum vor.

În trecerea mea prin Palestina, am văzut oraşe noi jidoveşti, care sunt clădite numai după revoluția din Rusia şi numai de jidani, care după ce-au secătuit împărăția lui Petru cel Mare, s-au reîntors la leagănul lor.

Aici, în Palestina se pregătesc cadrele de propagandişti ai revoluției mondiale. Patru zile cât am călătorit cu fiii lui Israel, venind de la Jaffa, se vorbea mai mult ruseşte, iar imnul bolşevic răsuna în fiecare seară.

Ca un cuptor aruncă acea țară blestemată de Dumnezeu, batalioane întregi de astfel de tineri, care pleacă din România şi Polonia, cu gândul de-a lucra la surparea temeliilor acestor state. Dar glasul multora care văd primejdia ce ne paşte, sună-n pustiu ca şi al proorocului Eremia la zidurile Ierusalimului.

CAPITOLUL VI

Moga luă paşapoartele noastre şi se duse la casa vaporului ca să cumpere bilete până la Saratov. Într-un târziu iată-l că vine.

– Era cât pe-aici să nu-mi dea bilete. Când i-am arătat casierului paşapoartele noastre, îmi spuse că la Direcţia Vaporului este o telegramă din Moscova, care dă de ştire şi ordonă a fi arestaţi trei indivizi, cu paşapoarte străine.

– Nu-ţi fi dumneavoastră aceia pe care-i caută? a întrebat casierul.

– Nu ştiu, nu cred – zise Moga

– Nu mai aveţi şi alte documente ruseşti?

– Ba da. Şi Moga i-a întins fiţuica lui Smirnov.

– Asta-i bună. În mâna lui Smirnov sunt multe capete, care deocamdată stau încă pe umeri - iată aici biletele! - şi plăti pentru ele 140 de ruble. De-acum, mai aveam 70 de ruble. Ce vom face oare, când nu ne vor mai rămâne bani?

– Vom merge fără bani, picioarele să trăiască - zise Băleanu. Dar oare cine or fi acei trei cu paşapoarte străine, te pomeneşti că ne vor aresta, într-o bună zi. Poate vor fi alţi camarazi de-ai noştri. Şi drumul nostru era pe la Moscova, de urmam calea indicată de comitet. Dar tot ce nu se face e spre mai bine, cum a zis cazacul care ne-a dus la satul lui Mihailovca.

În port şi auzirăm că armatele roşii luaseră ofensiva pe frontul de est al lui Kolceak, şi cehii evacuau oraşele Sizran şi Simbirsc de pe partea de sus a Volgăi. Aşadar, retragerea generală pe ambele fronturi. Îngânduraţi plecarăm spre vapor şi ne urcarăm. Aici erau bilete de clasa a treia pentru toată lumea. Pe vapor se şi urcase o lume întreagă: soldaţi, ţărani şi femei. Erau şi mulţi nemţi dintre colonişti şi tătari băştinaşi. Cu un cuvânt, o lume împestriţată. Dar o haină bună nu se vedea pe nimeni. Toţi erau îmbrăcaţi în costumul plin de petece şi zdrenţe al proletariatului rus. Abia îmi putui afla un locşor pe un stâlp de fier de care se legau funiile la acostare. Băleanu şi Moga stăteau lângă mine şi vorbeam încet. Deodată simţii un cot în coaste şi pierzându-mi echilibrul, mă răsturnai de la locul meu.

– Stai să mai şed şi eu, tătarule! zise o femeie voinică ca un grenadir şi se aşează la locul meu. Toţi trei izbucnirăm în râs.

– Ori nu eşti tătar? întrebă ea.

– Nu.

– Atunci trebuie să fii cavaler şi să-mi laşi mie locul – adăugase ea râzând.

– Să stai „dragă" până-i prinde rădăcini.

– Obraznicule! şi mă ameninţă cu piciorul.

Băleanu şi Moga se prăpădeau de râs. Râdea şi grenadirul meu.

– Rabdă, cazace, vei ajunge ataman, iar când ţi s-o urî, puiule, să-mi spui să te iau pe genunchi, râse ea.

– Eşti urâtă, nu vreau.

– Să te cari de-aici, căci altfel te arunc peste bord! Şi râdea de se scuturau hainele pe ea.

Era voljeancă cu maniere de burlac. Astfel de femei se află numai pe malul Volgăi.

În fine vaporul dădu cele trei signale şi încet, încet se depărtă de mal. Volga îţi face impresia mării, numai că-i atât de lină că abia se vedeau încreţiturile valurilor. Şi de-o parte şi de alta se întindeau nesfârşitele stepe

căzăceşti. Volga are un curs de peste 3500 kilometri şi pe tot întinsul ei sunt fabrici de cherestea, staţiuni electrice şi mori cu nemiluita. Peşte se află mult şi ales, ca nisetrul şi cega, iar icrele de nisetru aduc enorme bogăţii acestei ţări. Pe valurile Volgăi se scurg toate bogăţiile Rusiei centrale, luând drumul spre porturile Mării Negre, spre Persia şi Kurdistan. Şi hrăneşte acest râu, toată lumea săracă a imperiului rusesc. La Volga se adunau cete de voinici, care, de multe ori, făceau comerţul de contrabandă cu Persia, ba erau şi de aceia care luaseră meseria de la corsari.

E cântată Volga de întregul pământ rusesc. Iată că un volgean de pe bordul vaporului cânta din armonică cântecul lui Stenca Razin. Melodie moale, largă şi maiestoasă, cum e şi Volga.

Stenca Razin, cazac de Don, s-a răzvrătit şi c-o seamă de partizani ai săi se făcu corsar. Cu timpul le mersese atât de bine, că băgară în fiorii morţii toate oraşele mari de pe Volga şi Marea Caspică, cutreierând cu corăbiile lor repezi toată partea de sus a Persiei. Şi trăia Razin ca un domnitor. În zadar erau trimise trupe să-l prindă, el ieşea învingător, căci soldaţii aproape totdeauna treceau de partea lui.

Într-o incursiune prin Persia, pe la oraşul Reşt, Razin fură fata unui prinţ persan, frumoasă ca o minune. O aduse în conacul lui de pe Volga şi trăiau fericiţi. Iubirea îl moleşise însă: zilele şi nopţile le petrecea cu frumoasa prinţesă, care se îndrăgostise de el.

Voinicii lui şedeau în lâncezeală, ba în cele din urmă îndurau şi lipsuri de tot felul. Se hotărâră, deci, să aleagă alt Ataman.

Când îi aduseră la cunoştinţă lui Razin că va fi înlocuit, el îşi luă în braţe prinţesa, o sărută şi o aruncă in valurile Volgăi. Astfel se sfârşi frumoasa Hanum. Dar i-a rămas cântecul, legenda. Mai târziu, însuşi Razin îşi găsi mormântul în valurile Volgăi. A fost surprins şi înconjurat de oastea imperială. De pe o înălţime de 80 metri s-a

aruncat în Volga, care l-a primit nesăţioasă şi l-a dus la fund. Până azi, această înălţime poată numele de „Vârful lui Razin".

Bolşevicii i-au ridicat un monument într-unul din oraşele de pe Volga.

Ţinutul acesta e grânarul Rusiei. În anii cei buni, produce atâta cât îi trebuie întregii Rusii. Când însă e secetă, loc mai înspăimântător ca acesta nu e. Cât vezi cu ochii sunt numai câmpii arse de soare şi grâul nu creşte mai mare de-o palmă. Oraşele de pe maluri sunt frumoase. Numai case albe şi biserici arătoase. Pe malul stâng, de la Samara în jos sunt mulţi colonişti germani, aduşi de Ecaterina a II-a. Au gospodării cum n-am văzut nicăieri. Ruşii le admiră, însă lucrează tot atât de primitiv, ca moşii şi strămoşii lor.

La una din staţiuni, nu-mi aduc aminte în care, unde însă era o colonie nemţească, se îmbarcară mulţi soldaţi nemţi, bolşevici. Fură primiţi cu alai de cei de pe vapor. Dar nemţii, hoţi, mai hoţi decât ruşii, văzând că n-au unde şedea, imediat ordonară prezentarea documentelor. Pentru aceasta trebuia toată lumea să se pună la rând. Pe nesimţite, nemţii ocupară fiecare câte un loc şi se isprăvi cu întreaga comedie. Dar lumea era mulţumită. Te miri ce i se năzărea controlorului şi puteai fi arestat, ba împuşcat pe loc.

Eram flămânzi şi nu cutezam să mai cumpărăm ceva de mâncare. Aveam prea puţini bani, dar, în fine, la o mică staţiune, puturăm cumpăra o pâine de vreo 8 funţi, cu 15 ruble. Luarăm ceai, care acum ne servea şi de prânz şi de cină. Până târziu, noaptea, am stat pe punte. Lumea se împuţinase, fiecare îşi căuta un locşor să doarmă. Noi, cu cât ne apropiam de ţintă, cu atât deveneam mai nervoşi, dar mai ales din cauza mâncării, care nu ne ajungea niciodată.

Era o noapte plină de lumină de lună şi Volga era o frumuseţe. Înapoia vaporului se făcea o cale lungă de vreun kilometru parcă de argint. Din când în când, ne întâl-

neam cu alte vaporaşe, plutind spre sud. Se salutau cu sirenele şi îşi urmau mersul spre Marea Caspică. Dar frigul încetul cu încetul ce cuprinde. Oboseala ne-ngreunează corpul şi căutarăm un loc să ne aşezăm şi noi. Cel mai bun loc era pe punte, unde nu dormea nimeni. Ne puserăm sacii căpătâi, şi strânşi unul lângă altul, ne acoperirăm cu impermeabilul lui Băleanu. Obosiți, adormirăm repede. Înspre ziuă începurăm a trage impermeabilul unul de pe celălalt. În fine ne trezi frigul. Moga dormise bine, el era la mijloc, dar eu şi Băleanu aveam câte o parte a corpului aproape înghețată. Doi, am fi dormit mai bine. De aceea pe Moga îl trimiserăm în salonul vaporului, unde să-şi găsească un loc, iar eu şi Băleanu ne-nvelirăm din nou şi lipiți unul lângă celălalt, în curând adormirăm. Nu ne-am mai trezit până dimineață, când dădu soarele de noi. Lumea din dormitoare năvăli afară şi glasul mulțimii ne trezi.

De când intrasem în împărăția bolşevică, nu ne mai spălaserăm şi dormind alături cu tot felul de vagabonzi, aceştia ne umplură de insecte. Ne-am propus ca la Saratov să ne primenim şi să ne spălăm rufăria în Volga.

Ne duserăm să-l căutăm pe Moga, care nu se mai arăta. Când intrarăm în sala de mâncare, îl vedem că bea ceai şi mănâncă cârnați de Varşovia. Ne năpustirăm pe el:

– Tu lighioană, ce faci, de unde cârnatul?

– De la bufet – zise el zâmbind cu bunătate, ca un copil - nu mai pot bea ceai gol. Ce-o fi, o fi! mâncați şi voi. Eu capăt gălbinare, de mai beau numai ceai.

– Bine frate, vom bea şi noi şi ce-o fi o fi, cum zici tu.

– Frate Ghişa, comandă ceai, unt şi cârnați! zise Băleanu.

Comandai două ceaiuri cu lămâie, dar Băleanu era neînduplecat, el vrea unt şi cârnați.

Ne mulțumirăm cu ceaiul şi hotărârăm ca din cele patru cutii de conserve ce le mai avem, una s-o jertfim la

amiază. Pe Moga nu ne supărarăm. Săracul, era rebegit şi slăbit ca un şacal. Ne încălzirăm cu ceaiul, băutură sfântă în Rusia flămândă, şi începurăm a discuta programul viitor. Ne hotărârăm ca la Saratov să trecem Volga şi să ne apropiem de Samara. Ne neliniştea, însă, lipsa vizei bolşevice pe paşapoarte, altfel toată lumea ar fi ghicit că am trecut prin vama cucului.

Pe vapor se vorbeşte serios de retragerea cehilor de la Simbirsc, şi că acum sunt la Sizran. Ne gândeam ce vom face, dacă bolşevicii vor ajunge înaintea noastră la Samara. Trăiam într-o mare nelinişte. Doream ca să ajungem cât mai de grabă în Saratov, să citim ziarele.

După o călătorie de două zile, iată că pe malul stâng se zăreşte Saratovul. Oraşul era aşezat pe o ridicătură şi făcea o impresie splendidă. Numai case albe, ca nişte buchete de crizanteme. Priveliştea din depărtare era atât de pitorească, că uitarăm multe impresii rele, de care ne era plin sufletul. E drept, că era o zi de toamnă, cu soare mult şi cer albastru, iar Volga, ca o crăiasă luneca pe lângă cochetele vile albe cu colonade subțiri de marmură. O mulțime de bărci şi vapoare staționau în rada portului, iar acesta pare că era transformat în lagăr. Lume peste lume, sărăcimea era în frunte, apoi soldații, târgoveții cu semințe de floarea soarelui, castraveți murați şi pepeni. Alte mărfuri nu se găseau.

La debarcader, hamalii aşteptau doar le-or face cineva semn ca să se apropie; în zadar, însă, fiecare pasager îşi lua catrafusele pe umăr şi se grăbea să scape de această mulțime, care-i smulgea aproape bagajul din spate, şi se oferea pentru o bucată de pâine să-l ducă câțiva kilometri. Era o foamete şi o jale de nedescris.

Lipsea pâinea. Pe când în ținuturile mai sudice, era încă relativ destulă pâine, la Saratov şi mai spre nord, lipsea cu desăvârşire. Se vindeau nişte plăcințuțe din făină de ovăz, dar se vede necernute, căci erau pregătite cu hoaspe cu tot. Luarăm şi noi trei din aceste plăcinte, dar fiind făcute cu ulei mult şi rânced, nu le puturăm mânca.

Un miros greţos de râncezeală te izbea la fiecare pas. Până şi hainele trecătorilor miroseau a ulei.

Ne aşezarăm şi noi mai la o parte, unde ne dăm jos sacii din spate. Eram flămânzi, căci din ajun nu mai mâncasem nimic. Acum nu aveam pâine. Încercarăm la un vapor, dar cerură 40 de ruble pe o pâine de 6 funţi. Noi, aveam cu totul 50 de ruble. Luarăm un pepene cu 2 ruble şi-ntr-o clipă-l sfârşirăm.

Ne amestecarăm apoi în mulţime şi din vorbă în vorbă auzirăm că cehii se retrag şi de la Sizran şi că se aşteaptă evacuarea Samarei.

Ce era acum de făcut? Trebuia să trecem numai-decât Volga. De cealaltă parte, în faţa Saratovului era localitatea Pocrovscaia, unde trebuia să ajungem cu orice preţ. Dar auzirăm că de aici putem trece malul celălalt numai cu permis din partea comandantului garnizoanei. Acum era acum. Era sigur, că nouă nu ne-ar fi dat nimeni permisul acesta.

Ne hotărârăm să vorbim cu vreun luntraş, ca să ne treacă. Dar n-am găsit niciunul, care s-ar fi angajat, cu toate că oferisem toţi banii noştri.

Către seară, iată un băiat cu jurnale. Cumpărarăm unul, şi ce să vedem? Cu caractere groase, era anunţată capitularea Bulgariei, înaintea generalului Sarail. Am plâns de bucurie şi ne duserăm cu gândul acasă. Ştiam că războiul lua o întorsătură favorabilă pentru puterile Antantei, că România îşi va aduna din nou oştenii şi că va trece Carpaţii. Ajută-le, Doamne!

Înapoi nu ne mai puteam întoarce, înainte ofensiva roşilor ne încurca ţele. Mai întâi de toate, ne hotărârăm să obţinem viza bolşevică pe paşapoarte. Ne interesarăm, unde şi cine ne va pune viza aceasta. Auzirăm că în oraş este un birou însărcinat cu controlul străinilor. Ne-am decis ca să ne prezentăm şi noi la acest birou.

Dar seara se apropia şi lumea vagaboandă din port, încetul cu încetul, se împrăştie. Căutarăm şi noi să ne găsim un adăpost pentru noapte. Ne vârârăm în sălile de

aşteptare de la o staţie de vapoare şi acolo petrecurăm noaptea înghesuiţi ca sardelele. Dar aici era puţin mai cald. Că era un frig afară şi bătea un vânt rece, de te pătrundea până la oase.

Dimineaţa ieşirăm din nou în piaţa portului, care se transformase în bazar. Aici se cumpărau şi se vindeau haine vechi, cizme stricate şi resturi de uniforme ofiţereşti, de care nu se atingea însă nimeni. Mai erau apoi blănuri jefuite de la cei bogaţi şi inele, de aceeaşi origine.

Bietul Moga, se uita cu jind la cizme. El şi le vânduse, când am plecat din Iaşi. Acum i-ar fi păzit picioarele de reumatism. N-aveam bani, că i-am fi cumpărat.

– Azi ne vom ospăta iar cu un pepene, zise Băleanu. Ce zici Ghişa, să mâncăm conserve şi pepenele ca salată?

– De ne-o merge bine pe la biroul străinilor, vom face cum zici tu; de nu, nici pepene nu mai cumpărăm, ci vom căuta vreun pescar care să ne treacă, răspunsei eu.

Până la amiază ne tot sfătuirăm, care din noi să se ducă la birou, eu sau Moga? El încă vorbea un pic ruseşte. Adevărul e că nici eu, nici el n-am fi primit bucuros această misiune, dar în sfârşit, hotărârăm să meargă Moga.

Pe la două, înarmat cu cele trei paşapoarte, Moga plecă în oraş. Eu şi Băleanu cutreierarăm toată împrejurimea, doar vom găsi pe careva să ne treacă Volga. Dar nu am găsit pe nimeni. Fiecăruia îi era dragă viaţa. În port era o publicaţie, că acei care vor trece mărfuri sau pasageri pe malul celălalt fără autorizaţia căpităniei portului, vor fi pedepsiţi, conform legii de asediu, cu moartea.

Nu-i de mirare, că nu aflarăm pe nimeni, care şi-ar fi expus viaţa pentru cele 40 de ruble ale noastre. Ba încă ne luară la întrebări, că cine suntem şi ce facem pe aici, aşa că furăm buni bucuroşi să scăpăm de ei. Ne duserăm la locul de întâlnire cu Moga, la o grămadă de scânduri, aruncate de-a valma pe malul apei. Dar, iată că ceasurile cinci, şi Moga nu mai soseşte. Fel de fel de gânduri ne munceau. Din scândurile acestea ne hotărârăm să facem

o ascunzătoare, unde să ne putem adăposti peste noapte. Am uitat să spun că în sala de aşteptare de astă noapte, erau mulţi agenţi şi provocatori bolşevici. Luaţi din scurt, puteam da de belea. De aceea ne hotărârăm să ne ascundem altundeva. Grămada aceasta de scânduri era potrivită pentru planul nostru.

În sfârşit, iată că-l vedem pe Moga venind glonţ la noi. Era galben ca făclia şi abia răsufla.

– Ce-i? întrebarăm noi.

– Rău, foarte rău. Abia mi-a dat drumul şi fără paşapoarte. Mâine dimineaţă trebuie să ne prezentăm toţi trei. Acum a dat dracul de noi. Iată cum s-a întâmplat:

După multe întrebări, aflu biroul străinilor. Ştiţi voi cine-i şeful acelui birou? Un jidan, dezertor din armata română. Vorbesc eu ruseşte şi când îi spun că sunt din România, o dă pe româneşte cu mine. Mă întrebă cine sunt şi ce ocupaţie am. Îi spun numele şi că-s din Piatra-Neamţ, în ce priveşte ocupaţia, m-au pus păcatele să spun că sunt student. De la primele vorbe îmi zice:

– Dumneata nu eşti din România, ci din Transilvania.

– Ba-s din România.

– Nu se poate, dumneata vorbeşti rău româneşte. Unde sunt camarazii dumitale?

– În oraş, zic eu.

– Mâine să veniţi toţi trei aici. Până atunci, paşapoartele rămân la mine. Şi mai departe mă întrebă, în ce unităţi am servit, dacă cunosc pe cutare şi pe cutare. Când îi spun că-i cunosc, mă făcu să-i descriu, dar n-am nimerit-o, şi sudori reci îmi picurau pe tâmple. El se făcea tot mai al dracului, în sfârşit mă lăsă, ca mâine să mergem toţi trei la el.

Ne uitarăm buimaci unul la altul. Ce să facem? Nu se putea să ne meargă aşa de uşor ca până acum. Dar acum se punea întrebarea: să ne ducem sau să nu ne ducem la el? La început hotărârăm să-l lăsăm cu paşapoarte cu tot; mai apoi, însă, când ne gândirăm că fără aceste

hârtii, puteam fi imediat arestaţi, ba şi învinuiţi cu ceva, ajunserăm să judecăm mai rece şi, vrând nevrând, ne deciserăm să ne prezentăm toţi trei, a doua zi, în faţa jidanului nostru. Dacă ne-ar fi trecut cineva Volga în seara aceea, nu mai aşteptam şi plecam fără paşapoarte.

– Măi, prostule, de ce-ai zis că eşti student? Noi ce să spunem acum? Noi suntem muncitori, aşa trebuia să spui. Te-ai dus şi tu o dată şi ai stricat treaba. Nu-i nimic, „ce trebuie să se întâmple nu va întârzia". De-i scris să scăpăm cu bine, să fie şi 40 de jidani şi tot scăpăm! zise Băleanu.

În noaptea aceasta somnul nu ne-a fost prieten. Era şi frig şi ne gândeam la ziua de mâine. Spre seară făcurăm un fel de văgăună din scândurile noastre şi ne vârârăm pe coate în această crăpătură. Dar vântul sufla pe la capetele deschise. Uneori ne sculam şi intram în sala de aşteptare a vaporului, dar era atâta lume şi un aer atât de infect, de ni se oprea răsuflarea. Moga însă, nu mai putu suporta frigul. El se duse să-şi caute alt adăpost şi în fine îl află pe o scară a unui vapor ce cobora alături de maşina caldă. Ţinându-se cu mâinile de scară a stat toată noaptea. Eu şi Băleanu rămăsesem în vizuina noastră şi până la ziuă ne canonirăm. Dimineaţa, abia aşteptam să răsară soarele, gândindu-ne cu lăcomie la ceai. De-ar fi un ceai. Eram fericiţi numai la gândul acesta, dar ne aduserăm aminte de paşapoarte. Ne trecu şi de foame şi de frig.

Numai către amiază ne hotărârăm definitiv să mergem după paşapoarte, după ce văzurăm că nu-i altă cale. De-am fi ştiut că scăpăm atât de uşor, nu ne băteam atât cu gândurile.

Moga ne prezentă şefului de birou, un jidan grăsun, cu părul creţ. După ce răspunserăm fiecare la întrebări, cine suntem şi unde mergem, ne spuse categoric că „deocamdată n-avem voie să părăsim oraşul, că altfel nici nu putem merge prin Siberia, care-i ocupată de Kolceak şi dumneavoastră, în fine, nici banii necesari nu-i aveţi pentru America. Spuneţi că veţi munci pe drum, dar acum nu

găsiți nicăieri să munciți. Cel mai bun lucru ce l-ați face, este să intrați în armata roşie. Primiți fiecare 300 de ruble pe lună. Ei, ce ziceți?

– Domnule, noi de abia ne-am demobilizat; de doi ani am fost întruna pe front şi ne-am săturat de armată! răspunse Băleanu.

– Dar cum veți trăi?

– Până ce vor veni alte dispoziții, vă rugăm să ne recomandați domnia voastră undeva ca să muncim.

– Deocamdată numai în armată se poate. Iată paşapoartele. Am pus viza că v-ați prezentat la control; însă va trebui ca, de trei ori pe săptămână, să vă prezentați la biroul acesta.

Audiența fu sfârşită. Când ne văzurăm în stradă şi cu paşapoartele în buzunar, cu toate că ploua cu găleata, noi eram veseli. Eram veseli mai cu seamă că era pusă viza pe paşapoarte. Ce-i drept, nu era viză politică, bolşevică, dar era de ajuns şi atâta. Lumea nouă, care era la conducere, nu putea şti despre aceasta.

În port merserăm direct la casa vaporului. Luarăm bilete pentru trecerea Volgăi. Controlul era de cealaltă parte, la ieşirea din vapor. Şi iată-ne traversând Volga, şi lăsarăm în urmă oraşul de unde nu era permis să ne mişcăm. Ştiam că din localitatea Pocrovscaia, spre care ne-ndreptam, pleca trenul spre Nikolaev. Peste 15 minute furăm la celălalt mal.

La debarcader, ne aştepta o gardă militară, care făcea controlul. Lumea se îmbulzea spre ieşire. Ne veni şi nouă rândul.

– *Propusc tovarăş!* zise soldatul. Arătarăm paşapoartele.

– Nu-i bun, trebuie permis, nu se poate.

– Dar uite, tovarăş, cu paşapoartele acestea am trecut toate vadurile şi granițele. Iată aici viza sovietică şi pecetea. Citeşte şi vei vedea, zic eu.

Soldatul se munceşte să citească, dar se uita mai mult la pecete.

– E bun, bun, tovarăş. Nu crede frate că te înşelăm, ne puserăm cu gura pe el.

– Treceți, la dracu! ne zise soldatul supărat, că lumea dinapoi ne împingea înainte. Şi trecurăm. Inima ne bătea repede, repede, şi neschimbând nici o vorbă, serioşi şi liniştiți, trecem printre rândurile de ostaşi, până ce ieşirăm la larg. Aici, instinctiv lungirăm pasul şi o ținurăm astfel zece minute, până la gară. Aici vedem că se dau bilete, dar la început militarilor şi numai dacă rămân locuri, celorlalți.

Noi mai aveam 35 de ruble, iar biletele costau 32. Din cabinetul casierului vedem că iese un servitor, ne îndreptarăm spre el şi-l rugarăm să ne cumpere bilete dându-i 3 ruble pentru osteneală. Peste două minute furăm cu biletele în mână.

Ne urcarăm şi noi într-o tepluşcă – vagon marfă - şi aşteptarăm cu nerăbdare să se mişte trenul. Auzirăm că la Samara se dau lupte mari şi că cehii vor evacua oraşul. Aceasta era o mare lovitură pe capul nostru. Soldații, ce-i văzurăm la gară, plecau toți spre front, la Samara. Între aceştia erau mulți unguri dintre foştii prizonieri de război. Erau îmbrăcați toți în roşu. Dar iată că trenul încet, încet se urneşte din loc şi începem a ne înfunda în stepele chirghize, spre Uralsc şi Orenburg. Control în vagoane a fost numai la bilete, spre bucuria noastră.

Am mers toată noaptea şi a doua zi pe la 7 dimineața am ajuns la orăşelul Nikolaev. De aici o luarăm spre nord, spre Samara. Am fi mâncat ceva, dar n-aveam nici o lăscaie în pungă. Dar ne trebuia pâine, căci aveam de făcut un drum de 150 kilometri până la linia ferată, şi nu ştiam de vom mai întâlni sate. Ne sfătuirăm ce-i de făcut şi ne-nțeleseserăm să vindem un rând de albituri.

Am umblat mult până am găsit o femeie, care se învoi să ne dea pâine pentru marfa noastră. Pentru câteva năframe, un târgoveț îmi dădu un pachet de mahorcă. Mahorca e un fel de tutun prost, făcut numai din cotoare. Dacă însă te obişnuieşti cu ea, o poți fuma, dar când

pentru prima oară tragi un fum din mahorcă, poți să şi ameţeşti de duhoarea ei. Nevoia însă, l-a învățat şi pe câinele domnesc să mănânce pere pădurețe.

Mai aveam două cutii cu conserve şi acum mai jertfirăm una.

Peste un ceas, apucarăm pe marele drum ce duce spre Samara. Cât vedeai cu ochii era numai o stepă cu iarbă înaltă, uscată. Din când în când se zăreau turnuri de biserici, ori minarete în aulele tătăreşti şi chirghize. Am mers în ziua aceea până la 10 seara făcând un popas numai de jumătate de oră.

Ştiam acum sigur că la Samara se dau lupte mari, că bolşevicii au trecut Volga şi amenință oraşul din trei părți. Evacuarea lui e iminentă. Pe drum treceau sute de „tarantase" încărcate cu soldați, spre front. Se şi întunecase şi noi tot mergeam, cu nădejdea că vom da de vreun sat oarecare. Cam pe la 10 seara, abia târându-ne, văzurăm nişte girezi de paie şi stoguri de fân, la o margine de sat. Ne îndreptarăm spre ele şi ne urcarăm pe cea mai înaltă gireadă. Ne înfundarăm în paie, nemaigândindu-ne la mâncare; eram fericiți că putem să ne odihnim. În paie era cald. De-acum înainte astfel de girezi, de pe la marginea satelor, erau cel mai bun adăpost în nopțile reci de octombrie.

Când mijea de ziuă, noi şi eram pe drum. Înaintea noastră era un sat şi deci căutarăm să trecem prin el, până ce nu se scoală locuitorii. Şi din nou am luat zarea în piept, făcând marşuri, de care s-ar fi mândrit orice armată, şi iar trăsuri cu soldați care treceau pe lângă noi chiuind şi trăgând din arme. Dar la popasuri, totdeauna ajungeam aceste trăsuri şi le lăsam înapoi. În ziua aceasta n-am mâncat nimic, dar nici nu mai simțeam foamea. Seara din nou ajunserăm în preajma unui sat şi iarăşi ne-am cuibărit într-o gireadă de paie. Dimineața după ce ne aprinserăm o țigară, ne aşternurăm la drum. Pe la ora 11 înaintea noastră se-ntindea un sat de câțiva kilometri. Era satul Camenca, cam la 20 verste de Samara, plin de

soldați şi trenuri de luptă.

Trecem de-a lungul lui şi era cât pe aici să ieşim în câmp, când câțiva soldați ne opriră şi cerură permisul din partea comandantului. Le arătarăm paşapoartele. Dar nu-i de-ajuns. Ca să ieşi din sat îți trebuie să ai permis de la Statul Major al Diviziei, cantonat în Camenca.

– Voi ce sunteți? Cehi? întrebă soldații.

– Nu, noi suntem români.

– Dar unde mergeți?

– În America.

– Ei frate, voi sunteți cehi... Mergeți la comandant! Ne luară soldații între baionete şi ne întoarserăm. Comandantul era la capul celălalt al satului, deci aproape 4 kilometri. Convoiul nostru se mărea, soldați de toate armele voiau să ne vadă şi să vorbească cu noi. Toți erau convinşi că suntem cehi.

În zadar le spuneam că suntem români. Nu credeau. Ba un căruțaş de la tren, se jura că suntem cehi şi că el îl cunoaşte pe Băleanu.

– Tu m-ai arestat pe mine, hoțule! strigă el către Băleanu.

– Eu nicicând n-am fost pe aici şi nici ruseşte nu ştiu, îngână Băleanu.

– Îți aplic eu câteva cu nagaica şi ai să vorbeşti numaidecât! şi-l şterse o dată pe Băleanu cu cnutul peste mantaua de şiac. Până acum în fiecare seară ați dat baluri, acum spuneți că sunteți români. Să-i împuşcăm! urlă mulțimea. Şi se îndârjiră soldații atât de rău, încât credeam, că dintr-o clipă în alta ne vor împlânta baionetele în spate.

– Tovarăşilor, să-i ducem la comandantul nostru, el va hotărî! Să-i ducem, să-i ducem! murmura gloata îndârjită. Lumea năpădeşte de peste tot şi ne închide calea. Să-i spânzurăm, tovarăşilor! strigă unul din mulțime.

– Aşa-i! Să-i spânzurăm! răspunse norodul. Eu mergeam înainte, dar lui Băleanu şi lui Moga le ajutau ghionturile şi nagaica să păşească mai repede.

La o casă cu etaj ne oprirăm şi câţiva alergară pe trepte, raportând că aduc trei cehi. Cu noi împreună, se îngrămădea în casă toată această mare de capete.

Prezentarăm paşapoartele şi spunem cine suntem. De pe fizionomii, recunoscurăm că aici lucrau foştii ofiţeri din armata imperială. Erau unii care ştiau şi limba franceză. După ce examinară paşapoartele, comandantul potoli gloata, spunând că „nu suntem cehi, ci români; sunt ca şi voi, soldaţi muncitori, care vor să meargă în America. Au documente străine în regulă şi aşa, tovarăşilor, noi nu-i putem nici aresta, nici opri. Din contră, trebuie să le întindem o mână de ajutor, să nu ne vorbească de rău prin ţările pe unde vor trece".

Soldaţii amuţiră, şi rând pe rând părăseau camera.

– N-am putea căpăta ceva mâncare? zic eu către comandantul diviziei, după ce văzui că ne luase sub protecţia sa.

– Da, se poate, imediat! şi văd că scrie un bileţel.

– Cu acesta veţi merge la starostele comunei şi veţi primi tot ce vă trebuie, zise comandantul, şi o umbră de compătimire îi înflori, o clipă pe buze.

Ieşirăm şi ne îndreptarăm spre primărie. Primarul neamţ, căci Camenca e colonie nemţească, după ce citi biletul, ne chemă în casă.

– Ştiţi nemţeşte?

– Da, ştim.

Neamţul fu foarte mulţumit. Era un bătrân de vreo 60 de ani cu mustăţile rase, ca toţi ţăranii nemţi. Ne aduse două pâini, unt, zahăr şi ceai.

– Aceste merg toate în contul armatei. Vă mai trebuie ceva?

– Da, ne-ar trebui tutun.

– N-avem, dar poate mahorcă.

– Bună-i şi aceea!

Şi ne dădu la fiecare câte două pachetele. Ne invită apoi să bem ceai, dar voind a scăpa cât mai repede de aici, mulţumirăm de bunătate.

– Spuneţi, domnilor, în Europa mai e revoluţie?

– Nu, nu este.

– P-aici se vorbeşte că pretutindeni bântuie revoluţia.

– Nu-i adevărat!

– Nici eu nu credeam, doar europenii nu sunt atât de proşti.

– Câte verste mai sunt până la Samara?

– Cam 18. Samara a fost aseară ocupată de bolşevici.

– Ei, vă mulţumim Domnule Burgermeister, de toate aceste bunătăţi.

Cum ieşirăm din sat, mai merserăm cam vreo doi kilometri şi pe un dâmb, vedem Samara cu casele ei albe. Ţinurăm sfat: unde să mergem şi ce să facem. Ştiam că de la Samara, la o depărtare de 100 kilometri, se afla nodul de la calea ferată Kinel. De aici pleacă transsiberianul şi linia spre Orenburg - Taşkent, în Turkestan. Ne hotărârăm să părăsim şoseaua, să nu mergem în Samara bolşevică, ci înainte, paralel cu linia ferată.

O luarăm peste câmp, prin stepă. Drumuri de câmp duceau în toate părţile. În stepele fără hotar, păşteau mari cirezi de vite şi cămile. Nu se auzea însă nici un zgomot, nici o bubuitură de tun, semn că frontul era departe. Poate vor fi luat şi Kinelul. Noi, însă, ne duceam ca vântul şi mergeam spre front, iar toată armata ce-am lăsat-o în urmă, va porni după noi. Făcurăm un popas şi ne săturarăm pentru prima dată de când intrasem în împărăţia bolşevică. Sătui şi cu câte o ţigară în gură plecarăm înainte, cu toate că mergeam mai mult pe dibuite, nu mai eram atât de nervoşi ca mai înainte.

Cât ţinu draga de zi, am tot mers. Spre seară, însă, abia ne mai târam picioarele. Târziu, când drumul nu se mai zărea bine, ne îndreptarăm spre o curte singuratică din câmpie. Dar nu ne-am dus la curte, ci trecând prin reţele de sârmă, am intrat în grădină, unde era fân şi paie. Un câine lătra din când în când înfiorând stepa, dar nu

ne simți şi noi ne aciuarăm iarăşi pe vârful unui stog de paie.

Astfel am mers trei zile de-a rândul, când un surd grohot de artilerie ne vesti că ne apropiam de front. Aici luptau bolşevicii contra cehilor şi armatei naționale siberiene. Spre seară, întâlnirăm câteva căruțe încărcate înaintând spre noi. Pe ultimul cărăuş îl oprirăm şi-l întrebarăm dacă-i departe frontul.

– Frontul e la Kinel, spuse el.

– Dar pe aici sunt bolşevici?

– Nu sunt, dar dacă nu voiți să vă întâlniți cu ei, să băgați de seamă că nu departe de aici, la un pod peste râul acesta – drumul mergea pe marginea unui râuleț – se află o gardă de cavalerie bolşevică, pentru pază. Când drumul va coti spre pod, nu mergeți pe cotitură, ci țineți drept înainte.

– Dar prin sate sunt bolşevici?

– Mai sunt, dar puțini.

– Ei, să ai noroc!

– Să dea Dumnezeu! răspunse cărăuşul.

Acum ne sileam să nu facem zgomot prea mare cu picioarele şi mergeam pe marginea drumului. Noaptea se aud paşii cale de-o poştă, pe loc bătut. Astfel merserăm noi o bună bucată, când auzirăm un şuierat uşor. De văzut, nu se vedea nimic, era întuneric, iar pe marginea râului erau sălcii şi tufiş. Aha, aici e podul. Ne oprirăm şi auzirăm tropote de cal.

– Repede la vale! şopti eu.

Valea era până la genunchi. Moga într-o clipă se descălță. Eu luai pe Băleanu în spate şi încet, fără a plescăi în apă, trecurăm dincolo şi ne ascunserăm după mal.

La pod se auzea un zgomot surd, un semnal din fluier şi o voce strigă în noapte: „Cine-i?"

Noi stăteam pitiți după țărm. Iată că doi călăreți pe de o parte, iar doi pe cealaltă parte a râului trec în goană pe lângă noi. După ce se depărtară, ieşirăm de după mal,

şi într-o fugă făcurăm 300 de paşi printr-o mirişte. Trebuia să ne ascundem în câmp, altfel ne-ar fi auzit, când am fi încercat să părăsim malul. Treceam ca nălucile, dar încălțămintea noastră făcea prea mult zgomot în cotoarele de paie, şi deodată auzim un tropot de copite îndreptându-se spre noi. Unde să ne ascundem? Dădurăm de-o gropiță în care de-abia s-ar fi putut ascunde un om. Dar frica e mare doamnă, toți trei încăpurăm în ea şi ne lipirăm de pământ. Călărețul venea drept spre noi, şi se mai vedea ceva ca un câine mare pe lângă cal.

– Ce-o vrea Dumnezeu, murmurai eu. „De-o fi să ne descopere, îl tragem jos de pe cal", şopti Băleanu. Iată că-i lângă noi şi pare că se opreşte... dar nu, o clipă numai şi trece. Dar, câinele o ține drept spre noi. Când ridicai ochii, văd că-i mânz. S-a speriat drăguțul, că sări doi metri mai departe şi se puse-n galop după mă-sa.

– Să vă descălțați şi voi şi să fugim, zise Băleanu

Ne descălțarăm şi după ce călărețul se depărtă de noi, cu cizmele în mână o luarăm la goană prin mirişte. Nu mai simțeam că picioarele ne erau însângerate de spinii şi cotoarele tari ale miriştii. După 20 de minute ne oprirăm să ne odihnim. Ne încălțarăm şi încet, fără a face zgomot ne urmarăm calea. Din când în când, puneam urechea la pământ şi ascultam, de nu vin cumva călărețiii. Dar nu venea nimeni şi scăparăm şi aici.

– De ne vedeau în groapă sau în vale, ne-ar fi ucis cu toate paşapoartele noastre, şopti Băleanu, mai cu seamă că ne-am ascuns de ei.

Dar scăparăm de atâtea ori şi credeam în steaua noastră. Ne urmarăm liniştiți calea şi în noaptea adâncă se auzea desluşit bubuitul tunului. Semn că frontul nu era departe.

– Ar fi bine să dormim undeva, zise Moga.

– Mergem toată noaptea, replică Băleanu, dacă am dormi, mâine iarăşi n-am mai auzi bubuitul tunului. Cehii se retrag aşa de repede de parcă zboară. În două zile s-au retras 120 de kilometri. Unde vor fi mâine?

– Nu! Vom dormi, zisei eu, cum suntem obosiți, mare spor nu vom avea în noaptea aceasta întunecoasă, ba vom mai risca şi întâlniri neplăcute. Mergem până ce vom da de un sat.

Toți trei furăm de aceeaşi părere, să ne odihnim, mai cu seamă că nopțile erau reci şi bruma cădea de două degete. O simțeam prin cizme, care se înmuiaseră. De-acum drumul începu a se depărta de vale şi mergea numai prin mirişti de grâu. Peste un ceas ajunserăm la o margine de sat. În preajma lui erau vreo 20 de stoguri de paie. Ne urcarăm pe cel dintâi şi văzurăm că era un stog neîmblătit. Stând pe vârful lui mâncarăm ultimele rămăşiţe de pâine şi dezlegând câțiva snopi, ne acoperirăm cu paiele.

Ne-am trezit într-un zgomot asurzitor. Buimaci de somn scoatem capetele zburlite, pline de paie, şi ne uitarăm jos. Lângă stog era o batoză de îmblătit şi se începuse lucrul. Cum ne zăriră – țipete si vaiete, şi fugi şi fugi. Toată lumea fugea ca de cel necurat, se speriaseră de noi. Dar şi noi sărirăm ca arşi. Se puteau aduna oamenii, să ne ia la păruială. O luarăm peste câmp şi ne pierdurăm urma într-un mic tufiş.

La marginea cealaltă a satului ne abăturăm pe la o casă mai îndepărtată. În curte văzurăm o femeie mulgând vaca. Cerurăm pâine, şi oferirăm o altă pereche de albituri. Ne-a dat şi pâine şi lapte. Pâine, ceva mai multă, aşa că aveam şi de prânz. După ce aflarăm şoseaua, o întinserăm la drum. Mergeam pe marginea unei văi, unde zăririm câțiva cai păscând, iar stăpânul nicăieri.

– Ce-ar fi să încălecăm? zise Băleanu

– Ar fi un lucru minunat, numai de i-am putea prinde, oftă Moga.

Caii dracului, însă, crescuți în stepă, cum ne văzură o luară la goană pe câmpie, aşa că trebui să ne mulțumim tot cu picioarele noastre. Sărmanul Moga slăbise ca un țânțar, de-i puteai vedea prin urechi. Nasul i se mărise şi se încovoiase şi mai tare. Câteodată aducea a jidan.

– Măi Moga, când ne-om întâlni cu albii, din cauza nasului tău o să dăm de belea! zise Băleanu. Eşti ca un Iţic jerpelit.

– Apoi de, Bălene, cu nasul tău de burbon, care ne serveşte drept busolă, tu să cauți drumul, pe unde să dăm tocmai la cehi şi nu la cazaci, murmură Moga ironic.

Către amiază deterăm peste o curte singuratică, cu două mori de vânt pe un dâmb. Un moşneag cioplea nişte lemne în ogradă. Ne-am îndreptat spre el.

– Bună ziua, moşule!

– Să trăiți dragii mei. la şedeți! şi cu mâna ne arătă o grămadă de lemne.

– Unde duce drumul acesta?

Moşul ne înşiră câteva sate.

– Dar bolşevici sunt pe aici?

– Aici nu-s. Sunt toți la front.

– Dar Kinelul e departe de aici?

– Păi or mai fi vreo 40 verste, dar a rămas mult pe stânga. Unde voiți să mergeți?

– Am vrea să trecem în Siberia, dar aşa, ca să nu vedem nici pe roşii nici pe albi, zisei eu.

– Asta-i cam greu. De albi, nu pot spune nimic, ei s-au retras; dar de roşii v-aş putea spune. Şi ne înşirară moşneagul la nume de sate, unele cu bolşevici, altele, mai mărginaşe, necălcate încă de ei.

– Dar ce neam de oameni veți fi dumneavoastră?

– Români.

– Am văzut soldați români la Kinel, acum o lună, şi ne arătă moşneagul forma capelelor româneşti cu două cornuri. Noi nu ştiam ce fel de soldați erau, până mai târziu. Noi le ziceam: *„zdravstvuete"* şi *„dosvidania"*, adică „bună ziua" şi „la revedere". Cornul dinainte parcă îți da buna ziua, iar cel dinapoi îți zicea la revedere.

Ne însemnarăm satele cu bolşevici, ca să ne ferim de ele, iar moşul ne mai spuse că în primul sat să nu intrăm, căci sunt bolşevici, dar în al doilea peste râu, în Damianovca, se poate. Şi ne dădu adresa unui prieten,

Ivan Ivanovici, care locuieşte într-o casă cu etaj, lângă biserică. Să-i spunem că ne-a trimis Mihail Zaharici.

Cerurăm pâine de la moşneagul nostru, dar ne spuse că n-are până ce nu va măcina, să aşteptăm încă vreo două ceasuri. Dar n-am mai aşteptat şi-nfruntarăm din nou stepa, care pe aici era arsă de soare. Dar chinuindu-ne foamea nu ne gândeam la nimic altceva decât la mâncare. Şi cu ce poftă ne aminteam noi, toate mâncărurile bune de pe vremuri. Deterăm peste nişte coji de pepene, aruncate în ţărâna drumului, şi ochii noştri lacomi se fixară pe ele, dar nici unul nu cuteză să le ridice. Mai mergem, alte coji. Băleanu se aplecă să ia o coajă, o şterge cu mâneca mantalei şi începe a o roade. Eu şi Moga, departe de a-l ţine de rău, adunarăm şi noi câteva coji. Le mai ştergeam nițel şi le înghiţeam parcă erau stridii. Aşa că pe o scurtă cale de 2 kilometri erau tot coji aruncate. Ne umplurăm stomacurile cu ele şi fără a zice o vorbă mergeam tăcuți înainte.

– De nu ne-ar prinde colica, zise Băleanu, eu cel puțin pot mânca de toate cele. Am un stomac de balenă, ar mistui şi pietre.

Până noaptea târziu ne-am tot dus, fără popas, când iată că coborâm într-un sat şi vedem înaintea noastră un podişor peste un râu.

– Acesta-i tocmai satul moşului, Damianovca. Vom vedea imediat, zise Moga, care ar fi vrut foarte mult să facă cunoştință cu Ivan Ivanovici. Mergem pe o stradă largă şi nu departe, în piață, vedem biserica. Lumea dormea şi nu se auzea nici un câine. Ajunşi în piață, vedem casa cu etaj a lui Ivan Ivanovici, dar alături mai era şi o altă casă cu etaj.

Moga se duse să bată la cea dintâi. Într-un târziu se deschise un geam, şi un cap buhos cu nişte ochi straşnici se zgâi la Moga.

– Ce vrei? Strigă capul.

– Dumneavoastră sunteți Ivan Ivanovici? Suntem trimişi de...

– Carâ-te de aici! strigă buhosul, care grozav semăna cu un hoț de drumul mare şi un pumn uriaş flutură pe dinaintea ochilor lui Moga. Pe noi nu ne vedea, dar Moga sări în lături, ca muşcat de şarpe.

– ... Aşa şi pe dincolo! Îți arăt eu Ivan Ivanovici. Şi se auzi scârțâind uşa camerei. Noi, intrarăm într-o şatră părăsită, care avea uşa deschisă şi puserăm cârligul. Dar nu veni nimeni.

Aici erau trei polițe pentru mărfuri, fiecare ne-am pus în câte una şi căutarăm să aţipim măcar două-trei ore, dar era frig şi nu era chip să dormi. Cel puțin nu bătea vântul. Spre ziuă, se vede că totuşi aţipirăm, dar ne-am trezit în nişte strigăte grozave.

Sărirăm repede de la locurile noastre şi eu ieşii afară să văd ce e. Erau vreo 20 de care în şir şi cărăuşii făceau un tărăboi grozav. Întreb pe unul ce s-a întâmplat. Omul spuse că azi noapte i-au sculat bolşevicii să ducă muniții pe front.

– Aici sunt bolşevici?

– Da, aici stau două companii.

Repede o tulirăm peste hudiță în nişte grădini şi de acolo pe câmp. Acesta era satul de care ne spusese moşneagul să ne ferim. Abia peste o jumătate de ceas se lumină de ziuă. Căutarăm drumul şi o luarăm înainte.

Urmară, iarăşi, zile întregi, fără să mâncăm nimic, afară de fructe sălbatice de pe câmp. În sate ne era teamă să mai intrăm. Deoarece tot se mai auzea câteodată grohotul artileriei, apoi iarăşi se linişti stepa, luarăm drumul tot mai mult spre dreapta. Seara nu se auzea decât țârâitul greierilor sau țipătul păsărilor de noapte. Acum dormeam pe câmp, căci sate nu mai întâlneam. Foc nu făceam, ca să nu ne dea de urmă. Mai adunam ierburi sau trestiş, cu care ne acopeream peste noapte. Într-una din aceste nopți, ne-am trezit în lătratul ascuțit al şacalilor, semn că ajunsesem în stepele chirghize.

Într-o dimineață, Băleanu ne spune că e bolnav, şi că nu mai poate merge. Avea friguri şi diaree. Cu chiu cu

vai am mers până către prânz, dar Băleanu nu mai putea şi se lăsă jos. Până acum, am fost sănătoşi, acum nu mai ştiam unde ne stă capul, şi n-aveam nici un medicament cu noi. Cum stam toţi trei la umbra unei tufe, iată că se aud împuşcături îndărătul nostru. Băleanu se sculă, mai mort şi din nou o întinserăm la drum. Ne ajunse o trăsură încărcată cu saci. O oprirăm şi-l rugarăm pe căruţaş să-l ia pe Băleanu în căruţă, că-i bolnav.

– Nu pot, vedeţi calu-i slab şi de-abia îmi târâie căruţa.

– Dar cine împuşcă îndărătul nostru?

– E un regiment bolşevic care merge la front.

– Ei vor trece pe aici?

– Nu ştiu, cred că pe aici.

– Dar unde-i frontul?

– La linia ferată. Şi el plecă înainte.

Cu toate că Băleanu înverzise ca iarba şi era slab, de să-l sufli, totuşi am continuat călătoria. Am mers cu dese popasuri până către seară, şi iată că ne apropiem de un sat. Socotirăm să rămânem până dimineaţă acolo, dar nimeni nu vrea să ne primească. Se lăţise vestea că vin bolşevicii şi porţile se zăvorau. Abia la capătul satului puturăm vorbi cu o bătrână, şi-i cerurăm ceva mâncare. Ne dădu trei castraveţi muraţi.

La ieşirea din sat, drumul începu a se ridica.

– Nu mai pot merge, gemu Băleanu.

Atunci îl luai în spate şi l-am dus încetul cu încetul vreo 8 kilometri. Se întunecase grozav şi nu ştiam unde ne vom pleca capetele în noaptea aceea. Dacă Băleanu n-ar fi fost bolnav, nu ne mistuia gândul că ne vor ajunge bolşevicii. Dar iată că-n noaptea întunecoasă, şi ici şi dincolo se zăresc lumini. Aşadar eram în preajma unui sat, şi spre bucuria noastră la marginea lui erau şi girezi de paie. Ne îndreptarăm spre ele. Am ales un stog mai mic şi ne-am urcat pe el. L-am pus pe Băleanu la mijloc şi ne-am acoperit cu paiele moi, îmblătite. Cum o fi dormit Băleanu, nu ştiu, eram atât de obosit că îmi tremurau picioarele.

Mai mult de 8 kilometri am dus o greutate de 75 kilograme în spate. Am dormit tun.

Dimineaţa, lui Băleanu îi era şi mai rău. Am stat acolo în paie până seara, când simţindu-se mai bine, ne spuse că va încerca să meargă. Ne sfătuirăm şi socotirăm că-i mai bine să rămânem până dimineaţă pe loc. Până atunci, el se va face mai bine, iar noi ne vom mai odihni. Ziua umblau oameni şi cărau nutreţul în sat. Noi stăteam ca purceii în paie şi ne uitam ce trebăluiau şi cine trecea pe lângă noi.

Şi iarăşi se lăsă noaptea cu liniştea ei peste stepele pustii, şi fără a lua un strop de mâncare în gură, ne culcarăm. În somn uitam de toate.

Stelele luceau încă când trecurăm prin satul adormit. Observarăm, însă, că şoseaua noastră prea ducea spre nord, de aceea o părăsirăm şi o luarăm peste câmp, spre răsărit. Ne-am decis a ocoli frontul, trecând pe la aripa dreaptă a bolşevicilor. De aceea era nevoie să ne depărtăm tot mai mult de linia ferată, care se afla aproximativ la 40-50 verste de la noi spre nord.

Băleanu era slab, dar mergea. Păcat că nu aveam ce mânca, tocmai azi, când ne-am hotărât să umblăm cel puţin 50 kilometri. După cât eram de slabi, trebuia să mergem toată ziua, până seara târziu. Dar situaţia noastră era cât se poate de rea. Vedeam bine că tot mai mult ne depărtam de linia transsiberiană, unde trebuia să ajungem şi unde am fi fost, dacă nu întârziam pe la diferite State Majore căzăceşti, la Don şi Kuban.

Acum mergeam direct spre Orenburg, în stepele chirghize. Şi mai era un neajuns, care ne amăra sufletele: nu mai întâlneam sate. Semn că suntem pe pământul cetelor de beduini. Chirghizii, popor nomad, se retrăsese cu cirezile de vite şi hergheliile lor de cai spre marea de Aral şi râul Amu-Daria, unde se aflau păşuni mai bune. Noi puteam muri de foame pe aceste întinderi înroşite de secetă grozavă.

Cu speranţa că în doua-trei zile vom ajunge la linia

ferată Kinel - Orenburg şi atunci vom da de armatele albe, ne întărirăm sufleteşte şi înaintam cât se poate de repede. Dar se dusese voia bună, eram tăcuți şi gânditori. Popasuri făceam adeseori, ca să nu obosim prea tare. Mai aprindeam câte o țigară de mahorcă şi parcă ne trecea şi de foame şi de oboseală. E o mare fericire şi țigara. Moga nu fuma, deci, mie şi lui Băleanu ne ajunseră cele şase pachețele de mahorcă. Dar nu mai aveam foițe de țigaretă, de aceia întrebuințarăm două foi nescrise din paşapoartele noastre.

Cu lăsatul serii, trebui să ne găsim un loc de adăpost. Noaptea se lăsa repede şi atât de neagră, de nu-ți vedeai mâna. Jur împrejur era pustiu, fără nici un copac sau arbust. Ici şi acolo câțiva scaieți. Adunarăm o grămadă de scaieți şi aflând o adâncitură potrivită, ca să ne putem aşeza peste noapte, făcurăm foc şi ne aşezarăm în jurul lui turceşte. Ca să nu ardă prea repede puserăm şi bulgări de pământ pe scaieți. Când la lumina focului privirăm unul la celălalt, izbucnirăm în râs. Eram fericiți ca copiii, care fac foc, dar pot fi pedepsiți pentru aceasta.

– Vom dormi cu schimbul, zise Băleanu. Unul trebuie să fie tot timpul de strajă şi să vadă de foc. Ne-am şi adunat toți scaieți de prin jur. Din mâini şi degete se scurgea sângele de înțepăturile acestor plante blestemate. Dar în scurt timp adunarăm o claie întreagă. Moga şi Băleanu se culcară în jurul focului, pe un pat de spini, după ce fură călcați in picioare ca să se rupă şi aşternură peste ei impermeabilul lui Băleanu.

Eu vedeam de foc ca să alung răcoarea nopții. Camarazii mei, cât ai bate în palme, adormiră. Chipurile lor, luminate de flacăra roşie-albăstruie, erau trase şi pământii. Băleanu vorbea în somn, dar nu-l puteam înțelege. Vorbea repede şi încâlcit, mi se părea ruseşte, cu toate că nu vorbea această limbă. Deodată, văd că se ridică şi dând cu ochii de mine, zâmbi:

– Am visat întâmplarea cu călăraşii de la pod. Mi se păruse că în timp ce alergam prin mirişte, ne-au ajuns, şi

unul, din goana calului, mi-a aruncat lancea în spate. Nu mă durea, dar parcă mă ardea.

– Ei, Bălene, ți s-a încălzit spinarea la foc. Asta-i.

El îşi şterse fruntea de sudoare, se întinse din nou în aşternut şi adormi. Dar nu i-am mai trezit până dimineața. Era atâta mizerie întipărită pe fețele lor, atâta jale!

Şi trecu şi această noapte, parcă fără sfârşit. Spre ziuă, începui şi eu să moțăi, cum stăteam turceşte lângă foc, ca un muftiu, dar îmi făcui repede o țigară de mahorcă, care-i în stare să trezească şi morții din groapă şi îmi alungai somnul ce venise să mă fure. Când se împrăştie întunericul şi se arătă aurora, care poate e cel mai frumos fenomen în stepă, îmi trezii camarazii.

Hotărârăm să schimbăm direcția drumului. Vom merge acum direct spre nord, unde se afla, după socoteala noastră linia ferată spre Turkestan. O tăiarăm de-a dreptul peste câmp, drumuri nu se vedeau nicăieri. Am mers vreo patru ore, când ni se păru că auzim un sunet depărtat de clopot. Ne oprirăm şi întradevăr se auzea un slab zvon de clopote.

– O fi duminică, mai ştii? zise Moga. Adevărul e că noi pierdusem în timpul din urmă firul zilelor. Plecarăm mai departe şi după un mers de vreo două ceasuri, iată că ni se arătă la orizont o întreagă pădure de plopi şi printre ei se zărea clopotnița bisericii.

Nu peste mult timp ajunserăm în marginea satului, dar ocolirăm câteva grădini, ca să nu-l luăm de-a lungul. La ultima casă, cu un alt rând de albituri, cumpăraserăm o bucată de pâine şi ne interesarăm despre bolşevici.

– Până acum nu sunt, zise o babă, dar cred că vor veni şi pe aici.

– Dar până la calea ferată e departe?

– Nu ştiu, dragii mei, n-am fost niciodată.

Muşcarăm din pâinea moale şi ne grăbeam să ieşim din sat. Când ne aflam deja la vreo jumătate de kilometru, auzim în urma noastră strigând:

– Hei, heei! Ne întoarserăm capetele. Se vedea un

soldat, care alerga în urma noastră şi striga să ne oprim.

Într-o clipă, planul de fu gata: de-o fi bolşevic şi o vrea să ne întoarcă, îl dezarmăm şi fugim. Toată atenţia noastră era îndreptată la chipiu, are cocardă roşie sau albă... Trecem prin grele clipe. În fine soldatul fu de tot aproape şi, Dumnezeule Mare! avea cocarda albă imperială. E cazac, ne gândirăm noi.

– Să trăieşti, frate! îi strigai eu.

– Să trăiţi şi voi,dar cine sunteţi? şi îşi luă arma la mână.

– Ofiţeri români. Dar tu?

– Eu sunt cazac de Uralsc.

– Noi venim din România şi voim să mergem în Siberia.

Când fu aproape de tot şi văzu că nu avem arme, dădu mâna cu noi şi ne rugă să venim în sat, unde se află o patrulă de recunoaştere. Şi am plecat.

– Mult am umblat până să vă întâlnim pe voi, spuserăm noi cazacului, care auzind că am trecut peste frontul bolşevic, nu găsea destule cuvinte să se mire.

Iată că ne oprim la o casă mai răsărită, unde se aflau vreo 20 de cazaci, în frunte cu un vagmistru. Trebui să le povestim cu de-amănuntul toate peripeţiile noastre şi foamea care ne chinuia.

– Destul, domnilor! strigă vagmistul. Să mâncăm!

O femeie durdulie, căreia îi făcea curte frumosul vagmistru, aduse numaidecât tot ce pregătise în ziua aceea: borş, varză, plăcinte, votcă şi ceai.

Am mâncat împărăteşte. Stomacurile noastre de mai bine de-o lună nu se încălziseră.

– Acum, domnilor, veţi pleca în satul vecin. Vă dau o trăsură şi un cazac pentru pază. Acolo se află un ofiţer de-al nostru, om bun, o să vă primească bine, zise vagmistrul.

Mulţumirăm gazdei şi vagmistrului, ieşirăm şi ne puserăm într-un „tarantas". Eram fericiţi. Eram sătui şi călătoream cu trăsura. Parcă într-un moment am uitat

toate necazurile, şi de bucurie până şi Moga îşi răsuci o ţigară de mahorcă. O jumătate de oră a tuşit de să-şi scuipe plămânii, nu alta.

– Sărmanii de voi. Mahorca nu prea poate înlocui „Regalele", zise Moga. Dar ţi-aduci aminte, îmi zise, cum ţi-a spus femeia aceea, care te-a zvârlit de pe stâlpul acela: „rabdă cazace, vei ajunge ataman." Aşa şi voi. Vor veni zile şi mai bune.

Către seară ajunserăm într-un sat destul de mărişor. Aici ne primi comandantul sotniei, ofiţer de aceeaşi etate cu noi. Repede ne împrietenirăm şi furăm găzduiţi în aceeaşi casă în care locuia şi el.

Aproape toată noaptea am stat la taifas. Ca să nu ne fie somn, ofiţerul aduse samovarul şi o butelie de votcă. Ne spunea că dacă nu se vor putea susţine cazacii de Ural, la Buzuluc, oraş pe calea ferată, atunci se vor retrage până către Orenburg. Acolo, cu ajutorul cazacilor, tătari şi chirghizi, îi vor alunga.

Dormirăm apoi două ceasuri, când sotnicul ne spusese că trăsura e gata şi că putem pleca. Ca şi gardă, ofiţerul trimise cu noi doi cazaci călări. La amiază furăm la calea ferată. Orăşelul Bogatova se evacua. La gară era o învălmăşeală ca la turnul Babilonului. Toată lumea voia să plece. Bolşevicii erau numai la 20 de kilometri. Comandantul gării, un praporşcic (stegar), ne luă în primire de la cazaci. Citi scrisoarea, şi dădea să ne spună ceva, o mai citi o dată şi atunci ne spuse că-i pare rău, dar nu se poate ocupa de noi. Trebuie evacuat oraşul.

– Dumneavoastră voiţi să plecaţi la linia siberiană, dar eu singur nu ştiu cum am face. Eu vă pot duce spre Turkestan, unde voiţi, dar la cealaltă linie, nu vă pot ajuta... Ah! ştiţi domnilor, vă rog mergeţi la primarul nostru, către care vă dau un bilet. El e tânăr, a studiat în Germania şi are cai buni. Poate el vă va putea fi mai de folos.

CAPITOLUL VII

Primarul, cu toate că era ocupat cu evacuarea oraşului, primind biletul de la noi, ne chemă în cabinetul său şi după ce îi povestirăm întreaga noastră istorie, imediat ordonă să pregătească troica. Troica – trăsura cu trei cai – unul în mijloc, între rude, cu-n arc de lemn deasupra gâtului, care să ţină ruzile, şi doi mărginaşi.

– Mâine la ora 4 după masă veţi fi la linia siberiană, ne spuse primarul, şi trebuie să vă spun, că sunt foarte mulţumit că pot să aduc un mic ajutor aliaţilor noştri.

– Dar domnia voastră veţi aştepta bolşevicii?

– O, nu. Ce-am putut, am încărcat într-un vagon de marfă şi mă duc la Orenburg. Trăsura se va întoarce şi ea pe alt drum. De altfel sunt sigur că încă în toamna aceasta ne vom întoarce la vetrele noastre. Vedeţi, domnilor, ce pacoste pe ţara noastră! De ar fi armată străină ai mai înţelege, dar fraţii noştri pustiesc ţara. Dar domnia voastră să vă grăbiţi, căci la cealaltă linie încă nu-i bine. Şi acum, Dumnezeu să vă ajute, iar tu, Ivane, să-i duci pe domnii ca vântul, şi bagă de seamă: ne întâlnim la Buzuluc.

– Am înţeles, domnule. Am să-i duc ca vântul, zise Ivan. Am mulţumit apoi primarului şi Ivan, o namilă de 2 metri, dădu bice cailor.

Până ce ieşirăm din micul orăşel, troica se mişca încet, din cauză că străzile erau înţesate de trăsuri de-ale refugiaţilor, dar cum ne văzurăm în stepă, o luarăm de-a dreptul, fără drum. Ivan îşi îmbrăcă cojocul, iar nouă ne spuse, să ne învelim bine cu cojoacele ce ni le-a pus la

dispoziţie primarul.

– De acum să vă ţineţi numai bine. Am să trag o goană de să mă-ntrec cu vântul. Eu l-am priceput pe stăpânul meu şi duşmanii pot fi aproape. Dar să fiţi liniştiţi şi să vă ţineţi bine, cum am spus.

Şi plesni Ivan din harapnic ca din revolver şi dădu drumul cailor. Simţirăm numai, că „tarantasul" se ridică în aer şi numai din când în când pe la hopuri atingea cu roatele de pământ. La un astfel de hop, era cât pe aici să fim azvârliţi din „tarantas". Ne înţepenirăm cu picioarele în jeţul dinainte, iar cu mâinile ne ţineam de rezemătoarele de fier, îmbrăcate în piele. Tarantasul era uşor, putea fi tras de un cal.

Ne vâjâia vântul în urechi ca prin firele de telegraf. Ivan sta pe jeţul lui ca un semizeu, cu frânele răsucite pe mâna stângă, iar cu dreapta pocnea din harapnic. Caii se aşternură într-o goană atât de sălbatică, că credeam că aici-aici se sfarmă trăsurica. Şi ţinu goana aceasta vijelioasă aproape un ceas, când Ivan domoli caii, care se făcuseră numai spumă, şi-i lăsă în trap grăbit. Îşi întoarse apoi faţa zâmbitoare ca o lună înspre noi, şi ne spuse că de mici sunt învăţaţi caii cu astfel de curse şi am fi putut merge încă mult timp aşa, dar e vântul prea tare, de parcă îţi taie obrazul. Şi ochii lui Ivan înotau în lacrimi, de vântul ascuţit ce-i bătea în faţă.

Cinci ore ţinurăm această goană, când în galop nebun, de credeam că o să plesnească fierea în noi, când iarăşi în trap grăbit, dar caii nu păreau c-ar fi obosiţi. Erau cai tari, de stepă, care niciodată n-au cunoscut grajdul. Iarna şi vara stau mereu afară. Ajungând la un râuleţ ce şerpuia prin stepă, ne oprirăm la malul lui.

– Ne odihnim un ceas, până vor mânca caii, ş-apoi până mâine nu ne mai oprim, ne zise Ivan.

Aruncă două braţe de fân înaintea cailor, îşi aprinse luleaua şi Ivan veni lângă noi şi ne întrebă cine suntem şi unde mergem. Îi povestirăm şi lui istoria noastră. Se minună Ivan de atâta cutezanţă şi mai cu seamă îl inte-

resa mijlocul cum am putut scăpa de la bolşevici.

– Apoi, de bună seamă, dumneavoastră aţi ştiut cum să vorbiţi cu zdrenţuroşii aceia. Mă uit eu acum la soldaţii noştri, parcă-s alt neam, nu mai sunt aşa ca pe vremuri, unul şi unul. Eu am servit în regimentul de grenadiri ai gărzii imperiale. Iată sunt de atunci 8 ani. Ei, ce mai lume am văzut... Îi cunosc pe toţi, şi pe maiestatea sa, Împăratul, pe Împărăteasa, îl cunosc şi pe marele duce Nicolae Nicolaevici...

„Mi-aduc aminte, că eram la manevre în Ţarscoe-Selo. Eu eram stabs-gornist şi-l însoţeam pe comandantul regimentului, care se ducea să dea raportul marelui duce Nicolae Nicolaevici. Comandantul nostru nimerise tocmai la masă şi a rămas acolo. Peste un ceas, întreg Statul Major iese afară, ne pregăteam să-ncălecăm, când Marele Duce trecând pe lângă mine, mă întrebă de-am prânzit.

– Da, Alteţa voastră imperială, am prânzit la regimentul de cavalergardă.

– Unde?

– La regimentul de cavalergardă, Alteţa Voastră.

– Unde?

Eu crezui că nu aude şi urlai din toţi plămânii acelaşi răspuns.

– Unde??? Răcni a treia oară şi toţi ofiţerii din suită încremeniră pe loc, iar comandantul meu îmi făcea semne de la spatele lui şi arătă la epoleţi. Am înţeles.

– Alteţa Voastră Imperială, am prânzit la regimentul de cavalergărzi al Maiestăţii Sale Împăratul.

– Aşa! Mai spune o dată! răcni la mine.

Şi mai repetai o dată..."

Ah, ce om, era ca un zmeu când încăleca pe cal. Şi avea un cal negru ca tăciunele, înalt, de să nu-i ajungi cu mâna la oblâncul şeii. După o săptămână m-a zărit, trecând regimentul nostru în revistă, m-a recunoscut şi din nou a strigat la mine:

– Unde-ai prânzit? şi raportai după regulament. A zâmbit şi a trecut mai departe... Nu-i mult de atunci, dar

parcă-i altă lume acum. Mă uit la eu la soldaţii noştri, sunt aşa de suri ca şi hainele lor şi nu-ţi pot îngâna două vorbe. Nişte zdrenţuroşi şi huligani - şi Ivan cu un gest dispreţuitor, scuipă o data şi se duse la cai, care isprăviseră fânul. Îi adăpă, întinse apoi o cergă-naintea lor şi le vărsă ovăz. Scoase apoi de sub jeţul lui cârnaţi, pâine, castraveţi muraţi şi o sticlă de votcă. Ne pofti cu multă ceremonie să gustăm din aceste bunătăţi.

– Mi-am luat mâncare pe-o săptămână. Domnul mi-a spus că mă aşteaptă la Buzuluc. Dumnezeu ştie ce-o mai fi, poate că până la Orenburg să nu dau ochii cu el. Aţi văzut ce om de treabă e stăpânul meu?

Închinarăm în sănătatea primarului şi a lui Ivan. El închină pentru noi şi în urmă goli sticla, în sănătatea cailor. Vodca ne umbla prin vine ca argintul viu şi feţele noastre palide se îmbujorară, iar ochii obosiţi şi cu cearcăne vinete în jurul lor sclipeau vesel.

Când isprăvirăm şi caii mântuiră ovăzul lor.

– De acum, zice Ivan, nu ne mai oprim, numai dacă nu se va întâmpla ceva. Sticla o umplu cu apă, pentru că prin sate nu mai trecem. Acum e primejdios prin sate, putem rămâne fără cai. Vom trece peste câmp, locurile îmi sunt bine cunoscute. Dacă ar fi lună, ar fi şi mai bine, dar aici stepa e ca banul, nu te poţi răsturna, chiar dacă ai vrea.

Ivan înhămă caii şi le luă clopoţeii de la gât, spre a trece neobservaţi. Pipăi apoi hamurile şi osia căruţei. Noi ne aşezarăm cât se poate mai bine. Erau două cojoace mari şi o cergă. Pe Moga îl puserăm la mijloc, căci era mai subţire, îl învelirăm cu cerga, iar eu şi Băleanu îmbrăcarăm cojoacele.

Amurgise şi un vânt rece suflă dinspre Ural, simptome ale iernii apropiate. Ivan se sui în jeţul lui, apucă hăţurile cu stânga iar cu dreapta roti o dată harapnicul deasupra cailor. Şi am pornit ca vijelia. Zgomotul roţilor nu se auzea din cauza vântului, care ne izbea din partea dreaptă. Din când în când, trebuia să ne ascundem capetele în gu-

lerele cojoacelor, să ne mai încălzim obrajii, însă un minut numai rămâneam acoperiți, ne scoteam apoi imediat capetele. Tot timpul aveam impresia că se va întâmpla ceva cu noi. Prin întunericul care se lăsa tot mai gros şi mai greu, nu vedeam decât coama zburlită şi coada ca fuiorul a mărginaşului din stânga. Ivan însă sta drept ca o statuie şi cârmuia această goană turbată, când mai domol, ca să poată caii răsufla în voie, când iarăşi ne aşterneam câmpului, de parcă ne urmăreau duhurile necurate.

Mă gândeam eu ce ne-am fi făcut, dacă primarul n-ar fi consimțit să ne dea trăsura. Ar fi putut-o face foarte uşor, fără nici o mustrare de conştiință. Bolşevicii erau aproape şi putea să-şi piardă caii. Atunci am văzut că gestul primarului a fost o mare jertfă şi în gândul meu am mulțumit lui Dumnezeu, că în lumea rea şi indiferentă prin care pribegeam, am dat de un suflet mare.

Unde şi unde se zăreau lumini. Erau sate, dar le ocoleam pe departe. Ivan era slugă bună şi deşteaptă. Se păzea şi pe el, dar şi avutul stăpânului său. Astfel am mers până spre ziuă, când din nou făcurăm un popas de-o oră. Mai îmbucară caii o mână de fân, şi din nou plecarăm în trap grăbit.

– Vă duc la stația Pocrovscaia, zise Ivan, e ceva mai depărtată, dar e mai sigură. Nu se ştie unde or fi bolşevicii, dar mă gândesc că n-or fi ajuns acolo. Luptele se dau mai mult pe linia ferată. Dar ce ziceți de caii noştri? Aşa cai numai noi avem şi başchirii; dacă n-au altceva de mâncare, mănâncă coaja de pe arbori şi alergi cu ei în goană toată ziua. Îmi sunt dragi ca şi copiii mei, şi nu te lasă la necaz. De s-ar lua toate escadroanele roşilor după mine, nu m-ar ajunge!

Se lumină de ziuă şi orizontul spre răsărit se acoperi de purpură. Nu peste mult vedem că răsare soarele, parcă din pământ. Razele lui ne-nviorară şi vedem că aici şi acolo sunt lanuri lucrate. Grâul de toamnă acoperea mari table de loc. Semn că suntem într-un ținut mai populat.

– Bolşevicii n-au sosit încă aici, ne spune Ivan, întorcându-se pe jumătate către noi - vedeți, că pe aici, pe acolo țăranul nostru a ieşit la munca câmpului. De veneau hoții aceia, nimeni nu se mişca din sate, pentru că le e frică de furturi. Dar caii şi vitele le mână departe în stepă, altfel ar rămânea fără ele. De acum putem merge fără teamă, drept la stație. Peste un ceas suntem acolo şi peste două-trei zile voi fi la Buzuluc, unde dacă vrea Dumnezeu, mă-ntâlnesc cu stăpânul!

Caii, simțind frânele mai libere, încercau să prindă câte un fir de iarbă, dar Ivan îi struni şi-i puse să grăbească pasul.

Noi eram aproape fericiți, văzându-ne aproape de ținta noastră. Vedem bine că avem noroc. De-am fi avut bani, i-am fi cumpărat lui Ivan un cadou împărătesc, dar aşa a rămas să-i mulțumim din inimă şi să-i strângem mâna voiniceşte. Deodată, auzirăm şuieratul specific al locomotivelor ruseşti, care semănau cu sunetele de armonică. Încă o jumătate de oră şi iată că zărim fumul a două locomotive puternice. O ținurăm drept spre gară, în dosul căreia ne coborârăm.

Toată platforma era plină cu soldați şi spre spaima noastră vedem că-s fără epoleți. Inima ne bătea repede, de să ne rupă coşul pieptului, credeam că-s bolşevici, dar în clipa următoare văzurăm pe o locomotivă stindardul roşu-alb al cehilor. Aşadar, aceştia sunt cehii. Bucuria noastră nu mai avea margini şi se bucura şi Ivan al nostru, că goana de azi noapte n-a fost zadarnică, şi ne-am despărțit de el ca buni tovarăşi de zile grele. Îl rugarăm să mai ducă primarului mulțumirile noastre şi ne îndreptarăm spre gară.

Aici era un tren militar şi vestitul tren blindat „Kurganetz", care în războiul imperial operase contra germanilor. Îl căutarăm pe comandantul eşalonului; ne prezentarăm şi-i spuserăm dorința noastră, de-a ne lua în trenul său.

Ofițerul, comandant al eşalonului, ne spuse că ne primeşte cu drag, dar că nu va pleca decât la noapte, sau

mâine. Aici, se afla ariergarda armatei cehe şi se aştepta din moment în moment atacul bolşevicilor. Ne mai spuse că românii sunt concentraţi la Celiabinsk, dincolo de Ural, iar misiunea militară franceză e la Ufa, unde o putem afla.

După ce ne aşezarăm într-un vagon soldăţesc şi ne întinserăm pe priciuri, numai atunci simţirăm starea deplorabilă în care ne aflam. Nemâncaţi de zile întregi, marşurile lungi care le făcusem zilnic, îşi arătară deodată consecinţele: eram atât de slăbiţi şi obosiţi, că de abia ne mai ţineau picioarele. Această slăbiciune o simţirăm în momentul când văzurăm că s-au sfârşit chinurile noastre.

Până aici, încordarea peste măsură a nervilor amorţise orice suferinţă. Ne lăsarăm pe priciurile de lemn soldăţeşti şi într-o clipă adormirăm. Dorinţa de-a dormi ucidea bucuria că, în sfârşit, vedem că visurile noastre şi-au luat zborul spre întruchipare.

Ne-am trezit în bubuitul tunurilor şi trenul blindat „Kurganetz" trimitea salutări bolşevicilor, care se apropiaseră până la 8 kilometri de gară. Primprejur era o forfoteală, o alergătură a soldaţilor eşalonului care, împrăştiaţi prin oraş, veneau în fugă la gară. Un gornist sufla alarma pe peronul gării. Trenul blindat se pregătea să le iasă în cale bolşevicilor şi se mai alăturară patru vagoane cu soldaţi ai detaşamentului de mitraliere.

Eşalonul nostru plecă imediat spre Ural. Cehii ne spuseră că se vor retrage până la Ural, unde favorizaţi de munţi, vor ţintui pe loc inamicul, până ce armata rusă a guvernului provizoriu din Omsk va fi pregătită pentru a lua ofensiva. Despre ai noştri aflarăm că un batalion românesc a trecut pe aici acum două zile şi s-a dus la Celiabinsk, unde e sediul Corpului de voluntari români. În timpul din urmă acest batalion forma aripa stângă a frontului ceh.

În vagonul nostru erau vreo 20 de soldaţi cehoslovaci, care fură foarte amabili cu noi. Erau îmbrăcaţi

bine şi curat. În ce priveşte mâncarea - era admirabilă. E adevărat că aproape întreaga Siberie, cu toate izvoarele ei de venituri, era în mâinile lor.

Bine organizaţi de acasă, purtând fiecare în sufletul său visul măreţ al reînvierii patriei subjugate, cehii au trecut cu duiumul la ruşi, şi aici, ocrotiţi şi încurajaţi de politica ţaristă, se organizară în drujini, care luptau pe front, alături de armatele ţarului Nicolae. După prăbuşirea imperiului, aceste unităţi trecură sub comandamentul francez, stând gata să plece peste Vladivostok pe frontul de vest francez.

La începutul anului 1918, Germania îşi aruncă în foc toate trupele sale, ca să zdrobească pe francezi, în vreme ce America era ocupată cu instruirea şi echiparea uriaşei sale armate şi nu putea ajuta în mod real pe aliaţi. Generalul Berthelot, şeful misiunii militare franceze din ţara noastră, văzând strâmtoarea aliaţilor, dădu ideea formării unui nou front oriental contra Germaniei. Acest front trebuia compus din unităţile de voluntari cehi, români, polonezi şi din armatele voluntare ruseşti şi ucrainene.

Evenimentele politice însă se precipitară cu iuţeala fulgerului peste întreaga Rusie. Ucraina fu ocupată de germani, iar hatmanul Scoropadschi era omul nemţilor. Armatele voluntare ruseşti erau angajate în lupte de exterminare cu bandele bolşevice.

Cehii se îndreptau spre Siberia, ca de acolo să plece pe frontul francez. Tot astfel românii, organizaţi la Kiev, închizându-li-se drumul spre Moldova, o luară şi ei spre răsărit. Siberia era în acel timp bântuită şi ea, de la Urali şi până la Vladivostok, de revoluţie, în care bolşevicii ieşiră învingători.

Nu trecură trei luni şi întreg teritoriul de la Volga până la Oceanul Pacific fu curăţit de bolşevici de către trupele voluntare ceho-române şi cazacii ruşi siberieni, care, armate, înaintau învingătoare spre centrul Rusiei, ocupând la sud litoralul Volgăi, iar spre nord Simbirskul, Kazanul şi Permul.

Sub protecţia acestor trupe, guvernul provizoriu al Siberiei, sau mai bine zis, directoratul din Omsk, compus din căpeteniile diferitelor partide politice care mereu se certau între ei, începu formarea unităţilor naţionale ruseşti.

Antanta promisese Comitetului naţional cehoslovac din Paris restaurarea Cehiei, însă legionarii cehi din Siberia trebuiau să ajute armatele naţionale ruseşti în luptele lor cu bolşevicii.

Cehii într-adevăr erau bine organizaţi milităreşte. Dispuneau de trei divizii complete, din toate armatele, trenuri blindate de primul rang, soldaţi inteligenţi şi conştienţi de chemarea lor şi, pe deasupra, dispunea şi de bani. În vremurile tulburi de la începutul anului 1918, fiind singuri stăpâni pe Siberia, o mare parte a tezaurului rusesc trecu în mâinile lor.

Ajungând în marşul lor glorios până la Volga, trebuiră să lupte pe un font care întrecea toate puterile lor. De aceea începură retragerea, ca să se poată răzima pe Urali, unde frontul se îngusta şi putea face faţă unei armate oricât de mare a inamicului.

Spre ziuă ajunserăm la staţia Buguroslan, unde eşalonul nostru trebui să rămână iarăşi în rezerva ariergărzii, deci timp nehotărât. De aceea, ne urcarăm într-un alt tren militar, care se retrăgea. Călătorind, când în vagoane, când pe platforme deschise, când pe podul locomotivei, peste trei zile ajunserăm la Ufa.

Gara era înţesată de trenuri militare, care porneau spre răsărit, făcând câte o pauză numai de 20 minute. În gară, printre uniformele kaki ale cehilor, străbătea seninul uniformei franceze. Într-unul din vagoanele de lux găsirăm misiunea militară franceză. Întrebând despre colonelul Paris, ni se spuse că dânsul a plecat spre Omsk. Ne-am prezentat locţiitorului acestuia. Ne primiră cu multă dragoste şi trebui să le povestim întreaga noastră călătorie. În fine ni se spuse că „trebuie să ne prezentăm deocamdată la Comitetul Naţional Român, în Celiabinsk, punându-ne

în serviciul Corpului de Voluntari Români. Ne echipară apoi cu provizii, ţigări bune şi cu bilete de tren.

În Ufa luarăm trenul accelerat, care era arhiplin de „lume bună", evacuată. Erau mai mult femei, soţii de-ale ofiţerilor şi moşierilor ruşi.

Noi eram atât de jigăriţi în hainele ce abia se mai ţineau pe noi de rupte şi murdare. Cucoanele se uitau cu groază la noi şi chiar de era vreun loc liber, îl ocupau cu câte un geamantan sau o haină, aşa că neavând loc, ieşirăm în coridor, unde nefiind nimeni, ne simţirăm şi noi mai acasă. Adevărul e că, până ce ne aflam la aer mai rece, insectele, de care eram plini ca stupul, stăteau liniştite, ascunse printre încreţiturile hainelor; îndată însă, ce dam de căldură, începeau să se mişte, ba să iasă şi ele la plimbare pe gurile noastre.

Alături de noi, în primul cupeu, era o bătrânică din vremi apuse, care de câte ori se deschidea uşa, ne privea înspăimântată prin lornetă, şi da mereu zor conductorului să ne alunge. Acesta da târcoale în jurul nostru, ne privea cu coada ochiului, dar nu zicea nimic. Pe la ora 12 lumea se pregătea să se culce, dar nu cuteza. Le era frică de noi, c-o să-i jefuim sau omorâm. În fine, iată că în societatea conductorului iese un domn bătrân, care scuzându-se, întrebă cine suntem şi că ar fi mai bine să ne ducem într-un vagon de clasa a III-a. Aici nu puteam călători.

– Suntem ofiţeri români, venim direct din România, peste fronturile bolşevice. Aici sunt documentele noastre. Şi îi prezentarăm hârtia de la Misiunea franceza către Comitetul Naţional Român.

– Scuzaţi, domnilor, n-am ştiut cine sunteţi. Costumele dumneavoastră au vârât multă spaimă în femeile noastre. Vă rog, aşteptaţi un moment, ne spuse bătrânul şi intră în vagon, unde îl aşteptau ca pe un erou, şi deodată începu a povesti repede cine suntem, de unde venim şi unde mergem. Sunt eroi, doamnelor, şi trebuie să le facem loc în vagon, auzirăm cum le povestea bătrânul.

Peste trei minute, iată că apare domnul cel bătrân,

cu zâmbetul pe buze şi mlădiindu-se din şale, ca un maestru de ceremonie, ne invită în vagon. Numaidecât avurăm loc destul, nu numai de şezut, ci şi de dormit. Soţia unui colonel, care avea două fetiţe ca doi heruvimi, ne umplu trei ceşti cu ceai şi ne ospătă. Masa se întinse cât ai clipi – sardele, şuncă, brânză şi tot ce vrei - fură aduse pe masă, iar în jurul nostru se făcu cerc şi ochi frumoşi şi curioşi ne priveau veseli.

Vremea a trecut bine şi destul de plăcut. Eu le povesteam de pe la Don, iar lumea îşi oprea răsuflarea, ca să nu piardă nici o vorbă. La descrierea entuziasmului ce domnea pe malul bătrânului Don şi la Kuban, ochi trişti se umpleau de lacrimile fericirii şi nădejdi noi se înfiripau şi-şi luau zborul.

În vagon era lumină slabă, aşa că nu se vedea întreaga noastră mizerie, iar această lume fugărită, care nu ştia unde-şi va pleca capul mâine sau poimâine, ne privea cu drag, cu milă şi entuziasm.

Băleanu şi Moga, demult încă se odihneau pe salteaua moale a etajului I, iar eu tot povesteam lumii, care cerea tot mai mult de la mine.

Obosit şi chinuit de insecte, mă-ntinsei şi eu pe patul meu, iar soţia colonelului îmi dădu o procoviţă, spunându-mi că la intrare în Urali are să fie frig. În gândul meu, mulţumii lui Dumnezeu, că ne-a păzit neamul nostru de aşa urgie care bântuie p-aici, şi adormii.

CAPITOLUL VIII

Se vede că din cauza transporturilor militare, care urmau necontenit, unul după altul, linia se înfundă cu desăvârşire, aşa că, la intrarea în defileul Uralilor, am stat mai bine de cinci ceasuri. Când m-am trezit, pe fereastra vagonului se înfăţişa un tablou superb. În faţa noastră se ridicau culmi gigantice de munţi acoperite cu brazi. Înaltele piscuri erau acoperite de zăpadă. Munţii aceştia, care formează frontiera între Europa şi Asia, cuprind în sânul lor atâtea bogăţii, cum poate nu mai sunt alţii sub soare. Începând de la platină şi aur şi până la cărbunele de piatră, toate minereurile sunt reprezentate într-o astfel de cantitate, că ar putea satisface cerinţele întregii lumi, iar pietrele preţioase de cea mai nobilă calitate se află în cantităţi mari.

Rusia imperială n-a avut niciodată capitaluri disponibile ca să poată exploata toate aceste avuţii, iar de concesionat se ferea. Mai ales că uzinele şi marile fabrici din Urali puteau să producă aproape toate articolele industriale de care avea nevoie ţara. Dintre fabricatele mai de seamă au fost şinele de cale ferată, care concurau pe cele germane, dar din rea voinţă, sau din interese personale, şi acestea din urmă se comandau pe piaţa germană, care ca un păianjen împresura întregul imperiu moscovit în ţesătura lui încâlcită.

Prin văile frumoase ferite de vânturi ale acestor munţi sunt păşuni îmbelşugate, unde pasc mii şi mii de

vite şi cai. Aici e cea mai mare producţie de brânză şi unt sărat, care nu numai că sunt suficiente pentru cele 150 milioane de locuitori ai marelui imperiu, dar se exportă, an cu an, până la un milion de tone de unt.

E populat acest ţinut de ruşi, apoi tătari, chirghizi şi başchiri, iar pe partea de nord a Uralilor, de iacuţi, tot din această seminţie mongolo-tătară. Ocupaţia de căpetenie a acestor popoare e viticultura şi ele rămân departe de orice cultură europeană. Nu le-a rămas decât legendele frumoase, eroice, din epoca de aur, când umbrele strămoşilor lor făceau să tremure împărăţii puternice din tot apusul lumii cunoscute.

La focurile dinaintea corturilor lor, în serile de vară, când vântul înfioară stepele şi parcă se aud tropotele de roibi ale hoardei lui, beau kumis - o băutură acrişoară din lapte de iapă, - care-l ameţeşte niţel şi atunci cel mai bun cântăreţ-rapsod îşi ia chitara şi acompaniat de ea, începe să cânte faptele de vitejie ale celor mai iubiţi eroi ai lor, Gengis-Han şi Timur Lenk.

Gengis-Han, coborâtor din Mongolia, la jumătatea secolului 13, pleacă spre apus, adunând în jurul lui toate seminţiile acestei rase. Zdrobeşte pe ruşi, care 150 de ani au stat sub călcâiul lor. Ca o furtună trece apoi prin Europa şi la reîntoarcere înfrânge pe turci, pe persieni şi pe emirii din Turkestan. Astfel întemeie el cel mai puternic imperiu mongolo-tătar.

Urmaşul lui, Timur Lenk, a fost bărbat de acelaşi calibru, însă dotat cu o cultură mai aleasă. În tabăra lui de la Samarkand se aflau şi mulţi aventurieri europeni, mai ales militari, care îi organizau armata şi constituiră cele mai multe fortăreţe din Asia centrală. Cavalerii acestei hoarde aveau aceleaşi principii ca şi ai ţărilor apusene, însă cu deosebirea că erau mai îndrăzneţi şi mai viteji. Cu stingerea lor, imperiul nu se mai putu menţine în hotarele croite atât de îndrăzneţ şi, rând pe rând, popoarele subjugate prin lupte lungi şi grele îşi câştigară neatârnarea.

Amândoi, aceşti viteji îşi dorm somnul de veci

în cripta unei gigantice moschei din Samarkand, fosta capitală a imperiului.

Nouă ani mai târziu, când am trecut prin Turkestan, am vizitat aceste morminte, acoperite cu grele lespezi de malachit, încrustate cu aur, şi pe care cu litere arabe sunt scrise numele: Gengis-Han şi Timur Lenk. Sub numele lui Gengis-Han erau scrise următoarele cuvinte: „Dumnezeu voit-a să iau viaţă, spre preamărirea profetului şi drept credincioşilor lui din cele patru colţuri ale lumii".

Acest loc e atât de scump în lumea Islamului ca şi Mecca, Carbulai şi Meşed. An cu an, din cele mai îndepărtate colţuri ale pământului, vine lumea să se închine acestor umbre de viteji, care ca o furtună au zguduit lumea şi care vor trăi veşnic în sufletele urmaşilor, ca cea mai scumpă amintire din vremile când erau liberi şi stepele fără hotar erau ale lor...

A doua zi la ora 11 ajunserăm în sfârşit la Celiabinsk. Ne luarăm rămas bun de la ruşii noştri ospitalieri, care mergeau mai departe spre Omsk şi Irkutsk, iar noi ne coborârăm pe peronul gării, unde văzurăm cele dintâi uniforme româneşti. Pe edificiul gării flutura stindardul românesc, alături de cel rusesc. Gara era plină de soldaţi de-ai noştri, iar din loc în loc erau posturi înarmate. Erau sub pază materialele de război şi arestanţii. Intrarăm în vorbă cu un soldat de-al nostru şi ne spuse multe lucruri frumoase şi triste.

Românii, la manifestul Comitetului Naţional, zilnic se prezintă în grupe mari la corpul nostru din toate unghiurile Siberiei, mai apoi aflarăm despre moartea tragică a maiorului Dâmbu - erou de la Mărăşeşti - întâmplată acum câteva zile.

Ne informarăm pe ce stradă se află cazărmile Corpului şi plecarăm în oraş. Entuziasmul nostru se mai micşoră în urma ştirilor ce culeseserăm. Sărmanul maior Dâmbu a scăpat teafăr din iadul de la Mărăşeşti, ca să-şi doarmă somnul de veci în sălbaticele câmpii ale Siberiei. Şi de-ar fi căzut pe câmpul de onoare, dar fu ucis mişeleşte

în garnizoana sa!...

Oraşul are numai câteva clădiri ceva mai arătoase. Încolo casele sunt mici, cele mai multe făcute din bârne de brad. Un soldat sârb ne arată clădirea în care se află românii şi întradevăr vedem că pe acoperişul ei flutură steagul nostru.

Era o cazarmă unde mişunau soldaţii noştri; într-o parte se făcea instrucţie, în alta se echipau cei nou sosiţi. Soldaţii erau îmbrăcaţi în uniforma rusă, puţini aveau capele româneşti, dar avea fiecare o bandă tricolor la căciulă, ori capelă.

Rugarăm pe un sergent să ne arate cancelaria Corpului.

– Dar cine sunteţi voi?... Şi adăugase şi o vorbă dulce. De bună seamă veniţi din lagărul de prizonieri. V-aţi ascuns prin sate, fir-aţi ai dracului! Cancelaria e aici. Şi ne arată cu mâna intrarea, dar voi n-aveţi ce căuta

Munţii Urali

acolo. Trebuie să vă prezentaţi la ofiţerul de serviciu. Şi acum, căraţi-vă de aici! Nu vedeţi că se schimbă garda? Şi sergentul voi să ne ajute să ne mişcăm mai repede, dar zâmbetele noastre îl ţinură pe loc şi fără a-l mai întreba intrarăm în cancelarie. Sergentul ne urmă şi acolo, dar primirea caldă şi prietenoasă a căpitanului Comşa, care mă cunoştea încă din vremuri normale şi care acum era numit comandant temporal al Corpului, sperie pe sergent care ieşi afară, ruşinat.

Aici mai întâlnirăm pe locotenenţii Dr. Morcan şi Caliani, avocaţi din Ardeal, asemenea pe intendentul corpului domnul Gocan, cunoscut încă de la Corpul I de voluntari. Era o bucurie adevărată şi fără să ne mai schimbăm înfăţişarea, furăm conduşi de către Caliani la Comitetul Naţional Român. Aici ne primi domnul Voicu Niţescu, preşedintele Comitetului. Prin cuvinte simple dar adânc simţite, ne vorbeşte domnul Niţescu, lăudându-ne patriotismul şi curajul nostru şi mai departe, spunându-ne că vom rămâne aici ca instructori ai Corpului.

De aici ne-am dus de-a dreptul la baie. Seara a fost o sărbătoare pentru noi. Îmbrăcaţi în haine curate, în mijlocul camarazilor care ascultau veştile aduse din ţară. Dragostea cu care am fost primiţi ne-a răsplătit de toate necazurile suferite în drumul lung de 4000 km dintre care 1040 km făcuţi pe jos.

Camarazii ne puseră la curent cu politica din Siberia a aliaţilor şi planurile noastre româneşti. La 3 august 1918 s-a format Comitetul Naţional, al cărui preşedinte era domnul Dr. Voicu Niţescu, recunoscut de toţi voluntarii români din Rusia şi Siberia. Deoarece românii erau abia în formaţie şi ca să asigure acestei formaţiuni o bază puternică, Comitetul Naţional al trupelor cehoslovace, care vor finanţa Corpul nostru, dându-i tot ajutorul moral şi material, asigurându-se în acelaşi timp deplina suveranitate naţională a Corpului Român.

Iată punctele principale ale acestui document istoric, care s-a încheiat la 24 August 1918:

1. Comitetul Național Român se recunoaşte ca reprezentant politic şi organ executiv al Corpului Voluntarilor Români, în raporturile cu Consiliul Național Cehoslovac, secția pentru Rusia.

2. Corpul Voluntarilor Români se organizează de către Comitetul Național Român, cu concursul Consiliului Național Cehoslovac, pentru a continua lupta cu Puterile Centrale, în strânsă legătură cu armata cehoslovacă şi cu aliații, în primul rând pe teritoriul Rusiei şi al României şi, în caz de nevoie, pe teritoriul Franței. El nu va putea renunța la această obligație înainte de realizarea scopului său, decât în cazul când s-ar încheia pacea generală.

3. În cazul când frontul din Rusia împotriva Puterilor Centrale s-ar desființa, înainte de dezmembrarea definitivă a Austro-Ungariei şi înainte de realizarea idealului politic al cehoslovacilor, românilor, sârbilor, ş.a., Corpul român va trece, împreună cu armata cehoslovacă şi cu armatele celorlalte naționalități, pe frontul francez, spre a lupta acolo până la încheierea păcii generale.

4. În cazul când România ar relua lupta împotriva Puterilor Centrale, Corpul Voluntarilor Români îşi rezervă dreptul de a se ataşa la Armata Română şi a trece sub comandamentul ei suprem.

5. Recrutarea în Corpul Voluntarilor Români se face de către împuterniciții Comitetului Național Român, cu concursul Secției pentru recrutări a Consiliului cehoslovac. Comitetului Național Român i se rezervă dreptul exclusiv de-a primi în corp şi de-a exclude condiții, prelucrate de el şi văzute de Consiliul Național Cehoslovac, secția pentru Rusia.

6. Organizarea unităților Corpului Voluntarilor Români se face de către secția militară a Comitetului Național Român, cu concursul secției militare a Consiliului național cehoslovac, secția pentru Rusia, care va detaşa, la dorința Comitetului Național Român, în marginile posibilității, pe lângă Corpul voluntarilor români instructori cehoslovaci.

7. Unitățile româneşti organizate stau sub comandamentul suprem al armatei cehoslovace.

8. Corpul voluntarilor români se organizează şi întrucât permit condițiile de luptă şi strategice, se grupează şi operează ca unitate de luptă indivizibilă.

9. Comitetul Național Român alcătuieşte regulamentele organizației interioare a Corpului şi anume, cu privire la organizația justiției, şcoala de ofițeri şi subofițeri, avansarea ofițerilor şi ajutorarea invalizilor. Propune pe ofițeri pentru avansare – aceasta o întăreşte, însă, Consiliul Național Cehoslovac, Secția pentru Rusia.

10. Pentru cazul că Corpul voluntarilor români n-ar avea contingentul suficient de ofițeri români, Comitetul Național Român, cu avizul secției militare a Consiliului Național Cehoslovac, poate cere şi primi ofițeri din rândul armatelor aliate, pentru completarea cadrelor ofițereşti ale aceluia. Ofițerii instructori cehoslovaci precum şi acei proveniți din alte armate aliate, sunt datori să învețe limba de comandă română.

11. Consiliul Național Cehoslovac pentru Rusia se obligă să aprovizioneze Corpul Voluntarilor Români ca şi armata cehoslovacă şi anume, cu alimente, efecte militare, armament şi să-i designeze cantonamente şi va avea grija ca să-l prevadă cu personalul necesar tehnic şi auxiliar. Lefurile şi soldele vor fi stabilite de Comitetul Național Român. Ele nu vor putea întrece însă pe acelea ale armatei cehoslovace.

12. Consiliul Național Cehoslovac suportă toate cheltuielile de organizare, recrutare şi propagandă, reclamate de formarea Corpului Voluntarilor Români, precum şi toate cheltuielile de întreținere ale acestuia.

13. Pentru acest scop Consiliul Național Cehoslovac deschide Comitetului Național Român un cont curent special la secția sa financiară. Comitetul Național Român nu se va aproviziona din altă parte şi din resurse necompetente.

14. Consiliul Național Cehoslovac îşi rezervă dreptul de-a controla intendența Corpului Voluntarilor Români,

precum şi de-a supraveghea organizarea şi consolidarea Corpului, prin împuterniciţii săi speciali.

15. Toate chestiunile de bază ale Corpului Voluntarilor Români se rezolvă de către Consiliul Naţional Cehoslovac, cu participarea şi învoirea reprezentanţilor Comitetului Naţional Român. Chestiunile litigioase se rezolvă de către reprezentanţii Consiliului Naţional Cehoslovac şi ai Comitetului Naţional Român, în comun şi pe baza de paritate.

16. Tratativele cu aliaţii, privind Corpul Voluntarilor Români, vor fi purtate de către Consiliul Naţional Cehoslovac, împreună cu reprezentanţii Comitetului Naţional Român şi în conformitate cu dispoziţiile 15. Comitetul Naţional Român, în interesul cauzei comune, asemenea şi Consiliul Naţional Cehoslovac, se vor feri să trateze cu aliaţii, în mod unilateral, chestiuni privind interesul ce nu figurează în acest tratat, fără o învoire prealabilă.

17. Corpul Voluntarilor Români poate trece sub exclusiva conducere a Comitetului Naţional Român, sau a altei organizaţii centrale româneşti, care va lua asupra sa conducerea activă revoluţionară împotriva Austro-Ungariei, având această organizaţie să ia, în acest caz, asupra sa, sau reprezentanţii aliaţilor, suportarea tuturor cheltuielilor de organizare, recrutare şi întreţinere a Corpului Voluntarilor Români, trecute în contul special al Consiliului Naţional Cehoslovac pentru Rusia.

Gara Celiabinsk, la 24 august 1918

(ss)Rudolf Mendek, Şeful Secţiei Militare al C.N.C.SI.

(ss)Dr. Nicolae Nedelcu, Şeful Secţiei Militare al C.N.R.

(ss)Corneliu Vaida, Secretarul C.N.R.

(ss)Dr. Voicu Niţescu, Preşedintele C.N.R.

(ss)Bogdan Pavlu, Vicepreşedinte C.N.C.SI.

(ss)Dr. Iosif Padejdl, C.N.N.SI.

(ss)Dr. Ivan Esenski, Vicepreşedinte C.N.C.SI.

(ss)Simion Gocan, Şeful sect. fin. a C.N.R.

Acesta era conţinutul tratatului. Alcătuit cu iscusinţă, el ne asigura prosperitatea Corpului nostru românesc, dându-ne posibilitatea de a păşi în acţiune ca o unitatea naţională.

Nu mult după aceasta se ţinu cea dintâi mare adunare naţională românească în Celiabinsk, ca răspuns la manifestul Împăratului Carol al Austriei, către popoarele monarhiei, în jurul căderii sale de la 29 Octombrie 1918, aşa dar cu o lună înaintea memorabilei adunări de la Alba Iulia, în care preşedintele Dr. Niţescu a explicat situaţia politică şi tot atunci s-a transmis următoarea telegramă M.S. Regelui Ferdinand:

I. Miile de români din Rusia, originari din Austro-Ungaria, organizaţi într-un puternic corp de voluntari, au aclamat pe Maiestatea Voastră ca Rege al tuturor Românilor. Ei sunt gata şi aşteaptă ordinele Maiestăţii Voastre. La 29 Octombrie ei au proclamat desfacerea pământurilor româneşti de către Austro-Ungaria şi alipirea lor la România şi acum aşteaptă ca împreună cu vitejii lor fraţi din regat, să încoroneze pe Maiestatea Voastră, cât mai curând, la Alba-Iulia.

II. "Corpul voluntarilor români şi Comitetul Naţional Român din Rusia depun omagiile lor în faţa Maiestăţii Voastre, cu prilejul continuării războiului din partea României. Românii subjugaţi din Transilvania, Banat, Crişana, Maramureş, Sătmar, Bihor şi Bucovina sunt mândri de a fi de aici înainte supuşii credincioşi ai Maiestăţii Voastre, iar voluntarii români din Rusia, urmărind cu încredere şi entuziasm înaintea fraţilor lor de sânge şi de arme, în adâncul moşiei strămoşeşti, aşteaptă nerăbdători ordinele Maiestăţii Voastre."

Emisarii noştri colindau lagărele de prizonieri şi românii cu miile se prezentau la Celiabinsk ca să intre

în oastea românească. Ca întotdeauna, şi aici duşmanii noştri de veacuri, ungurii şi nemţii, căutau să contrabalanseze acţiunea emisarilor români, spunând prizonierilor că nimic din ce spun emisarii români nu-i adevărat, că monarhia trăieşte şi e mai tare ca întotdeauna, iar înrolarea în Corpul românesc va fi pricină că nu vor mai putea să se întoarcă în patrie. Cu regret trebuie spus că n-au fost numai soldaţi de rând, ci şi ofiţeri, care ar fi preferat să rămână în lagăr de dragul monarhiei sau de dragul pielii.

În afară de grupul de la Samara, care, în fine, se stabili la Celiabinsk, unde fu format şi Comitetul Naţional, mai era un al doilea grup, la Vladivostok, care şi el năzuia să se reorganizeze, sub protecţia armatei cehoslovace. După ce o mare parte a Extremului Orient a fost eliberată de sub bolşevici, în iunie 1918, acest grup lansă următorul:

APEL

Către ofiţerii, subofiţerii şi soldaţii români din Rusia.

Fraţilor Români!

„Patru lungi şi dureroşi ani s-au împlinit de când durează cel mai mare şi mai fioros război de care va vorbi istoria timpurilor ce or să vină. Astăzi suntem la începutul anului al cincilea, care va fi, dacă Dumnezeu e bun şi îndurător, poate şi cel din urmă.

La războiul acesta, în care stau faţă în faţă, pe de o parte despotismul barbar al Puterilor Centrale, pe de alta, umanitatea şi civilizaţia, reprezentate prin marile naţiuni aliate, a participat în rândurile luptătorilor, pentru drept şi libertate şi poporul român, despărţit prin hotarele politice, dar strâns unit sufleteşte, prin marele ideal secular: libertatea acelor patru milioane şi jumătate de fraţi de sub jugul austro-maghiar şi împreunarea lor cu România într-

un singur stat, liber şi independent.

Războiul României a fost scurt şi glorios, dar nenorocit. El nu s-a terminat, însă, prin pacea încheiată sub presiunea baionetei duşmanului. Crudă şi nedreaptă, pacea aceasta nu poate să fie durabilă. Respinsă cu indignare de sufletul maselor şi nerecunoscută de opinia publică română, ea nu poate să pună capăt idealului unui neam întreg şi cu atât mai puţin poate ea să înăbuşe aspiraţiile de libertate ale românilor subjugaţi. Pentru noi, milioanele de români de peste hotare, pacea încheiată de România nu există şi nici nu va exista vreodată. Idealul nostru de dezrobire, moştenit din generaţie în generaţie, prin lungi şi amare veacuri, a rămas neclintit şi neschimbat. Mândru şi strălucitor, el planează deasupra noastră. Prin glasul conştiinţei noastre, prin graiul celor ce i-am lăsat acasă, în suferinţă, el ne cheamă la împlinirea datoriei. Şi noi ne vom împlini-o.

Plini de încredere în viitorul neamului românesc, conştienţi de măreţia cauzei ce o reprezentăm şi demni de încrederea celor în noi, precum şi de ajutorul şi protecţia pe care le aşteptăm de la marile naţiuni aliate, cum şi de la bunii patrioţi ai Rusiei de altădată, care simte şi ea ruşinea păcii de la Brest-Litovsk, noi ofiţerii, subofiţerii şi soldaţii voluntari români, care ne găsim azi pe teritoriu rusesc, datori suntem toţi, fără şovăire şi fără abatere, să reluăm lupta, care pentru noi nu s-a terminat, ducând-o până la înfrângerea totală a cruzilor noştri apăsători.

În scopul acesta va trebui să continuăm şi să aducem la împlinire înalta misiune a Corpului Voluntarilor Români format la Kiev, pe care suntem datori să-l refacem, să-l completăm şi să-l reorganizăm, sub protecţia şi în măsura înaintării vitezei armate cehoslovace."

Fraţilor Români!

„Bravi feciori ai Ardealului, ai Banatului şi Crişanei, Bihorului, Maramureşului şi al Bucovinei, ascultaţi de

glasul sângelui şi al conştiinţei voastre, părăsiţi îndeletnicirile voastre de până acum, rupeţi toate legăturile cu cei ce vă duc pe căile pierzaniei, feriţi-vă sufletul de tina păcatului şi nu ridicaţi braţul vostru în contra mântuitorilor, ci fugind de ispită şi de ademenirile ei înşelătoare, grupaţi-vă cu toţii în jurul eşaloanelor cehoslovace şi aşteptaţi momentul potrivit ca să formăm şi noi o nouă şi mândră armată românească, cu care să răspundem cât de curând, la duioasa chemare stăruitoare a părinţilor şi copiilor noştri, a fraţilor şi surorilor care gem în robia austro-maghiară, şi să ajungem, prin luptă bărbătească pe singura cale posibilă, ca învingători asupra duşmanului de moarte şi ca învingători ai neamului şi ai moşiei, la vetrele noastre părăsite, care ne aşteaptă de atâta timp."

În luna lui Iulie 1918.

Ofiţerii voluntari români din Vladivostok.

CAPITOLUL IX

În Celiabinsk continua febril organizarea Corpului. Până acum era complet echipat şi înarmat Regimentul I „Horia" cu un efectiv de 3200 de soldaţi. Din cele patru batalioane ale regimentului, unul era în Petropavlovsk, iar altul în oraşul Kurgan. În curând, se începu crearea regimentului II „Alba-Iulia".

Peste 2 zile urmă repartizarea noastră. Moga rămase instructor la Celiabinsk, eu la batalionul din Kurgan, iar Băleanu la Petropavlovsk. Leafa ni s-a plătit începând din ziua de 22 August, adică din ziua plecării din Iaşi. De asemenea primirăm tot materialul necesar pentru confecţionarea uniformei.

Peste câteva zile mă despărţii de camarazii mei de pribegie, de Moga şi Băleanu şi, împreună cu ordonanţa mea, Petru, ne pregătirăm să plecăm spre Kurgan. Pe Petru îl trimit să cumpere un geamantan, şi când colo îmi aduce o ladă mare, vopsită cu flori, ca la o mireasă, spunându-mi că n-a găsit geamantan, dar socoteşte că e bună şi lada.

Ne împachetarăm lucrurile şi plecarăm spre gară. Pe drum ne ajunge locotenentul Dr. Morcan, care mergea la Petropavlovsk, spre a lua comanda batalionului nostru de acolo.

După ce ne aşezarăm binişor într-un vagon încălzit, începurăm să ne depănăm amintirile şi vorbeam de munţii noştri dragi, pe care nu ştiam când îi vom mai revedea. Morcan era moţ dîn Câmpeni. Era trist că de ani întregi nu primise veşti de acasă, mai apoi viaţa grea de lagăr din Siberia şi mai cu seamă înfrângerile noastre i-au amărât

sufletul.

Îmi spunea Morcan că va trebui o muncă gigantică pentru educarea soldaților noştri.

– Vedeți – urmă el - noi avem un regiment, dar îi lipseşte sufletul, ideea pentru care trebuie să ştie că se bate şi să moară prin aceste ținuturi depărtate. Vom ajunge în fine la bune rezultate, însă cu răbdare multă. Aici trebuie căutată şi pricina catastrofei maiorului Dâmbu. A fost un ostaş bun şi viteaz, dar l-a nimicit caracterul lui impulsiv. De-ar fi avut a face cu unități disciplinate, nu s-ar fi întâmplat nimic. Asupra unităților noastre au o mare înrâurire cehii cu liberalismul lor.

„Ei pot face paradă de liberalism, au soldați inteligenți, care ştiu ce vor, dar la noi e altă căciulă. Temperamentul poporului nostru trebuie stăpânit cu o disciplină de fier!"

Într-acestea ne apropiarăm de Petropavlovsk şi locotenentul Morcan îşi luă rămas bun de la mine. Afară ningea cu fulgi mari ca fluturii şi iarna se întinse cu repeziciune pe stepele şi pădurile gigantice ale Siberiei, iar trenul se înfunda tot mai adânc în inima acestei țări necunoscute, pe care o cunoşteam numai din descrierile lui Conan Doyle, care mi-au lăsat o impresie grozavă. Credeam că aici e numai zăpadă şi închisori, pe când în realitate Siberia reprezintă o țară gigantică, cu păduri seculare, cu câmpii fără de margini, cu văi încântătoare şi râuri multe şi mari pe care circulă vapoarele până la Oceanul de Nord.

Colonistii de aici sunt de trei feluri şi anume: foştii deportați politici, criminalii şi demobilizații oştirii, şi fiecare lucrează atâta pământ cât poate. Viticultura e foarte înfloritoare. Vacile de Siberia nu sunt frumoase la înfățişare; dau însă mult lapte, iar în ce priveşte caii sunt nenumărați. Fiecare colonist avea câte 5-600. Iarna şi vara sunt mereu afară. Iarna le creşte părul de-o palmă şi stau mai cu seamă în apropierea pădurilor, care opresc zăpada, pe când vânturile gem pe câmpie şi ridică troieni de zăpadă cât munții. Pe marginea pădurii singuri îşi caută hrana, râcâind cu piciorul în zăpada subțire care

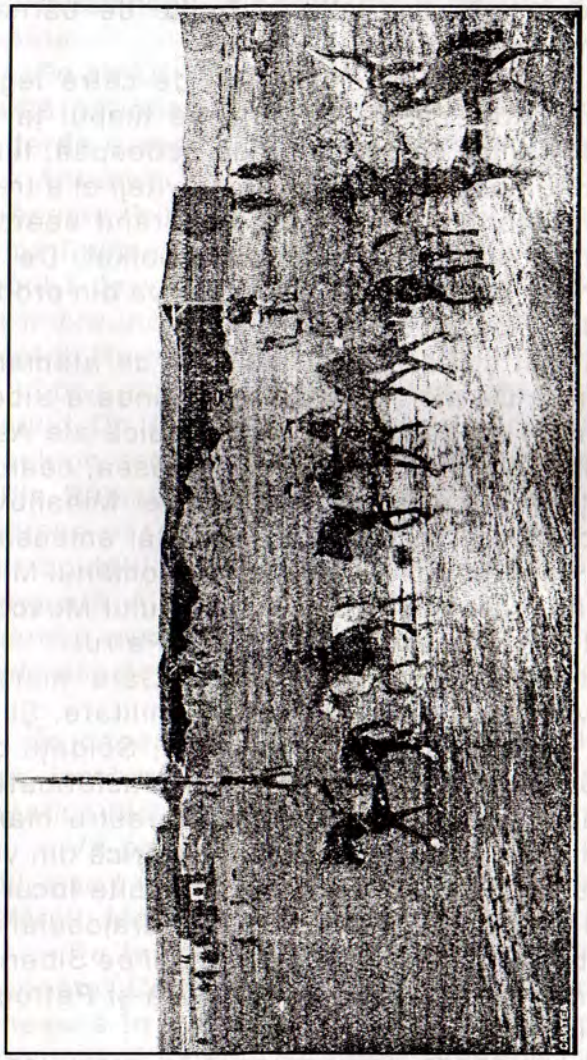

Statul Major al Legiunii Române din Siberia

acoperea buruienele înalte.

Cu timpul ajung atât de sălbatici, că numai cu lanțul îi poți ține. Când, însă, sunt încolțiți de lupi, care pe aici cutreieră în haite mari, dau buzna cu toții în ograda stăpânului, înconjurată cu zăplazuri înalte de bârne şi păzită de câini voinici.

Siberia a fost smulsă de la tătari de către legendarul erou Ermak, fost cazac de Don, pe timpul țarului Ivan Groaznicul. Pentru ca să scape de pedeapsă, luând parte la o revoltă, împreună cu o mână de viteji el a trecut Uralii înaintând victorios, bătând rând pe rând hoardele tătăreşti şi chirghize până ce ajunse la Baikal. De aici Ermak trimise multe trofee țarului şi câte ceva din productele țării, mai ales blănării scumpe.

Țarul l-a iertat şi l-a învestit cu titlul de ataman al acestei întinse țări. De aici înainte, ruşii inundară Siberia deschizând drumuri de comerț cu țările sudice ale Asiei, mai ales cu China, de unde se aducea mătasea, ceaiul şi obiecte de porțelan. În curând, țarul Alexei Mihailovici, tatăl lui Petru cel Mare, trimise pe cel dintâi ambasador al său la curtea împăratului din Peking, pe românul Milescu-Spătaru-Cârnu, care era în serviciul Țarului Moscovit, diplomat iscusit şi instructor al țareviciului Petru.

În fine, iată am ajuns la Kurgan. Gara mare şi frumoasă ca o vilă era înțesată de trenuri militare. Şi aici drapelul nostru se legăna pe edificiul gării. Soldații cehi locuiau în vagoane de marfă, care erau transformate în adevărate locuințe. Fiecare vagon avea ferestre mari şi aproape fiecare avea pe el câte o figură istorică din viața cehilor, sau diferite inscripții şi lozinci. În multe locuri se vedea portretul bătrânului Massrik şi al curajosului general Gaida, sub care cehii, ajunseră stăpâni pe Siberia şi pe toate drumurile ce duceau spre Moscova şi Petrograd din Rusia răsăriteană.

Batalionul românesc era cantonat în oraş, iar comandantul lui, locotenentul Bogdan, era totodată şi comandantul garnizoanei. Oraşul e mare şi unul din cele mai

frumoase din Siberia. Străzi largi şi edificii impunătoare, iar bisericile erau cu adevărat monumentale. Cu toate că erau vremi grele, tulburi, - lumea era veselă, nepăsătoare. Peste noapte căzuse zăpadă, aşa că micile şi elegantele sănii muscăleşti, cu buiestraşii lor, treceau pe străzi ca săgeata.

Pe străzi treceau pâlcuri, pâlcuri de oşteni din noua armată națională siberiană. Era o demonstrație militară, stindarde ruseşti şi româneşti fâlfâiau pe toate edificiile.

Aproape de piața principală se aflau cazărmile româneşti. Primirea caldă ce mi se făcu la batalionul nostru mă înveseli. Aici întâlnii pe un bun prieten al meu din Corpul I de voluntari, medicinistul Iana Ilie, cu care am fost împreună într-un lagăr de prizonieri şi împreună am plecat în România, la sfârşitul anului 1916.

Locotenentul Bogdan îmi prezintă pe primarul oraşului Dr. Sabo, aşadar şi primăria era românească, pe sublocotenenții G. Bock din Maramureş şi Perde, din părțile Sălajului, şi încă câțiva ale căror nume nu mi le amintesc.

Soldații erau bine echipați, iar hrana bună şi din abundență. Aici erau trei companii, iar a patra era arestată, deoarece avusese un rol nefast în drama maiorului Dâmbu, de asemenea şi câțiva ofițeri al căror nume vreau să-l uit.

În aceeaşi zi, am fost cartiruit la doamna Cristensohn, fostă baroneasă de Budberg. O femeie de treabă, simpatică lucru mare şi bună gospodină.

– Vă primesc bucuros şi vă pun la dispoziție şi salonul, zise ea, se-nțelege fără nici o remunerație, adăugase la sfârşit. Mă instalai bine şi ieşii cu Bogdan în oraş.

– Pe femeia aceasta a băgat-o în toți dracii sublocotenentul Comşa, fostul meu predecesor. N-a voit să-l primească în cvartir şi el, în virtutea dreptului de război, i-a ocupat şi salonul şi toate camerele cu două plutoane de soldați, cu toate că era loc destul în oraş.

Masa o luarăm în oraş, iar după aceea, întocmii pro-

gramul de lucru al batalionului şi ofiţerilor. Se decise ca înainte de masă să fac instrucţia batalionului, după masă şcoală cu subofiţerii, iar seara ţineam lecţii cu ofiţerii, de tactică şi topografie. Totodată am hotărât să întocmesc un program pentru educarea naţională a soldaţilor noştri.

Târziu, seara, mă-ntorsei acasă. Petru mă aştepta şi-mi arătă zâmbind aranjamentul camerei. Erau puse perdelele, masa de scris cu toate rechizitele, haine de pat şi toată mobila necesară.

– Toate acestea mi le-a dat baroniţa, şopteşte Petru. M-a descusut mereu vreo două ceasuri, că cine sunteţi, de unde aţi venit şi dacă aveţi familie, dar n-am prea ştiut ce să-i răspund.

– Bine, Petre, du-te şi te culcă şi să nu mă mai aştepţi, dacă întârzii seara.

– Nu se poate. Dar cine vă trage cizmele?

– Eu singur.

– ?!

– Da, Petre, eu ştiu să mă îmbrac şi singur. Ce, crezi că eşti la căpitanul tău neamţ, care mai bine se culcă îmbrăcat, decât să se desculţe singur?! S-au dus vremurile acelea...

Adevărul e că Petru îşi amintea trecutul lui glorios, când era ordonanţă la un căpitan vienez, care venea în fiecare seară cam afumat pe urma berii băute. Şi nemairămânându-i bani pentru trăsură, se întorcea întotdeauna pe jos, aşa că i se umflau picioarele şi Petru se căznea mult până să-i tragă cizmele, iar dacă el nu era acasă se culca încălţat.

De mult nu mai dormisem în pat moale, ca acum. Voiam să dorm, dar ochii îmi erau reci, iar gândurile îmi alergau pe drumuri de mult bătute, departe, spre valea Mureşului şi munţii mei vineţii, pe care nu i-am văzut de patru ani, şi de ani nu mai răzbătea nici o ştire până la mine. Îmi lăsasem părinţii bătrâni acasă, şi ei nu mai ştiau prin ce ţări le umblă flăcăul.

Dimineaţa întreg batalionul ieşi la instrucţie. Erau

veteranii din armatele austro-ungare, care făcuseră campaniile din Galiţia şi Polonia. Aici erau învingătorii de la Ivangorod şi Brest-Litovsk, care au adus cele mai frumoase cununi de laur bătrânului Împărat din Viena. Dar din ceaţa veacurilor, iată că răsări şi soarele nostru românesc, iar acum aceşti viteji juraseră credinţă regelui nostru român. Din cele trei companii, cu un efectiv de 600 baionete, formai patru, cu efectivul prescris în armata română. Compania IV fu destinată pentru detaşamentul de mitraliere.

Două mitraliere „Maxim" pe roate, ieşite din uz, ne-au servit ca model pentru instrucţie.

Din ziua aceasta, s-a început o muncă binefăcătoare în batalionul nostru de Kurgan. Subofiţerii îşi însuşiră repede cunoştinţele necesare, aşa că în timp de o lună progresul era uimitor.

Unităţile care la început erau greoaie în mişcări şi atât ofiţerii, cât şi subofiţerii cunoşteau numai instrucţia austriacă, cu timpul deveniră atât de clasice şi sigure în diferite formaţiuni de luptă, că începuseră să fie admirate, atât de ruşi cât şi de cehi. În timpul pauzelor, se făceau lecţii de topografie, de citirea hărţilor şi facerea de crochiuri.

Azi am citit în ziarul „Isvestia", de la 30 Octombrie că sârbii au şi ajuns la nord de Craguevaţ, ca la 40 kilometri de Belgrad. Mulţumescu-ţi, Doamne, că ţi-ai întors faţa şi spre noi, cei oropsiţi!

Dar pentru ca instrucţia să fie mai variată, începurăm a face mici manevre, împreună cu trupele cehe din garnizoană, exerciţii cu mult mai atrăgătoare şi unde soldaţilor li se da o icoană mai adevărată a războiului.

De două ori pe săptămână, după prânz, ţineam câte o conferinţă la batalion, cu subiecte din trecutul nostru, sau despre aspiraţiile noastre actuale. Cu mult interes au fost ascultate lecţiile despre originea neamului românesc, despre primele începuturi de state româneşti, epoca eroică a lui Mihai Viteazul, răscoala lui Horia şi a lui Avram Iancu în Ardeal, Unirea Principatelor Române,

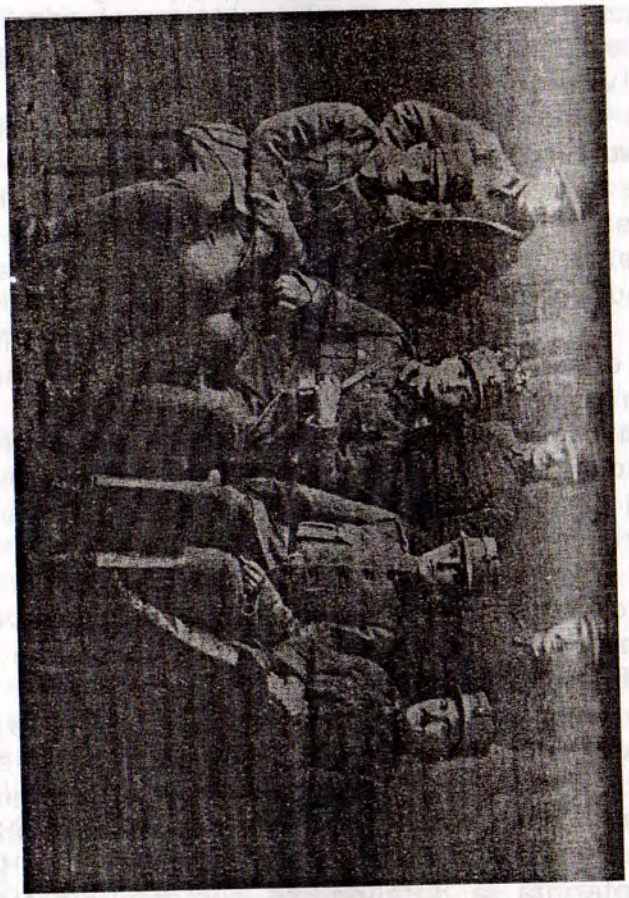

Un grup de ofiţeri ai Batalionului 2 din Regimentul 1 "Horia" din Kurgan
Rândul de sus: slt. Boc, lt. Ghişa, slt. Iana
Rândul de jos: slt. Perde, lt. Bogdan, slt. Sabo, slt. medic Danetz

Memorandul Românilor din Transilvania şi urmările lui. În ultimele lecţii ceva mai pe larg au fost tratate războiul României şi marile lupte de la Mărăşti şi Mărăşeşti. Iar cea din urmă lecţie cu: rolul istoric al corpului de voluntari spre a lupta în numele României îngenunchiate.

Se înţelege că în această muncă mi-au dat tot concursul camarazii mei ofiţeri, care cu toate că la început mă primiseră cam cu răceală, mai târziu mi-au devenit buni prieteni.

Disciplina era de fier. Nici aici n-am întâmpinat greutăţi, pentru că, după ce-am explicat soldaţilor poziţia noastră între celelalte armate aliate, care năzuiau a fi cele dintâi, - peste două luni, când preşedintele Comitetului nostru, domnul Voicu Niţescu, întovărăşit de domnul Orsag, emisarul cehilor pe lângă Corpul de voluntari - un tip cu o înfăţişare de Don-Quijote, ne-a vizitat garnizoana, rămânând surprins de atmosfera sănătoasă ce domnea în această unitate atât de rămasă în urmă, şi ne-a mulţumit.

Totodată ne aduse la cunoştinţă, că se vor face unele schimbări în Comandamentul Corpului şi anume: domnul V. Niţescu ne face o dare de seamă despre felul cum decurge organizarea corpului, care în momentul de faţă are nevoie de un om capabil şi bun specialist. Acest om fu găsit în persoana colonelului ceh Kadletz, pe care ni-l recomandă să-l primim.

Se vede că nişte ramoliţi de la Celiabinsk au fost contra acestei propuneri, din diferite motive, pe care nu-i locul să le amintesc aici. De aceea, a fost nevoie şi de opinia batalionului nostru. Se înţelege că ne-am exprimat părerea de bine, de a avea de şef un ofiţer ilustru, cu care se mândrea armata cehă.

Colonelul Kadletz fusese ofiţer activ în armata austriacă. Ajungând în captivitate la Ruşi, a intrat benevol în armata rusă de operaţie, iar mai apoi fu organizatorul Drujinei ceheşti din Kiev. Fu primul care începu lupta cu bolşevicii în Siberia, ajungând mai apoi Guvernator militar

al Extremului Orient. Şi acum, spre norocul nostru, el se puse în serviciul Corpului Românesc.

În aceiaşi seară ni se telegrafie din staţiunea învecinată că un batalion francez va trece spre front. Domnul Voicu Niţescu făcu propunerea să-i primim ca pe nişte fraţi şi aliaţi. Deci o companie românească cu drapel le ieşi spre întâmpinare la gară. Când trenul se opri, compania luă pentru onor şi Comandamentul batalionului, însoţit de domnul Voicu Niţescu, trecu în revistă compania, iar comandantul francez salută în româneşte compania noastră spunând:

– Bună ziua, fraţilor!

Un „Să trăiţi!" puternic fu răspunsul, iar soldaţii francezi din vagoane, la rândul lor strigară „Ura", când trecurăm pe lângă batalionul lor, în pas cadenţat.

În aceeaşi seară, plecară şi oaspeţii noştri, spunându-ne că în curând Corpul întreg se va concentra la Irkutsk. La propunerea domnului Niţescu am făcut şi câteva fotografii - momente din viaţa noastră ostăşească din Siberia – menite să apară în marile ziare din America, Franţa şi Anglia.

Azi am plătit solda batalionului. Voluntarii cer mănuşi şi căciuli, dar magazia e goală. Aşteptăm efecte de la englezi şi japonezi.

Instrucţia cu mitraliera progresează mereu. Aveam un cadru complet şi suficient instruit pentru zece piese de mitraliere. Astfel timpul trecea ca un vis.

Zilele de sărbătoare şi Duminicile le petreceam de regulă acasă. Gazdei mele îi plăceau petrecerile şi se plictisea, deoarece bărbatul era dus într-una. Avea vreo câteva mori, care măcinau pentru armatele aliate. De aceea, din când în când, ne invita pe toţi ofiţerii la masă, unde se petrecea bine. Mai apoi aduceam taraful de lăutari – ţigani din Ardeal – şi improvizam câte un bal, la care erau invitate prietenele baronesei, numai fete frumoase, care voiau să se mărite numaidecât, deoarece vremurile se vesteau grele. Ele ştiau că în urma armatelor aliate ve-

neau bolşevicii şi, odată cu ei, mizeria şi teroarea.

Deoarece nu se găsea vin, fabricam din spirt tot felul de lichioruri şi punch, în care era meşteră gazda casei. Aceste petreceri, către sfârşitul şederii noastre în Kurgan, se perindau în fiecare sărbătoare, luând parte la ele toată elita oraşului. La o astfel de petrecere sosi pe neaşteptate stăpânul casei şi dădu buzna în salon. Sărmanul domn Cristensohn! Până şi sprâncenele îi erau pline de făină. În vremea aceasta baroneasa, mare dansatoare, improviza un dans exotic. Ah, să fi văzut mutra domnului Cristensohn. Se freca la ochi şi nu-i venea să creadă, dar văzând peste tot feţe vesele, zâmbi şi el, şi galant ca toţi svedezii, sărută mâna soţiei sale, şi după ce-şi schimbă toaleta, se aşternu pe chef ca un cazac.

Baroneasa era din Curlanda, din cunoscuta familie a baronilor nemţi de Budberg. Era grozav de mândră de străbunii ei, de la care moştenise o mulţime de poezii nepublicate şi pe care ni le citea cu mult patos din manuscrisele îngălbenite.

În fine, sosi şi ziua plecării. Ne despărţirăm cu părere de rău, şi după cât am auzit, n-au putut să se evacueze, când, după un an, bolşevicii au ocupat oraşul fără veste.

Plecarea din această garnizoană stârni regrete adânci în locuitorii oraşului, care tot timpul cât batalionul nostru a staţionat acolo, au căutat să îndulcească viaţa ostaşilor noştri. La cinematografe, concerte, teatru, sau la orice serbări, soldaţilor noştri li se puneau la dispoziţie locuri gratuite.

O mare parte a oamenilor mai avuţi căutară să-şi părăsească căminurile odată cu noi. Nu se ştia ce trupe vor ocupa această garnizoană şi nici cât de credincioase vor fi regimului.

Ruşii ne-au petrecut la gară cu muzică. Era o mare de capete, mai ales femei. Şi toate voiau să călătorească cu noi. Comandantul batalionului a dat ordin potrivit căruia numai acele femei pot călători în eşalonul nostru, care sunt căsătorite legal. De aceea, la gară era un bocet, ca

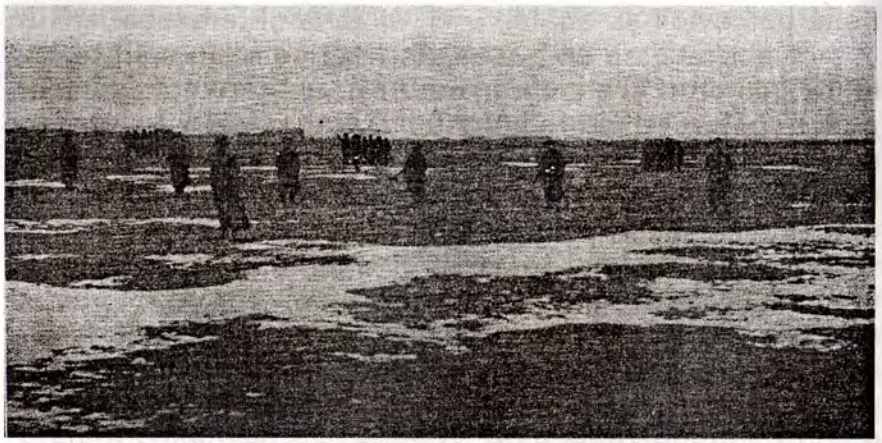

Legionarii la instrucție în Kurgan (Siberia)

la mobilizare. Puțini erau cei însurați; dar totuşi în trenul nostru se aciuară vreo patruzeci de femei.

Povestea cu aceste femei a ajuns de pomină. Soldații începură a-şi vinde femeile unul altuia. Prețul maximal era 50 de ruble, iar mai pe urmă scăzu până la 18 ruble.

Când mai erau vreo zece minute până la plecarea trenului, iată că în vagonul ofițeresc dă buzna ca o furtună gazda medicinistului Iana şi, fără să spună nimic, se duce drept spre el, îi ia capul între mâini şi-l sărută. Iana se înroşise ca macul şi nu mai ştia pe ce să-şi oprească ochii.

Ea se întoarse apoi spre noi şi cu ochii umezi, dar totuşi zglobii, ne spuse că numai după ce s-au despărțit a simțit cât îi este de drag băiatul acesta sfios ca o fată – şi nu s-a putut stăpâni să nu-şi ia rămas bun mai cald, mai prietenesc.

Ne cunoştea pe toți, căci nu numai o dată am fost oaspeții ei şi ne spuse că, în curând, ne va urma cu bărbat cu tot.

Iana o petrecu puțin şi pentru el oprirăm trenul încă cinci minute. În sfârşit, sirena dădu semnalul de mişcare, iar soldații noştri intonară marşul rusesc: „Rămâi mândră sănătoasă". Pe peronul gării, multe inimi iubitoare ne urmăreau cu ochii înlăcrimați, batiste şi căciuli fluturau în aer, iar din vreo câteva vagoane se slobozeau armele ca la nuntă. Încetul cu încetul oraşul rămase în urmă şi câmpia nemărginită de zăpadă începea să ne înghită.

Câțiva generali în retragere, cu familiile lor, fuseseră luați în vagonul nostru. Ei călătoreau la Charbin, unde ştiau că n-o să ajungă bolşevicii. Unul dintre ei fusese pe vremuri adjutantul vestitului cuceritor al Turkestanului, al generalului Skobelev, şi acum nu găsea un loc în uriaşa împărăție unde să-şi odihnească oasele bătrâne.

Iată-ne în drum spre centrul Siberiei, spre Irkutsk, care, vai, a rămas atât de legat de soarta mea de mai târziu. Batalioanele româneşti mergeau unul după altul pe uriaşul drum de fier care leagă Europa cu Oceanul Pacific. De la Zlatoust, din Urali, unde e frontiera între Europa şi Asia şi până la Vladivostok, această linie are o lungime de peste 7500 kilometri, străbătând prin uriaşe întinderi de păduri, care niciodată n-au cunoscut securea, peste ape mari şi limpezi ca cristalul, pe lângă munți pitoreşti ca Altaiul şi prin văile lor încântătoare numite „Riviera Siberiei".

Aceşti munți se întind până spre hotarele chineze, au o climă blândă, cu iarnă puțină, iar flora e ca aceea a Italiei de miazăzi. Aceste locuri sunt vizitate de toți bogații lumii. Crizantemele şi mimozele dau văii aspectul de paradis, iar chiparoşii înalți şi întunecați sunt amestecați cu bradul, care dă aerului gustul de tămâie.

Din loc în loc, prin luminişuri, zâmbesc vile albe, cu terase elegante, susținute de colonade de marmură de Siberia. Şi apoi un popor ospitalier îmbrăcat cu culorile acestor văi – chirghizii - stăpânii acestor locuri, te cuceresc cu amabilitatea lor. Ei se îndeletnicesc îndeosebi cu creşterea viței de vie, pomăritul şi cultura albi-

nelor.

Înainte de facerea drumului de fier, Siberia era o țară puțin cunoscută pentru europeni, amintirea ei, însă făcea pe ruşi să se cutremure. Aici se deportau făcătorii de rele şi deținuții politici, a căror soartă era din cele mai triste. Deținuții politici erau ținuți prin diferite lagăre, ceva mai liberi decât criminalii, fără să se teamă nimeni că vor evada.

Era un singur drum bătut şi pe acesta fugarii erau prinşi în primele zile. De se înfundau în păduri, acolo îşi găseau moartea pierind de foame sau mâncați de fiarele sălbatice, care sunt p-aici cu miile.

O sută şi mai bine de ani, pe acest drum al Golgotei ruseşti au fost deportați Decembriştii, floarea nobilimii ruseşti care se hotărâseră să răstoarne monarhia şi să instituie republica. Cu astfel de idei s-au întors ei acasă din războaiele napoleoniene. Văzură Franța cu cultura ei eternă, simțiră roadele binefăcătoare ale curentului nou de viață şi libertate care domnea în Apus, şi se gândeau să rupă lanțurile despotismului rusesc la întoarcerea în Patrie.

La 14 Decembrie 1826 s-au răsculat dar mişcarea lor fu înecată în sânge şi Nicolae I s-a răzbunat pe ei ca un tigru. Căpeteniile fură spânzurați în cetatea Petropavlovsk, iar o parte din ei, printre care şi prinții Trubețkoi, Volchonschi şi Galițin, fură deportați în cătuşe, până la minele din Nercinsk, la estul lacului Baikal, unde viața li s-a stins încetul cu încetul, iar soarele libertății la care visaseră, apuse pentru un veac.

Soțiile acestor prinți cerură permisiunea Țarului de a-şi urma soții în exil, şi iată pe aceste femei nobile, care mai înainte nu ştiuseră ce-i foamea, frigul şi suferința, apucând drumul pribegiei, după ce-şi luară rămas bun de la tot ce-au avut mai drag şi scump şi înfruntând toate mizeriile legate de noua lor viață, se duseră să mângâie viața acelora în sufletul cărora încolțiră atâtea nădejdi şi vise frumoase, care zdrobindu-se, lăsară loc nopții

veşnice.

Siberia se mai populă cu vreo câteva mii de deportați din Polonia, la anul 1863, când această țară voi să-şi scuture jugul rusesc.

Mulți dinte deportații politici şi criminali, fiind amnistiați, s-au aşezat pentru totdeauna aici, construind oraşe şi semănând cultura, care în timpul din urmă era la acelaşi nivel cu cea din capitala imperiului.

Întinderi uriaşe de păduri au fost arse şi apoi s-a început cultivarea acestor bogate țarini, care în ultimul timp deveniră grânarul Europei, iar animalele de casă se înmulțiră atât de mult, că aproape nici unul dinte colonişti nu le ştia exact numărul.

Comerțul cu China şi cu Japonia – după construirea liniei ferate – luase un avânt mare. Chinezii, iscusiți comercianți, s-au aşezat prin toate oraşele Siberiei, ducând cu ei totdeauna o întreagă prăvălie. Mătăsuri colorate, obiecte de hârtie, porțelanuri, țigarete cu opiu şi diferite jucării pentru copii sunt mărfurile lor principale.

Acum, iarna era în toi. Brazii îşi aplecau ramurile sub greutatea zăpezii. Rar treceam pe lângă vreun sat sau oraş dar şi acestea acoperite cu o mare zăpadă, pe care vântul o îngrămădea pe linia ferată, în troiene atât de groase că, ziua şi noaptea, înaintea fiecărui tren, trebuia să meargă un curățitor de zăpadă.

Astfel, după o călătorie de cinci zile, ajunserăm, în fine, la Irkutsk. Tabăra noastră de concentrare era despărțită de oraş prin fluviul Angara, cea mai curată apă ce-am văzut vreodată. La o adâncime de 8 metri puteai număra toate pietricelele.

Tabăra noastră era în Voenii-Gorodok sau „orăşelul militar", compus din mari barăci de lemn, clădite încă din timpul războiului cu Japonia. Aici ne întâlnirăm toți românii din corp şi, spre bucuria mea, revăzui mulți cunoscuți care plecaseră din Moldova, cu două luni înaintea grupei noastre de trei. Între aceştia erau locotenentul Teglariu, sublocotenenții: Cojocaru, Iana, Centea şi Seleş. Cei trei

din urmă erau studenţi medicinişti, care acum jucau rolul de medici.

Sărbătorile Crăciunului le petrecurăm ca şi în ţara noastră, cu colinde şi matineuri pentru soldaţi. Şeful secţiei financiare, domnul S. Gocan era şi preot, şi deci în aceste sărbători, în capela militară din garnizoana noastră se făcu serviciul religios cu toată pompa, iar răspunsurile liturgice erau date de corul de învăţători.

La Bobotează, sfinţirea apei s-a făcut cu mare solemnitate şi paradă militară. Se lăsase însă un ger de peste 42 de grade, de credeam că plesneşte fierea în noi, dar cu încetul ne-am obişnuit. În zilele când gerul se întetea şi mai trăgea şi vântul, nu ieşeam din cazarmă, ci ţineam cursuri teoretice.

În aceste sărbători ale Crăciunului sosi a treia grupă de ofiţeri din Moldova. Aproape toţi erau cunoscuţi de-ai mei din Corpul I de voluntari şi din şcoala militară. Erau nouă băieţi bravi care, însă, o lună şi jumătate au trebuit să servească la bolşevici, altfel nu se puteau apropia de front.

Colonelul Kadletz (cu X), comandantul Legiunii Române şi Statul său Major

Toţi nouă serveau la o mitralieră „Maxim" şi luară parte la multe lupte cu armatele albe, dar numai când le-a venit rândul să-i pună în avanposturi, într-o noapte întunecoasă, au şters-o de cealaltă parte. Camarazii aceştia erau următorii sublocotenenţi: Laza, Moldovan, Gâşteanu, Furtună, fraţii Roşca - bucovineni - Stroe din Sibiu şi Morcan din munţii Apuseni, şi încă doi camarazi ale căror nume nu mi amintesc.

Venirea lor ne-a bucurat mult, mai cu seamă că unităţile noastre se înmulţeau şi n-aveam ofiţerii necesari. Ofiţerii cehi, puşi la dispoziţia noastră, nu ne cunoşteau limba, şi deci întâmpinam multe greutăţi pentru unificarea instrucţiei.

În această vreme, cu ocazia unei reviste a trupelor noastre, mi-a înghetat urechea şi timp de 8 zile nu am mai putut ieşi din casă.

Camarazii noi sosiţi începură să ne povestească Odiseea lor:

– Ajungând în preajma Volgăi, nu era chip de străbătut mai departe. S-au hotărât, deci, să se înroleze într-o unitate bolşevică, care pleca spre front. Un regiment internaţional era gata de plecare şi ei s-au prezentat la comandament şi îndată au fost primiţi. Efectivul acestui regiment consta din toate neamurile de oameni. Majoritatea erau chinezi, germani şi unguri, apoi letoni, finlandezi şi câţiva tătari.

Avea acest regiment două mitraliere. Pe una puseră stăpânire românii noştri. Ei voiau să nu fie despărţiţi, ca să se mai poată sfătui. Totul mergea bine. Erau în preajma frontului şi se dădură câteva lupte, iar mitraliera camarazilor era totdeauna ultima la retragere. Îşi câştigară faima de viteji. Ei, săracii, voiau să rămână de tot, ca să poată trece în armata albă. Într-o bună zi, când se pregăteau să pună mitraliera în bătaie, Furtună, care comanda româneşte, se pomeneşte cu ordonanţa lui, din Corpul de Voluntari, care după demobilizare, s-a reîntors în Rusia şi servea şi el în acelaşi Regiment:

– Domnule sublocotenent! Ce faceţi aici? strigă el lui Furtună.

Acesta, rămase cu gura căscată, îl recunoscu şi răspunse numaidecât:

– Ceea ce faci şi tu. Ne-am angajat la bolşevici.

– Apoi n-aţi spus că sunteţi ofiţeri?

– Nu, nu-i nevoie, aici toţi suntem egali. Şi te rog şi pe tine, nu spune la nimeni. Şi se despărţiră. Dar în aceeaşi seară toţi fură chemaţi la comandament, şi comisarul regimentului îi întrebă de nu-i adevărat că sunt toţi ofiţeri.

Ordonanţa lui Furtună îi denunţase.

– Da, zise Furtună, toţi suntem ofiţeri, dar ştiind câtă ură domneşte contra ofiţerilor, ni s-a părut că-i mai bine să rămânem simpli soldaţi şi suntem mulţumiţi cu poziţia noastră. Am venit din România şi noi să va dăm o mână de ajutor.

– Foarte frumos, tovarăşi, dar ştiind, cu câtă bravură luptaţi voi întotdeauna, ar fi mai bine ca să comandaţi companii. Aici n-avem nici un ofiţer. Uite de exemplu tu şi tu, - şi comisarul arătă cu mâna spre cei mai voinici - aţi putea fi buni comandanţi.

Pe aici se alegeau comandanţii după înălţime şi grosime.

– Nu ştim ruseşte, zise Furtună, şi de aceea am preferat să rămânem toţi la un loc. Între noi ne putem înţelege bine.

După multă ciorovăială, comisarul se învoi ca să rămână şi mai departe la mitralieră.

Comandantul companiei ura pe aceşti soldaţi, care mereu se certau cu el şi căută să le amărască zilele. Îi punea mereu noaptea de pază.

Într-o noapte i-a pus de tot aproape de inamic, loc primejdios, căci câteva zile în şir au găsit santinelele omorâte de cazacii care ca nălucile se furişau până la posturile bolşevice şi le ucideau. Pentru aceasta, comandantul Salca, un fost caporal în armata germană, îi trimise pe români să stea de pază în locul acela. Acesta a fost

norocul lor. Noaptea au trecut la cazaci, care ni i-a trimis nouă.

Aşadar, până acum suntem şaptesprezece ofiţeri veniţi din Moldova, şi cu toate că au plecat mulţi, alţii însă n-au mai sosit. Neputând străbate prin stepele cuprinse de revoluţie, s-au reîntors în Moldova.

Câteva zile după Crăciun, sublocotenentul Stroe dispăru fără să i se poată da de urmă. El, împreună cu alţi ofiţeri, plecase la Irkutsk şi nu s-a mai întors de acolo. Cercetările, însă, continuă.

La sosirea în Voenii-Gorodok, s-a deschis imediat o şcoală militară, în care fură luaţi toţi învăţătorii şi titraţii din armata Austro-Ungară. Cursul şcolii era de scurtă durată, cinci luni. Aceasta, în vederea măririi contingentului Corpului.

Erau două regimente complete, „Horia" şi „Alba-Iulia". Se începu formarea regimentului III „Mărăşeşti". Mie mi se încredinţă alcătuirea companiei de mitraliere. Opt mitraliere „Maxim-Vickers" şi două „Maxim" ruseşti, precum şi şase puşti mitraliere îmi fură puse la dispoziţie. Cadrele erau complete din detaşamentul de la Kurgan.

Peste o săptămână, instrucţia mergea strună. Un camarad din cei sosiţi de curând, Roşca junior, fu repartizat la această companie. Băiat bun, cu multe cunoştinţe militare şi bun instructor, îmi fu de un nepreţuit folos în această muncă, în care, pe lângă cunoştinţe, se cerea şi multă tragere de inimă.

Soldaţii pe care i-am ales la mitralieră erau cei mai mulţi din judeţul Hunedoarei, de pe Valea Haţegului.

CAPITOLUL X

La 15 Februarie 1919 izbucni o răscoală pe linia ferată în orăşelul Ceremkovo şi Comandamentul garnizoanei de acolo ceru ajutor de la Irkutsk. Imediat plecă un regiment rusesc, unde fusei şi eu repartizat cu un detaşament de mitraliere.

Mi-am ales pe acei soldaţi care de bună voie ar fi dorit să ia parte la această expediţie. Toată compania ar fi dorit să plece; mi-am ales numai efectivul corespunzător celor şase mitraliere pe care le luam. Ne îmbarcarăm în trenul militar rusesc şi pornirăm spre vest.

Comandantul regimentului îmi descrise situaţia care era următoarea:

În apropierea orăşelului Ceremkovo, la o depărtare de 50 de kilometri spre nord era fortăreaţa Alexandrovsk, care acum servea de închisoare şi deţinuţii, în număr de opt sute, se răsculaseră omorând paznicii şi evadând.

Muncitorii minelor de la Ceremkovo, în număr de câteva mii, s-au unit cu bandiţii. Garnizoana oraşului, dispunând de efectivul unui batalion, a trecut de partea răsculaţilor, punând mâna pe toate armele şi omorând pe mulţi dintre locuitorii şi ofiţerii acestei garnizoane. Acum ameninţau să distrugă şi minele.

Comandantul garnizoanei cu câţiva ofiţeri s-au baricadat în teatru, care avea formă de fortăreaţă şi de ieri ţine piept răsculaţilor. Misiunea noastră e să atacăm pe răsculaţi, să-i înfrângem şi să restabilim ordinea.

– Soldaţii dumneavoastră sunt de nădejde? mă

întrebă colonelul.

– Da, sunt buni, răspund pentru ei.

– E bine, de-aş putea zice şi eu tot aşa, oftă colonelul şi o umbră de amărăciune îi întuneca faţa. Vă rog să comunicaţi detaşamentului dumneavoastră să nu se împrietenească cu soldaţii noştri, altfel nu vom reuşi. Eu i-am intimidat cu mitralierele dumneavoastră: că de nu se vor lupta bine sau vor căuta să treacă la inamic, vor fi împuşcaţi de români.

La gara vecină m-am urcat în vagonul ocupat de soldaţii mei şi le spusei şi lor cum stă treaba. Mă liniştiră că-i vor avea sub ochi pe aliaţii ruşi şi la cea mai mică mişcare suspectă vor trage din mitraliere.

Ţinurăm apoi sfat cum s-ar putea opera mai cu succes, dar de opt ore nu se mai primise nici o ştire. Comunicaţia cu trenul era întreruptă şi din staţia Zalari se telegrafiase că printre muncitorii de la calea ferată domneşte mare nelinişte. Pesemne şi ei se pregătesc de revoltă.

Din staţiunea Inochentevscaia s-a telegrafiat tuturor şefilor de gară să elibereze linia principală, pentru ca trenul nostru să ajungă la destinaţie. Ca să ne putem apropia fără veste, la toate gările telefoanele erau ocupate de oficianţi credincioşi, astfel că spre ziuă eram aproape de ţintă. De la o distanţă de cinci kilometri, ne hotărârăm să mergem cu viteză mare până la marginea oraşului, aproape de gară, unde imediat să luăm gara cu asalt şi să despresurăm pe comandantul garnizoanei şi Statul său Major.

Lângă maşinistul trenului, stăteau doi ofiţeri cu armele de pază, altfel nu eram siguri că vom ajunge. Puteau să strice locomotiva.

Iată că se văd primele case din oraşul revoltat şi teatrul pe o colină de lângă gară. Maşinistul dădu maximul vitezei şi trenul parcă zbura. Vagoanele se clătinau ca ameţite pe şine. La o depărtare de un kilometru, trenul încetini brusc iuţeala şi apoi deodată fu împiedicat. Vagoanele noastre însă se izbiră unele de altele cu aşa

forţă că cele mai multe îşi sfărâmară platformele şi mulţi dintre ruşi fură răniţi.

Soldaţii săriră imediat în zăpadă cu arma în mână. Românii, ocupând ultimele două vagoane, numaidecât traseră lentele în mitraliere şi aşteptau numai semnalul.

Colonelul ordonă desfăşurarea regimentului, cu frontul spre gară, perpendicular pe drumul de fier. Un batalion, în linia I, cu două mitraliere pe flancuri, al doilea batalion căuta, ca prin manevră să cadă în spatele inamicului care asedia teatrul. Un batalion era în rezervă nu departe după batalionul desfăşurat. Nici nu se sfârşiră bine primele comenzi şi dinspre gară porni o ploaie de plumbi spre noi. Ruşii se culcară ca la comandă în zăpada moale şi adâncă.

– Înainte! comandă cu voce tare colonelul. Batalionul se ridică şi cu o smucitură zdravănă, sări încă vreo 25 de paşi. Dar focul bolşevicilor era atât de ucigător, că mulţi dintre soldaţii ruşi se rostogoleau ca fulgeraţi în zăpadă.

Iată se văd primele linii ale bolşevicilor. Înaintau în fugă spre noi. Erau vreo patru linii. Atunci se comandă foc şi batalionul de rezervă se desfăşură şi el. Mitralierele mele din linia I trăgeau admirabil. Dar bolşevicii cu strigăte de „Ura" se apropiau tot mai tare. Iată că sunt la 700 de paşi. Şi de la ei se auzea pâcâind o mitralieră şi deci soldaţii începură a se cam uita în lături. Înapoia frontului însă, după rugămintea colonelului, îmi aşezai cele patru mitraliere, gata să tragă la nevoie.

Mitraliera din flancul drept nimerise ţinta atât de bine, că primul şir al trăgătorilor bolşevici fu numaidecât culcat.

Batalionul nostru face încă un salt, bolşevicii înaintează şi ei. Erau în cojoace - se vede că goliseră toate magazinele din Ceremkovo - şi se pregăteau de atac, dar când se ridicară cele dintâi două linii, mitralierele şi începură cântecul lor vesel şi cu atâta succes, că şirurile rărite grozav din nou se culcară.

Deodată vedem că din stânga, din marginea oraşului, apar alte linii, care în goană vor să se desfăşoare spre a ne putea ataca din flanc.

Două companii din batalionul de rezervă făcură front spre flancul descoperit şi ajutate de alte două mitraliere stinghereau apropierea inamicului. Depărtarea era cam de un kilometru. Bolşevicii din faţa noastră prinseră curaj şi începură a se pregăti de năvală.

În prima linie pusei încă două mitraliere şi lăsai vorbă – pe lanţul de trăgători – colonelului, să stăm pe loc şi să aşteptăm atacul bolşevic. Aceştia, se vede că erau încredinţaţi de slaba noastră rezistenţă, că după câteva salve care trecură peste noi, fără a ne aduce mari pagube, se ridicară şi în pas alergător se apropiau de noi.

Zăpada adâncă până la brâu încetinea însă, mersul acestor ruşi în cojoace. Iată că-s la 600, la 550, 500 de paşi, şi unii începură a striga „Ura" îndemnând şi pe ceilalţi la năvală. Mitralierele, cele din linia I, începură să secere. Cădeau ca snopii. Ruşii noştri, văzând rezultatul tragerii, se îndemnară şi ei şi un foc formidabil se aruncară asupra coloanelor bolşevice, care nici nu se mai arătau din zăpadă.

Deodată, vedem că câţiva soldaţi ai liniei prime, dau dosul şi fug, iar după ei alţii şi alţii, până ce toate aceste şapte-opt linii o luară la goană sălbatică, urmărite de plumbii noştri şi strigătele de „Ura".

Din teatru, care domina gara, se auzeau dese împuşcături.

Comandantul regimentului comandă:

„La gară, pas alergător!"

În 8 minute erau toţi în faţa gării şi din teatru ne felicitau cu batistele ofiţerii, care ţinuseră piept o zi şi o noapte acestor bande, numai cu o mitralieră cu patru mii de cartuşe, câteva arme şi vreo zece grenade, care se vede că au făcut mari ravagii în rândurile răsculaţilor. Teatrul avea numai o intrare şi aceea destul de strâmtă. Numai astfel a fost posibilă apărarea.

În lupta aceasta, care n-a durat mai mult de o oră şi jumătate, bolşevicii pierdură în faţa gării peste 800 de oameni. Răniţii care au putut umbla, s-au retras.

Coloana inamică care aştepta rezultatul atacului de la gară se retrase, după ce văzu că a întârziat, şi peste o jumătate de oră întreg oraşul era evacuat. Inamicul se retrăgea spre sud, spre frontiera Chinei. Pierderile noastre au fost, în total 47 soldaţi morţi.

Se formară câteva grupe mai mici din batalionul prim, care să ţină contactul cu inamicul, iar regimentul se puse în urmărire. Comanda peste toate trupele o luă comandantul garnizoanei acestui oraş, colonelul Bogatnou.

Şeful regimentului rus, fericit ca un copil de rezultatul luptei, se apropie de mine, îmi strânse mâna şi mă sărută,spunându-mi:

– Vă mulţumesc. De nu eraţi dumneavoastră cu soldaţii aceia bravi, eram prăpădiţi. Ah, domnule, ce soldaţi aveţi dumneavoastră! De am avea noi numai zece mii astfel de oameni, în Siberia n-ar mai fi bolşevici!

Între acestea comandantul asediat, cu chipiul pe ureche, se apropie de noi. Colonelul mă prezintă într-un mod foarte original:

– Domnule colonel, cu onoare vă raportez că la gurile Dunării e o ţară mică cu un popor de eroi. Fiilor acestui nobil popor trebuie să-i mulţumim pentru victoria noastră. Vă prezint pe ofiţerul român, domnul Ghişa, comandantul detaşamentului de mitraliere.

– Mă bucur foarte mult, zise colonelul Bogatnou, şi eu sunt român, moldovean şi ştiu puţin moldoveneşte. Îmi strânse mâna şi mă îmbrăţişă, apoi zâmbind declamă:

Spune, spune, Moldovane,
Unde-i drumul la Focşani?
Unde-i casa mititică,
Unde-i mândra frumuşică?

Era un bărbat cam de cincizeci de ani, de statură mijlocie, robustă şi cu mustaţă ca spicul de grâu copt. O figură simpatică, care mă atrase numaidecât.

– Ei, cum a fost asediul? întrebă comandantul regimentului.

– Apoi, dragul meu, mi-am adus aminte de Pugatcev şi m-am hotărât să rezist până la urmă. Ah, mizerabilii, 20 de soldaţi am avut pe lângă mine în prima zi. Ieri, către seară mi-au declarat că nu vor mai trage în răsculaţi şi să le dau drumul din fortăreaţă. Pe uşă nu-i puteam lăsa. Am baricadat-o cu pietre şi cu lemne. Le-am arătat ferestrele. După ce s-au înţeles cu răsculaţii, unul câte unul au sărit afară pe fereastră şi am rămas numai eu, cu şapte ofiţeri, cu nevasta şi fiică-mea. Şi ne-am hotărât să murim vitejeşte, dacă mai întârzia ajutorul.

Au adus paie să aprindă teatrul, dar zidul de piatră ne-a scutit, şi cât sunt de obosit, de trei zile n-am închis ochii. Dar să mergem în oraş, să vedem ce e pe-acolo. Mai rău e că toţi minerii sunt cu răsculaţii. Lucrul n-o să înceapă în curând şi cărbuni nu mai sunt pentru trenuri. Trebuie constrânşi să se predea. Din zece în zece trebuie împuşcaţi; iar ceilalţi vor fi trimişi la lucru. Aşadar, cu Dumnezeu înainte!

Oraşul avea un aspect foarte trist. Prăvăliile sparte, geamurile şi uşile stricate, mărfurile aruncate prin rafturi, pe străzi zăceau morţii oraşului, acoperiţi cu zăpadă, cu picioarele goale, fiind descălţaţi de bolşevici. Înaintea cazinoului sta întins şi un ofiţer mort, cu falca de jos ruptă, cu mai multe împunsături de baionetă în piept şi în pântece.

Cum înaintarăm pe strada principală, locuitorii, rând pe rând, începură să iasă din casele zăvorite, îşi fac cruci şi mulţumesc lui Dumnezeu că au scăpat cu viaţă. Mulţi se prosternau înaintea colonelului Bogatnou şi îi sărutau mâinile.

Dar iată că la o depărtare de 300 de paşi se vede înaintând spre noi o mare de capete. Erau prizonierii. Când fură în faţa noastră, vedem că erau civili şi colonelul recunoscu pe minerii de acolo.

Din această mulţime, care ne privea cu ochi de

fiare rănite, ieşi un bărbat, cam de vreo patruzeci de ani şi salutând milităreşte pe comandantul garnizoanei, spuse următoarele:

– Domnule colonel! Pedepsiți-ne, suntem vinovați. Vă rugăm, însă, judecați rătăcirea noastră cu mai puțină asprime. Avem părinți şi copii, care vor pieri de foame, dacă vom muri noi. Nu pentru noi, ci pentru ei, fie-vă milă de noi! Noi vă vom numi pe aceia care au omorât locuitorii oraşului şi pe ofițerii dumneavoastră. Să-i judecați!

Atunci, colonelul Bogatnou ordonă locțiitorului său să trateze cu muncitorii, să-i țină pe ucigaşi până la reîntoarcerea din expediție, iar ceilalți să înceapă lucrul imediat.

Un batalion rămase în garnizoană, cu două mitraliere româneşti, şi se luară dispoziții să fie încărcate cel puțin 300 de perechi de schiuri, care să se trimită în urma regimentului.

Drumurile erau troienite de zăpadă, astfel că, bolşevicii nu-şi mai puteau ascunde urmele, şi în curând îi zărim, cam la vreo trei-patru kilometri. Puncte negre ca zăpada albă, care cu greu înaintau, dar ajungând în pădurile dinspre granița chineză, zăpada se împuțina şi terenul se ridica brusc. Aici, îi pierdurăm din vedere.

Mitralierele mele erau puse pe cai, iar în urma lor cu greu înaintau românaşii. Patrule de recunoaştere raportau că bolşevicii se retrag în goană şi pe drum sunt o mulțime de bagaje aruncate. Se vede că retragerea era foarte grea prin marea zăpadă. Bagajele acestea nu erau altceva decât mărfuri de manufactură, piele şi porțelanuri. Am înaintat şi noi destul de încet. Abia puteam răzbi două-trei verste pe oră. Spre seară, coloana noastră poposi într-un mic cătun, care pe vremuri avusese o fabrică de cherestea.

În câteva săli ale fostei fabrici se instală întreg corpul expediționar şi focuri vesele pâlpâiau în căminele părăsite. Peste vreo două ore sosi locotenentul Filatov, cu un escadron de cavalerie şi după ce primi instrucții

de la colonelul Bogatnou, trimise iscoade în toate părțile, să aducă ştiri mai exacte despre bolşevici. Cu acest escadron sosiră şi patru sănii cu schiuri.

Într-o săliță, unde pe vremuri fusese cancelaria, ne instalarăm în jurul unui samovar, a cărui plăcută simfonie îți aminteşte viața liniştită de familie, pe când în geamurile sparte, înfundate cu cetini de brad, se izbea vântul cu zăpadă.

Soldaților li se împărțiră conserve, ceai, zahăr şi pâine. Românii îşi făcură un foc deosebit, şi o căldare clocotea deasupra flăcărilor. Îmi spun că au cumpărat doi iepuri - din cătun – şi acum îi fierbeau. Alături erau blăni albe, stufoase, ale iepurelui de Siberia.

Toți erau veseli, iar un zăplan de fecior din părțile Petroşanilor, îşi scoase fluierul şi începu a tărăgăna o doină de pe Jiu. Românii mei stăteau cu ochii pierduți în flăcările albăstrii ale focului şi gândurile lor zburau pe plaiuri depărtate. Poate fiecare se ducea cu gândul în satul lui, de unde fusese smuls şi unde rămăsese vreo ființă dragă, dar acum atât de depărtată, că se poate întreba: a fost oare aievea ori e numai o nălucire?!... Dar fluierul acesta lăsă tânguirea şi începu o ardeleană veselă, însoțită de câteva chiuieli voiniceşti. Băieții mei, care în ziua aceea luaseră parte la o luptă grea şi făcuseră şi un marş de şapte ore prin zăpada până la genunchi, nici nu simțeau oboseala şi se puseră să piseze podelele, stârnind uimirea ruşilor. Încetul cu încetul se amestecară şi aceştia în joc, şi atunci fluierul o aduse într-o căzăcească nebună. Şi unii şi alții se-ntreceau făcând figurile cele mai îndrăznețe.

Adevărul e că flăcăii mei gustară din spirtul ce-l primiseră pentru mitraliere. Temându-se că pe aşa ger va putea îngheța apa în radiatoarele mitralierelor, ruşii ne dădură trei damigene cu spirt.

Trecând însă prin Ceremkovo, băieții întrebară la farmacie de se găseşte glicerină. Farmacistul, bucuros că scăpase cu viață, le dădu două borcane pline. De aceea ei se-nfruptară din nițel spirt.

Patrulele de cavalerie aduseră vestea că răsculaţii se aflau la o depărtare de 7-8 kilometri. S-au oprit în pădure să cantoneze, înconjuraţi peste tot de avanposturi. Focurile mari, care luminau la mari depărtări, trădau tabăra inamicului.

Comandantul expediţiei chemă pe toţi ofiţerii la o consfătuire. Se zvonise că avea de gând să ne pornească imediat la drum. Când fu prezentă toată lumea, colonelul ne arătă situaţia inamicului, şi pentru ca să punem mâna pe el, cu o lovitură. Când e adunat la un loc, ni se ordonă, ca peste o jumătate de oră să fim gata de drum. Folosindu-ne de întunericul nopţii, să închidem orice cale de retragere a insurgenţilor. În acest scop, se vor forma trei grupe de operaţiune şi anume:

Grupa I şi a II-a vor căuta ca printr-un marş forţat să iasă în spatele inamicului. Grupa a III-a va rămâne pe loc, până la ora patru, când se va pune în marş şi va ataca inamicul din front. Voind să se retragă, va cădea în mâinile noastre. Dar, pentru ca să ajungem la timp în spatele inamicului, va trebui să ne folosim de schiuri şi de întunericul nopţii. Mitralierele vor fi aşezate pe schiuri şi trase de cai. De asemenea şi servanţii de la mitraliere.

Într-o jumătate de oră întreagă echipa era gata. Mitralierele fixate pe schiuri, tot aşa şi oamenii mei, care, câte patru, unul după altul, erau traşi de câte un cal al escadronului care, se vede, cunoştea bine acest mijloc de transport. La fiecare grupă ce sta gata de marş, împărţii câte două mitraliere, iar grupei a III-a, care urma să înceapă marşul de abia în zori, două puşti mitraliere.

Oamenii din sat fură aduşi ca să ne călăuzească pe căi ascunse în spatele inamicului. Peste o oră întreagă întreaga coloană era în marş. Cu toate că era întuneric, se simţea că trupele înaintează repede. Eu mă aflam în grupa condusă de colonelul Bogatnou.

Escadronul se împărţi în mod egal pe fiecare grupă de operaţie. Cei dintâi şase kilometri îi făcură pe şes, apoi terenul se ridică brusc. Trebui să aflăm un loc mai potrivit

de urcat, ceea ce era foarte greu. Cu toate că era zăpadă, noaptea, însă, era neagră. Nu se auzea nici un zgomot şi vântul sufla din partea unde se aşezase inamicul peste noapte.

Începurăm să urcăm în spirală, altfel schiurile nu prindeau. Câteodată se auzeau căderi înfundate. Cădeau oamenii încurcându-şi picioarele. Eu mergeam în urma echipei mele de mitraliere. Băieţii se ţineau bine. Cu arma în bandulieră, încălţaţi cu valenki – cizme înalte de lână – legate bine de schiuri, în cojoace şi cuşme moţoase, în întunericul nopţii păreau nişte fantome, trase înainte de o mână nevăzută.

Mitralierele erau bine fixate pe schiuri ca pe sanie; dar urcuşul se făcea tot mai pieziş şi mersul era îngreunat de tufele care erau din ce în ce mai dese. În sfârşit, iată-ne ajunşi pe un platou înalt, unde grupa noastră se odihni 15 minute şi apoi plecarăm înainte, cu toată puterea.

Ruşii erau mai meşteri la astfel de călătorii. Mă gândeam ce ar fi făcut soldaţii mei dacă ne-ar fi lipsit caii. De la un timp începurăm a o lua spre vale. Se simţea după schiuri, care acum singure îşi croiau drumul. Trebuia să te ţii zdravăn. Acum făceam peste şapte kilometri pe oră şi înaintea noastră trebuia să fie un aul de başchiri însemnat pe hartă. Acolo trebuia să ne şi întâlnim cu elementele înaintate ale grupei a II-a. Se luminase de ziuă şi noi trebuia să ajungem la acel sat care, totuşi, nici nu se zărea.

În sfârşit, după vreo două ore de marş, vedeam un sat cu şatrele rotunde, dar când furăm aici, nu se vedea nici urmă de soldaţi. De la locuitorii chirghizi aflarăm că aulul despre care întrebarăm e la 8 kilometri mai spre nord. Vădit lucru, ne abătusem prea departe.

Fără a ne odihni o clipă, schiurile se întoarseră înapoi, ţinând ceva mai spre stânga. Ajunserăm astfel la o vâlcea cu numele Belaia, în care calea era mai ferită şi, deci, ne folosirăm de ea.

Înainte călărea o grupă de recunoaştere, apoi avan-

garda trupei noastre. După vreo cinci kilometri, auzirăm în depărtare un răpăit de puşti. Sunetul venea de la vale. Aşadar lupta începuse şi noi nu eram la locul nostru. Colonelul Bogatnou era înfuriat pe conducătorii ţărani care, se vede, ori greşiseră intenţionat, ori aievea. Fură legaţi cobză şi aruncaţi pe doi cai.

Iuţirăm paşii până la maximum posibil. În văi, zăpada era adâncă şi moale. Soldaţii mergeau cu greu, iar caii de la echipa mea erau istoviţi de tot. Împuşcăturile se auzeau tot mai clare, semn că nu eram departe. Un călăreţ în goană se apropie de şeful nostru şi raportează că la depărtare de 2 kilometri se văd câteva grupe de oameni înarmaţi, care ţin cursul văii şi se apropie de noi.

La o cotitură a văii, grupa noastră se desfăşură. O mitralieră o lăsai în vale, iar cealaltă o urcai pe un dâmbuşor acoperit cu tufişuri. Aici se adăposti şi o parte din pedestrime. Cât ai clipi din ochi, ascunzătorile fură gata şi soldaţii aşteptau ivirea inamicului.

Împuşcăturile urmau mereu. Acum se auzea şi tocănitul unei mitraliere. După sunet, ştiam că-i de la grupa a doua. Deci lupta se dădea între grupa a doua şi grosul forţelor bolşevice.

De pe vârful malului drept al văii ne făceau semne patrulele noastre că inamicul este aproape. Ei ar fi cam un regiment şi vin toţi în coloană, pe talvegul văii.

De pe dâmbul unde postai a doua mitralieră se făceau semne că inamicul a intrat în raza de bătaie a mitralierei. Mă urcai şi eu acolo, şi întradevăr, la 800 de paşi se vedea capul coloanei inamice. Valea pe unde veneau era strâmtă iar inamicul, netemându-se de vreun atac, nu se mai îngrijea de flancuri.

Acum se vedeau precis soldaţii inamici. Coloana se mişca încet la vale. Dar ce-i asta? Inamicul se opreşte o clipă şi apoi, se reîntoarce în grabă. Era un zgomot surd, urale şi strigăte.

– Ce o fi? întrebă colonelul Bogatnou; n-au fost oare, răpuşi cei din grupa a doua? Dar în acelaşi clipă se auzi

un puternic ecou ce venea de departe, care ne cutremură o clipă pe toţi: „Albii sunt înfrânţi."

– Înainte! Să nu-i lăsăm din vale! strigă colonelul.

Bolşevicii, care până aici nu ne observară, se întoarseră spre a da ajutor trupelor angajate la luptă. Ce s-o fi întâmplat? Ce o fi cu băieţii mei? - mă gândeam eu. Dar mă liniştii îndată. O surdă bătaie de mitralieră dădea de ştire că ei trăiesc. Dar poate că o mânuieşte altcineva! Şi o sudoare rece îmi umezi tâmplele.

Mitraliera de pe dâmb era pusă în bătaie:

– Foc de secerare pe capul coloanei ce se retrage, distanţa 1600, începeţi!

Şi dintr-odată valea răsună de trăsnetele puştilor şi ale mitralierilor. Bolşevicii se vedeau atacaţi chiar în capul coloanei, dar erau atât de buimăciţi, încât o tuliră iarăşi înapoi, din ce în ce mai aproape de bătaia armelor noastre. Se adunară ca o turmă de oi, toţi strigau şi nu ştiau încotro să o apuce. Numai după vreo zece minute înţeleseră că plumbii zboară dinapoia lor. Atunci învălmăşeala fuse şi mai mare. Cei mai mici şi slabi fură turtiţi, cei tari îşi tăiară drum înainte şi apucară în goană nebună spre gura văii. Ieşirea, însă, era ţinută sub focul mitralierei şi detaşamentului de pe dâmb. Cei din vale trăgeau fără să mai ochească în mulţimea care turbase de groază. Bolşevicii aruncară armele şi se puseră în zăpadă, unii pe pântece, alţii şezând. Semn de predare.

Atunci, colonelul dădu ordin detaşamentului de pedeştri de pe dâmb să înainteze şi să închidă gura văii. Mitraliera însă trăgea înainte şi vai de nenorocitul care cuteza să se strecoare din vale. Intrarea era îngrădită cu mormane de trupuri, care înfiorau pe cei veniţi din urmă.

În timpul acesta, coloana începu înaintarea pe vale şi îndată după cotitură, bolşevicii se văzură faţă în faţă cu albii.

– La baionetă! comandă cineva de la bolşevici şi vreo 200 se aruncară asupra coloanei noastre.

Dar nu s-au putut apropia nici până la 100 de paşi

şi, orbiţi de focurile noastre, aruncară armele. 900 de prizonieri, cei mai mulţi erau din evadaţii de la Alexandrovsk. Armele fură adunate şi sub o pază puternică fură ţinuţi pe loc, iar restul trupelor merse înainte, de unde se mai auzeau încă împuşcături dese.

Înaintea noastră era un sat de chirghizi, unde urma o luptă îndârjită şi de unde se vede că grupa a II-a fusese respinsă, deoarece se afla în mâinile roşilor.

Din partea opusă nouă, cânta mitraliera cu mici întreruperi şi salve după salve, trase de grupuri mai mici, se vede ale grupei a II-a pe care bolşevicii o întețeau.

Când ajunserăm în preajma satului, linia de trăgători era desfăşurată şi dădurăm drumul la schiuri pe deal în jos. Patru sute de oameni zburară pe schiuri într-o linie, până aproape de marginea satului.

Bolşevicii îi întâmpinară cu o grindină de plumbi, dar nimic nu putea opri elanul acestor trupe şi în goană se începu înconjurarea satului.

Bolşevicii făcură o sforțare deznădăjduită spre a scăpa prin fugă, însă totul se sfârşi atât de repede, cât ai clipi din ochi. Un foc înfricoşat porni asupra satului, unde era un zgomot şi un vaiet ca în iad. Plumbii treceau prin şatrele chirghize, ucigând pe mulţi dintre locuitorii paşnici.

Mitraliera de pe creasta dealului dădu câteva împuşcături asupra satului şi bolşevicii furioşi se avântară la atac, dar fură respinşi după o jumătate de oră de luptă crâncenă. Şi pe aici erau evadaţi, văzându-se prinşi în cleşte, aruncară armele şi cu pumnii năvăliră asupra albilor. Se muşcau şi sugrumau unul pe celălalt.

Ruşii însă, fură doborâţi, şi cum niciunul nu voia să se dea prins, aproape toţi fură ucişi. Dinspre pădure se arătară alţi prizonieri, făcuţi de grupa a II-a. La ora 12 lupta se sfârşise şi inamicul era complet distrus. Fură făcuţi prizonieri în total 1700 de oameni, dintre care aproape 600 evadaţi de la Alexandrovsk, restul mineri şi puţini din foştii soldaţi ai garnizoanei din Ceremkovo, care se ţinură

vitejeşte, dar văzând că lupta e pierdută, se împrăştiară prin păduri, spre frontiera chineză.

Lucrurile se petrecură astfel:

Coloana a II-a ajunse dimineața la aulul chirghiz însă fără a ne întâlni. În timpul acesta, fură trimise iscoade spre stânga ca să ne dea de urmă. Unul s-a reîntors cu ştirea că s-au văzut multe urme ca de trecerea unei trupe, dar crezând că vor fi fost bolşevici, n-a mai cules alte ştiri.

În vremea aceasta grupa a III-a începu atacul față în față cu bolşevicii. Aceştia răspunseră slab şi bătură câteva atacuri şi contraatacuri fără însă a-i putea urni pe bolşevici din loc. Grupa a III-a suferi pierderi multe, deoarece bolşevicii se cramponaseră pe creasta dealului, iar cei ce dădeau atacul erau în vale. Astfel, lupta urma cu noroc schimbăcios, până ce grupa a II-a desfăşurată în trăgători nu luă pe la spate pe inamic.

Aici bolşevicii se luptară cu mult eroism. Crezând poate că e numai vreun detaşament slab de recunoaştere, se aruncară cu toată forța asupra noului adversar, lăsând trupe puține în față, care să țină în şah grosul armatei albe, cum credeau ei.

Atacul vehement al roşilor sili grupa a II-a să se retragă. Mitralierele româneşti susțineră această retragere, dar auzind cei de la grupa a III-a mitralierele, ştiau că nu sunt ale bolşevicilor, şi deci, atacară din nou, şi care nu le fu surprinderea când aproape nimeni nu le mai stă în față. Într-un iureş puternic ajunseră în culmea dealului şi, în goană, alergară în ajutorul coloanei a II-a. Văzându-se bolşevicii din nou atacați din două părți, îşi retraseră aripa dreaptă, dând astfel posibilitatea acestor grupe de a se uni.

Luptele urmau cu succes schimbăcios. Evadaţii de la Alexandrovsk se luptau vitejeşte şi batalionul garnizoanei din Ceremkovo. Dar atacurile din două părți ale albilor îi zăpăciră pe roşii şi se dete semnalul retragerii, când, din neprecauțiune, o companie înaintată a albilor fu ruptă de

grosul trupelor şi înconjurată. Soldaţii aruncară armele şi atunci semnalul de retragere se revocă din nou, iar fugarii erau chemaţi la luptă. În momentul acesta coloana colonelului Bogatnou intră în acţiune şi inamicul fu zdrobit.

Ruşii pierdură în luptele acestea, de la începutul acţiunii, 318 soldaţi şi mulţi răniţi. Dintre români nici unul şi erau cei dintâi care deschideau focul şi ultimii la retragere. Ei iubeau această armă, îi cunoşteau puterea, şi de aceea erau îndrăzneţi şi viteji. Erau şi ei fericiţi că lucrurile ieşiră atât de bine. Colonelul Bogatnou era printre ei şi le strângea mâna. Îi erau şi lui dragi, căci mulţumită lor, aceste lupte fură câştigate, altfel se putea uşor întâmpla ca soldaţii să treacă de partea răsculaţilor şi atunci totul era pierdut. Inamicul pierdu în aceste lupte peste 1200 morţi, în afară de răniţi.

Compania care s-a predat a fost dezarmată şi mergea şi ea în rând cu prizonierii. Asta spre pedeapsă. Dar la cel dintâi popas, o deputăţie ceru să vorbească cu colonelul Bogatnou şi după ce se rugară să-i ierte şi făgăduiră că de aici încolo vor prefera mai bine să fie omorâţi decât să-şi dea armele, fură iertaţi şi li se înapoiară armele.

Am umblat toată noaptea. Dimineaţa, pe la orele 9, ajunserăm la Ceremkovo. Aici ne întâmpină tot oraşul, împreună cu protoiereul, îmbrăcat în sfită şi cu prapori.

Prizonierii fură închişi în cazărmi, iar regimentul rusesc, împreună cu românaşii mei, plecară la gară, unde erau cartiruiţi în vagoane.

În Ordinul de zi românii au fost ridicaţi în slava cerului şi se spunea precis că „numai mulţumită eroismului lor s-au câştigat aceste biruinţe".

Vestea despre aceste lupte ajunse până la tabăra română de la Voenii-Gorodok, însă cu adaosul că eu aş fi căzut. Comandantul Legiunii, colonelul Kadletz, printr-o telegramă, întrebă pe colonelul Bogatnou, despre rezultatul luptelor şi despre soarta mea. Răspunsul a fost un strălucit raport despre faptele de vitejie ale primei unităţi româneşti din Corpul de Voluntari Român care lua parte la

lupte ca unitate naţională împreună cu armata rusească, iar despre mine că eram sănătos.

Soldaţii mei scumpi şi-au făcut datoria tot atât de strălucit ca şi fraţii lor, munteni şi moldoveni, pe frontul din Carpaţi şi de pe Siret.

În aceeaşi zi, s-a oficiat la biserică un Te Deum pentru strălucita izbândă, după care urmă o paradă militară. La această paradă detaşamentul meu a fost viu aplaudat de toţi locuitorii oraşului şi de ofiţerii ruşi şi cehi care erau prezenţi. Românii defilară intonând marşul drag al fraţilor de la Dunăre:

Ardealul, Ardealul,
Ardealul ne cheamă,
Visam de când eram copii
Să trecem Carpaţii,
Ne trebuie Ardealul,
De-o fi să ne-ngroape de vii!

Seara, în vagoanele încălzite, băieţii mei îşi istoriseau întâmplările de peste zi şi era o plăcere să-i asculţi. Peste două zile, însă, plecarăm din nou în direcţia Alexandrovsk. Se semnalase ivirea mai multor bande de „partizani" care silesc locuitorii satelor să se alieze cu ei, să atace trenurile şi să strice linia ferată.

Şi am plecat în taigaua rusească, în mijlocul unor păduri seculare, pe unde duceau numai cărări pe care putea străbate câte un singur om. Am trecut multe vaduri cu ape mari, unde locuitorii priveau uimiţi la noi şi mai cu seamă la bucătăriile de campanie, ale căror coşuri erau luate drept ţevi de tunuri şi cum fumegau, credeau că sunt gata să tragă.

O parte a populaţiei era formată din ruşi, foşti condamnaţi, colonizaţi acum, o altă parte şi cea mai mare, era alcătuită din tunguzi, a căror ocupaţie era creşterea vitelor, a taranzilor mai cu seamă, pescuitul şi vânatul. Erau atât de departe de lume, că multe sate nici nu erau însemnate pe hartă şi nu aveau nici o legătură cu impe-

riul. Nu ştiau nimic de revoluţie, ştiau însă că stăpânul lor este marele ţar-alb de la „Fitiburg" (Petersburg).

În multe sate am izgonit pe bolşevici făcând mulţi prizonieri şi, după două săptămâni, ne-am reîntors la Ceremkovo, curăţind întreaga regiune de bolşevici, care cei mai mulţi şi-au pierdut urma prin tundrele care acoperea cea mai mare parte a Siberiei de Nord.

După încheierea expediţiei, regimentul rusesc plecă înapoi la Irkutsk, detaşamentul meu, însă - la cererea colonelului Bogatnou - rămase mai departe la Ceremkovo, ca să liniştească cu desăvârşire pe muncitorii minelor. Se aduse un alt batalion în garnizoană şi două escadroane de cavalerie.

Acum domnea linişte şi nu era zi să nu mergem la vânat. Oamenii mei se întorceau totdeauna cu iepuri albi ca zăpada, ba uneori şi cu câte o căprioară.

Locţiitorul meu, sublocotenentul Roşca Junior, îmi raporta din când în când despre starea companiei.

Colonelul Bogatnou era ocupat cu noi recrutări de oşteni ca să-şi completeze numărul necesar al batalioanelor sale de pază, având un sector de o mie nouă sute patruzeci kilometri pe linia ferată.

Într-o zi mă preumblam pe strada principală, când pe lângă mine trecu o sanie elegantă, trasă de un cal superb în frumoase hamuri de paradă. Şi cum trecu ca o nălucă, doi ochi frumoşi de fată, îmbujorată de frig, mă priviră zâmbitori. Avea pe cap o beretă de catifea neagră, iar pletele blonde îi fâlfâiau bătute de vânt.

Toată ziua şi seara am visat numai la ochii aceia frumoşi. A doua zi, iarăşi, mă duc în oraş, tot cam pe vremea aceea, dar n-am mai văzut-o. O săptămână întreagă trecu astfel, când într-una din zile, ordonanţa mea îmi spune că domnul colonel are o fată frumoasă „ca un soare".

Colonelul mă invitase de vreo câteva ori la dânsul, însă mereu fusese câte ceva care mă împiedicase de a mă duce. Acum mă hotărâi să-i fac vizita. Mă îmbrăcai în

ţinută mai bună şi urcai deluşorul din faţa gării, unde era teatrul. Uitasem să spun că la etaj era cancelaria garnizoanei şi locuinţa colonelului.

Mă duc în cancelarie şi colonelul îmi face reproşuri de ce nu l-am vizitat până acum. Mă luă apoi de braţ şi mă conduse în apartamentele dânsului. Aici mă prezentă unei doamne şi ne lăsă pe amândoi, scuzându-se că peste o jumătate de oră se va întoarce şi vom lua masa împreună.

Eu vorbeam slab ruseşte şi nu pricepusem bine ce spunea colonelul. Şi iată-mă cu fata colonelului, peste a cărei frunte trecuseră multe toamne, dar rămaseră, totuşi, frumuşică. Fată bătrână, mă gândii, şi îmi înjuram în gând ordonanţa. Dar totuşi, trebuia să-i fac puţină curte şi începui a-i depăna în ruseasca mea stricată, despre ocupaţia zilnică şi o întrebai cum îi trec zilele, acum când jur împrejur e numai război şi la ce visează. Îmi spuse că o duce tot aşa din 1914 şi nu se plictiseşte, dar că i-au murit mulţi prieteni în război şi că alţii nu se mai găsesc.

– Domnişoară, oare mirele dumneavoastră n-a căzut în război? o întrebai eu, deoarece ştiam că toate fetele bătrâne spuneau aşa. Ea făcu ochi mari, mă privi miratâ, apoi zâmbi cu bunătate şi luând o poză tristă, întări cele spuse de mine.

Eu o mângâiai, că vor veni şi zile mai bune, durerile se vor uita şi în suflet din nou va fi primăvară. Ea zâmbea cu ochii ei frumoşi şi mă rugă să-i povestesc despre ţara mea.

Începui eu a-i povesti crâmpeie din viaţa mea de pe front, împestriţată din când în când cu câte o aventură de dragoste, când deodată văd că deschide o cutie de masă, plină cu tutun şi îşi răsuci o ţigaretă, ca un soldat. Oho! mă gândeam eu, adevărată fată bătrână!

– Dar dumneavoastră sunteţi însurat?

– Eu? M...da, da, sunt însurat şi am doi copii...

– Sunt mari băieţii?

– Cel mare de trei ani.

– Şi nu i-aţi văzut demult?

– De la începutul războiului.

Îi spusei că sunt însurat ca să nu-şi pună ochii pe mine.

– Sunteţi aici de două săptămâni; de ce nu ne-aţi făcut până acum vizita? Ori poate vreo intrigă amoroasă v-a împiedicat? Rusoaicele noastre sunt foarte drăguţe şi plac mult străinilor.

– Da, într-adevăr, sunt frumoase şi cu una dintre cele mai drăgălaşe vorbesc eu acum.

– Ah, dumneavoastră sunteţi foarte gentil, însă fiţi mai modest cu complimentele, - ei, dar acum să mă scuzaţi, privighetorile nu se hrănesc cu poveşti, mă duc să văd ce-i cu masa, şi se scuză de mai-nainte că prânzul va fi modest, ca în tabără.

Dintr-o cameră vecină se auzea ţăcănitul unei maşini de scris. Domnişoara îmi recomandă să răsfoiesc, cât voi fi singur, un teanc de jurnale ilustrate cu frumoase vederi din ţara ostaşilor de pe frontul german.

Ea trecu în camera unde se auzea ţăcănitul maşinii, care deodată încetă şi peste două minute un râs homeric al unor femei făcu să răsune toată încăperea. Şi iată că uşa se deschise din nou şi domnişoara veni râzând spre mine, însoţită de o altă fată. Eu mă sculai şi ce să vezi? În faţa mea, fata din sanie, cu buclele de aur şi cu ochii frumoşi şi umezi.

– Domnule, îmi daţi voie să vă prezint pe fata mea, Olga.

Eu încremenii pe loc şi simţii că obrajii îmi ardeau, fetiţa însă râdea cu hohot şi îmi întinse mâna.

– Aşa-i că am o mamă frumoasă? Însă, vedeţi, să nu vă îndrăgiţi de ea, că vă spun tatii! Şi râdea înainte, ascunzându-şi faţa cu mâinile ei mici ca nişte flori. Dar iată că vine colonelul şi zâmbind întreabă ce s-a întâmplat. Fata începe a-i povesti, cum am luat-o drept domnişoară pe mamă-sa, şi cum începusem a-i face curte. Colonelul râdea şi mă bătu pe umăr:

– Bine-ai făcut. Vezi, dumneaei îmi tot aduce aminte de frumoasele de prin Varşovia, când eram cu regimentul pe acolo.

Ne aşezarăm la masă şi colonelul destupă o sticlă de votcă.

– Vă place vodca? mă întrebă el.

– Un păhăruţ nu zic ba, şi ciocnirăm.

– Eu zău nu ştiu cui nu-i place vodca noastră... eu o beau bucuros. Dumneata zici că numai un păhăruţ bei şi basta. Vezi aşa am avut eu un coleg al meu, în regimentul 57 din Chişinău, unul Furtună, român, moldovean. „Acesta bea până cădea sub masă. Şi voia să se însoare, dar nici o fată de familie mai bună nu vrea să-l ia. S-a dus el într-un sat îndepărtat în Basarabia, la o fată de popă şi a cerut-o. Fata şi părinţii au fost bucuroşi. Când vodca se aduse pe masă, el spune că nu bea deloc. Dar socrul începu să se supere, doar la aşa zi trebuie să se guste măcar şi bietul Furtună bău un păhărel şi grozav se strâmba. Dar veselia creştea şi el şi-a uitat de ce-a zis, a băut şi a mai cerut, până ce nu se mai putu scula de la masă. Dar fata totuşi l-a luat. Azi, mi se pare că a intrat în armata română. El a avut mai mult noroc ca mine.

„Şi eu am primit o telegramă de la Sfatul Ţării, în care sunt invitat acasă, să organizez armata basarabeană, dar n-am putut străbate. Telegrama am primit-o la Sizran şi am plecat imediat spre Basarabia. Prin multe clipe grele am trecut, până am ajuns pe malul Basarabiei, la Bender. Aici ne-am dus în gazdă la un moldovean, ca dimineaţa să plecăm spre Chişinău.

„Ne gândeam că acum am scăpat de toate torturile din tren, unde soldaţii ruşi făceau vânătoare de ofiţeri, când femeia ţăranului unde trăsesem, vine repede la noi în cameră şi ne spune să ne ascundem imediat că bărbatul ei la noapte vrea să ne omoare şi să ne jefuiască. Ne-am luat bagajele şi voiam să plecăm cu o trăsură spre Chişinău, dar tocmai atunci înaintau românii spre Tighina şi printre plumbii româneşti trebui să părăsim Basarabia

noastră, trecând iarăşi malul Nistrului.

„De aici, apoi, se începe o epopee foarte tristă. Am plecat spre Sizran, unde ne lăsaserăm o parte a bagajului nostru. Aici bolşevicii îmi făcură propunerea să le fiu comandant şi să organizez o divizie, în caz contrar voi fi arestat cu întreaga familie. A trebuit să fug de acolo şi am avut noroc că în noaptea aceea s-a dat foc tuturor magazinelor de praf şi muniţii. Multă lume s-a prăpădit acolo. Cu chiu cu vai ne-am aciuat într-un vagon şi am ajuns până la Irkutsk, ultima mea garnizoană. Dar acum dacă ne va ajuta Dumnezeu, ne vom reîntoarce acasă."

Şi colonelul visa cum se va ocupa el cu via lui din Buicani şi îşi va trăi liniştit amurgul vieţii.

Eu îi făcui propunerea să intre în corpul nostru de voluntari, dar el îmi spuse că ar face-o cu drag, dar ceva mai târziu, să se mai liniştească ţara şi treburile pe front să meargă mai bine. Atunci va veni.

După-amiaza aceea a fost poate cea mai fericită zi a mea. Faţă în faţă cu această fată frumoasă, după care visasem o săptămână întreagă. Ea absolvise anul trecut Institutul fetelor nobile, al cărui patron era ţarul Pavel I şi deci vorbea binişor limbile franceză şi germană. Mă bucurai mult căci cu ruseasca mea nu puteam mişca sufletul acestei fete. Atât ea cât şi colonelul mă rugară să le dau lecţii de româneşte şi din prima zi, făcurăm un progres destul de mare, deoarece colonelul ştia puţin moldoveneşte.

De aici înainte nu-mi mai adusei aminte de vânătoare şi iată-mă, zi cu zi, cu fata aceasta, pe care simţeam că trebuie s-o văd după cum trebuie să respiri aerul.

Câteodată mă invita cu sania şi acestea erau cele mai scumpe momente. De atunci îmi sunt dragi săniile ruseşti, mici, abia pentru o persoană. Trebuia să stăm strânşi unul lângă altul şi ca să nu cad la hopuri, cu dreapta trebuia să cuprind talia vecinei. De câte ori nu uitam să-mi retrag mâna, până ce ea, surâzând, îmi spunea că stă foarte bine!

Alteori porneam pe cai de rasă mongolă, mici, dar

numai vine, în stare să alerge trei zile de-a rândul. Colonelul dase un ordin ca pentru ea să se aducă un cal blând, nesperios, şi încălecam. De acasă porneam la pas, dar cum ne vedeam în câmpie, lăsam frânele şi caii se aşterneau într-o goană sălbatică. Într-o zi eu îi luasem înainte şi când mă uit înapoi, văd că ea a rămas aproape cu jumătate kilometru. O aşteptai. Ea îşi bătea cu nagaica roibul, care nu simţea şi nu-şi iuţea goana.

Când fu lângă mine, era aprinsă la faţă, iar pletele blonde îi fâlfâiau sun căciuliţa neagră de catifea. Era ca un copil de casă al trecutelor vremi. Descălecă şi mă rugă să schimbăm caii. Fără a mă gândi la urmări, schimbarăm caii şi şeile. O rugai, însă să nu atingă calul cu pintenii, căci nu-l mai poate opri. Ea râse şi mă asigură că nu se teme.

În sfârşit se avântă pe cal. Se aşeză bine şi mă aşteptă să mă urc şi eu.

– Domnule, vedeţi marginea pădurii? şi ea întinse nagaica în direcţia arătată, cine va ajunge primul, va avea oarecare drepturi asupra celuilalt, inclusiv până la o sărutare - de mână - zâmbi ea strengăreşte.

– Bine! răspunsei eu, înclinându-mă.

Nici nu isprăvii bine vorba şi ea se aşternu câmpului ca o rândunea. Vedeam numai pletele, care fâlfâiau şi coada calului ca fuiorul în vânt. Strâng eu calul meu din pulpe şi-i înfig pintenii în coaste, de gemu, îl atinsei o dată cu nagaica, şi-i dădu drumul. Dar simţii deodată că marginea pădurii n-am s-o ajung eu primul. Era cel mai blând şi mai leneş cal ce-am încălecat vreodată. Distanţa dintre noi se mărea văzând cu ochii. În urma amazoanei mele se vedeau numai bulgării de zăpadă zvârliţi de copitele roibului ei. Dar deodată văd că părăseşte şoseaua şi calul o ia spre stânga. Eu încremenii. Spre stânga ducea o cale ferată strâmtă înăuntrul minelor de cărbuni. În tot momentul putea ieşi trenul din adâncul minelor.

Se vede că nu mai putea stăpâni calul, căci în drum îi văzu bereta care-i zburase de pe cap. Un chinez o ridică

şi mi-o dete. Când ajunsei la cotitura drumului, ea stătea lângă murgul ei şi se scutura de zăpadă.

Era palidă, dar totuşi zâmbea şi îmi spuse cu voce tremurând de emoţie că atunci când a văzut calul că coteşte spre drumul de fier şi că înainte i se deschidea gura neagră a tunelului, a cuprins gâtul calului cu amândouă mâinile şi s-a lăsat cu tot corpul în jos. Calul a obosit şi s-a oprit.

Ne-am grăbit să ieşim din această înfundătură grozavă. Doamne, ce ar fi făcut cu mine colonelul de se întâmpla vreo nenorocire!

– Oare să ne întoarcem acasă? zic eu.

– Ah, nu, de ce? Eu îmi încalec calul meu cel blând şi facem o plimbare de un ceas. Dar acum marginea pădurii nu mai joacă nici un rol, adăugase ea şiret.

După ce ne-am întors acasă şi ne despărţirăm cu vorba că mâine vom face iarăşi o plimbare, când a doua zi mă dusei cu caii înşeuaţi, colonelul îmi spuse să mă duc singur, că fata nu-şi poate mişca picioarele de durere. N-a călărit de mult şi acum o dor vinele.

Am plecat singur, pe unde fusesem în ajun şi mă lăsai furat de visuri, visuri dragi de primăvară, care s-au născut în ziua când ochii aceia frumoşi din sanie mă priviră zâmbind, iar pletele ei blonde fluturau în vânt.

Cu timpul ne-am împrietenit, dar erau şi zile de acelea când îmi amăra sufletul. În privirile ei era atâta răceală că-mi îngheţau şi mie cuvintele pe buze şi atunci ne despărţeam repede şi în gând mă juram să nu mai dau pe la ea.

Câte două-trei zile nu mă mai arătam, dar mă apuca dorul de ochii verzui şi atunci nu mai aveam astâmpăr. Noroc că colonelul nu-şi uită de lecţiile lui de româneşte şi trimitea după mine.

Când o revedeam zâmbind ca un copil fericit şi făcându-se supărată că nu mai vreau s-o văd, îmi venea s-o strâng în braţe, s-o fur şi să ne ascundem undeva. Din ochi îmi citea gândurile şi mă ameninţa cu degetul, iar gura-i mică ca un degetar înflorea într-un zâmbet, care

trebuia mai mult să-l simţi decât să-l vezi. Şi ne împăcam, după mici diferenţe de păreri, ca peste două-trei zile să ne despărţim mai străini ca totdeauna.

Înainte de masă, în fiecare zi făceam instrucţie cu soldaţii, iar din când în când exerciţii de tragere la ţintă la poligonul rusesc.

Într-una din zile îmi dispăru plutonierul-major. Prin poliţie am aflat că s-a dus în lume cu nevasta unui comerciant din localitate. Mi-am adus aminte un altul de la Irkutsk, care totodată îmi prezintă şi o scrisoare din partea locţiitorului meu, Roşca Junior. Scrisoarea era plină de grijă şi mă rugă să mă reîntorc, deoarece în Corpul nostru lucrurile stau prost, şi anume: după plecarea în ţară a domnului V. Niţescu, Comitetul Naţional îşi pierduse prestigiul avut, mai cu seamă că era influenţat de o parte a ofiţerimii, recrutate din lagărele de prizonieri şi prin anumite dispoziţii, în taină, lucrau în contra colonelului Kadletz.

Acesta, văzând că are zece stăpâni, căuta să se scape de ei. Între soldaţi de asemenea se făcuse o propagandă mincinoasă; cum că şi Comitetul doreşte să ducă Corpul în patrie, pe când colonelul Kadletz vrea să-l îndrepte spre front. Se făcură, deci, două tabere. Ofiţerii veniţi din România erau pentru continuarea războiului, ceilalţi, pentru plecarea acasă. Prezenţa mea era deci absolut necesară la unitatea pusă sub comanda mea.

În aceeaşi zi mă prezentai colonelului Bogatnou şi-i adusei la cunoştinţă dorinţa de-a pleca imediat la Corpul meu. Deoarece liniştea era deplin stabilită, colonelul făcu raport Comandamentului Corpului nostru, că deocamdată detaşamentul românesc se poate reîntoarce în garnizoana sa.

Se înţelege, eu nu le-am spus motivele ce mă făceau să mă grăbesc spre Irkutsk şi fata îşi închipuia că, vezi Doamne, ea e vinovată. La despărţire ne-am luat rămas bun ca buni prieteni, dându-mi ca amintire o fotografie a sa şi un frumos lucru de mână. Colonelul era trist, el şi

începuse să vorbească româneşte destul de binişor, iar doamna mă privea cu duioşie şi trebui să le promit solemn, că în curând am să îi vizitez. Şi am plecat.

Pe de o parte îmi părea bine, căci ultimele zile mă făcură morocănos şi îmi cam neglijam ostaşii din cauza caracterului schimbăcios al zânei mele, cum o numeam în taină.

Când fata îmi întinse mâna, simţii că tremură în a mea şi mă rugă să nu cred că ea e aşa, după cum s-a arătat.

– Sunt mult mai bună, veţi vedea, şi dacă doriţi, scrieţi-mi din când în când. Aş dori, ca să aveţi cele mai frumoase amintiri despre noi şi zilele petrecute împreună.

Şi iată-ne în drum spre tabăra românească. Soldaţii mei încă legaseră prietenii, dar le-a fost greu numai ce-a fluierat locomotiva şi trenul se puse în mişcare. Da, şi aici ca şi la Kurgan, multe inimi tremurau pe peronul gării. Aşa-i tinereţea. Lumea se sfiieşte să vorbească despre sentimentul acesta, cu toate că e cel mai duios şi mai curat şi e tot ce regreţi mai mult, atunci când în suflet e toamnă târzie şi în afară de amintiri nimic nu te mai leagănă.

La Voenii-Gorodok ne primiră cu urale, dar dintr-o singură aruncătură de ochi văzui că tabăra era răscolită. În câteva zile, însă, s-a făcut ordine. Colonelul Kadletz şi-a pus mănuşa de fier şi a început să cureţe Corpul de neghină.

Restului din Comitetul Naţional, ca să nu se mai amestece în afacerile interne ale Corpului, i s-a designat oraşul Tomsk ca reşedinţă. Asemenea şi alţi ofiţeri, pe care nu-i mai amintesc, şi o parte a soldaţilor, care nu voiau să se supună întru toate comandamentului, fură trimişi înapoi în lagăr. Păcat că mulţi români au preferat lagărul de prizonieri, în urma intrigilor şi propagandei unor domni de tristă amintire. Dar ce-a rămas a fost floarea.

Se dădu Corpului o nouă organizare şi francezii îl luară sub tutela lor. De aici înainte corpul se numeşte:

„Legiunea Română de Vânători Transilvăneni - Bucovineni". Fiecare soldat a subscris un angajament prin care se obligă să servească interesele României şi aliaţilor ei până la pacea generală.

Se formară două batalioane independente: „Horia" şi „Mărăşeşti", iar al treilea de rezervă, ca bază de completare a celor dintâi, cu un efectiv de 3500 combatanţi.

Acum ne pregătim de zor să plecăm pe front, unităţile erau bine instruite şi echipate, nemailipsind materialul tehnic.

Şi din compania mea de mitraliere s-au dus în lagăr vreo 15 soldaţi, care peste o săptămână s-au reîntors şi m-au rugat să-i reprimesc în orice condiţii. I-am primit. Şi erau atât de mulţumiţi!

Am amintit despre dispariţia sublocotenentului Stroe, cum şi cu toate cercetările au fost zadarnice. Azi a fost aflat pe drumul dintre Irkutsk şi tabăra noastră, aruncat într-o fântână. Cercetându-se, s-a constatat că a fost împuşcat în cap. Se presupune următoarea întâmplare:

Întorcându-se singur, noaptea târziu, din Irkutsk, a fost atacat de bolşevici, împuşcat şi aruncat în fântână.

I-am făcut o înmormântare frumoasă.

Scump şi drag camarad. Ai plecat din Moldova ca să-ţi jertfeşti viaţa pentru patrie. Departe, pe meleaguri străine, monumentul tău de viteaz este împodobit cu cetini de brad şi poartă o inscripţie scrisă în limba ţării tale: „Mort pentru întregirea Neamului", care va spune călătorilor povestea ta sublimă. Odihneşte în pace, drag camarad, iar noi vom duce ultimul tău salut şi dor ţării, pe care ai iubit-o mai presus de toate!

Băleanu, dorind a şti mai repede ce se petrece pe front, după ce sfârşi examenul, şcoala militară a ofiţerilor de sub comanda lui, ceru să fie repartizat la unităţile ruseşti de pe front. Despărţirea fu duioasă, dar nu l-am putut convinge să mai aştepte până ce vom pleca cu toţii. Fu repartizat la trupele care operau pe malul stâng al Camei, un afluent al Volgăi.

Moga era un brav comandant de companie şi mult iubit de femei.

În oraşul Irkutsk, cu garnizoană tare, din cauza nemulţumirii populaţiei, fu nevoie să se aducă compania mea de mitraliere. Încă mai înainte de sosirea de la Ceremkovo, la raportul ce l-am dat colonelului Kadletz despre activitatea detaşamentului meu, mi-a spus că în curând va trebui ca compania de mitraliere să se mute în Irkutsk.

Până aici fusese căpitanul rus, Crasilnicov, cu un alt detaşament de mitraliere, dar plecând spre front, colonelul Kadletz m-a recomandat pe mine Marelui Stat Major Rusesc.

Într-aceea colonelul Kadletz mi-a mulţumit şi m-a felicitat pentru bravura de la Ceremkovo, spunându-mi că sunt propus Marelui Stat Major spre avansare, în fruntea căruia se afla generalul francez Janin.

În răstimpul acesta mă mai dusei într-o sâmbătă seara la Ceremkovo. Nici nu mă aşteptam la aşa primire bună din partea ei, şi-mi părea soarele a răsărit în sufletul meu, când iarăşi ne certarăm şi ne-am despărţit, fără a dori să ne mai revedem. Şi ce credeţi, pentru ce? Pentru o sărutare pârdalnică. Am plecat în ziua următoare la 4 dimineaţa, spre mirarea colonelului şi a soţiei lui.

Eram foarte trist dar şi furios. Mai bine aşa, mă gândeam eu. Destul cu dragostea. Până ce n-am întâlnit pe fetişcana aceasta, eram liber şi îmi vedeam de treabă ca orice om de omenie, dar în timpul din urmă vedeam că lucrurile şchiopătează şi carul ieşise din făgaş.

Aceasta fu în Duminica Floriilor a anului 1919. Peste cinci zile, la Vinerea Mare serba ziua naşterii, şi am fost şi eu invitat, până a nu veni furtuna. Acum mă gândeam că vor trece multe vineri până ce voi călca pe urmele bătute.

În cele patru zile următoare făcui instrucţie cu aruncarea grenadei. Şeful instrucţiei era colegul meu din şcoala militară, sublocotenentul V. Moldovan din Bucovina. În câteva zile băieţii îşi însuşiră toate calităţile unor buni grenadiri.

Cât timp eram ocupat, totul mergea bine; dar îndată ce rămâneam singur mă apuca câte un dor să mă duc în lume, dor după ochii aceia frumoşi, pe care n-am să-i mai văd niciodată. Era într-o joi. Într-o clipă m-am hotărât să mă duc cu taraful de lăutari la Ceremkovo. Îi trag o serenadă şi acasă.

Trenul plecă la şapte seara şi la trei spre ziuă eram acolo. Lăsai vorbă muzicanţilor să vină la mine, iar eu în vremea aceasta mă căzneam să-i scriu pe un bilet felicitările de ziua de naştere. În fine, iată şi dancii mei, cu scripcile subsuoară. Repede ne învoirăm şi la ora 7 ne urcarăm în tren. Taraful acesta era compus din 16 muzicanţi. Cu toată înghesuiala ce domnea în tren, flăcăilor mei îndată li se făcu loc, după ce promiseră că vor improviza un mic concert.

Erau vestite tarafurile de lăutari români din Rusia. În cele mai splendide restaurante şi pavilioane de vară erau numai ţigani români. Dar aici, nu-i numeau ţigani, ci români, confundând pe români cu ţiganii, cum zicea vestitul deputat basarabean în Duma rusească, Purişchevici, când vorbea de români, spunea, că sub acest nume nu se înţelegea numai numele de popor ci şi profesia, adică lăutari.

Ţiganii cântară câteva doine de pe Mureş, care prin jalea şi plânsul lor le plăceau ruşilor, stăpâniţi de melancolie, după cum sunt şi stepele lor.

Ruşii erau galanţi şi multe bancnote adunară ţiganii. Când se mai liniştiră, Radu, dirigentul orchestrei, de fel din Bucovina, începu să-mi povestească amintirile lui de muzicant, din vremi de pace. Câte serenade n-a făcut şi câte inimi n-a mişcat cu arcuşul lui!

Deodată, ochii lui, parcă unşi cu ulei, de iuţi şi focoşi ce erau, prinseră a zâmbi şi iată, îmi povesti el, că era în Cernăuţi şi într-o bună zi din postul Paştilor, ca şi acum, vine la el un teolog ucrainean şi-l roagă să facă serenadă

unei domnişoare.

– Acum, eu Cernăuțiul îl cunosc bine, zise Radu, văd că ieşim din oraş şi tocmai dincolo de gară, la o casă de gospodari, ne postarăm sub fereastră şi începui eu de „inimă albastră", când deodată se deschide poarta şi stăpânul casei iese afară cu doi dulăi pe care îi asmute asupra noastră. N-au rămas decât zdrențe din smok-ingurile noastre. Gospodarul, ca bun creştin, nu ştia ce-i aia serenadă, spuse Radu cu autoritate, şi mai ales în postul Paştilor!

În fine, iată că era aproape ora trei şi un frig afară de nu cutezai să răsufli din toți plămânii, şi o lună de lumina ca ziua.

Cum sosirăm, intrarăm în bufetul gării şi ne încălzirăm cu ceai, trecurăm apoi dâmbul pe care era teatrul de care ne puturăm apropia numai după ce ofițerul de serviciu îmi vizită oamenii.

Băieții se aşezară în dreptul ferestrei zânei mele şi deodată, în liniştea acea profundă, scăldată în razele de lună, care făceau ca această semifortăreață să ia aspectul unui castel medieval, se revărsă ca o undă moale şi atât de fermecătoare, nemuritoarea „Serenadă" a lui Schubert. După ea urmă „Serenada" lui Braga, apoi „Chanson-triste" a lui Ceaikovski.

Cum priveam visător la geamurile în dosul cărora sta ascunsă cea mai frumoasă floare a stepelor sarmate, care în treacăt mi-a zâmbit şi mie, văd că ele se deschid încetişor şi o umbră albă alunecă în dosul lor şi o ploaie de flori căzu asupra trubadurilor mei. Era cea mai scumpă recunoştință a acestui suflet de fată.

Mai târziu, am aflat că toate aceste flori au fost primite cadou cu ocazia aniversării sale. Urmă apoi o „Nocturnă" de Chopin şi o „Romanță" adusă de mine din Moldova, „Rămâi, o nu pleca, rămâi!" La urmă, ca să-şi mai dezmorțească degetele şi de adio, o ardelenească de-a noastră.

Ofițerului de serviciu îl lăsai un bilet cu rugămintea

să-l dea la destinație şi înghețați de gerul care bântuia, ne vârârăm din nou în bufetul gării, iar peste un ceas, trenul ne ducea spre tabără.

Când ajunsei, compania mea era gata de marş. Noaptea, pe când eu călcam pe urmele paşilor trecuți pe unde m-a purtat norocul sau nenorocul şi pe unde mi-au rămas toate dorurile, o telefonogramă urgentă mă aviză că la ora 8 să plec cu întreaga unitate la Irkutsk.

CAPITOLUL XI

Oraşul era înţesat de „partizani" de-ai bolşevicilor şi populaţia e temea de vreo revoltă cu ocazia sfintelor sărbători ale Paştilor.

După un marş de o oră, treceam râul de cristal al Angarei şi intrarăm în capitala Siberiei, cel mai mare şi mai bogat oraş al acestei ţări, punând stăpânire pe hotelul „Modern", în etajul căruia se afla Statul Major al Legiunii Române.

Străzi largi şi edificii pompoase îţi delectau privirea, iar vitrinele erau arhipline cu tot ce produce această ţară bogată. Dintre toate, cele mai elegante erau magazinele de giuvaiericale, care te fascinau cu bogăţia lor. Tot felul de obiecte artistic lucrate din platină, aur şi argint, apoi bogatele magazine cu blănării scumpe ruseşti şi mărfuri de mătase din China şi Japonia.

Te credeai într-unul dintre cele mai principale oraşe comerciale ale Occidentului.

Străzile erau pline de lume veselă, care se pregătea să întâmpine sărbătorile cu toate bunătăţile legate de ele. Mari stindarde ruseşti, trase de-a curmezişul străzilor, îţi făceau impresia arcurilor de triumf.

Clopotele catedralelor umpleau văzduhul cu zvonul lor şi în toate bisericile se făceau slujbe pentru reînvierea credinţei strămoşeşti, reînvierea armatei şi a demnităţii naţionale.

Cei două sute de soldaţi ai mei cu cele 18 guri de mitraliere treceau cântând, în rânduri strânse, şi fură obiectul unei vii aclamaţii a publicului, când colonelul Kadletz ne întâmpină şi primi defilarea noastră.

Îmi aşezai băieţii în trei mari săli ale hotelului „Modern". După ce întocmirăm legătura cu toate unităţile ruseşti din garnizoană, restul zilei îl folosirăm la facerea priciurilor. Noaptea o petrecurăm îmbrăcaţi şi gata de plecare.

Dar sărbătorile trecură în linişte. Şi ce sărbători! Sărbătoarea păcii. Stăpânul şi servitorul se sărută, iertându-se unul pe celălalt. În aceste zile vrajba şi ura se molcomesc, iar glasul de clopote duce vestea biruinţei Fiului lui Dumnezeu, peste codrii uriaşi şi stepele fără margini, peste râuri mari, până la Oceanul Îngheţat şi până la capătul extrem al credinţei pravoslavnice, până la Sahalin şi Vladivostok.

Mari tabere de oameni, care pândesc ca fiarele, în aceste zile, în sufletele lor pline de vitejii, se coboară sentimentul dragostei, al iertării. Comunicatele oficiale anunţă linişte, atât pe frontul activ din Urali cât şi pe cel intern. Doar unde sectorul e ocupat de fiii Împărăţiei Cerului, de chinezi, liniştea din noaptea Învierii e tulburată de dese împuşcături.

În pribegia mea am văzut multe neamuri de oameni, dar pot afirma că, chinezii, care sunt atât de mult lăudaţi de scriitorii veacurilor trecute, după jidani, sunt cei mai cruzi şi lacomi oameni din lume. În aceste vremi de restrişte, când nimic nu mai era sigur şi aproape fiecare se gândea la pielea proprie, aceşti chinezi care cu miile inundaseră Siberia, îşi ofereau cu mare sârguinţă serviciile lor la cele mai grozave funcţiuni.

Toţi se îmbulzeau să fie călăi pe la diferite tribunale militare, pentru ca să poată jefui pe cei osândiţi. Şi ucideau cu barda sau cu ştreangul, după cum era osânda, zâmbind ca nişte copii nevinovaţi.

Bolşevicii aveau multe unităţi compuse numai din chinezi. De altfel soldaţii viteji, trag până la ultimul proiectil şi apoi se pun în genunchi şi aşteaptă de la inamic lovitura de graţie. Atât de uşor trec din viaţa aceasta pe cealaltă, ca şi când ar fi un lucru de toate zilele.

În trecerea mea prin Charbin am văzut o execuție chinezească. Erau vreo 20 de cunguzi. Chinezi şi mongoli, şi stăteau îngenunchiați unul după altul. Călăul, un gigant cu o bardă ascuțită ca briciul reteza la rând capetele osândiților.

Dacă capul cădea dintr-o singură lovitură, toți ceilalți osândiți strigau cu voce puternică: „Hoo!", adică „bine!". Nici cea mai mică teamă de moarte nu se putea citi pe fețele şi ochii lor.

Dacă, însă, nu le plăteşti solda la timp - când sunt angajați în vreo armată - să se vadă înconjurați peste tot de duşmani, nu trag nici un cartuş şi-i zadarnică orice intervenție în afară de bani şi îți răspund în toiul luptei, cu o linişte filozofică, bătându-şi arma cu mâna: „dai parale, maşina tlage, nu dai, nu tlage", spun ei în limbajul lor peltic.

Sovietele îi şi puneau pe chinezi în locurile cele mai primejdioase, îngrijindu-se ca să primească solda la timp.

CAPITOLUL XII

În ziua a doua de Paşti iată că mi se prezintă un curier de la Ceremkovo. Aduse un pachet şi un răvăşel din partea domnişoarei Olga. Mulțumeşte de felicitări şi surpriza făcută:

„Muzica acea eterică, divină, care m-a mângâiat în ajunul zilei mele de naştere, n-am s-o uit niciodată. A fost un vis frumos, mai frumos decât am sperat vreodată. Vă mulțumesc. Totodată, vă rog ca din când în când să dați pe la noi. Aici vă aşteaptă prieteni foarte buni.

Muzicanților, care mi-au făcut o bucurie ce nu se poate măsura, vă rog să le împărțiți darurile mele modeste de Sfintele Paşti: ouă roşii şi cozonaci."

Ce să vă spun? Cu greu mă deprinsem cu gândul de a nu o mai vedea şi poate, de aş fi văzut-o zilnic aş fi izbândit, dar nevăzând-o mă apuca câte un dor năprasnic după ochii ei frumoşi, după toată ființa ei, şi inima parcă tânjea şi aşa în fiecare seară când rămâneam singur.

Şi din nou se începură zile înfrigurate, când munceam cât douăzeci, numai să uit, să pot fi liniştit. Din zori de zi până seara eram ocupat cu trupa şi de la un timp am observat că oboseala fizică îmi face bine.

Legai noi cunoştințe în societatea rusească, cu un profesor de la şcoala militară din Irkutsk, cu colonelul Andreevski care, spre bucuria mea, îmi arătă un album cu vederi din alte vremi. Un regiment de cavalerie rusesc al

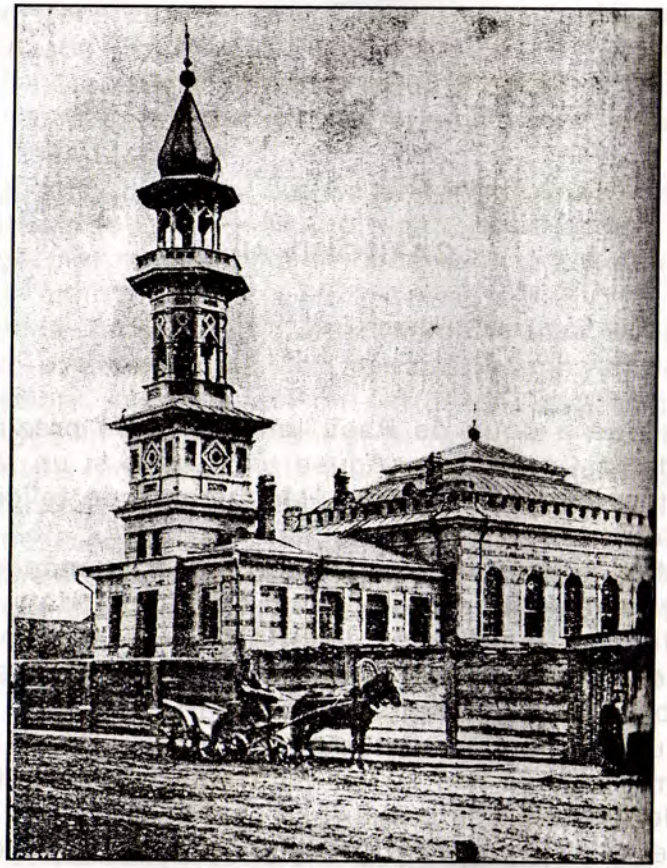

Mecet tătăresc din Irkutzk

cărui patron era regretatul rege Carol I al României, cu ocazia jubileului său, aştepta venirea oaspeţilor români. Acesta era regimentul de cavalerie de „Vologda". Se vedea un grup de chipeşi ofiţeri români, roşiori, în frunte cu domnul Averescu, pe atunci, colonel.

Într-una din zile am făcut cunoştinţă cu mai mulţi ofiţeri ruşi veniţi de la generalul Denikin, comandantul frontului căzăcesc de la Don. Au venit la cererea directo-

ratului din Omsk, ca să reorganizeze armata. Era tot ce avea Rusia mai bun şi mai select.

Aceşti ofiţeri fură repartizaţi pe la Statele Majore ale marilor unităţi, ca să supravegheze bunul mers al instrucţiei, echipării şi operaţiunilor armatei ruseşti siberiene.

Nu din pricina lipsei de ofiţeri au venit din sudul Rusiei, pentru că aceştia erau parcă mai mulţi decât soldaţii, ci din aceea a lipsei de ofiţeri destoinici, cu dragoste de ţară şi plini de încredere în propriile puteri.

Ofiţerimea rusească din Siberia parcă-şi făcea de cap. Niciodată nu s-a purtat mai reacţionar cu soldaţii ca-n aceste vremi de grea cumpănă, când trebuia să te serveşti de tot tactul şi sângele rece ca să poţi sta deasupra valurilor şi să câştigi dragostea trupei. Dar când te paşte nenorocul, de te-ai face luntre şi punte, de ce ţi-e scris nu scapi!

Cu toate că erau stăpâni pe o ţară mare şi cu toate resursele necesare pentru amenajarea armatei, e încrederea în propriile puteri era atât de mare, că arareori puteai întâlni vreun ofiţer care spera încă în restaurarea Rusiei monarhiste sau republicane.

Toată nădejdea siberienilor era în cazacii lui Denikin. Conform radiogramelor, armata Albă din sudul Rusiei într-adevăr repurta succese frumoase şi se spera într-o apropiată mare ofensivă.

Dar forţele armatei siberiene nu erau suficiente pentru o astfel de operaţiune. Dacă n-ar fi fost invidia dintre diferiţii şefi militari, probabil aproape s-ar fi ajuns la rezultate favorabile şi poate s-ar fi înlăturat catastrofa care a început în momentul când trupele cehoslovace îşi manifestară tot mai tare dorinţa de a se reîntoarce în patrie.

Rând pe rând, aceste trupe de voluntari părăseau frontul din Urali, iar locul lor era ocupat de trupele tinerei armate siberiene, care n-avea încă un ideal în numele căruia ar fi putut să lupte cu succes.

În Extremul Orient stăpânea generalul Merculov, mai apoi Horvat, după Baikal, pe Amur, atamanul Simionov, care nici nu voia să ştie de directoratul din Omsk. Îşi fabrica banii proprii şi după forma dudzionilor chinezi, căuta să stăpânească ca un mic ţar peste această provincie.

În momentele grele prin care trecea directoratul, ajutorul acestor generali ar fi putut să dea rezultate hotărâtoare şi Siberia s-ar fi putut susţine, iar ruşii pribegi ar fi avut şi ei o patrie.

Ziarele din nou aduc ştiri îmbucurătoare de pe front. O ofensivă parţială a armatei siberiene avea rezultate frumoase. În câteva zile înaintă până aproape de Samara, ocupând importantul nod de cale ferată Kinel.

În acest timp directoratul rusesc din Omsk fu înlăturat şi amiralul Kolceak se declară guvernator al Siberiei şi dictator al tuturor ruşilor.

Lumea aştepta mult de la amiralul Kolceak, noul stăpân al Siberiei. Aştepta reforme democratice şi noul program de muncă al guvernatorului. Până aici în directoratul din Omsk, compus din reprezentanţii tuturor partidelor politice, era un haos şi o atmosferă grea. Nimeni nu ştia ce trebuie să facă. O singură măsură salutară ţării n-a putut fi prezentată consiliului de miniştri fără ca să nu fi fost de la început socotită ca inadmisibilă. Sau că avea caracter prea democrat, care zgâria urechile autocraţilor de la fosta curte imperială, sau că în sârguinţa lor, unii membri ai directoratului prezentau proiecte şi legi, care poate le-ar fi admis Alexandru al III-lea, cel mai despotic dintre ultimii ţari, care iarăşi erau privite ca inadmisibile.

Într-o atmosferă atât de înecăcioasă nu se putea naşte nici o idee înaltă, generoasă, pentru salvarea patriei, la a cărei poartă bătea un duşman cu mult mai înspăimântător ca germanii: bolşevicii.

Aşa că presa rusească de toate culorile salută cu încredere pe noul stăpân al ţării, pe amiralul Kolceak.

Şi într-adevăr se simţea în toată ţara un salt înainte spre bine şi progres. Întărindu-se legăturile cu Ameri-

ca şi vestul Europei, ţara fu inundată de mărfuri pentru populaţie şi stocuri mari de efecte pentru unităţile ruseşti slab îmbrăcate. Valuta se ridică deodată şi lumea, care până aici privea nepăsătoare la desfăşurarea evenimentelor, începu să se agite şi să conlucreze la binele obştesc.

Toate lagărele erau pline de prizonieri din Armata Roşie. Un fior îţi trecea prin şira spinării, când vedeai aceste umbre de oameni, schelete cu piele de pergament şi cu ochii înfrigurați, adânciţi în orbite, privind la trecători de după zăbrelele închisorii lor, cu ultima disperare a omului care se vede dus la osândă.

Acestor nenorociţi li se da numai 50 de grame de pâine pe zi. Era sistemul cel mai sigur spre a scăpa mai repede de ei. De n-ar fi fost consulatul şi Crucea Roşie daneză, de mult n-ar mai fi rămas nici unul în viaţă, pentru că tifosul exantematic făcea mari ravagii printre ei şi zile întregi zăceau în barăcile ticsite, pe unde cei vii dormeau alături de cei morţi.

Kolceak se gândi şi la aceşti nenorociţi şi dădu ordin să fie nutriţi mai bine, iar aceia care îşi manifestau dorinţa de-a intra în armata siberiană, după ce promiteau că vor fi credincioşi noului stăpân, puteau fi primiţi imediat.

Urmarea a fost că peste o lună siberienii nu mai aveau nici un prizonier roşu. Toţi intrară în armata naţională. Peste câteva săptămâni nu-i mai cunoşteai. Bine îmbrăcaţi şi hrăniţi, trecând în rânduri strânse, îţi făceau impresia unei armate bune şi disciplinate. Acum totul atârnă de felul cum ştia comandantul să-i disciplineze şi să-i pregătească sufleteşte.

În împrejurările grele de atunci, ar fi fost de ajuns o purtare umană din partea ofiţerimii, ceea ce era grozav de greu. Era greu, pentru că deşi erau mulţi ofiţeri, însă cei ce îşi pricepeau meseria erau foarte puţini. Cu un cuvânt, lucrurile luară o întorsătură favorabilă. Se zvonea că însuşi atamanul Simionov îşi va porni călărimea lui de peste Baikal, spre frontul din Urali. Ba se auzea că japon-

ezii, în schimbul insulei Sahalin, vor lua parte activă pe front, asigurând pe ruşi de victorie. Ce cuminte lucru ar fi făcut ruşii dacă ar fi ajuns la un acord cu japonezii!

Pe de altă parte transportul se făcea în condiţii tot mai bune. Până aici aproape nici un tren nu pleca de la Vladivostok cu material militar spre Urali, fără să nu fi fost jefuit sau aruncat în aer de partizanii bolşevici, care numărau câteva zeci de mii de baionete, ascunşi în pădurile de pe ambele părţi ale drumului de fier. Aşadar şi paza liniei se făcea cu mai multă râvnă.

Într-una din zile, cum mergeam agale spre casă, pe strada principală văd silueta unei femei, care semăna mult cu domnişoara Olga. Iuţii pasul şi într-adevăr era ea. Niciodată nu mi s-a părut atât de frumoasă.

– Ah, bună ziua, domnule, cum vă aflaţi? îmi zice ea în româneşte, amintindu-şi lecţiile făcute cu mine.

– Bine, domnişoară, mi-a fost dor de dumnea-voastră.

– *„Nicevo ne ponimaiu”*, zise ea încet, clătinându-şi capul, în vreme ce cu ochii, care ar fi făcut revoluţie într-o mănăstire, mă privea şiret. Când i-am spus că mi-a fost dor de ea, s-a făcut că nu-nţelege, cu toate că cuvântul „dor” a fost analizat de noi în cele mai mici amănunte. O luarăm încet spre parcul oraşului păzit de statuia lui Alexandru al III-lea.

– Pe câte zile aţi venit, domnişoară?

– Atârnă de dispoziţie. E adevărat ce mi-aţi spus?

– Foarte adevărat.

– Bine. Eu vă sunt datoare, şi am să vă plătesc. Ah, domnule, dacă aţi şti cât am fost eu de fericită... vă amintiţi... atunci, în noaptea aceea cu serenada? Am adormit în gând cu granzii spanioli şi cu tainicul Quadalquivir. Şi ce rău mi-a părut că ne-am despărţit supăraţi. Când veţi veni la noi? şi ochii ei mă priviră cu multă căldură.

– Nu ştiu, în curând vom pleca pe front.

– Înainte de plecare veniţi pe la noi. Eu v-am dat o fotografie de amintire a zilelor bune şi rele petrecute la

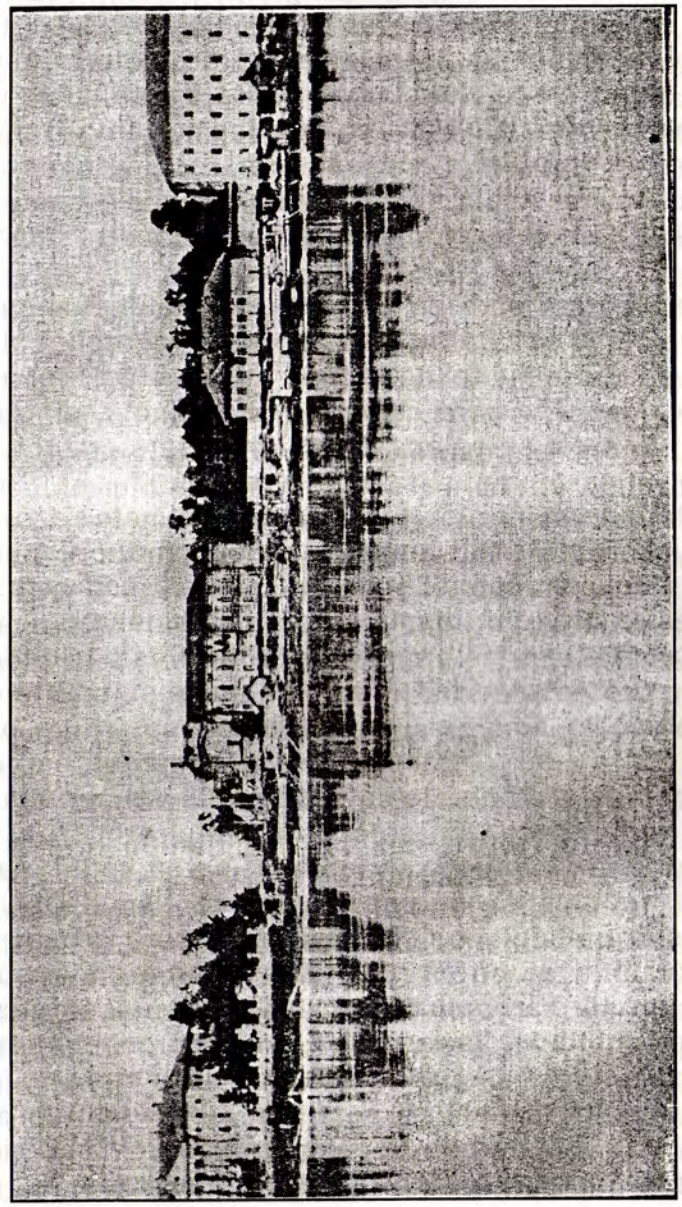

Vedere din Irkutzk, pe malurile râului Angara

noi. V-am dat-o cu dragă inimă, dar, totuşi, plecând pe front să mi-o trimiteţi înapoi. Fotografia e semn rău... şi eu vreau ca dumneavoastră să vă reîntoarceţi sănătos, iar când veţi umbla în acea lume mare să nu-mi uitaţi chipul. Şi de vor trece zile şi nopţi multe, multe, şi vă veţi reîntoarce într-o zi, nu uitaţi că în mica fortăreaţă de la Ceremkovo aveţi prieteni, care vă urmăresc cu gândul şi poate şi cu inima. Acum numai mişeii nu încing spada şi rând pe rând pleacă pe front, toată Rusia noastră bună şi viteză.

Ne aşezarăm apoi pe o laviţă, pe malul frumoasei Angara. Pe malul opus erau câteva poiene înverzite, pline de soare şi împrejmuite de mesteceni şi brazi, iar mai în fund se ridicau în zare culmile înalte, vineţii, din jurul Baikalului. Soarele se apleca tot mai mult spre orizont, iar în parc se furişară lungi şi tainice umbre.

În pletele vecinei mele scăpărară ultimele raze ale soarelui, iar în ochii ei umezi, mari şi gânditori, parcă se-ntinse vălul melancoliei şi ea se-ntoarse spre mine:

– Să nu-mi vorbiţi nimic. E atât de bine aşa... atât de bine. Cuvintele strică armonia şi firul poveştii. Cu toate că sunt din fire veselă, dar uneori îmi place singurătatea, mai cu seamă în amurgul serii. Dumneavoastră vă plac baladele? Eu le ador. Cât timp am fost la Institut, am trăit în lumea baladelor. Umbrele cavalerilor din vremuri apuse planau în vechile săli. Am crescut în cultul eroilor, al iubirii de patrie şi dinastie... şi deodată, parcă suflul morţii a şters tot trecutul plin de poezie şi romantism... Dar, vă spun, eu ştiu că sunt frumuşică şi mă bucură grozav lucrul acesta. Ştiţi de ce? Altfel n-am fi ajuns amici buni. Ei, dar acum să mă conduceţi acasă. Eu sunt în gazdă la directorul institutului meu, un bătrân morocănos, care de-ar şti că am fost singură în parc, ar fi în stare să mă închidă. Mâine dimineaţă va sosi tata, deci veniţi la noi, pe la orele patru. Mâine se joacă opera „Dubrovschi" şi aş dori s-o văd.

O petrecui până acasă pe strada Troiţcaia, unde

locuia bătrânul director şi consilier tainic Ivanov şi ne despărţirăm amici buni.

Acasă mă aştepta ordonanţa mea, Petre, căruia i-am dat pe faţă bucuria. Dar Petru nu se bucură, ci mai curând se întristă. El avea concepţia lui în ce priveşte dragostea şi femeia. Îmi ştia toate necazurile şi după cât am observat el o ura, pentru zilele triste ce mi le adusese pe capul nostru.

El îşi găsise o prietenă, pe fata din casă a unei artiste, trăiau bine şi Petru se cerea în fiecare seară la cinematograf.

La 15 Aprilie am fost înaintat în grad şi a ceasta nu conform angajamentului, ci pentru vitejie în luptele de la Ceremkovo, iar colonelul Bogatnou m-a propus spre decorare Marelui Stat Major, cu crucea Sfântului Gheorghe. Aşteptam brevetul din partea guvernatorului Kolceak, pe care nu l-am mai primit până azi.

Seara târziu, îmi veni ordin din partea Statului nostru Major, că mâine, împreună cu adjutantul colonelului Kadletz, suntem designaţi ca deputăţie românească la panachida eroilor cehi, căzuţi pentru eliberarea Siberiei.

Seara mi-o petrecui ca de obicei, ascultând muzică în restaurantul „Birja", unde se aduna lume mai uşoară şi clipele treceau fără să le simţi greutatea.

Acest local era vizitat de ofiţerime şi refugiaţii ruşi din toate unghiurile imperiului. Bucuroşi că au scăpat cu viaţă, îţi făceau impresia că nici unul nu se gândea la viitor, ci numai la prezent. Această lume voia să stoarcă viaţa ca o lămâie, gustând dintr-o dată tot ce ar fi putut să le dea.

Azi erau fericiţi că pot să stea la căldură, să-şi uite durerea într-un pocal de şampanie, iar muzica să le înşele închipuirea cu umbra fericirii pierdute... Mâine?... poate iar retragere, foame, oboseală şi teama de a fi prinşi de bolşevici. Toate laolaltă făceau din această lume o turmă nebună, sălbatică, care ca fiarele încolţite adulmecă în cele patru vânturi şi întrebându-se încotro oare să apuce,

unde-i limanul suferinţelor?

Acum pentru această lume „fata-morgana" era China cu oraşele ei bogate, Charbinul, Pekingul şi Şanhaiul.

Ştia că acolo va fi la adăpost. Era şi ceva patriotism, însă, un patriotism anemic. Puţini erau aceia care credeau într-o întorsătură spre bine a lucrurilor. Şi totuşi, pe front situaţia era destul de favorabilă, dar păsările de mare simt furtuna cu o zi, cu două mai înainte, şi o prevestesc prin ţipete înfiorătoare, stridente - aşa şi ruşii albi.

Dimineaţa, cu automobilul comandamentului nostru trecem Angara în dosul gării pe o colină unde se afla cimitirul militar. O frumoasă piramidă de pietre servea ca monument pentru eroii căzuţi. Într-o groapă comună îşi dormeau somnul de veci 80 de viteji cehi. Monumentul purta următoarea inscripţie: „Pe maluri depărtate aţi sângerat voi, cei mai buni fii ai patriei cehe, pentru reînvierea, mărirea şi fericirea ei. Dormiţi în pace, scumpi legionari, iar numele vostru va fi scris în cartea de aur a Patriei recunoscătoare."

Câteva doamne din Comitetul Slavian făcură o mică pomană. Aici fusei prezentat generalilor Pavlo şi Sirovi.

După masă plătii solda companiei şi în vederea tragerii de mâine la poligonul rusesc, ordonai curăţirea armelor şi mitralierelor.

În sfârşit, iată orele se apropie de patru şi plecai spre Troiţcaia, cea mai drăguţă uliţă a mea, umbrită de salcâmi care începuse să dea în floare, şi în curând mă văzui faţă în faţă cu colonelul Bogatnou, acest viteaz pui de român, pierdut în marea moscovită.

Întâlnirea fuse prietenească, ca între vechi camarazi de arme.

– Bine ai venit, domnule! Cum o duceţi cu sănătatea şi când plecaţi pe front? Am învăţat până acum aproape o mie de cuvinte româneşti. Mulţumesc pentru cărţile şi dicţionarul trimis.

– Peste două săptămâni plecăm, după cât se aude, în ceea ce priveşte sănătatea, mulţumesc, sunt bine.

Mă prezentă apoi directorului institutului de fete, domnul Ivanov, un bătrân simpatic şi inteligent, care cunoştea atât de bine ţara noastră ca şi când ar fi trăit mereu acolo. Era de origine din Caucaz şi vorbea cu atâta dor de acest romantic ţinut, de Casbec şi Veşta, vârfuri acoperite cu zăpadă eternă, la poalele cărora petrecea în fiecare an vacanţele de vară.

Acum avea aproape 70 de ani şi lumea era învrăjbită. Simţea că n-o să mai vadă frumosul Caucaz.

Colonelul îmi spuse că ar veni în legiunea română, dacă ar fi numit şef al ei. Eu i-am dat sfatul să vină în orice condiţii, totuşi ar fi mai sigur că va ajunge în Basarabia, decât să rămână mai departe în armata siberiană.

„De mai bine de 25 de ani am mâncat pâinea împăratului meu, am fost oştean credincios tării în vremurile bune, şi azi, când e încolţită peste tot de hidra bolşevică, m-aş simţi foarte nenorocit dacă i-aş părăsi drapelul. De s-ar îndrepta puţin lucrurile, atunci da, voi intra în Legiunea Română; deocamdată, însă, mi-e imposibil"

„Maria Alexeevna vă trimite salutări şi vă invită la Ceremkovo".

Mulţumii şi rugai pe colonel să transmită doamnei salutările mele. În timpul acesta, iată că apare şi domnişoara Olga şi spuse că n-ar strica să mergem azi la Operă.

Colonelul declară că nu merge, domnul director era slab şi bătrân. Deci rămânea să mă duc eu şi o cumnată a domnului Ivanov, o nemţoaică de pe Riga, cu apucături de călugăriţă şi grozav de invidioasă.

Ştiam că o să ne facă viaţa amară, ţinându-se de noi ca umbra, sub pretext de a fi damă de companie a domnişoarei Olga... O cunoscusem încă de la Ceremkovo. De pe atunci începuse a ne face mici mizerii, neslăbindu-ne nici un moment, şi cunoştea, afurisenia, toate limbile pământului. Astfel, într-o zi, ca să-i facem în necaz, domnişoara Olga se uita la mine semnificativ şi începu

o convorbire, care o aruncă pe nemţoaica mea în sudori şi îşi purta ochii miraţi de la unul la altul. Adevărul e că nu înţelegea nimic, în afară de cuvinte singuratice şi domnişoara Olga luând loc pe un divan, făcu o faţă galeşă şi ajutată de o mimică bogată, începu a înşira la cuvinte româneşti pe care le învăţase de la mine, unele accentuându-le mai tare, altele abia şoptindu-le şi plecându-şi ochii, apoi, ca o eroină din Turgheniev, oftă şi mă fură cu privirea.

Eu eram fericit, auzind cât de frumos ştie gurița acea mică să pronunțe cuvintele limbii mele şi într-un moment mă aplecai şi-i sărutai mâna.

Nemţoaica încremenise şi făcându-şi cruce, îşi plesni palmele şi unde nu-mi începu: „Ah, dar e grozav ma chere Maria Alexeevna, închipuie-ţi, ştii că ei vorbesc o limbă cu totul necunoscută? Olga Ivanovna, după cât am înţeles a vorbit despre amor. Dar se poate aşa ceva? Absolventă a institutului... şi dânsul, ca un Don Juan, îi sărută mâinile şi încă în prezenţa mea. Nu mai stau aici, plec la Irkutsk!" - şi uitându-se supărată la mine, îmi zice, strâmbându-se: „vorbeşte româneşte!".

Maria Alexeeva zâmbi şi-i spuse că Olga a avut un bun profesor de limba română, dar mai degrabă crede că va fi fost vreo poznă a fetei, care e mare amatoare de glume.

De atunci, n-am mai văzut-o până azi. Credeam că m-a uitat, dar ţi-ai găsit. Când m-a zărit, a exclamat: „Ah, monsieur Româneşte!"

În curând se servi ceaiul, care se bea la ruşi cu multă ceremonie. Înainte de toate, se pune samovarul greu pe masă, de-a stânga stăpânei casei şi, dacă eşti nou venit, te-ntreabă de-ţi place ceaiul tare sau mai slab. Se pune apoi esenţa în fiecare ceaşcă. Printr-un robinet al samovarului se umplu ceştile cu apă fierbinte.

Un miros plăcut se ridică în aburii ce se-nalţă din fiecare ceaşcă. Ceaiul nu se bea cu rom sau cognac, ci numai cu zahăr. Mâncărurile auxiliare sunt, însă, mai im-

portante: icre negre sau roşii, sardele, unt proaspăt şi cârnat făcut anume pentru ceai. Apoi diferite dulciuri, pentru cei cărora nu le plac cele înşirate mai sus.

Dar în orice casă, fie de plebeu sau a celui mai neaoş aristocrat, vodca este băutura de predilecţie, pe care o beau cu plăcere, atât bărbaţii cât şi femeile.

Eu mă obişnuisem cu un pahar, două de ceai, dar ruşii beau mult, până la şase pahare. Dacă eşti în societate mai aleasă, mulţumeşti gazdei, dacă însă eşti la un provincial, îţi întorci simplu paharul cu fundul în sus. Acesta e semn că nu mai bei şi deci nu te mai pofteşte nici gazda. În general, însă, ruşii sunt foarte ospitalieri şi iubitori de străini.

Domnul Ivanov dădu semnalul sculării de la masă şi atunci toţi răsuflarăm mai uşor.

Colonelul ieşi să se întâlnească cu nişte cunoscuţi din Statul Major, iar eu cu domnişoara Olga şi doamna Erna ne îndreptarăm spre teatru, care se afla la întretăierea străzii Troiţcaia cu Bolşaia. Luarăm o lojă „belle etege". Toate lojile vecine erau arhipline cu femei frumoase şi militari. Afişele anunţau nume sonore ale celor mai vestiţi artişti de la Opera imperială din Petrograd.

O muzică simfonică delectă publicul cu tot ce geniul rusesc a dat mai de seamă omenirii. Se cânta tocmai „Lesnaia-Scasca" (Povestea Codrului), a lui Ceaikovski. Muzica plină de vrajă şi visuri, care te făcea să uiţi o clipă de toate frământările meschine ale vieţii şi care îţi amintea că nu mai este şi altă viaţă, frumoasă, ideală, care se ascunsese undeva departe, pe alte tărâmuri.

Dar iată ridică cortina şi înaintea noastră se ivi un fermecător peisaj de la ţară. Curtea şi parcul boierului Troecurov. În parc e o fetiţă cam de 12 ani şi un mic cavaler, îmbrăcat în haină militară, elevul cadet Dubrovski, fiul vecinului proprietar şi prieten al lui Troecurov.

Troecurov era cel mai bogat din întregul guvernământ şi-i plăcea ca toată lumea să-i poarte respect şi, mai cu seamă, să-i ştie de frică. Singurul lui prieten era vecinul

său, Dubrovski, moşier scăpătat în urma vieții largi, cheltuită prin toate capitalele apusene. Era însă vlăstar al unei vechi familii boiereşti, a cărei origine se pierdea în negura vremurilor.

Amândoi, rămaşi văduvi, se gândeau să-şi unească odată copiii şi să redea vechea strălucire a familiei Dubrovski, prin ajutorul bogăției imense a boierului Troecurov.

Copiii, deşi mici, jocul lor era atât de gingaş, că de la prima ochire vedeai că micii vecini se iubeau fără să şi-o spună. Pe de altă parte, pe terasa frumoasei case domneşti, îşi beau în tihnă cafeaua şi fumau din lungile narghilele proprietarul moşiei şi bătrânul Dubrovski, aruncând din când în când câte-o privire de dragoste copiilor lor.

– Ce mai pui de cavaler va ieşi din Saşa al tău! Va fi o mândrețe a gărzii.

– Dar şi tu ai o fetiță, care de pe acum promite atât de mult! Va fi o stea a capitalei noastre!

După ce şi-au lăudat îndeajuns odraslele şi ciubucurile li s-au stins, se îmbrățişară şi Dubrovski, împreună cu micul cadet, plecă spre casă, lăsând în urmă-i pe micuța Liza cu o lacrimă în colțul genelor şi fluturând mica-i batistă.

Inima ei micuță simțea durerea despărțirii şi mult timp nu-şi luă ochii de la rădvanul care tot mai mult se pierdea în stepă, ascunzându-se într-un nor de pulbere.

De atunci au trecut ani. Micul cadet de odinioară deveni un strălucit ofițer al gărzii imperiale iar tovarăşa lui de jocuri şi de dragoste, cea mai frumoasă floare din întreg ținutul. Dar acum se iveau alte piedici, neprevăzute mai înainte. Boierii nu se mai iubeau. Prietenii de odinioară, deveniră acum duşmani de moarte, iar Troecurov, stăpânit de urâta-i patimă a răzbunării, jefui pe fostul său prieten Dubrovski de ultima avere ce-o mai avea şi care muri de inimă rea. Cearta a venit din lucru de nimic, dar sfârşitul ei tragic nu l-a aşteptat niciunul din foştii prieteni.

Saşa, chemat grabnic din Petersburg, află pe bătrânul său tată în agonie şi aflând adevărata cauză a nenorocirii lui, jură să-şi răzbune cumplit pe duşmanul de moarte al tatălui său şi acelor boieri vecini, care l-ar fi putut ajuta contra uneltirilor mârşave ale lui Troecurov.

Tânărul Dubrovski demisionă din armată şi împreună cu vreo câțiva credincioşi, începu a prăda curțile boiereşti, făcând pe boierul Troecurov să tremure din tot corpul, neştiind ceasul când va fi călcat de Dubrovski.

Dar acesta se şi afla în casa lui, sub chipul unui repetitor francez, chemat anume din Paris pentru fiică-sa. Tinerii s-au înțeles din primele zile să se cunune undeva ş-apoi să plece în străinătate.

Poliția însă dădu de urma lui Dubrovski şi când era să-l aresteze, acesta nu se mai afla la curte. Troecurov, înfricoşat de moarte, îşi ținea fata închisă în iatacul ei şi peste două zile o mărită cu un vecin moşier bătrân, dar bogat.

Dubrovski pândea momentul când fericitul moşier plecă spre conacul lui. Năvăli asupra lui şi voi să-i răpească tânăra soție.

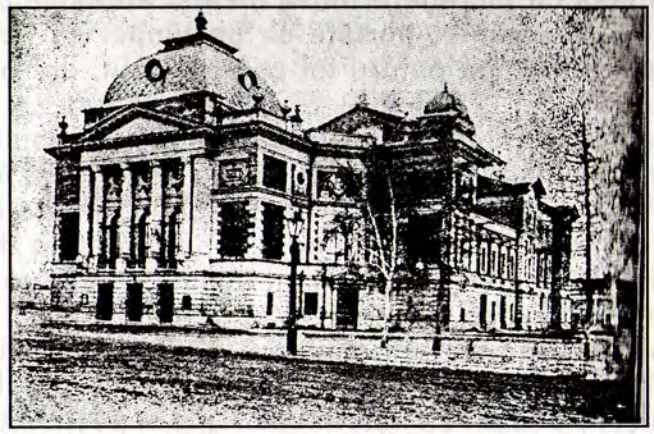

Teatrul orăşenesc din Irkutzk

Aceasta se opune şi îi spuse că numai Dumnezeu are voie să dezlege ceea ce odată a legat el. Dubrovski îşi plecă capul cu amărăciune şi se ascunse în întunericul nopţii.

Scenariile, costumele bogate şi mai ales jocul artiştilor, toate au fost fără asemănare.

Cu regret mă gândii la ţara mea, care abia îşi putea susţine un teatru naţional, cu artişti admirabili, dar plătiţi prost, ca nişte cârpaci. Doar în vacanţele de vară, când publicul din capitală se ascunde în Carpaţi sau în străinătate, de zădufurile grozave, atunci se mai înviorează aceşti apostoli ai Thaliei româneşti, în turneurile făcute prin ţară, turneuri care îţi lasă o impresie dureroasă, umilită, a artiştilor ambulanţi.

Dar provincia, mai dornică de frumos, mai simplă şi cinstită, arăta acestor artişti toată dragostea românească, tot sprijinul moral şi mai ales material, de care au fost lipsiţi o viaţă întreagă şi au murit cei mai mulţi în mizerie.

Vecina mea, văzându-mă abătut, mă atinse cu evantaiul şi mă privi întrebător.

Stând aproape unul de altul, îi prinsei o mână, care se lăsă cu încredere într-a mea şi apropiindu-mă de pletele ei cârlionţate, purtate ca pe timpul lui Puşkin, îi şopti admiraţia mea pentru tot ce am văzut, dar mai ales pentru ea.

Ea se roşi, dar nu-şi retrase mâna şi începu a-mi da oarecare explicaţii asupra unor scene pe care nu le pricepusem bine, strecurând din când în când şi câte o vorbă moale, blândă, pe care-n gând o repeţi de sute de ori şi al cărei parfum discret şi elegant îl simţi chiar după ce-au trecut ani la mijloc.

În seara aceea am simţit că pe veci sunt legat de această fată frumoasă ca un basm, care mi-a răscolit tot sufletul şi m-a făcut să aştern vălul uitării peste multe zile ce-au trecut...

Cuprinşi de vraja muzicii, visurile noastre îşi luară zborul şi încetişor se topi ultima gheaţă ce mai era în-

tre noi şi începurăm, deşi sfielnic, a face aluzie la zilele viitoare, la călătoria noastră pe mări necunoscute, prin Japonia, Indii, Egipt, Constantinopol şi iată-ne ajunşi în Chişinăul Basarabiei. Aici povestea începu a şchiopăta, a se întrerupe.

– Dar dumneavoastră în ce calitate veţi trăi în Chişinău? întrebă ea şi mă privi şiret.

– În calitate de paj al frumoasei mele...

– Dar dacă „frumoasa" dumneavoastră se măritã?

– Cu pajul? ...

– Ei, nu! Cu un Făt-Frumos, zâmbi ea.

– Atunci pajul va pleca în lume... şi ar fi recunoscător sorţii pentru clipele fericite care i-au fost date. S-ar gândi cu regret şi drag la stăpâna lui, la ochii ei frumoşi şi căpşorul ei mic cu plete cârlionţate, la mâinile ei ca nişte flori... Anii vor trece, mulţi şi grei, iar într-o bună zi struna se va rupe şi atunci, visul acesta, început în mijlocul codrului siberian printre împuşcături de mitraliere, se va sfârşi şi cu el şi ultimul regret al visului neîmplinit...

Ea mă privi cu ochii ei mari şi umezi, sfielnic şi mustrător şi degetele ei îmi strânseră mâna încetişor.

– Niciodată să nu grăbiţi clipele. Povestea va fi frumoasă, de ce să vă gândiţi la sfârşitul ei? E numai începutul... nu trebuie s-o luaţi înainte, nici măcar cu fantezia... Eu, de-aş putea, aş opri clipele acestea pe vecie...

Doamna Etna, nemţoaica, mai ciulea din când în când urechea şi ar fi dat mult să ştie ce vorbim, dacă n-ar fi fost ocupată într-o conversaţie cu o doamnă din loja vecină...

Mergând alături în noaptea scăldată de lună, pe sub salcâmii înfloriţi, n-am schimbat o vorbă, dar câte-o privire sfielnică ne făcea să tresărim şi să ne strângem şi mai tare unul lângă altul.

La despărţire, îmi strânse mâna cu hotărâre, şi privindu-mă fix cu ochii ei care ardeau în figuri, îmi spuse că la ruşi e un proverb, la care trebuie să mă gândesc ade-

sea şi anume: „Glumind, iubeşte, dar nu iubi în glumă"...

– Şi acum, la revedere! Eu vreau foarte mult vreau să vă văd la Ceremkovo. Vă aştept!

Şi sfârşi cu o doină, versuri dintr-un cântec ce o învăţasem să-l cânte. Credeam că l-a uitat şi de drag era cât pe aici s-o strâng în braţe, dacă n-ar fi zburat ca o săgeată în dosul portalului...

Fericit ca niciodată, luai drumul înapoi şi era cât pe aici să intru în restaurantul „Birja", de unde se auzea gălăgie mare; dar nu, în seara aceasta trebuia să fiu singur. M-am reîntors în parcul lui Alexandru III şi m-am aşezat pe banca unde şezusem seara trecută, şi visurile mele – flori de primăvară – ţesură până-n zori o poemă care niciodată n-o poţi scrie, numai simţi...

Veni şi ziua de 10 Mai, care trebuia serbată cu tot fastul cuvenit însemnătăţii ei. Încă din ajun se făcuse proba generală şi trupele noastre se prezentară ireproşabil.

De dimineaţă îmi pusei şi eu compania în drum spre tabăra românească şi pe terenul dinaintea spitalului se formă un careu din toate trupele noastre. Aşteptam sosirea Misiunii Militare Franceze, ca să se înceapă serbările.

În fine mult aşteptaţii francezi sosiră. Colonelul Kadletz, comandantul Legiunii, prima dată ţinu un discurs în româneşte, învăţat bine pe de rost. Oricum, ne părea bine că şeful vorbeşte cu noi direct şi nu prin dragomani. Iată discursul lui:

– Legionari!

Pentru prima oară Legiunea Română de Vânători Transilvăneni - Bucovineni are fericitul prilej de a sărbători, împreună cu fraţii din Regatul liber, aniversarea a patruzeci şi doua de la declararea Independenţei Ţării Româneşti şi aceasta, mulţumită eroismului dorobanţilor români de la Plevna, duşi la victorie de Marele Voievod Carol I.

Azi, când fiii şi nepoţii eroilor de la Plevna, sub comanda M.S. Regelui Ferdinand I, cu puterea inimii şi baionetei, am mutat hotarul moşiei strămoşeşti la Tisa, cu-

vine-se ca şi noi care făceam parte integrantă din viteaza oştire românească, să comemorăm cu toată dragostea şi devotamentul, această mare sărbătoare românească. „Trăiască Dinastia Română! Trăiască Ţara şi armata ei viteză!"

Când sfârşi, un „Ura" formidabil umplu văzduhul din piepturile a patru mii de voinici. Muzica intonă Imnul Regal, iar armele fură prezentate pentru onor.

Urmă apoi defilarea. În frunte trecu şcoala militară, apoi Unităţile de vânători, mitralierele, grenadieri, geniu şi ambulanţa Legiunii. Ţinuta mândră a ostaşilor noştri plăcu atât de mult Misiunii Militare Franceze, că mai multe vase cu bere fură dăruite legionarilor, iar colonelul Kadletz, militar încercat, zise că „Românii ştiu să se prezinte şi să se impună."

De aici întreg Corpul ofiţeresc se-ndreaptă spre popota noastră, unde, rând pe rând, sosiră invitaţii noştri; reprezentanţii militari şi diplomatici ai Siberiei, Franţei, Angliei, Americii, Cehoslovaciei, Japoniei şi Chinei, cu piepturile acoperite de decoraţii.

Începu banchetul cu mâncări şi băuturi alese, iar taraful lui Radu îşi arătă toată dibăcia, în întreg repertoriu lui.

După primul pahar se ridică căpitanul Emanoil Comşa, un vrednic român şi la război şi acasă, şi într-o frumoasă franţuzească făcu cunoscut oaspeţilor însemnătatea zilei, ţinând un discurs ce seamănă mai mult cu o lecţie de istorie, începând, de la întemeierea Principatelor, cuprinzând epoca vitează de la început, decadenţa sub Fanarioţi şi învierea spiritului naţional după revoluţia din 1848, Unirea Principatelor, războiul glorios pentru independenţă şi ridicarea la rangul de Regat.

Şi-apoi, ca să informeze mai bine pe oaspeţii noştri, fură povestite, pe scurt, ultimele şi poate cele mai crâncene lupte, care s-au dat la Mărăşeşti, Oituz şi Mărăşti, şi că azi, oastea M. S. Regelui Ferdinand se află la Tisa, la marginea de vest a hotarelor ţării şi goli paharul în sănătatea

Regelui şi Reginei noastre.

Un puternic „Ura" zgudui clădirea şi din nou fu intonat Imnul Regal.

Urmă apoi, pe rând, reprezentanţii tuturor ţărilor, fiecare ţinând discursul său, preamărind eroismul şi spiritul de jertfă şi abnegaţie al oştenilor români. Cel mai frumos a vorbit consulul japonez şi generalul rus Artemiev.

Se-nţelege că Radu, cu taraful lui, îndată ce un orator îşi isprăvea vorbirea, avea grijă să cânte imnul ţării respective. Astfel, ultimul dintre oratori fu un bătrân consul chinez. Vorbi şi el despre apropierea dintre noi şi chinezi şi îşi sfârşi discursul închinând în sănătatea regatului român. Radu îşi struni taraful şi viorile începură o melodie lină, lină, parcă necunoscută. Lumea, în credinţă că imnul chinez, se scoală şi ascultă în linişte. Cel mai nedumerit fu consulul chinez. Dar deodată, lăutarii se opriră speriaţi şi Radu ridică deodată arcuşul şi începu una ardelenească, de credeai că o să rupă strunele.

Lumea râse mult de această mistificare şi râdea şi Consulul chinez.

În fine, iată că apare o admirabilă trupă de căluşari, îmbrăcaţi în costume naţionale şi începu strămoşescul joc al căluşarilor. Jocul acesta vitejesc plăcu foarte mult străinilor şi consulul japonez ţinu încă o scurtă cuvântare, spunând următoarele:

– Domnilor!

„Sunt încântat de acest popor. Soldaţi care au astfel dansuri eroice, executate cu atâta fineţe şi elasticitate, scot la iveală un suflet vijelios, însă nobil, învelit în cea mai sinceră poezie. Soldaţi români! Vă admir, atât jocurile voastre, cât şi în marile lupte de la Mărăşeşti, care au pus pe capetele voastre cununile de laur ale eroismului fără precedent!"

„Ura!" „Banzai! Vivat Mikado!" urează ofiţerii şi soldaţii noştri.

În fine ultimul pahar se scurse şi oaspeţii noştri, rând pe rând, se urcară în automobilele cu steguleţele ţărilor lor

şi plecară spre Irkutsk. Rămase colonelul Dutov cu câţiva ofiţeri de cazaci. Se începu apoi hora şi căzăcească. Se prinse în horă şi colonelul Kadletz, fericit că soldaţii lui au ştiut într-adevăr să se prezinte bine.

Intrarea în acţiune a Legiunii noastre

Către sfârşitul lui Mai 1919 întreaga Legiune intră în acţiune pe frontul intern bolşevic, având misiunea de a păzi, în acelaşi timp, calea ferată în sectorul cel mai sălbatic, unde până acum se făceau cele mai multe incursiuni şi deraieri de trenuri, în sectorul Tulun-Cansc, cu sediul principal în Taişet.

De-o parte şi de alta a căii ferate se întindeau păduri uriaşe, păduri virgine înfăşurate în liane, unde trăiesc numai fiarele sălbatice, iar acum erau locuite şi de bande de soldaţi bolşevici, alungaţi de armatele voluntare cehoromâne în 1918, şi după cum înşişi se botezară, se numeau „partizani".

Aceste bande căutau să distrugă linia ferată, transporturile de material spre front şi, în general, jefuiau, căci trăind ca fiarele în pădure, erau expuşi la foame îndelungată.

Deoarece cehii îşi arătau din ce în ce mai insistent dorinţa de a pleca acasă şi de a lăsa pe ruşi să-şi hotărască felul de guvernare, aceste bande deveniră de-o îndrăzneală ce nu se mai putea tolera. Cel mai periculos sector fu cel ocupat acum de români.

Acest sector fusese mai-nainte apărat de cehi şi de ruşii din armata naţională a coloneilor Hofman din Nijnii-Udinsk şi Bogatnou din Ceremkovo. Dar aceste armate erau fără suflet şi deci atacurile luară proporţii catastrofale.

De aceea, românii în loc de a pleca în Urali, unde mai devreme ar fi făcut cunoştinţă cu diviziile 30 şi 35 bolşevice, li s-a dat acest sector.

Atât cehii cât şi ruşii făceau impresia că simpatizează

cu bolşevicii. În ce priveşte pe ruşi, înţeleg numai pe soldaţii de rând.

Sectorul ocupat de români era de 800 de kilometri şi întreaga Legiune era postată în punctele Zima, Tulun, Nişneudinsk, Bairanovca şi Taişet, unde se afla şi Statul-Major, precum şi două trenuri blindate, „Horia" şi „Mărăşeşti".

„Partizanii bolşevici, crezând că şi cu românii vor putea proceda ca şi cu cehii sau ruşii din armata naţională, se arătară în diferite puncte ale căii ferate.

Românii, ocupând sectorul numit, îşi arătară prezenţa lor cu o straşnică expediţie spre nord, aproape 400 de kilometri, tăind şi alungând toate haitele de „partizani". Au fost şi prizonieri, care săptămâni de-a rândul au împodobit stâlpii de telegraf de-a lungul întregului sector românesc. Li se duse groaza românilor până la Urali şi Vladivostok, iar Legiunea fu numită de bolşevici: „Dikaia Divizia", adică „Divizia sălbatică".

În această primă expediţie luă parte, pe lângă Legiunea Română, şi un regiment rusesc din Nijneudinsk, de sub comanda colonelului Hofman.

În timpul acesta în Siberia erau următoarele trupe aliate, în afară de români şi ruşii-siberieni:

Japonezii. Aceştia ocupau terenul de la Irkutsk, stăpânind ambele linii ferate, cea chineză şi cea de pe Amur, având efectivul unui Corp de Armată.

În dosul acestor trupe înaintate, sta gata o armată întreagă de-a îneca răscoala bolşevicilor, care ar fi ajuns cu guvernul lui Kolceak la oarecare concesii de teritoriu, pe continentul asiatic al Extremului Orient.

Japonezii, văzând strâmtoarea ruşilor monarhişti, bucuros i-ar fi ajutat în schimbul cedării unui petic de pământ din Sahalin sau după cât se zvonea, întreaga vale a Amurului.

Japonezii, popor de peste 75 milioane de locuitori, abia de mai încăpeau pe frumoasele dar primejdioasele lor insule. An cu an aceste insule sunt tot mai mult mâncate

de veşnica bătaie a valurilor, sau dispar cu desăvârşire în urma deselor erupţii vulcanice. De aceea, căpeteniile acestui puternic şi civilizat popor s-au gândit la terenuri noi şi solide, unde surplusul populaţiei s-ar putea coloniza cu succes.

Dar aceste căpetenii n-aveau cu cine sta de vorbă. Nu era o autoritate demnă, pe care s-ar fi putut rezema şi aici se poate vedea miopia şi invidia conducătorilor ruşi, în acele vremuri istorice şi de grea cumpănă pentru neamul rusesc. Ar fi putut ceda o parte a teritoriului din Extremul Orient, odată pentru totdeauna. Ar fi dat dovadă de mărinimie faţă de marele popor japonez, care drept mulţumire i-ar fi scos pe ruşi din toate belelele, cu viteaza lor armată.

Ei se întinseră până la Irkutsk şi aşteptau momentul, când guvernul din Omsk îi va chema. Din toate punctele de vedere, japonezii dispuneau de cea mai serioasă trupă – ca forţă – în Siberia.

Odată cu armata, inundară partea ocupată de ea negustori şi oameni de ştiinţă. Negustorii îşi aduceau mărfurile lor, care se vede că ani întregi zăcuse în rafturi, mărfuri de calitate inferioară, care însă mulţumită crizei, erau bine plătite.

Oamenii de ştiinţă căutau să studieze partea Siberiei de răsărit, pe care se vede o doreau ca pe o mană cerească. Echipe de geologi, topografi şi ingineri traversau de-a lungul şi de-a latul această frumoasă bucată de lume, udată de marele râu Amur, navigabil aproape pe întreg cursul lui. Bogăţiile de căpetenie ale solului constau în mari zăcăminte de cărbuni de piatră, aur şi păduri gigantice, cu lemne tari de construcţie.

Extremul Orient atârnă încă de Moscova, dar va fi japonez, fiindcă acest popor are nevoie de el ca de aer, cu toate protestele Americii şi Angliei. Dacă nu le va fi cedat de bună voie, îl vor lua cu sabia, ascuţişul căreia ţine în şah pe Regina Mărilor şi pe yankei, restul lumii va fi de partea poporului japonez, purtător de cultură şi civilizaţie,

în părţile răsăritului.

Ei au fost ucenici sârguincioşi ai englezilor şi germanilor; iar azi în multe privinţe şi-au întrecut pe magiştrii lor, care numai din vanitate nu se duc la Tokyo, ca să se perfecţioneze în unele ramuri ale ştiinţelor şi artelor. În pribegia mea prin ţările Asiei Extreme, centrale şi minore, pretutindeni se vorbeşte de japonezi cu multă simpatie şi începe a se înfiripa încetul cu încetul, lozinca lansată de japonezi: „Asia pentru asiatici". Ei îşi pregătesc o bază şi îşi caută amici printre popoarele Asiei, pentru viitoarea încăierare cu Anglia.

Cehoslovacii. Aceştia erau după japonezi cei mai numeroşi. Dispuneau de trei divizii, cuprinzând toate armele necesare.

Ajunşi în 1918 stăpâni pe Siberia, în mâinile lor căzură toate bogăţiile acestei ţări, aurul din bănci, evaluat la sute de milioane de franci, produsele fabricilor, care din nou începură a funcţiona sub înţeleapta lor cârmuire, toate magazinele militare, arsenalele şi parcurile de aviaţie, artilerie şi cai. Cu un cuvânt, cehii dispuneau de materiale şi bani cu care ar fi putut susţine armate de milioane, nu mii, câte aveau ei.

După ce pacea de la Versailles fu cunoscută şi în oceanul de păduri al Siberiei, pace care restaură vechea Cehie, mai puternică încă şi unită pe veci cu Slovacia, trupele cehoslovace, tot mai energic îşi exprimau dorinţa de a pleca spre casă.

Până acum aceste trupe au dus greul războiului cu bolşevicii. Armată nu mare, însă bine echipată şi inteligentă, bătu armele de zece ori mai numeroase ale bolşevicilor, conduse de pantofari şi frizeri, peste care avea şefia jidanul Braunstein, zis şi Troţki.

Aceste trupe erau eşalonate de la frontul din Ural până spre Irkutsk, şi rând pe rând se schimbau unităţile lor de pe front cu trupe ruseşti. De fapt, cehii se puteau socoti ca aproape scoşi din acţiune.

Bolşevicii ştiau că cehii nu vor mai lupta, de aceea

nici pe front nu-i mai atacau cu atâta furie şi nici pe frontul intern nu-i mai nelinişteau. Parcă ar fi fost o înţelegere cu bolşevicii. Aceştia din urmă le dau pace cehilor ca să se retragă în linişte.

Deci, ca forţă armată, cehii nu mai aveau nici energia, nici prestigiul din 1918. Acum, când Cehoslovacia a fost declarată independentă, iar aceşti legionari au acaparat tot aurul şi tot ce era de preţ în Siberia, nu mai voiau să lupte.

Polonezii, zece mii, se ţineau bine, având Krasnoiarskul de bază şi un sector de pază pe drumul de fier. Se vede că se purtau cu bravură, căci altfel ar fi venit veste peste ei, ca despre sârbi, care sub voievodul lor, Oscar, au mâncat o bătaie soră cu moartea, la Celiabinsk, pe urma căreia au rămas foarte puţini. Această bătaie au mâncat-o de la ruşi, pentru că au început a sparge prăvăliile negustorilor, când într-una din zile se zvonise că vin bolşevicii.

Acestea erau armatele aliate - fără să mai amintesc de câteva batalioane ale aliaţilor din vestul Europei. Am văzut, pe rând, de ce ideal erau călăuzite şi, deci, uşor puteai trage concluzia tristă, dată pe faţă de toate simptomele arătate, că aceste armate vor trage după ele şi tânăra armată siberiană, căreia oricum, îi trebuia – pentru moralul ei – să ştie că nu e singură şi că spatele e sănătos. Dar spatele era ca o şandrama veche, căreia, dându-i o lovitură cu piciorul, s-ar fi dat peste cap.

Mai erau şi două batalioane de americani care, însă, se ocupau mai mult cu rularea filmelor cinematografice.

CAPITOLUL XIII

N-a fost neglijată nici educaţia culturală a soldaţilor noştri în îndepărtatul răsărit.

Dintre apostolii care au lucrat cu multă tragere de inimă în direcţia aceasta, trebuie să-l amintesc pe învăţătorul român Şandru, din părţile Făgăraşului, care era sufletul acestei mişcări şi al propagandei culturale. Având ajutoare foarte modeste şi foarte rare, a lucrat cu atâta râvnă la elaborarea unicului organ de publicitate al Legiunii noastre „Neamul Românesc", că această gazetă, după ce Legiunea intră în acţiune, era unica hrană sufletească a voluntarilor noştri. E drept că se mai ţineau din când în când şi conferinţe despre evenimentele istorice prin care treceam noi şi fraţii de acasă. Evenimentul cel mai fericit a fost când s-au citit ştirile de pe frontul de la Tisa şi aceea despre ocuparea Budapestei. Ce însufleţire era pe soldaţii noştri şi ce părere de rău că nu pot fi şi ei pe malul Tisei!

Veştile venite din Banat nelinişteau pe bravii voluntari bănăţeni. Mai cu seamă, când se auzi că aliaţii nu permit oştirii româneşti să ocupe întreg Banatul. Ca un uragan s-au sculat bănăţenii şi împreună cu fraţii din celelalte provincii mai fericite, au protestat contra violării dreptului neamului la frumosul Banat, care de două mii de ani a rămas curat românesc, iar acum aliaţii vor să-l dea peşcheş sârbilor.

Moţiunea Legiunii noastre a fost trimisă comandantului suprem al Forţelor Aliate, generalului Janin, ca s-o

transmită conferinţei de pace de la Versailles.

În Taişet s-a format şi un club al voluntarilor, unde adeseori se ţineau şezători literare, iar cinematograful ambulant aducea vederi din războiul cu Germania sau momente de la Conferinţa de Pace.

Exista şi o bibliotecă, alcătuită din cărţi adunate de pe la voluntari şi din cărţi scrise cu mâna, mai ales traduceri din ruseşte. Şi cu cât drag se citeau aceste cărţi, care ne aminteau vremuri apuse, când numai cronicarii dacă mai ţineau cont de mersul vremii şi al întâmplărilor.

„Neamul Românesc" apărea o dată pe săptămână în două mii de exemplare, susţinându-se din abonamente. La început n-a existat nici un fond pentru tipărirea vreunei foi, dar cu timpul, Secţia Culturală îşi făcu un fond de 150000 de ruble, din donaţii benevole.

După cum îmi amintesc, românii din America ne-au trimis mai târziu o sumă destul de mare ca ajutor pentru foaie. Cehii ne-au pus la dispoziţie în mod gratuit şapirograful de la secţia lor culturală din Irkutsk.

Băleanu auzise pe frontul din Urali despre isprăvile noastre în taigaua Siberiei şi el la rându-i se întoarse la ai săi. Ne-a povestit multe şi din toate reieşea că armata rusă nu-i în stare să ţină în loc pe bolşevici.

Cazacii de Usurisk şi de Baikal se bat ca zmeii, dar infanteria e mai prejos de orice critică şi trece la duşman cu duiumul.

Ne mai spuse că cehii au evacuat cu desăvârşire frontul şi că evenimentele se pot înrăutăţi în tot momentul. Deocamdată Denikin atacă cu cazacii din sud cu mult elan şi tot atât succes, altfel bolşevicii în câteva zile ar trece Uralii.

Legiunea Română se prezenta ca o unitate viguroasă şi de mare preţ, cu toate că avea un efectiv mic, de la început s-a impus tuturor străinilor, dar mai cu seamă ruşilor.

În frăţie cu unităţile ruseşti ale armatei naţionale, românii îşi purtară vulturul de pe drapelul lor biruitor pe

meleaguri şi văi depărtate şi baioneta română a păstrat cinstea uniformei şi vitejiei româneşti.

Tot mai puternic se afirmau calităţile de buni soldaţi ale legionarilor noştri, astfel că în aceste zile de încordare supremă a siberienilor, de-a ţinti pe inamic pe loc, două-trei unităţi nu mai mari ca legiunea noastră, dar având sufletul sobrietatea şi eroismul ei, ar fi putut imediat restabili situaţia de pe frontul din Urali.

Şi domnea o disciplină care poate n-a existat în nici o armată în care servisem eu până acum, o disciplină pătrunsă de simţul datoriei. Fiecare legionar era un exemplu viu de admirat. O mică abatere de la ordinele date ar fi atras după sine pierderea vieţii în aceste momente critice, când de la fiecare colţ de stradă şi după fiecare copac te pândea un inamic.

Astfel, Statul-Major rusesc, în urma rapoartelor favorabile primite de la şeful Statului-Major al Legiunii noastre, maiorul Dubinin şi apoi căpitanul Agapeef, a sugerat colonelului Kadletz ideea formării unei legiuni româneşti, care ar fi putut cu succes să înlocuiască pe cehi, care părăseau frontul.

Colonelul Kadletz, militar de forţă şi organizator excelent, primi bucuros această idee, care îl preocupase şi pe el de altfel, dorind ca, în urma succeselor Legiunii, să poată primi gradul de general şi istoria să nu-i uite numele.

Eram cu compania la staţia Zima, unde se afla concentrat batalionul „Mărăşeşti", când am primit din partea şefului Statului-Major, căpitanul Agapeef, o telefonogramă să mă prezint de urgenţă în Taişet.

Aici întâlnii şi pe Băleanu care îmi spuse că şi el e chemat să se prezinte colonelului Kadletz. În fine şeful Statului-Major îmi spune că a doua zi să mă prezint la raport colonelului Kadletz.

— Mi se pare că veţi pleca într-o misiune secretă, adăugase căpitanul Agapeef.

N-am insistat să cunosc această misiune cu toate

că eram curios. A doua zi la zece, eu şi Băleanu eram în trenul colonelului Kadletz, care primi mai întâi pe Băleanu. Audienţa a durat cam 8 minute şi deodată văd pe Băleanu ieşind roşu-galben din cabinetul lui Kadletz. Îl oprii şi-l întrebai, ce s-a întâmplat.

– M-a trimis în propagandă, dar nu mă duc, şopti Băleanu şi ieşi din vagon.

Intrai eu, colonelul Kadletz, agitat, mă întâmpină cu un zâmbet discret şi îmi spuse următoarele:

– Deoarece dumneavoastră vorbiţi limba maghiară şi germană, vă fac propunerea să mergeţi în lagărele de prizonieri de peste Baikal şi Amur, până la Habarovsk şi să faceţi propagandă printre maghiari şi nemţi, care sunt din provinciile ocupate de România, ca aceşti prizonieri să intre în Legiunea Română, fiindcă oricum, de aici încolo, tot vor fi cetăţeni români.

Niciodată nu mă aşteptam la o astfel de propunere şi rămasei cu gura întredeschisă, privindu-mi şeful mirat.

– Aţi înţeles?

– Da. Dumneavoastră mă trimiteţi să fac propagandă între maghiarii şi nemţii din teritoriul ţării mele, spre a se înrola în Legiunea Română.

– Perfect!

-Domnule colonel, nu m-am aşteptat la o astfel de propunere, şi mai cu seamă să mi se facă mie, care vin dintr-o ţară care a fost umilită şi îngenunchiată de aceste brute asiatice şi teutone, care n-au ştiut nici ce-i mila, caritatea, cu prizonierii noştri şi nici cavalerismul pe câmpul de onoare. Să invit pe aceste neamuri în Legiunea Română? E imposibil, domnule colonel! La una ca aceasta nu mă pot învoi! Eu sunt ofiţer al M.S. Regelui Ferdinand al României, am plecat să lupt în numele ei, cu forţele noastre şi ale aliaţilor şi nicidecum cu ajutorul duşmanilor noştri!

– *Also, werden Sie gehen oder nicht?*

– *Nein, nie Herr Oberst!* răspunsei şi eu tot în nemţeşte.

Parcă îl văd şi acum galben şi tremurând de mânie, întorcându-se către căpitanul Agapeef şi maiorul Nosec şi dându-le ordin să fiu arestat pe loc.

Din acel moment am fost deţinut, dezarmat şi trimis cu escortă la Voenii-Gorodok, până ce procurorul Dr. Bodea îşi va ticlui actul de acuzare.

Colegii mei din România au rămas scandalizaţi de procedeul colonelului Kadletz şi motivul arestării mele, dar ce-a fost mai curios, e că aceeaşi propunere i-a fost făcută şi lui Băleanu, şi el, fără a demonstra colonelului că o astfel de misiune nu e compatibilă cu chemarea noastră, a refuzat şi colonelul Kadletz, supărat, l-a concediat.

Tot necazul şi supărarea au izbucnit după ce, la rândul meu, am refuzat propunerea făcută, zic propunere, pentru că mai târziu, colonelul Kadletz nu s-a sfiit să declare că a fost ordin şi nu propunere.

Pe mine urma să mă judece pentru neîmplinirea de ordin pe câmpul de operaţiune, după codul militar rusesc.

La Voenii-Gorodok, unde am fost transportat, am aflat şi pe Băleanu, care fu numit Comandant al batalionului de rezervă şi al Centrului de triaj al Legiunii. Nici un ofiţer n-a luat în serios măsurile luate de colonelul Kadletz, toţi îmi spuneau că cel mult voi fi pedepsit cu arest în casă o săptămână sau două.

Peste o săptămână primii actul de acuzare din partea procurorului Legiunii, iar peste patru zile trebuia să aibă loc judecata mea în Voenii-Gorodok, unde se ţineau până acum toate şedinţele judecătoreşti.

Preşedinte al tribunalului trebuia să fie căpitanul Emanoil Comşa, iar membrii, ofiţerii mai în etate din garnizoană. Mi se dăduse ca apărător avocatul dr. Meştereanu care, în ultima zi, îmi spuse că, fiind bolnav, nu poate lua parte la proces. Însă procesul n-avea să se judece aici, ca de regulă, ci pe linie, la sediul Comandamentului.

Adevărul e că procurorul Bodea primise ordin de la colonelul Kadletz să susţină culpabilitatea mea până la capăt şi să ceară pedeapsă aspră, ca să înspăimânte pe toţi acei, care ar fi cutezat să i se opună planurilor sale şi, deci ţinându-se procesul în Voenii-Gorodok, se temea să nu fiu achitat.

El cunoscuse puterea şi virtuţile ostăşeşti ale Legiunii Române şi dorea ca noi să fim aceia care vom apăra Siberia de bolşevici.

Astfel, mai mult de formă, îmi alesei de apărător pe un camarad al meu venit din Moldova, pe locotenentul Gâşteanu.

În 3 Iulie 1919 a avut loc faimoasa judecată, care a aruncat o umbră de ruşine asupra acelora care au adus şi subscris sentinţa mea: şase luni închisoare şi pierderea gradului de ofiţer.

Nimeni nu s-a aşteptat la o asemenea osândă şi îşi pierduseră parcă toţi capetele. Camarazii mei, veniţi din Moldova, au alcătuit un protest şi l-au trimis generalului Janin, dar colonelul Kadletz n-a voit să-l remită.

Căpitanul Cerhavschi, originar din Bucovina, fost preşedinte de tribunal, mai târziu mi-a declarat că a primit ordin şi restricţii din partea colonelului Kadletz, ca judecata mea să fie o pildă pentru toţi ceilalţi ofiţeri.

Eu am fost instalat la Corpul de gardă şi am căutat să-mi înfrumuseţez camera mea de suferinţă cu scoarţe chineze şi cu tot calabalâcul meu. Mulţumită camarazilor, hrana o primeam de la popota ofiţerească. Zilele se scurgeau încet şi trist, doar din când în când primeam vizitele ofiţerilor din garnizoană, care toţi căutau să mă îmbărbăteze în nenorocirea mea.

Primele zile au fost grele, mai apoi omul se obişnuieşte cu nenorocul, mai cu seamă atunci când de nicăieri nu-ţi vine o veste bună, iar patria e atât de departe.

I-am scris colonelului Bogatnou despre necazurile mele şi iată că peste o săptămână, pe neaşteptate, veni

în camera mea. Sărmanul, s-a speriat de halul în care mă găsise. Îmi spuse că a fost pe linie în inspecție şi s-a întâlnit cu colonelul Kadletz, care s-a exprimat despre mine în termeni foarte calzi, dar a fost silit de împrejurări să ia astfel de măsuri, cu un cap înfierbântat ca al meu.

– Regret că tocmai cu dumneavoastră s-a întâmplat incidentul acesta, dar sunt mândru de atitudinea cavalerească şi patriotică cu care ați înlăturat o propunere, sau ați refuzat un ordin care e în contrazicere cu misiunea dumneavoastră românească. Se înțelege că el, ca străin, nu poate simți prăpastia ce e săpată între români şi neamurile care l-au asuprit aproape două milenii, nemții şi ungurii. Eu vă compătimesc foarte mult împreună cu familia mea, vă iubim şi stimăm mai mult ca înainte...

Am mulțumit colonelului Bogatnou de bunătate şi l-am rugat să exprime salutările mele familiei lui. Mi-a promis că îmi vor scrie cu toții.

După plecarea lui gândul îmi zbură la domnişoara Olga şi văzui că acum, vrând nevrând, ne-am despărțit şi tocmai acum, când prietenia noastră se-ntărise şi viitorul despre care vorbeam, deşi în mod vag, dar totuşi plin de interes ca orice lucru necunoscut, începuse a ne zâmbi.

Mă sileam să mă împac cu fatalitatea şi să-mi duc povara, fără de a mă mai plânge cuiva. Ca să întrebuințez timpul mai cu succes, mă apucai să studiez istoria Rusiei, care-i nemărginit de frumoasă şi vastă. Parcă-i văd pe boierii ruşi sfâşiindu-se între ei pentru împărțirea domniei, străbătând codrii bătrâni şi mlaştinile de la miazănoapte şi îndreptându-se spre Suedia, „țara Varegilor", ploconindu-se înaintea prinților familiei Rurik cu cuvintele: „Pământurile noastre sunt mari şi bogate, dar rânduială nu e deloc. Veniți la noi, fiți stăpânii noştri şi faceți rânduială".

Şi au pornit aceşti viteji, care au dat atâta glorie neamului rusesc şi sunt socotiți ca întemeietorii Principatelor de Pskov şi Novgorod.

CAPITOLUL XIV

Din scrisorile venite de la camarazii mei ştiam că legiunea noastră făcea acum a treizecia expediție prin junglele ruseşti. Au fost ciocniri în care au căzut mulți duşmani, dar au căzut şi de-ai noştri.

Din compania mea au fost câțiva răniți, iar ochitorul Vasile Ion, tocmai când punea piesa în bătaie, fu atins de un plumb inamic perforându-i creierii. A murit fulgerat, cu o mână încleştată pe manivelă.

Veştile de pe frontul de Ural erau din ce în ce mai triste. Încă din vara anului acestuia, roşii forțară Uralii, iar infanteria rusă trecu aproape întreagă de partea lor. Înaintarea roşilor, deşi a mers încet de la început, dar peste două luni a fost catastrofală. Armata rusă siberiană nu se putea măsura cu cea roşie, pentru că celei dintâi îi lipsea dragostea pentru cauza pe care o apăra şi care, în cele mai multe cazuri, îi era necunoscută.

Siberienii, față de roşii, erau bine echipați, hrăniți şi instruiți, dar lipsea sufletul, avântul, pe când bolşevicii, deşi goi, desculți în iarna grea care se apropia şi flămânzi, erau uniți cu toții în jurul unei idei.

Nici atamanul Simionov, de peste Baikal, nu şi-a trimis încă călărimea spre front şi nici japonezii nu se mişcau, iar pe dinaintea ferestrei mele treceau zilnic, zeci de trenuri cu cehii, care plecau spre Vladivostok.

În guvernul lui Kolceak germenul distrugerii îşi începuse procesul său fatal. Se făceau forțări extraordi-

nare spre a stânjeni înaintarea roşilor, ceea ce se realiza temporal, mulţumită vitejiei fără precedent, a căzăcimii de Usurisk de sub comanda generalului Kappel şi colonelului Dutov.

Dacă roşii au putut forţa nestingheriţi Uralii, culpabil în mare parte este generalul Denikin care, gelos pe succesele vremelnice ale lui Kolceak, mai mult în glumă, ordonă generalului Mai-Maievski, acest Murat al cazacilor din sudul Rusiei, a-i mai slăbi cu atacurile pe bolşevici, pentru ca Kolceak să nu poată ajunge la Moscova înaintea lor.

Şi acesta când? Atunci când Mai-Maievski ocupase Kurskul şi Orelul, având deschisă calea spre Moscova, şi când operaţiunile comune ale acestor doi reprezentanţi ai Rusiei ţariste cereau cea mai desăvârşită coordonare de puteri.

Urmarea acestei neactivităţi pe frontul generalului Denikin, fu că roşii încă din vara anului acestuia forţară Uralii.

Miile de „partizani" ai bolşevicilor din oceanul de păduri al Siberiei desfăşurau o activitate nemaipomenită. Linia era necontenit stricată, transporturile militare aruncate în aer, ocupând prin surprindere gările şi haltele, omorând personalul şi cauzând deraieri de trenuri.

Armata roşie se apropia de Omsk, inima ţării, pentru susţinerea căruia Kolceak concentră aproape toate rezervele armatei sale.

Pe frontul Legiunii noastre, deşi cel mai periculos de pe întreaga linie, numai din când în când îşi făceau apariţia bolşevicii. Într-o luptă fu prins cel mai îndrăzneţ şi fioros cap de bandă al bolşevicilor, care timp de un an făcuse cele mai mari stricăciuni liniei ferate şi ucise sute de impiegaţi ai drumului de fier, pe o distanţă de o mie de kilometri.

El împuşcă pe sublocotenentul Roşca Junior în gât, şi când acesta căzu în genunchi, el îşi îmbărbătă supuşii încolţiţi de plumbii româneşti cu cuvintele: nu vă lăsaţi,

albii sunt ai noştri! Şi înaintară împreună cu alţi doi să-l ridice în baionete pe Roşca. Acesta, cu toate că era rănit greu, îşi trase o grenadă de la brâu şi-o azvârli între inamici.

O clipă numai şi o bubuitură grozavă cutremură pământul şi un fum gros se ridică între rănitul ofiţer şi cei ce-l atacase. Grenada îşi făcuse efectul; 15 bolşevici, adăpostiţi într-o adâncitură fură ucişi, iar alţii răniţi. Dar atamanul bandei, deşi rănit, îl înghiţi codrul.

Sublocotenentul Roşca, purtat pe o năsălie ordonă urmărirea inamicului şi în fine, după o oră, compania deşfăşurată în tiraliori, dădu peste acest fugar ascuns după o tufă, sângerând greu din nouă răni primite.

Împreună cu alţi „partizani" fu adus în lagărul românesc de la Taişet, unde fură închişi. „Partizanii" trimiseră comandamentului nostru parlamentari, care pretinseră extrădarea prinşilor, cu condiţia de a nu mai ataca niciodată în sectorul românesc. Dar au fost refuzaţi.

S-au mai întâmplat astfel de cazuri şi în sectoarele ceheşti şi poloneze şi drept dovadă de promisiunea făcută, atacau cu atât mai vehement, trimiţând veste armatelor albe că pentru ei promisiunile date burjuilor sunt nule.

Peste o săptămână au fost toţi agăţaţi, împodobind stâlpii de la telegraf, care în timpul acesta aduceau cele mai triste veşti de pe frontul de la Omsk.

Soarta Omskului a fost hotărâtă. În marea încăierare de sub Omsk, a ţinut lupta cu roşii 6 zile, şi se părea că se va sfârşi cu victoria lui Kolceak, dacă în ultimul moment n-ar fi trecut aproape întreaga infanterie siberiană de partea atacatorilor.

În timpul acesta Omskul fusese evacuat în parte; toată lumea fiind sigură de biruinţa armatelor naţionale. Infanteria siberiană, fiind împestriţată cu prizonieri de-ai roşilor, pe care Kolceak i-a primit în armată şi care drept mulţumită că i-a lăsat să trăiască l-au trădat trecând la inamic şi trăgând după ei şi pe acei, care ar fi dorit să lupte.

Nu s-a văzut niciodată o tragedie mai zguduitoare decât a ofițerului rus din aceste vremuri. Dragostea de țară îl îndemnă să-şi facă datoria şi el se temea mai mult de proprii lui soldați decât de inamic. Rând pe rând cădeau aceşti legendari eroi, care au ştiut trăi, dar au ştiut şi muri.

Astfel, în marea luptă de sub Omsk, peste 8000 de ofițeri au căzut ucişi, cei mai mulți din infanterie şi artilerie, soldații trecând cu duiumul la inamic.

Jidanii, care forfoteau prin toate Statele-Majore şi tribunalele de câmp ale bolşevicilor, începură să chinuiască pe prizonieri şi populația civilă din clasa mijlocie şi din cea superioară.

Acum chinezii aveau de lucru, zilnic scăpând de chinuri sute de osândiți, cu ştreangul sau simplu, cu barda. Dar cei mai specialişti erau, totuşi, jidanii, care înainte de a-şi ucide jertfele, căutau să le umilească cât de mult.

Ura lor se dezlănțuia mai cu seamă asupra ofițerilor, jertfele lor predilecte.

Un martor ocular ne-a descris următoarea scenă, ce dovedeşte felul cum tratau jidanii pe ofițeri şi pe prizonieri.

„- Colonele, voieşti o țigară? Se-nțelege nu i se răspundea. Şi atunci stârpitura îl loveşte peste față cu revolverul şi vâră țeava în gura osânditului. Râde apoi ironic şi-l întreabă: nu-ți place țigara? E de la Diusso ori Villa-Rode. Ei vezi? Jidanul batjocorit a ajuns stăpânul tău. Noi v-am dat Dumnezeu, noi vă dăm şi țar. Şi-n furia lor încercau să-şi răzbune pentru toate generațiile de perciunați care au murit cu gândul la stăpânirea lumii. Cu pumnii şi revolverul stâlceau acele fețe luminate de inteligență şi mândre în nenorocirea lor, pe ale căror buze înflorea doar un discret zâmbet ironic, privind la neputința acestor hidoase reptile".

Încă două ore mai rezistă Omskul cu ajutorul cazacilor, care înverşunați pe infanterişti, tăiau şi pe cei albi ca pe cei roşii. Guvernul şi plecase, în afară de Kolceak, care

voia să fie prezent la marea luptă, dar de unde părăsit de noroc, abia putu scăpa într-o sanie. Trenurile rămaseră fără locomotive, iar cele de prin depouri, mulțumită agenților bolşevici, erau cu cazanele sparte.

Se-ncepu acum o retragere, care a fost cu mult mai cumplită decât cea din 1812 a francezilor, pentru că aceştia, în drumul lor spre Smolensk, nu erau atacați înainte, pe când în Siberia sute şi mii de puşti te pândeau la fiecare copac, la fiecare cotitură de drum şi aceasta în toate părțile.

Omskul număra în acel timp peste un milion de locuitori. Câți au putut, s-au refugiat. Unii, în vagoanele ticsite ca sardelele în butoi, alții, călări în sănii sau pe jos, pe marele tract ce duce de la Moscova la Irkutsk, făcând o coloană ce nu se mai sfârşea.

Dar, vai, mulți au plecat cu nădejdea de-a ajunge într-un loc liniştit unde să-şi poată pleca capul, dar puțini au ajuns...

Atacați tot timpul, din toate părțile, mulți au căzut răpuşi de armele duşmane, dar mulți – un popor întreg de copii, studenți, femei şi civili - mureau zilnic, înghețați de frig, care ajunsese până la – 48 de grade.

Cât a ținut drumul lung de 3000 kilometri până la Baikal, era semănat de trupuri înghețate ca osul, peste care treceau camioane, sănii şi lume peste lume, care fugea înspăimântată.

Şi erau zeci de sănii, în care înghețaseră toți drumeții care stăteau drepți, înțepeniți, ca şi când ar fi fost vii. Din când în când câte-o astfel de figură înghețată cădea din sanie ca o bucată de gheață şi inimile celor încă vii nu mai băteau repede, repede, la vederea acestor figuri de gheață, pentru că nimic omenesc nu mai era în sufletul acestor oameni, pe ale căror fețe înghețase şi lacrimile, iar în sufletul lor era haos.

Lumină, credință nu mai era. Dumnezeu, poate niciodată n-a fost implorat cu atâta credință, ca atunci, dar aceşti nenorociți au fost părăsiți şi de El.

Alături cu această lume, se retrăgeau încet şi rămăşiţele armatelor ruseşti ale lui Kolceak, sub comanda generalului Voicekovschi, iar cazacii generalului Kappel păzeau această gloată în retragerea ei, care era atât de demoralizată de spaimă, foame şi de frigul care bântuia, că nu mai era în stare să opună nici cea mai mică rezistenţă.

Ciocnirile erau tot mai dese, iar pe drumul de fier nu mai venea nici un ajutor. „Partizanii" bolşevicilor, stricând linia ferată în mai multe locuri, tăiară retragerea polonilor, care operau împrejmuirea Krasnoiarskului. Polonii s-au bătut vitejeşte, dar copleşiţi de număr, au trebuit să cedeze şi au fost constrânşi să se predea. Zece mii de ostaşi cu ofiţeri cu tot încăpură pe mâinile bolşevicilor. Cea mai mare parte din ofiţeri au fost ucişi, iar soldaţii au fost trimişi în minele de cărbuni.

De-acum, drumul spre Irkutsk era aproape deschis şi diviziile 30 şi 35 ale armatei roşii de sub comanda fostului general Ewerth înaintau aproape fără rezistenţă.

Ewerth este faimosul general din timpul imperiului care, în războiul mondial, comandă centrul frontului contra austro-germanilor, la Baranivice. Pentru caracterizarea lui, vreau să evoc un eveniment istoric militar, care va arăta în adevărata lumină pe acest linge-blide de la Curtea Imperială rusească.

Era în preajma ofensivei ruseşti din primăvara anului 1916, generalul Brusilov, înţeles pe deplin cu generalul Ewerth, relativ la timpul când vor începe ofensiva; însă aceasta din urmă a jucat un rol foarte suspect. Era ştiut că germanii aveau forţe puţine pe frontul oriental, iar austriecii îşi trimiseseră artileria grea pe frontul italian şi o ofensivă viguroasă rusească ar fi mutat frontul dintr-o lovitură dincolo de Varşovia.

Deoarece anumite persoane supuse aveau interesul de-a zădărnici această ofensivă sau, cel puţin, ştiind precis ziua începerii, îşi puseră în joc puterea demnităţii lor, şi această ofensivă, care ar fi putut avea urmări fatale

pentru centrali, nu s-a executat decât în parte.

În preziua ofensivei, Ewerth înştiinţează pe Brusilov că el nu este pregătit, deci nu poate începe şi să mai amâne încă cu o lună. Brusilov, care împărţise ordinele tuturor Corpurilor sale, începu singur, ştiind bine cine şi-a pus în joc autoritatea pe lângă generalul Ewerth. Era vorba de Ţarina-văduvă, Maria Feodorovna.

Brusilov era însă rus şi patriot, pe când Ewerth, neamţ, şi puţin îi păsa lui de izbânda sau înfrângerea Rusiei, legăturile cu cei mari să fie bune. Nimic nu l-a legat de ţară şi a fost primul dintre generali care şi-a pus serviciile la dispoziţia bolşevicilor.

Amiralul Kolceak, sub protecţia cazacilor credincioşi putu să scape de urmărirea roşilor şi când situaţia i se părea senină, părăsi armata şi o luă mai repede înainte spre nenorocul lui.

La Nijneudinsk, unde se refugiase pe un eşalon cehoslovac - era deci oaspete al unei armate aliate - se credea în siguranţă; dar el nu ştia că în acest timp, dânsul forma obiectul unor tratări comerciale ale reprezentantului cehoslovac Dr. Blagos şi a bolşevicului Cozminski, noul stăpân al Irkutskului. Şi Kolceak la 15 ianuarie 1920 cu nenorocita lui soţie au fost predaţi bolşevicilor de către cehii ospitalieri, în schimbul câtorva tone de cărbuni, pentru locomotivele eşaloanelor cehoslovace. Acesta e adevărul şi e mai bine ca să se ştie!

Şi iată că primele elemente ale armatelor ruseşti în retragere ajung în sectorul românesc, unde li s-au dat cele dintâi ajutoare: haine calde, proviant şi medicamente.

Era o jale să priveşti la acest convoi sinistru. Peste o sută de sănii purtau numai schelete de-ale ofiţerilor superiori, şi-i duceau să-i îngroape dincolo de Baikal, căci erau toţi cazaci de Baikal.

Iată că vine cel mai viteaz dintre viteji, generalul Kappel, comandantul călărimii, galben ca moartea şi se opreşte în dreptul infirmeriei româneşti şi încearcă să descalece. Nu se putea ţine şi cade grămadă. Amândouă

picioarele îi erau înghețate tun. După câteva minute a murit în infirmeria noastră. În jurul acestui viteaz general s-a grupat în acele momente tot ce era viteaz şi cinstit în armatele lui Kolceak. Cu moartea lui, disperarea cuprinse pe aceşti dezmoşteniți, care se vedeau părăsiți, rând pe rând de toți acei care încă păstrau în inimile lor flacăra sfântă a iubirii de patrie şi care au ştiut păstra cu atâta sfințenie în corpurile lor toate acele tradiții eroice de care erau mândre sotniile căzăceşti.

Cazacii aflară că Kolceak e închis în Irkutsk, deci se grăbiră să se ducă în ajutorul lui. Dar tocmai graba lor precipită şi sfârşitul Dictatorului tuturor ruşilor.

Trebuie să amintesc că după catastrofa armatelor naționale, „partizanii" bolşevici, cu învoirea comandamentului cehoslovac, luară puterea în mână până la Baikal. Nu se numeau însă bolşevici ci „social-democrați", pentru că nu li se permitea din partea comandamentului japonez.

Cu toate că cehii ştiau că departe pe linie se află încă trupe aliate, care luptă din greu cu bolşevicii, fără a le întreba sau încunoştința au ajuns la acordul amintit cu bolşevicii. Aceasta este caracteristica acestei armate aliate.

Deşi bolşevicii luaseră toate măsurile ca să nu poată intra în oraş cazacii Kappelevți, baricadară toate intrările cu zăpadă, pe care o înghețară stropind-o cu apă, spre mai mare siguranță îl scoase pe Kolceak împreună cu soția sa şi cu fostul său preşedinte de consiliu Pepeleaev şi călăul chinez i-a tăiat bucăți.

Cazacii, aflând despre sfârşitul Guvernatorului, nu mai încercară să pătrundă în oraş, ci îşi urmară calea spre Baikal.

CAPITOLUL XV

În ajunul eliberării mele am primit o scrisoare de la doamna şi domnişoara Bogatnou, care îmi scriau că, de sunt liber, să vin la Irkutsk la domnul Ivanov, unde sunt aşteptat.

În ziua următoare, era tocmai sâmbătă şi eu respirând aerul liber după şase luni de internare, eram amețit, nu de bucurie, ci de tăria aerului.

Cerui un cal de la prietenul Băleanu şi într-o goană am ajuns la Irkutsk. Se sfârşise cu stăpânirea lui Kolceak. O săptămână întreagă au durat luptele de la Irkutsk, până ce ultimul dintre elevii şcolii militare fu măcelărit de bolşevici, sau „social-democrați", sub numele cărora se deghizaseră.

Această schimbare de domnie s-a făcut după cum am spus, cu tacita aprobare a armatei cehoslovace. Multe ar fi de spus pe tema aceasta, dacă împrejurările politice nu ne-ar fi legat atât de puternic de poporul ceh. Pe străzi erau focuri mari, spre a se încălzi trecătorii, frigul trecând peste – 40 grade, dar nu mai era Irkutskul zgomotos şi vesel de altădată. Prăvăliile erau închise şi porțile zăvorite cu şapte lacăte, iar pe străzi rar întâlneai trecători, şi aceia cu spaima în suflet şi pe față.

Patrule de ale stăpânirii se zăreau din sută în sută de paşi. Mă opriră şi pe mine, şi după ce le spusei că sunt ceh, mi se deschise calea. Da, cehii aveau mare trecere la bolşevici, mai curând îți făceau impresia că sunt aliații lor.

De-a lungul străzii Troițcaia nu se vedea țipenie de om. Drept că era şi frig. Calul meu era numai inei.

În ograda directorului institutului de fete descălecai. În sfârşit, intrai în vastele şi caldele încăperi ale directorului Ivanov, a cărui soție, Augusta Hansovna, împăca copiii, pe Fedia şi pe Tonia, care se bătuseră de-a bolşevicii.

Iată că apar şi vechile mele cunoştințe, doamna colonel Bogatnou, Maria Alexeevna şi domnişoara Olga. Mă primesc şi mă felicită că din nou sunt liber, dar acum cu regret trebuie să-mi comunice că colonelul zace la închisoare, şi deodată mama şi fiica începură să plângă în hohote.

Aflai că la 20 decembrie a izbucnit din nou răscoala in Ceremkovo. Minerii împreună cu soldații au arestat pe toți ofițerii, împreună cu colonelul Bogatnou. Peste zi însă, toți aceşti ofițeri îşi părăsiră comandantul şi trecură de partea răsculaților. Îi cunoşteam pe toți aceşti laşi din campania ce-o făcusem împreună.

A rămas singur colonelul şi familia lui. Soldații însă îl iubeau şi ei îi făcură propunerea să plece la gară cu tot bagajul, până ce muncitorii sunt ocupați în mine şi să plece spre Baikal. Colonelul era arestat la cvartirul său, care nu mai era la gară, ci în oraş.

În gară staționa un tren militar cehoslovac care sta gata de plecare. Colonelul trimise un bilet comandantului acestui tren, unui ofițer, care nu numai o dată a fost oaspetele familiei lui, şi-l rugă să-i trimită o escortă de zece soldați cehi, care să-l conducă la gară.

Acesta primi. Şi iată-l pe colonelul Bogatnou răpit împreună cu familia din mâinile soldaților ruşi, care nu se opuseră, părându-le bine că colonelul lor drag poate scăpa.

Bagajele fură trimise de mai înainte la gară, şi iată-i pe toți aceşti oameni greu loviți de soartă, aciuați într-un vagon de marfă, sau „tepluşca" cum îi ziceau ruşii, transformat în casă de locuit şi fericiți că au scăpat de furia norodului. Trenul trebuia să plece în tot momentul. Mecanicul spuse că numai peste o jumătate de oră poate pleca, având un mic defect la locomotivă. Dar vestea că

colonelul vrea să fugă s-a răspândit ca fulgerul, şi peste douăzeci de minute trenul fu înconjurat de muncitorii care alergară din toate părțile să-şi pretindă jertfa lor.

Comandantul acestui tren militar, care ar fi putut ține piept cu un batalion înarmat, cedă mulțimii înfuriate şi-l predase pe bătrânul colonel, care plângând îşi îmbrățişase soția şi fiica.

Acestea rămaseră în vagon, la cererea soldaților cehi.

Doamne, ce înseamnă omul laş şi fără dragoste de camarazii de arme. Cehii ar fi putut da numai o salvă şi aceea de focuri oarbe şi nici un muncitor nu s-ar mai fi aflat în preajma gării.

Înconjurat de această sălbatică gloată, îmbrâncit în toate părțile şi bătut peste față până la sânge, colonelul Bogatnou fu condus în oraş. De astă dată în temniță, nu la cvartir.

Familia lui ajunse la Irkutsk şi se adăposti în casa bătrânului director, care îşi agățase şi el pe brațul stâng o bandă roşie, semn de supunere.

Rugămintea acestor două femei era ca eu să mă duc la Ceremkovo şi să solicit de la comitetul revoluționar de acolo o întrevedere cu colonelul, să-i duc schimburi, o pătură, provizii şi o epistolă. Le promisei că dimineață voi pleca.

Bietele femei erau palide şi nervoase, că tresăreau la fiecare sunet al soneriei. Mereu credeau că vor veni soldații să le ridice. Maria Alexeevna îmbătrânise cu zece ani deodată, iar în jurul ochilor plânşi, erau groase cearcăne vinete pe urma nopților zbuciumate.

– Da, domnule, începu ea, în loc să mergem spre casă, în Chişinăul nostru, se vede că soarta vrea altfel. Închipuiți-vă suferințele noastre, trei nopți de-a rândul au venit muncitorii după noi să ne ucidă. Ne-au apărat însă soldații, care îl iubesc atât de mult pe bărbatul meu.

Revederea cu Olga Ivanovna a fost tristă, însă o însenină zâmbetele tinereții, care înfloreau în ochii frumoşi

şi în colţul buzelor.

– Nu v-am văzut de mult, îmi zise ea, v-aţi schimbat puţin, însă în bine. Ei, vedeţi soarta... visam la viitoarea călătorie spre patrie, pe Ocean... Indii... Egipt... vă aduceţi aminte ce drum ne făurisem? Visurile s-au stins şi n-a mai rămas decât trista realitate... de acum nici nu mai avem nădejde să ajungem acasă. Sărmanul tata, el a presimţit nenorocirea, dar n-a putut-o înlătura. Când a izbucnit, a fost prea târziu, iar ofiţerii lui au trecut cu toţii de partea revoluţionarilor. Acum comandant al garnizoanei este stabscăpitanul Cuznețov, iar locotenenţii, Arschi şi Filatov, au fost primii care l-au părăsit pe tatăl meu - eh, dar ce să vă mai spun lucrurile acestea... Fiecare s-a gândit la pielea lui...

– Dar dumneavoastră când plecaţi?

– Cred că peste două săptămâni. Noi am rămas ultimii din toate armatele aliate care s-au grăbit, din vreme, s-o ia la sănătoasa, până ce nu vin bolşevicii. Vedeţi şi la noi s-a gândit fiecare la pielea lui. Iată, noi suntem cei din urmă, care ţinem piept unei armate formidabile din toate părţile.

– Dacă pleacă şi românii, atunci nu mai avem nici o nădejde de mântuire. Nici nu mă pot gândi cum se va sfârşi tragedia noastră. Acum, vrând nevrând, ne despărţim, deşi fericirea a fost atât de aproape şi atât de posibilă... Ajungând în largurile dunărene, ne veţi uita poate şi dumneavoastră, iar micii moldovence i-au rămas numai visurile!

Şi, ca niciodată, ochii ei frumoşi se umplură de lacrimi.

– Nu vorbiţi aşa... n-am să vă uit... dar se poate să plecăm împreună, nu ştim ce aduce ziua de mâine. Şi se lăsă mângâiată ca un copil.

În ziua următoare, cu o scrisoare din partea Mariei Alexeevnei, cu diferite provizii, schimburi şi o pătură, mă avântai în trenul care mergea spre vest. Cursa trenului era numai până la Kansk. Mai departe nu se ştia ce este.

Se spunea că armata regulată bolşevică va ajunge din moment în moment în apropierea sectorului românesc.

Românii, însă, cu cât situaţia se agrava, cu atâta se ţinea mai bine. Parcă niciodată n-au dat dovadă de atâta preciziune şi bunăvoinţă în executarea ordinelor. Trebuia să-l admir pe judecătorul meu, colonelul Kadletz, că deşi încolţit de toate părţile, ştia să facă faţă întotdeauna nevoilor, la timp şi în mod decisiv.

Încetul cu încetul se scurseră ultimele elemente ale armatei cehe şi câteva sute din sârbii ce mai rămăsese după lupta de la Nijneudinsk, şi români rămăsese în arier-garda tuturor armatelor aliate.

Capul acestor armate ajunsese la Vladivostok, unele unităţi ceheşti fusese îmbarcate şi îşi urmau drumul spre patrie, pe când legiunea noastră trebuia să înfrunte toată urgia bolşevică. Dar despre acest epilog al luptelor româneşti voi vorbi în capitolul următor.

În Ceremkovo mă prezentai noului comandant al garnizoanei, fostului stabscăpitan Kuznețov. Ne cunoşteam din campania trecută.

Era fără epoleţi şi cocardă la chipiu. De ruşine sau din precauţie nu mi-a întins mâna, dar auzind rugămintea mea, scrise îndată un bilet să-l dau la destinaţie, adică preşedintelui comitetului revoluţionar, jidancei Liubov Petrovna Moscovici. Aşadar, cel mai temut om din oraş era o jidancă, de care atârna viaţa celor închişi. A trebuit mult să o rog ca să se înduplece să pot vorbi cu colonelul.

În sfârşit, cu biletul de voie în mână, mă îndreptai spre temniţă. Aici trecând prin purgatoriul corpului de gardă, mi se deschise o uşă grea, ferecată cu mari drugi de fier şi intrai într-o cloacă întunecoasă. Un miros greu de putreziciune mă izbi în faţă. Îmi veni greaţă şi era cât pe aici să cad jos, ameţit.

O cameră lungă, cu priciuri soldăţeşti, pavată cu ciment şi o murdărie de te strângea de gât. Toată lumea sta pe priciurile de lemn, juca cărţi şi fuma mahorcă. Un

singur om se preumbla de la un colţ la altul, cu mâinile la spate şi în uniformă militară fără epoleţi. Era colonelul Bogatnou. Cât pe aici să nu-l cunosc. Nebărbierit de când îl arestară, palid, cu ochii înfundaţi în orbite, se schimbase cu desăvârşire.

Când mă văzu, se aruncă în braţele mele şi se interesă de familie. Auzind că e în siguranţă, răsuflă uşurat şi parcă o povară grea i se rostogoli de pe piept.

– Vă aduceţi aminte când am fost la Voenii-Gorodok şi v-am vizitat? Mi s-a strâns inima, când v-am văzut, dar acum pot spune că locuinţa dumneavoastră era un castel, pe lângă aceea a mea. Dar ce-i mai rău – şi colonelul coborî vocea – aici sunt mereu ameninţat cu moartea din partea puşcăriaşilor. De două ori au voit să mă înăbuşe. Aceştia sunt toţi hoţi de drumul mare şi ucigaşi. De aceea nu dorm noaptea deloc. Mai aţipesc câteodată ziua.

După ce-i dădui lucrurile aduse, se mai învioră şi mai cu seamă după ce-i spusei că comitetul revoluţionar a decis să-l trimită la Irkutsk peste două zile. Oricum, scăpa de aceşti monştri cu chip de om.

Într-aceea iată că colonelul se aplecă asupra unui om ce dormea pe asfaltul gol. Acela îşi ridică capul şi-l recunoscui. Era ispravnicul plăşii Ceremkovo. De origine din Ucraina, când era student fusese exilat în Siberia pe timpul Imperiului şi a stat acolo 15 ani. În guvernul lui Kolceak intră în serviciu ca ispravnic. Bolşevicii îl vârâră din nou în puşcărie, în numele poporului, pentru care şi-a sacrificat tot focul tinereţii şi capul lui cărunt fără vreme, îşi află loc de odihnă pe cimentul rece al închisorii.

Dădui colonelului merindele aduse, o pătură, precum şi o sticlă de votcă, care poate avea mai mult efect mângâietor decât cel mai splendid discurs, şi-i mai spusei că pentru eliberarea dânsului, colonelul Kadletz, în urma rugăminţilor Mariei Alexeevnei, a intervenit telegrafic pe lângă generalul Janin, dar că, până în prezent, Misiunea Militară Franceză din Irkutsk n-a primit nici un ordin în chestiunea aceasta.

Generalul Janin e aproape de Vladivostok, aşa că autoritatea lui va fi foarte problematică. Însă vom vedea... noi, românii suntem încă tot pe vechile poziţii, poate că vom putea noi face ceva pentru dânsul.

Le mai povestii noutăţile mai importante, şi anume că înafară de sectorul românesc, de la Urali şi până la Baikal puterea lui Kolceak a trecut în mâna social-democraţilor, care, în deplin acord cu cehii, au pornit vânătoarea după toţi aceia, care ţineau la lumea veche, că atrocităţile acestor bande sunt fără seamăn şi că în Irkutsk jidanul Berman, şeful comitetului revoluţionar, zilnic trimite pe ceea lume sute de prizonieri.

Elevii şcolii militare din Irkutsk, o săptămână întreagă au ţinut piept unei armate de 50.000 dar după ce au rămas numai o mână de oameni, văzându-se strânşi în cazărmile lor, au preferat să moară, ca grecii lui Leonidas, decât să-şi plece capul. Erau însă mulţi răniţi în spitale, iar acum, acest monstru păros şi demn reprezentant al jidănimii, îşi mulţumea instinctul bestial privind zilnic câte-o echipă din aceşti bravi elevi aduşi din spital şi executaţi în faţa lui.

La început trăgea el însuşi din colţul lui până ce-i obosea mâna, apoi jertfele erau date pe mâna călăilor chinezi şi maghiari - demni urmaşi ai rasei mongole - cei dintâi o făceau din speculă, cei din urmă din simplu instinct de-a ucide.

Colonelul era tot mai abătut, voia să-mi spună ceva, dar nici un sunet nu-i ieşea din gât. În fine, ochii lui de oţel se împânziră de lacrimi, gândindu-se la familia lui părăsită, şi abia putu murmura:

– Ce va mai fi cu ei... sărmanii... dragii mei? N-am să mai văd Basarabia, sunt atât de convins de aceasta, că singur aş vrea să mă mângâi, dar e aşa, şi ceea ce-i mai curios, este că de câteva zile presimt moartea... dar nu spuneţi lucrurile acestea familiei mele, atât de fără noroc. Ah, de s-ar sfârşi mai repede...

Asigurai pe sărmanul colonel că mă voi îngriji de familia lui, orice s-ar întâmpla, şi că vom căuta ca prin orice

mijloace să-l eliberăm. El îmi mulţumi, mă îmbrăţişase, dar din expresia feţei lui vedeam clar că nu credea în nici un mijloc de scăpare.

Soldatul de planton stătu aproape tot timpul de faţă la convorbirea noastră şi uitându-se la ceas, ne făcu semn de încetare. Mă despărţii apoi de bunii mei cunoscuţi, ca să-i revăd peste câteva zile la Irkutsk.

CAPITOLUL XVI

Încă din vara anului 1919, după pacea de la Versailles, s-a întocmit planul evacuării Siberiei de către armatele aliate. Divizia a 3-a cehoslovacă fusese orânduită la ariergardă.

Evenimentele de mai târziu au dovedit, însă, că această divizie nu mai corespundea aşteptărilor, ci, tocmai dimpotrivă, şi din prezenţa ei trecu puterea de la Kolceak la bolşevici. Ea căuta acum să ajungă cât mai curând Baikalul, ca să se poată bucura în tihnă de bunurile capturate de la ruşi.

Cele zece mii de polonezi şi cele trei de iugoslavi fură zdrobite de armatele regulate bolşevice. Românii se văzură deodată în coada tuturor armatelor care se scurgeau spre răsărit.

Comandamentul armatei cehoslovace prin Ord. Nr. 0582 Op. însărcinează Legiunea Română cu ariergarda, căreia i-a fost detaşat şi regimentul 12 cehoslovac, care se retrăgea pe jos, pe marea şosea, paralelă cu calea ferată.

Colonelul Kadletz, imediat dădu ordinele în consecinţă.

Telegramă:

Irkutsk, generalului Sirovi (cehoslov). Copie: Zima, Comandamentului Diviziei a 3-a Cehoslovacă.

La Nr. 0582 Op. Am primit ordinul dumneavoastră

pentru comanda ariergărzii. Rog să-mi subordonaţi mie trenurile blindate, cu artilerie, care până acum servesc ariergarda cehească şi să daţi ordin Comandamentului Diviziei a 3-a cehoslovacă, ca în caz de nevoie, să mă ajute cu material explozibil, cu mijloace tehnice şi cu artilerie. Din cel mai apropiat eşalon de intendenţă, vă rog să mi se trimită o mie de perechi de pime (cizme înalte de lână) pentru legiune, deoarece pe gerurile de acum, oamenii nu pot lupta desculţi. Înafară de aceasta, ştiind că regimentul iugoslav este o unitate nesigură, atât în situaţia de război cât şi în general, vă rog să luaţi aceasta în considerare şi să-mi puneţi la dispoziţie cel puţin un batalion cu mitraliere din trupele cehoslovace.

Vă aduc la cunoştinţă punctul meu de vedere asupra condiţiilor necesare pentru a-mi putea rezolva problema şi rog să mă susţineţi:

1. Să nu se facă ceremonii cu autorităţile aşa numite „Social-revoluţionare" şi anume să nu se permită ca dânşii să circule pe calea ferată.

2. Să se tragă folos din mişcarea paralelă a armatei generalului Voicekovski, să ne referim la aceasta binevoitor, şi să nu se facă erori capitale, constând din încercări de dezarmare.

3. În general, rog să luaţi măsuri pentru asigurarea spatelui meu, prin aceea ca să se sisteze încercările politicienilor diletanţi de a da mâna cu social-revoluţionarii şi bolşevicii.

4. Pentru toate eşaloanele ariergărzii, rog să destinaţi locomotive permanente.

30 Ianuarie 1920 Nr. 49. Comandamentul Legiunii Române, colonel Kadletz.

Imediat se dădu următorul ordin telegrafic pentru Comandamentul batalionului iugoslav:

Tulun, Comandamentul Batalionului Iugoslav. Copie. Şeragul. Comandamentului Batalionului 2 „Mărăşeşti" .

Vă ordon să concentraţi batalionul şi trenurile blin-

date acum imediat la gara Azei şi să intraţi în legătură cu Comandamentul batalionului românesc „Mărăşeşti", care se găseşte la gara Şeragul şi căruia îi ordon, în caz de nevoie, să vă dea ajutor. În momentul când va trece ariergarda cehoslovacă prin Tulun, voi veni personal la dumneavoastră. Acum îndată măriţi numărul baionetelor până la extrem, casând toate funcţiile necombatante. Ofiţerii fără comandă vor intra cu arma în front. Orice nesupunere o pedepsiţi cu împuşcarea pe loc. Să comunicaţi acest ordin soldaţilor.

31 Ianuarie 1920. Gara Kuitun Nr. 60 Op., colonel Kadletz.

În timpul acesta la gara Şeragul se aflau concentrate următoarele unităţi româneşti:

Bat. 2 „Mărăşeşti", Escadronul de lăncieri, o echipă de distrugere din compania de geniu, trenul blindat „Mărăşeşti", precum şi faimosul tren blindat „Kurganetz" al cehoslovacilor - o capodoperă a tehnicii militare ruseşti.

Şi iată că rând pe rând ultimele elemente de ariergardă ale diviziei a 3-a cehă se strecurară printre trupele româneşti. În ce priveşte inamicul, se putea spune

Trenul blindat "Horia"

numai că, de la staţia Nijneudinsk nu se mai ştia de el. Aici s-a dat o luptă mare, iar sârbii au plătit cu viaţa celor 1200 de soldaţi nenorocita lor conduită, nedemnă de-o armată aliată – participarea la mitingurile roşilor.

Un singur batalion rămase dintr-o brigadă, câţi erau la începutul campaniei, şi care după cât văzurăm din ord. Nr. 60 al colonelului Kadletz din 31 ianuarie, trebuia să se unească cu batalionul românesc „Mărăşeşti" la Şeragul. Dar se vede că spaima intrase atât de adânc în sârbi, că preferară să-şi părăsească eşaloanele şi pe jos să apuce şoseaua Moscovei şi se îndreptară spre Baikal.

În fine, în zorii zilei de 3 februarie, bolşevicii se arătară în preajma Azei, o haltă în apropierea gării Şeragul. Erau primele elemente ale diviziei 35, formată dintr-o brigadă de infanterie cu artilerie şi cavalerie.

Auziseră că în faţă au pe români şi, ştiind numărul lor mic, se pregăteau să-i atace. Credeau că-i de ajuns să se arate, ca noul inamic să-şi pună imediat locomotivele în mişcare.

Din informaţiile primite la Statul-Major al Legiunii, avangarda roşie era formată, partea cea mai mare din maghiari, voluntari în armata roşie. Ne cunoşteam, deci, de-acasă, şi acum se apropia momentul răfuielii.

Iscoadele noastre de cavalerie confirmară ştirea că la halta şi satul cu acelaşi nume, Azei, au ajuns bolşevicii şi se pregătesc de înaintare. În afară de trupele româneşti amintite mai sus, şi concentrate la gara Şeragul, se mai afla un batalion din Reg. 12 cehoslovac în satul Tractovaia, însărcinat cu paza şoselei Moscovei, precum şi a satului Troţcaia.

În vederea ciocnirii cu inamicul, în ziua de 3 februarie, trupele române aveau dispozitivul arătat în schema alăturată.

O companie, pe linia drumului de fier, având în spate trenul blindat „Kurganetz", o companie, nord-vest de la Şeragul, pe cărarea ce duce spre şoseaua Moscovei. Pe drumul nord de Şeragul, spre satul Troiţcaia, se afla ba-

talionul ceh.

La sudul gării Şeragul fiind foarte problematic un atac bolşevic din cauza zăpezii mari, fură postate numai câteva posturi mici, care în orice caz ne-ar fi dat de ştire dacă inamicul îşi făcea apariţia aici. Dar ziua trecu în linişte şi iată că întunericul se lăsa greu ca plumbul asupra nemărginitei întinderi de zăpadă, iar frigul se înteţise aproape la – 41 grade. Trupele din avanposturi fură schimbate, fericite că se pot reîntoarce în casele pe roţi, unde-i aştepta căldura şi odihna. În curând liniştea era întreruptă numai de paşii scârţâitori ai posturilor din jurul eşaloanelor.

Să fi fost aproape zece seara. Toată lumea dormea, când deodată, liniştea e înfiorată de sunetul goarnei şi câţiva plumbi se înfipseră în pereţii de scânduri ai vagoanelor.

O scurtă învălmăşeală şi uşile se deschid, lumea se dădu jos în zăpada adâncă. O voce puternică, liniştită, a comandantului batalionului, arătă direcţia frontului şi cât ai clipi din ochi ordinea de luptă fu luată.

Câteva mitraliere începură cântecul lor vesel şi atunci vânătorii noştri începură a-şi da mai bine seama de situaţie şi de a deosebi figurile negre ale inamicului care, în salturi prin zăpada adâncă, căuta să se apropie de gară. Începu atunci un foc grozav în sectorul nord de la Şeragul, iar artileria trenului blindat „Mărăşeşti" începu să tragă asupra satului Troiţcaia, incendiind câteva case.

Companiile noastre de la avanposturi atacară flancul drept inamic cu „Ura", iar strigătele lor se auziră până la gară şi deodată lanţul de trăgători se sculă şi se avântă la baionetă.

Figurile negre ale bolşevicilor se vedeau că încep retragerea care, peste o jumătate de ceas, se schimbă în fugă. Românii îi urmăriră – recucerind satul Troiţcaia, - până aproape de şoseaua Moscovei. Câmpul de luptă era semănat cu mulţi bolşevici morţi şi răniţi, cu arme şi alte efecte.

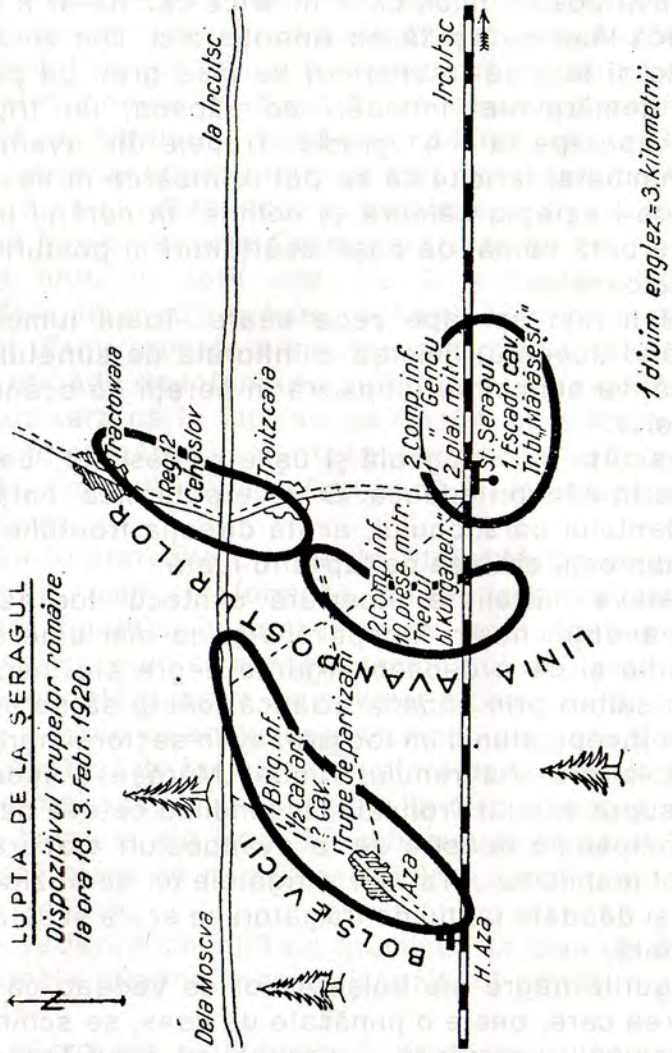

Aşadar bolşevicii atacară tocmai în sectorul care era sub paza regimentului 12 cehoslovac, care tocmai în noaptea aceea a găsit de cuviinţă să-şi părăsească locul, tocmai la începerea atacului roşilor şi să se retragă spre est. Dar nu le-a fost dat ungurilor bolşevici să râdă de români care, deşi numai o mână, le-au dat o lecţie ca şi fraţii lor, la Szolnok şi Budapesta.

Pierderile bolşevicilor au fost de peste trei sute dintre care 60 morţi, ceilalţi răniţi. Românii pierdură în total 8 morţi şi tot atâţia grav răniţi.

Iată cum a fost apreciată această luptă, din partea Comandamentului Legiunii:

ORDIN No. 20
Gara Zabitui 12 Februarie 1920

1.

În zilele de 3 şi 4 februarie a.c. Batalionul 2 „Mărăşeşti", Escadronul de lăncieri şi trenul blindat „Mărăşeşti" au avut o luptă cu avangarda armatei bolşevice, constând din o brigadă de infanterie, 2 tunuri şi cavalerie, al cărei număr nu s-a putut stabili, asemenea şi cu bande partizane de ale bolşevicilor locali, care au acţionat independent de comandamentul bolşevic.

Neluând în considerare situaţia foarte complicată care s-a creat prin faptul că, o unitate aliată, fără prevenire, a părăsit poziţia de la flancul drept al Ordinei de luptă (Reg. 12 cehoslovac), în acţiuni de noapte, unităţile de mai sus şi-au împlinit tema de luptă dată, în mod ireproşabil, cauzând bolşevicilor pierderi foarte serioase şi în deplină ordine s-au întors la gara Kuitun unde din nou au luat parte la luptă.

Acest succes militar îl atribui nu numai serviciilor comandantului detaşamentului, care a condus splendid această operaţie, ci în aceeaşi măsură îl atribui de ase-

menea împlinirii cinstite a datoriei de onoare pe câmpul de luptă, faţă de rege şi patrie de către toţi domnii ofiţeri şi soldaţi ai companiilor, escadronului şi a unităţilor care au luat parte la luptă.

2.

La 3 februarie anul curent, cam pe la orele 15, plutonierul Rus Crăciun de la escadronul de lăncieri, a fost trimis în post la satul Azei, împreună cu 19 lăncieri, având ordin de a face o recunoaştere asupra inamicului. Dorind dânsul să se convingă personal despre ştirile căpătate despre inamic, a lăsat în post şapte lăncieri, iar dânsul cu 11 a plecat înainte.

Fiind înconjurat de puteri bolşevice, cu mult superioare lui ca număr, i-a atacat călare, - însă nu a putut străbate printre ei, a fost rănit şi pierzând morţi pe patru lăncieri, cu restul a fost luat în captivitate.

Neluând în considerare nici promisiunile, nici chinurile inamicului, atât plutonier-major Rus Crăciun cât şi fruntaşul Ardelean n-au comunicat nici un fel de secret de serviciu, ci au murit sub loviturile de săbii ale duşmanului înfuriat.

3.

Închinându-mă înaintea memoriei strălucite a plutonierului major Rus Crăciun, fruntaşilor Ardelean şi Ioniţescu, lăncierilor Simina, Răut şi Mureşan, vânătorilor Alexandru şi Hopşitar, care şi-au dat viaţa pentru mărirea şi onoarea Legiunii Române de Vânători Transilvăneni - Bucovineni; mulţumind în modul cel mai sincer răniţilor: sublocot. Grebnişan, serg. Bucur, caporali Monea şi Muia, fruntaşilor Mihai şi Dragotei, vânătorilor Morar şi Cozma; asemenea comandantului batalionului 2, Escadronului, comandaţilor de companii şi unităţi, comandantului trenului blindat „Mărăşeşti", tuturor ofiţerilor subalterni şi tuturor soldaţilor care au luat parte la această luptă strălucită, cred că numele eroic „Mărăşeşti" încă nu numai o singură dată va împlini cu vitejie operaţiile de luptă pe câmpul de onoare care îi va fi destinat de soartă.

Colonel Kadletz.

În ziua de 4 februarie inamicul din nou îşi încearcă norocul, dând iureş asupra gării Kuitun, dar încercările lui se sfărâmară de codrul baionetelor româneşti. Mai ales cavaleria s-a distins în această încăierare. Inamicul a fost împrăştiat cu mari pierderi. Peste câteva ore, însă, iarăşi apar aceste bande de şacali, apropiindu-se de noi sub protecţia unui drapel alb. Bolşevicii voiau să parlamenteze cu românii.

Deoarece în dosul parlamentarilor, la o distanţă de 800 de metri se apropiau trupele bolşevice, românii îi împrăştiară din nou cu câteva salve de tunuri.

La 5 Februarie se prezentă o altă grupă de parlamentari bolşevici. Fură primiţi şi declarară că ar dori să încheie un armistiţiu cu românii.

Colonelul Kadletz declară:

„Legiunea Română de Voluntari Transilvăneni - Bucovineni, este partea integrantă a Armatei Regale Române, cu care după cât ştim, sunteţi în stare de război.

În această situaţie, noi aici, în Siberia, nu înţelegem să încheiem cu dumneavoastră nici un fel de armistiţiu, pentru că nu vrem să jignim trupele româneşti, care luptă pe linia Nistrului! Adresaţi-vă pentru armistiţiu cehoslovacilor!"

Răspunsul fu demn din partea Legiunii şi a viteazului ei şef, care deşi străin de neamul nostru, ne cunoştea aspiraţiile şi ştia perfect de bine să întreţină mândria de oştean român în această vâltoare, din care cele mai multe armate aliate au ieşit dezonorate.

Poate că niciodată disciplina soldaţilor noştri n-a fost mai admirabilă decât în aceste momente grele, când, înconjuraţi peste tot de duşmani, cu baioneta îşi făceau drum de la o gară la alta. Ca să stânjenească înaintarea roşilor şi mai cu seamă a trenurilor lor blindate, toate

gările fură aruncate în aer, rezervoarele de apă distruse, iar podurile demontate. Orice vagon sau locomotivă ce nu putea fi luată era distrusă, iar telegraful tăiat.

Neputând înfrânge pe români cu toate forțele lor şi având în vedere multele pierderi din aceste lupte şi pustiul ce rămânea în urma românilor, cerură armistițiu.

După povața Comandamentului Român, bolşevicii se îndreptară către cehi, cu care într-adevăr încheiară numitul armistițiu. Pe temeiul lui, bolşevicii erau obligați să rămână la cincizeci de kilometri înapoia trupelor de ariergardă şi să înainteze în raport cu retragerea trupelor aliate spre răsărit.

Prin adresa Nr. 129, din 10 februarie 1920, Legiunea Română aduce la cunoştința Comandamentului bolşevic, următoarele condiții de îndeplinit:

1. Nimeni din factorii locali ai regimului bolşevic nu poate pune nici un fel de oameni înarmați prin gări, până ce nu va trece spre est ultimul tren blindat al Legiunii române.

2. Dreptul de-a dispune de averea lăsată de aliați, aparține trupelor de ariergardă ale acestora, şi numai după plecarea trupelor aliate, aparține reprezentanților Rusiei Sovietice.

De-acum nestânjenită, Legiunea Română îşi îndreptă eşaloanele şi trenurile blindate spre răsărit. Se şi zvonise că o Misiune Română ar fi sosit la Vladivostok pentru repatrierea noastră.

Astfel se sfârşi campania noastră din Siberia, spre norocul şi mândria noastră națională, Legiunea Română scriind cele mai frumoase pagini de virtute şi credință ostăşească în analele războiului din Siberia.

Dat i-a fost de soartă Legiunii noastre ca, după doi ani de lupte, să fie cea dintâi unitate care s-a ştiut impune vandalilor roşii, silind două divizii ale acestora să se plece înaintea ei. Multă cinste i se cuvine curajosului şi talentatului ei şef, colonelului Kadletz.

CAPITOLUL XVII

Colonelul Bogatnou a fost adus în închisoarea din Irkutsk, unde i s-a luat interogatoriul. Cea mai grea învinovățire ce i s-a adus a fost expediția contra evadaților de la Alexandrovsk. Deci soarta lui era pecetluită.

Zilnic erau osândiți la moarte ofițeri, care încă nici nu luaseră parte la lupte contra bolşevicilor, ci zăceau răniți prin spitale, aduşi de pe frontul german. În cele mai multe cazuri erau ucişi pe patul de suferință.

Spre poligonul de tragere zilnic erau escortați câteva zeci de ofițeri, cum şi femei şi copii ai acestora, unde acum se trăgea în figuri vii şi de unde nu mai era scăpare. Noroc pe cei care erau împuşcați. Jidanul Bergman inventase toate sistemele inchiziției spaniole, dacă nu le şi întrecuse.

Scoateri de ochi şi tăieri de nasuri, urechi şi limbi erau la ordinea zilei şi se practica adeseori băgarea mâinilor osânditului în apă clocotită şi ținute acolo 20-30 de minute. Tăiau apoi pielea în jurul brațului, care apoi era trasă de pe mâinile însângerate, şi făcând haz, îmbrăcau aceste „mănuşi de burjui".

Ce să va spun? Au fost suferințe şi chinuri pe care numai jidanii le-au putut inventa. Nesfârşit a fost numărul canoniților a căror vină a fost că şi-au iubit patria mai presus de toate. Am văzut şi eu un transport ce urca dealul spre poligon. Erau numai ofițeri – generali încărunțiți în războaie, tineri stegari şi elevi ai şcolilor militare. Mergeau cântând un frumos marş național, în care erau apoteozați

eroii războiului din 1812. Adâncă şi nepătrunsă e firea acestei rase, mare în zile bune şi eroică în faţa morţii!

Maria Alexeevna obţinuse şi pentru mine un bilet de voie, în virtutea căruia puteam vizita pe colonel în închisoare. Sărmanul, faţa lui era ca o mască, şi de foame, dar mai mult din pricina celor ce se petreceau în închisoare. Erau şapte ofiţeri într-o cameră, doi colonei şi cinci ofiţeri inferiori.

– De-acum s-au sfârşit toate, îmi zise colonelul, aşezându-se lângă mine. N-o să-mi mai văd pământul strămoşesc niciodată. Ah, de-aţi şti dumneavoastră, cât mi-e mie de greu în zilele când mă vizitează familia şi o văd ajunsă de drumuri! N-au nici un loc unde să-şi plece capetele aceste nenorocite femei. La mine nu mă mai gândesc. Cu ce sunt eu mai bun, oare, decât Împăratul meu? Voi muri şi eu ca cei mulţi şi cinstiţi. Ne vor răzbuna fiii şi nepoţii, numai familia de s-ar putea reîntoarce în patrie!... Luaţi-mi nevasta şi copiii cu Legiunea dumneavoastră!

Surâse apoi plin de amărăciune, iar ochii lui de vultur se înrourară.

Maria Alexeevna, însă, nici nu vrea să audă de aşa ceva, să-şi părăsească soţul în momentul când avea mai mare nevoie de sprijinul ei moral. Era hotărâtă să împărtăşească aceeaşi soartă cu el.

Domnişoara Olga, pe care suferinţele o slăbiră de se legăna ca o trestie, trebuia să mângâie şi pe nefericita ei mamă, care, pe lângă alte necazuri – din cauza plânsului mult – aproape îşi pierduse vederea. Ea rămase, deci, singurul sprijin al familiei, pe când fratele mai mic, Alexei, urma încă în clasa VI-a reală.

La despărţire, colonelul mă luă deoparte şi mă rugă, ca sosind în patrie, să intervin ca familia lui să poată fi evacuată. Să fac aceasta în amintirea zilelor bune petrecute laolaltă şi ca fiu al aceluiaşi neam.

Îmbrăţişai pe bătrânul colonel, care a scăpat norocos din campania cu Japonia şi din Războiul Mondial, ca

să-şi vadă acum mormântul în care va intra peste puţină vreme, şi i-am promis solemn, pe cuvântul de onoare de oştean şi de român, că mă voi căzni ca familia lui să se poată reîntoarce la vechiul cuib părăsit.

Colonelul îmi strânse mâna şi mă sărută.

– De-acum sunt liniştit, zise el. Dumnezeu să vă ducă în pace şi să duceţi ultimul meu salut plaiurilor strămoşeşti, în care am văzut mai întâi lumina zilei!

Şi ne-am despărţit... pentru totdeauna.

Îi întovărăşi familia spre casă, unde fusei poftit la masă. În aceiaşi zi, căpitanul Emanoil Comşa, intendentul Legiunii, pe un preţ redus, lăsă să se încarce două sănii cu tot felul de provizii pentru familia colonelului.

În amurgul serii, stând lângă căminul în care se-mbrăţişau flăcări vinete şi roşiatice, am voit să spun acestei fete frumoase că tare mi-e dragă şi că mă doare atât de mult despărţirea. Dar când văzui chipul ei îndurerat, cuvintele îmi muriră pe buze şi poate că numai o lacrimă a regretului mi se furişe printre gene.

Ea se uită tristă în ochii mei, şi abia mişcându-şi buzele în şoapte, vorbi despre tatăl său:

– Sărmanul tata, eu niciodată nu l-am văzut plângând, îi pare rău că plecaţi... Dumneavoastră aţi fost cel mai bun amic al lui în tot timpul din urmă; dar nu numai al lui, ci şi al meu... Acum, în clipa despărţirii, a sosit şi aceea a destăinuirilor. Cum să vă spun?... Îmi sunteţi şi mie drag, atât de drag cum se poate numai visa.

„Mi-au fost dragi povestirile dumneavoastră din şesurile dunărene şi din munţii dumneavoastră, mi-e dragă limba dumneavoastră, pentru că-i şi a tatălui meu. Am visat şi eu mult, şi mi-am făcut iluzii frumoase de viitor... dar visurile mele se sting şi iluziile se ofilesc. Eu niciodată nu v-aş fi spus lucrul acesta, şi mai cu seamă în momentul de faţă, când familia noastră a ajuns la restrişte, dar atât de mult am voit să vă fiu cu ceva recunoscătoare, pentru tot ce-aţi făcut familiei noastre. Şi nu pot face nici un bine... îmi sunteţi drag şi niciodată n-am să vă şterg din suflet! "

„Să-mi lăsați însă adresa. Am să vă scriu şi sper, totuşi, să ne revedem, de va voi soarta. "

Se apropie apoi de mine, îmi puse mâinile pe umeri, şi uitându-se în ochii mei, mă întrebă încet:

– Bădiță, tare mă ai dragă?

– Tare, micuțo.

– Şi ne vom revedea?

– Da, la anul viitor, de-o vrea Dumnezeu!

– Numai de n-ar fi prea târziu... Eu vă aştept nu un an, vă aştept o viață întreagă, dar, ah! Eu sunt atât de naivă, eu cred că veți veni după noi, deşi e imposibil, v-ar ucide bolşevicii... Şi apoi mai e şi alta, ajungând acasă, veți întâlni alți ochi, care vă vor mângâia, portretul meu va fi tot mai palid, până într-o bună zi, şi amintirea va fi ştearsă. În fine, cum va vrea soarta...

Ne-am sărutat şi ne-am despărțit...

CAPITOLUL XVIII

În dimineața zilei de 20 februarie 1920, toate eşaloanele româneşti, cu cele două trenuri blindate, erau concentrate la gara Inochentievscaia şi tabăra românească din Voenii-Gorodok. Trenurile blindate „Mărăşeşti" şi „Horia", împodobite cu stindarde tricolore îşi arătau amenințătoare gurile de tunuri şi mitraliere, noilor stăpâni ai gării Irkutskului.

Bolşevicilor li se scurgeau ochii după coloşii aceştia de luptă, dar încercările lor de-a le stăpâni au fost înecate în sânge.

În urma noastră erau trupele roşii, care conform armistițiului, trebuia să rămână la distanța de 50 de kilometri. Cehii, care se aflau înaintea noastră, auzind de luptele mari angajate între Legiunea Română în ariergardă şi bolşevici, nu credeau în rezistența de granit a acestei mâini de voinici, şi temându-se că-i vor ajunge bolşevicii, au părăsit sute de vagoane pline cu proviant, armament şi echipamente, care au fost culese de ai noştri, prinzându-ne nespus de bine.

Intendența cehă, care se aproviziona şi ajunsese la Charbin şi nu mai credea în existența legiunii noastre, ca şi generalul Janin, care, într-o telegramă din Vladivostok, întreba comandamentul ceh de mai există românii?

Ce n-au făcut cele douăzeci de mii de cazaci şi cele 35 de mii de cehi, au făcut cei 4000 de legionari români, care au oprit puhoiul roşu, dându-i o sfântă de bătaie, despre care încă mult timp vor şopti codrii uriaşi şi vadurile trecute de noi prin Siberia.

Întreaga Siberia era acum evacuată de ruşi. Căzăcimea trecu Baikalul şi se ataşe atamanului Simionov, care tot timpul a jucat un rol destul de trist. Stăpânit de mania măririi, el credea că va putea să păstreze pentru dânsul Transbaikalia, şi nu dădu lui Kolceak ajutorul cuvenit, probabil sfătuit de japonezi care îl susţineau cu bani şi care credeau că Kolceak, văzându-se strâns cu uşa, va consimţi la cedarea unei bucăţi de pământ din Extremul Orient.

Atamanul Simionov e tot atât de vinovat ca şi Denikin. Toţi aceşti generali erau ambiţioşi şi invidioşi până la crimă. Fiecare voia să joace rolul unui ţar. Bolşevicii îi spulberară, rând pe rând.

Aşadar, în dimineaţa zilei de 20 februarie 1920, trenurile legiunii se puseră în mişcare spre Baikal. În acea zi, gara Irkutskului a fost din belşug udată de lacrimi şi blesteme, anume colonelul Kadletz dădu ordin ca numai acele femei care sunt după lege căsătorite cu legionarii noştri, pot călători în trenurile legiunii. Dar căsătorite legal erau numai 10 din vreo două sute de femei.

Când auziră despre ce e vorba, aceste femei năvăliră pe trenul Statului-Major ca nişte furii şi ameninţau că se vor pune înaintea trenului. Mai bine să fie ucise decât să-şi părăsească cuibul lor vremelnic.

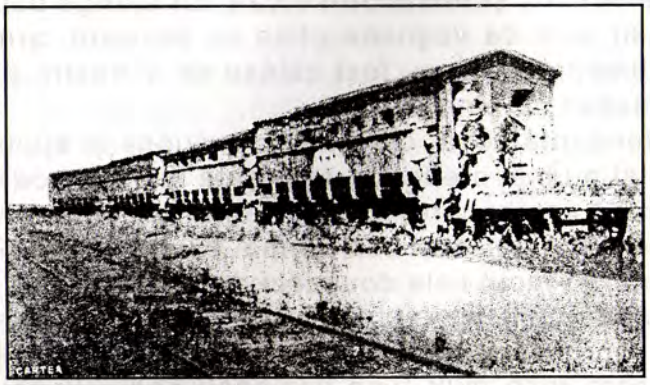

Trenul blindat "Mărăşeşti"

Atunci se schimbă ordinul. Li se promise că vor fi luate toate, şi deci să se aciuiască în cele două vagoane din coada ultimului tren. Se liniştiră, în fine, şi aşteptau plecarea. Dar vagoanele lor au fost descopciate şi trenul plecă fără a le da signal. Când s-au trezit şi văzură c-au fost înşelate, a fost multă jale şi-au curs multe lacrimi.

Se înşirară eşaloanele româneşti, unul după altul şi tot mai mult se înfundau spre răsărit, în zarea căruia străluceau în soarele lui februarie înaltele piscuri înzăpezite ale munţilor Baikalului, bogaţi în aur şi cărbuni, dar mai cu seamă în animale cu blăni scumpe.

Poate niciodată aceste meleaguri n-au fost atât de călduros salutate de nici un neam, ca de românaşii noştri, care, în fine vedeau că se reîntorc în ţara dragă, dar atât de depărtată.

Calea ferată începe pe neobservate a se ridica şi în fine vedem că îşi croieşte drum pe marginea unui munte stâncos. Din când în când treceam prin tunele, lucrate frumos şi largi pentru linie dublă. În fine, iată Baikalul sau lacul bogat, strâns între munţi puternici ale căror piscuri se oglindesc în adâncul de ape, curate ca lacrima.

Apa e dulce, cu toate că are aproape toate particularităţile apei de mare, de culoare verde închis. E cel mai adânc lac din lume şi e cântat mult de poporul siberian, pentru că pe mulţi flămânzi îi hrăneşte cu peştele care se scoate în mari cantităţi. Munţii din jurul lui sunt acoperiţi cu uriaşe păduri de brad şi molift, care îmbălsămează aerul cu mirosul lor răşinos.

Funcţionarii peste tot erau ruşi, dar locuitorii autohtoni erau bureaţi, o ramură slăbănoagă a rasei mongole. Locuiesc în iurte sau şatre rotunde, acoperite cu piei de cai, iar ocupaţia principală este creşterea cailor şi vânatul.

Sunt blajini şi mulţi dintre ei s-au creştinat, dar cei mai mulţi sunt credincioşii lui Dalai-Lama. Sunt spâni şi cu feţele creţe ca punga. Cu greu poţi să deosebeşti bărbaţii de femei.

Pe malul lacului Baikal, la staţiunile Selenga şi Sludianca zăbovirăm aproape zece zile. Înaintarea spre Vladivostok era îngreunată din cauza multor eşaloane şi mai cu seamă că gările erau toate pline de trenuri goale, având liberă numai linia principală.

Pe când staţionam la Selenga, primii o scrisoare de la domnişoara Olga. Descria intrarea trupelor regulate bolşevice în Irkutsk, spunând că foamea bântuie în tot oraşul şi că tatăl ei se află tot în închisoare, şi alte lucruri, care citindu-le, m-au făcut fericit. Păstram această scrisoare ca un talisman, dar citind-o mereu, am piedut-o. De nimic nu mi-a părut mai rău ca de răvăşelul acela.

Am compus o lungă telegramă, de vreo 200 de cuvinte. Dragoste, regrete, lacrimi, toate erau amestecate în această telegramă şi mă grăbii la poştă. Telegrafista aruncă ochii pe hârtia mea, începe s-o citească, zâmbeşte, fără a se uita la mine, şi în fine îmi spuse că astfel de telegrame nu se trimit. Numai oficiale. Dar rugăminţile mele

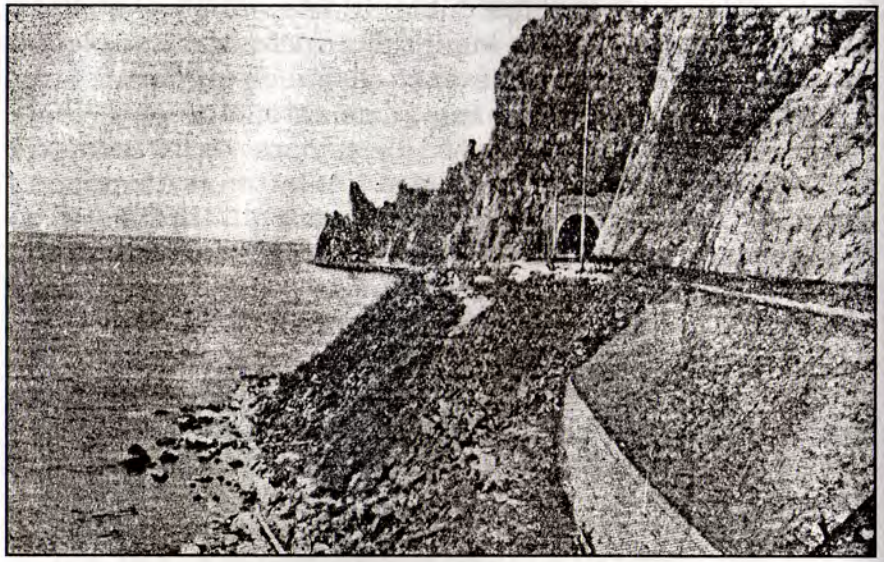

Tunel la intrarea în Munţii Baikal

înduplecară pe această severă telegrafistă, pentru taxa înzecită a telegramei şi plătii 8000 de ruble de ale lui Kolceak. Banii aceştia nu mai aveau valoare la Irkutsk. Pe la Baikal, unde se aflau armatele aliaţilor, îşi aveau încă rostul lor.

Telegrama s-a dus şi a fost primită, după cum mi-a povestit mai târziu domnişoara Olga.

De aici nu ne-am mai oprit până la Cita, reşedinţa atamanului Simionov, care sprijinit de japonezi, se pregătea de rezistenţă. Cazacii generalului Kappel se alipiră acestui ataman, dar după cum povesteau ofiţerii cazaci, nici Simionov nu prea credea în puterea rezistenţei sale şi deocamdată îşi petrecea zilele şi nopţile cu vin şi lăutari, în tovărăşia frumoasei „Maşa ţiganca".

Legiunea noastră vându toţi caii escadronului şi cei ofiţereşti cazacilor, pe preţul de 40 mii de ruble în aur, lăsându-le cazacilor ca dar şi o parte din trofeele noastre de la bolşevici - muniţii şi armament.

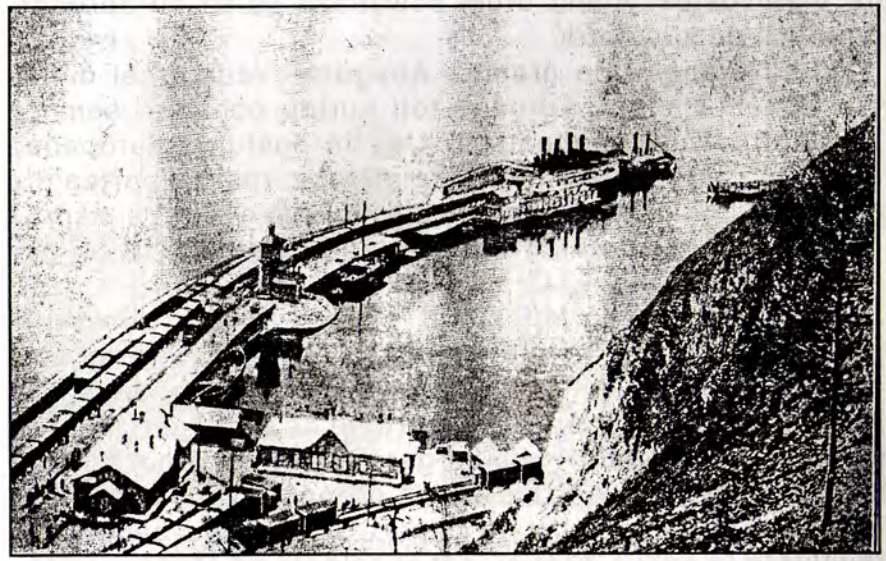

Vedere a portului Baikal

Pe cât fu de pitoresc ţinutul Baikalului până aproape de orăşelul Cita, pe atât era de sărac mai departe. Stepe arse de soare, pe care, ici şi acolo se vedeau iurte de-ale daurilor, fraţi de-ai bureaţilor, care după toate probabilităţile îşi continuau viaţa lor nomadă, pe cât arătau aşezările lor vremelnice.

Ici şi acolo se vedeau herghelii de cai păscând iarba uscată sau adunaţi în jurul unei fântâni spre a fi adăpaţi. Caii sunt mici şi robuşti, ca cei ai băşchirilor. Speriaţi de tren, o rupeau la fugă pe întinsele stepe ridicând un nor de pulbere în urma lor. De pe aceste stepe îşi recrutau cazacii siberieni cei mai rezistenţi cai, pe care la nevoie îi pot hrăni numai cu coji de lemn şi care se odihnesc tot atât de bine în zăpadă ca şi în grajd.

Trenul lunecă tot mai departe şi în curând ajunserăm la frontiera Chinei. La staţia Nercinsk, calea ferată se bifurcă, una apucă tot spre răsărit, pe râul Amur, cealaltă tăind de-a dreptul peste China, prin Manciuria, se apropie de Vladivostok. Acest drum scurtează calea cu aproape două mii de kilometri.

La orăşelul de graniţă, Abagatui, vedem cei dintâi funcţionari chinezi. Aproape toţi purtau ochelari, semnul învăţăturii, cum spuneau ei. Unii în costume europene, iar alţii în lungi halate negre de mătase; raşi de partea dinainte a capului şi purtând o chică lungă, neagră şi aspră, alţii tunşi până la piele. Cei dintâi erau monarhişti, cei din urmă, republicani.

Văzui cei dintâi soldaţi chinezi, flăcăi zdraveni, îmbrăcaţi în haine de vată cu pantofi de postav. Îţi făceau impresia că toţi sunt fraţi. Faţa negricioasă-gălbuie, cu nasurile turtite la obârşie, cu o frunte de un deget, cu ochi mici, veşnic zâmbitori şi cu o gură tăiată din topor.

Ofiţerii aveau cizme în loc de pantofi şi fiecare era îmbrăcat după cum îl tăia capul. Unii purtau săbii, alţii revolvere în cobur. Atât ei, cât şi soldaţii ne făceau vizite. Toţi voiau arme, ba chiar mitraliere, şi le plăteau foarte bine. De pe atunci se pregăteau ei de războiul civil, care

izbucni doi ani mai târziu.

În Manciura stăpânea mareşalul Ciang-So-Lin, bătrân cu minte şi viclean, care cocheta cu toate marile puteri care îl ajutau cu bani, dar japonezii au fost aceia, care îl susţineau faţă de pretenţiile altor generali din sud.

China, în 1912, fu declarată republică, după ce dinastia daitzinilor fu răsturnată. Tânărul împărat a rămas însă să trăiască la una din proprietăţile sale. Şi era cu mult mai fericit, de când greaua coroană a Împărăţiei Cerului s-a rostogolit de pe capul lui.

E drept că în Peking este un guvern chinez, dar e mai mult de formă, căci aproape nici un general Dudzion – guvernator – nu-l recunoaşte. Fiecare ţine armata proprie pe care o echipează şi întreţine ca oricare domnitor despotic, pentru ca să asigure liniştea şi siguranţa domniei.

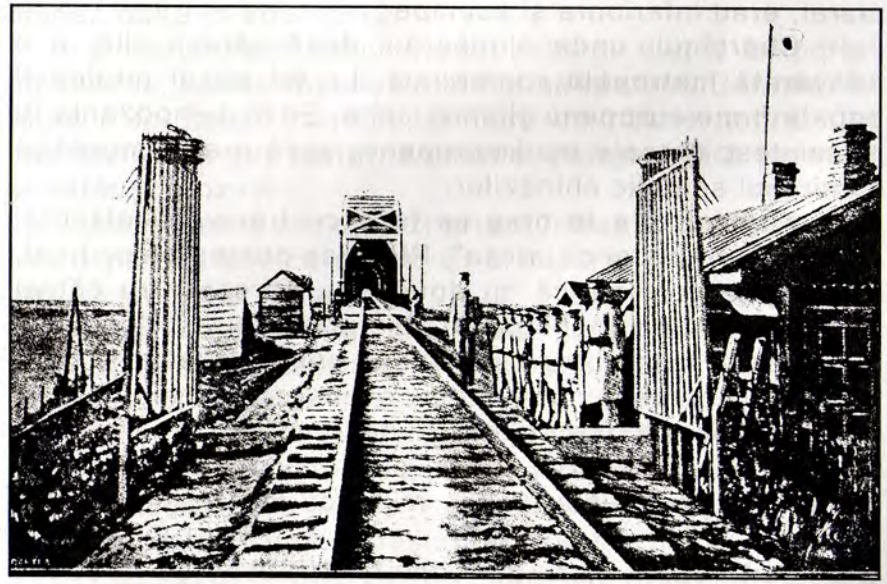

Paza podului de fier de pe râul Sungari, la Charbin

Sub protecţia lui Ciang-So-Lin se formară sute de bande de chunguzi (hoţi de codru), care atacau trenurile venite din Rusia şi făceau încălcări peste frontieră. Se vorbea că însuşi mareşalul multă vreme fusese şeful unei astfel de bande şi îmbogăţindu-se, ajunse în graţia tânărului împărat, care l-a ridicat până la treapta de general, iar guvernul din Peking, temându-se de el, l-a făcut mareşal. Mukdenul era capitala Manciurei şi reşedinţa lui Ciang.

Întâlnirăm mulţi japonezi, militari şi civili, care au pus mâna de veci pe această provincie. Aici fură plasate capitalurile lor, în căi ferate şi în exploatări de mine. Mulţumită lor, această provincie prosperează şi ajuns la o înflorire cum n-a avut nici pe timpul împăraţilor, care mult timp au păstrat Manciuria ca pe o avere a dinastiei. Păcat numai că mărfurile, aruncate de Japonia pe pieţele Manciurei, erau inferioare şi scumpe.

Charbinul, unde ajunserăm după câteva zile, e o adevărată metropolă comercială. La tot pasul întâlneşti bogate firme europene şi americane. Edificii impozante îţi reamintesc oraşele mari europene, dacă n-ar fi murdăria şi mirosul specific chinezilor.

Comunicaţia în oraş se face cu tramvaiul electric, cu trăsuri cu cai şi cu „ricşa". Ricşa se numeşte omul-cal, înhămat la o trăsurică cu două roţi, care pentru câţiva bani te poartă în goană pe străzile principale. E desculţ şi de cele mai multe ori poartă numai pantaloni scurţi.

Bieţii oameni, nu-şi pot duce meseria mai mult de 6-7 ani. Aproape toţi mor de atacuri de inimă, ori tuberculoză. Chinezii, fie mandarin, ofiţer, sau ministru, preferă totdeauna ricşa înaintea altor mijloace de transport mai moderne.

Sunt case mari de comerţ exclusiv cu produse chinezeşti, dintre care mătasea şi obiectele de porţelan sunt cele mai renumite. Vaze uriaşe şi de preţuri fabuloase înfrumuseţează vitrinele, iar mătasea colorată îţi ia ochii cu strălucirea ei. Mătasea e bună şi foarte ieftină.

Cartierul chinezesc, cu toate că e murdar şi cu un miros de nesuferit, e însă interesant. În pieţe numite „bazare", ca în toată Asia, poţi vedea cea mai pitorească adunare a reprezentanţilor semiţiilor mongole şi chineze, în halatele lor de mătase colorată. Aici vezi o grupă de mongoli trecând agale spre o ceainărie, vorbind domol şi cu gesturi largi şi moi. Sunt neamul cel mai robust dintre toate câte sunt azi în China.

De statură mijlocie, laţi în spate, cu umerii obrajilor ieşiţi în relief, cu priviri şirete şi mistice, şi cu mustăţi ale căror sfârcuri atârnă de la colţul buzelor în jos, ca la cazacii lui Taras-Bulba. Popor războinic, la începutul mişcării lor spre largile stepe sarmatice şi spre Europa cu viteazul Gengis-Han, prima lovitură au dat-o chinezilor, supunându-i veacuri de-a rândul şi impunându-le mai târziu dinastia daitzunilor, care a stăpânit imperiul chinez până în anul 1912.

Dincolo vezi manciurieni înalţi şi negri, în portul chinezesc, putându-şi coşurile cu mandarine. Dar majoritatea o formează chinezii, o mare de halate negre. Cei mai rezistenţi din toate neamurile, pungaşi fără pereche şi bătăuşi grozavi.

Din când în când, vezi grupe întregi încăierate. Mai rău o păţeau cei cu chică. Şi o mizerie, cum n-am mai văzut nicăieri în lume!

Batalioane întregi din aceşti înflămânziţi, stăteau de-a lungul unui canal al râuleţului Sungari, în care se aruncau tot felul de resturi de mâncări şi zdrenţe. Se înmulţesc ca iepurii şi ţara nu-i în stare să-i hrănească.

Aceşti dezmoşteniţi îşi au regele lor, al calicilor. Vai de nenorocitul străin care s-ar rătăci în cartierele lor de şobolani! Într-o clipă e sfâşiat de această haită.

La sosirea în Charbin, ne întâmpină Misiunea Militară Românească, condusă de maiorul V. Cădere. Cu cât drag au fost salutate primele uniforme româneşti albastre-verzui, ale membrilor Misiunii. Colonelul Kadletz prezintă Legiunea care, formată în careu, aştepta pe şeful Misiunii.

– Bună ziua, fraţilor! salută maiorul.

Un „Să trăiţi!" de se cutremurară zările fu răspunsul scos din 5000 de piepturi. În acest puternic „Să trăiţi!" era atâta dragoste de ţară, atâta loialitate şi respect faţă de trimisul ţării dragi şi atâta dor după vetrele părăsite, că Misiunea rămase plăcut surprinsă de felul cum se prezentară legionarii, iar vestea despre vitejia acestor şoimi demult ajunsese la Vladivostok.

Urmă defilarea trupei, care fu ireproşabilă, iar acum, mulţumită intervenţiei Misiunii, Legiunea noastră fu lăsată înaintea altor eşaloane străine ca să-şi urmeze drumul spre Vladivostok, unde se şi ajunsese la un acord cu o societate de navigaţie engleză pentru transportarea noastră în patrie.

În Charbin mă prezentai la raport şefului Misiunii, şi-i povesti jalea mea, conflictul avut cu colonelul Kadletz,

Dl. Victor Cădere, Şeful Misiunii Române

cerând să fiu imediat reabilitat. Domnul maior Cădere, după ce personal s-a convins de dreptatea mea – din dosarul procesului meu – m-a mângâiat şi mi-a lăudat ţinuta mea corectă şi dreaptă.

– Eu vă pot reabilita, însă cred că suferinţele îndurate în numele ţării, numai ţara vi le poate recompensa cum se cade. Dumneavoastră, la sosire, veţi primi cea mai adâncă satisfacţie din partea „Patriei recunoscătoare". Fiţi liniştit, vă rog, şi credeţi în cuvintele mele. Eu mă îngrijesc de dumneavoastră să nu fiţi lipsiţi de nimic în tot decursul călătoriei.

Eu am crezut şi m-am împăcat cu situaţia.

La staţia Nicolsk-Usurisk, unde din nou intrarăm pe teritoriul rusesc, gara şi oraşul erau ocupate de trupe japoneze, care erau în toate garnizoanele de pe râul Amur. Veneau tocmai de la instrucţie şi prin faţa mea trecură două regimente, al căror marş şi formaţiuni de luptă erau adaptate ad literam după regulamentul armatei germane.

Încă de la Irkutsk făcusem cunoştinţă cu elementele înaintate ale armatei japoneze. Impresia ce mi-au lăsat-o este că, odată şi odată, această armată va supune întreaga lume. Atâta inteligenţă, bun simţ şi disciplină n-a avut încă nici o armată.

„Noi suntem admiratori ai armatei germane, mi-a spus într-o zi un maior japonez – dar noi suntem superiori. Nu o spun din mândrie, ci din convingere. Pe când soldatul german era un automat perfecţionat, la noi cu aceiaşi precizie se execută ordinele, însă fiecare soldat sau ofiţer caută să facă mai mult decât i se cere. E disciplina din pietate faţă de cea mai scumpă instituţie a noastră, de armata naţională, a cărei vitejie e mai presus de toate, pe care n-o au armatele occidentale. E adevărat că ne ajută mult în privinţa aceasta religia noastră, apoi legendele şi tradiţiile neamului nostru.

„La noi se face educaţia soldatului în cultul eroilor patriei, şi încă din şcolile primare li se infiltrează în suflet simţul dreptăţii eterne, al patriotismului şi al jertfirii de

sine. Visul oricărui militar, fie soldat sau ofiţer, e să facă ceva mare pentru ţară, să se jertfească pe sine, dacă prin aceasta ştie că aduce un folos patriei. La toate virtuţile ostăşeşti, temelia e patriotismul, care la noi e o religie!"

– Domnule maior, noi europenii privim cu multă stimă şi simpatie forţările mari făcute de ţara dumneavoastră, ca să ţină sus făclia civilizaţiei în Extremul Orient, şi cei mai sinceri admiratori ai poporului japonez sunt popoarele de viţă latină. Azi, când marele progres ce-l are Japonia pe baza comerţului şi industriei ei, care pretind debuşeuri noi în sud şi-n vest, nu credeţi că în curând va grăbi conflictul cu Anglia şi America?

Maiorul Aochi privi tăcut în zarea depărtată, părea că-şi caută cuvintele potrivite, când câteodată, cu faţa aprinsă, se întoarse spre mine şi începu cu o voce puţin tremurândă:

„Cu englezii n-am dori să ne măsurăm, şi de ce nu? Ei au fost magiştrii noştri în crearea flotei noastre. Mulţumită lor am învins în 1905, la Tsushima, puternica

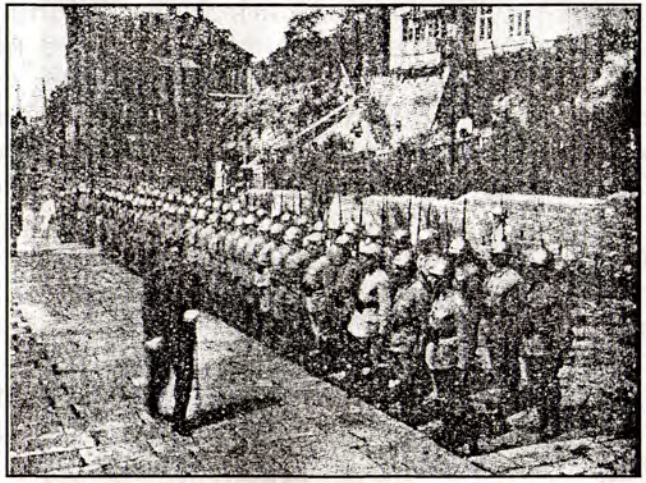

Comandantul şef al armatei japoneze trece în revistă o companie de legionari români la Vladivostok

flotă rusă. Ei ne-au dat tehnica, noi am pus sufletul.

„Dar dacă se vor pune în calea destinului ţării mele, vor hotărî numai armele. Noi ne pregătim de război, însă altfel, ca să-l putem purta cu amândouă aceste neamuri deodată şi ca să ieşim victorioşi."

Părăsii pe micul maior Aochi şi mă îndreptai spre eşaloanele româneşti, când o chiuitură haiducească răsună dintr-un vagon japonez. Legionarii noştri erau oaspeţii soldaţilor japonezi, care îi tratau cu sake, un fel de rachiu mai uşor, pe care bându-l în cantităţi mai mari, te ameţea nitel. Se ţineau pe după gât doi români cu trei japonezi şi vorbeau ruseşte. Din când în când închinau în sănătatea şefilor armatelor, a Mikadoului şi a regelui Ferdinand. Era înfăţişarea ostaşilor, care se luptă cu aceleaşi greutăţi şi au multe doruri comune.

Aici era comandamentul unei divizii japoneze. Peste tot mulţi ofiţeri, mai apoi studenţi universitari cu profesorii lor, care studiau aceste ţinuturi, despre care visa şi cel mai umil pescar japonez, şi japoneze multe şi frumoase ca nişte fluturi în elegantele lor kimonouri.

Vedere a portului "Cornul de aur" din Vladivostok

Poate nici o femeie din lume nu are atâta grație ca cea japoneză.

Îți făceau impresia unor drăgălaşe păpuşi cu ochii negri şi veseli. Coafura înaltă, ceea ce strică puțin această armonie de grații, cu păr negru ca abanosul, fluturând în vânt. Kimonoul e strâns pe la mijloc cu un brâu lat, tot din mătase colorată, cu mânecile largi şi elegante, încălțate în pantofi de lemn, care de departe îți dau de ştire că vine un astfel de fluturaş. Ele, în general, sunt bune gospodine şi prietenoase, lucru mare.

Legiunea noastră nu se mai opri până la Vladivostok, unde ajunserăm la 6 mai 1920, când începură pregătirile pentru călătoria în patrie.

Ziua de 10 mai a fost sărbătorită cu tot fastul cuvenit. Toate misiunile militare şi politice străine au ținut să cinstească cu prezența lor această serbare. Coloanele legionarilor noştri străluceau în frumoasa uniformă, albastră franceză, - cu chipurile lor sumbre de viteji şi veterani ai atâtor câmpuri de bătaie, sub flamura drapelului trimis din țară, jurară credință marelui rege Ferdinand I.

Ca testament generațiilor viitoare, legionarii români in Vladivostok au semnat următorul „Act istoric", ce se păstrează şi azi în arhiva casei M. S. Regelui:

„În anul una mie nouă sute douăzeci de la Hristos, luna mai, ziua douăzeci şi trei, stil nou, la Vladivostok;

„Departe de căminurile dragi, de codrii străbuni, de apele curate, de glia roditoare şi scumpă a patriei;

„Români din patru unghiuri, alcătuiți într-un corp de luptători voluntari, încă din vara anului 1918;

„Păstrând cu sfințenie fala strămoşească şi cinstind prin fapta lor numele românesc;

„După multe suferințe, ajungând a vedea calea spre patrie deschisă.

„Urmaşi ai moților, ai grănicerilor, ai sucevenilor, ai bănățenilor şi ai orheienilor, ca oaste românească au jurat cu suflet curat, cu dreapta pe drapelul neamului, credință ostăşească şi cetățenească preaînaltului rege, Măriei

Sale Ferdinand I, al tuturor românilor."

La această solemnitate au fost decorați legionarii noştri cu multe ordine de vitejie ruseşti, italiene, franceze, engleze şi cehoslovace, iar, ajungând în Paris, şi cu ordine româneşti. În afară de aceasta, din partea țării, s-a conferit legionarilor, Crucea Comemorativă a războiului cu bareta specială: Siberia.

Cu acest prilej şeful Misiunii Române, domnul maior Victor Cădere, ținu următorul discurs legionarilor:

Români!

„Ziua de 10 mai a anului 1920 ne găseşte departe de patria iubită, departe de căminurile scumpe. Voi nu ați avut norocul de-a fi luptat alături de frații voştri, în cuprinsul hotarelor României întregite. Dar jertfa voastră e aici, e cu atât mai mare, cu cât prin vitejia şi patriotismul vostru, ați arătat că sunteți oriunde vrednici străjeri ai cauzei naționale şi apărători credincioşi ai gloriei numelui român.

„Calea spre casă vă este deschisă. În curând veți ajunge în cuprinsul României mari, unde sunteți aşteptați cu drag.

„În această zi scumpă întregului neam românesc, căci ea înseamnă zdrobirea lanțului neamului nostru, gândurile noastre se îndreaptă spre Maiestatea Sa regele Ferdinand I, şi spre Maiestatea Sa Regina Maria, şi cu toții într-un cuget să strigăm:

„Trăiască M.M.L.L Regele Ferdinand şi regina Maria!

„Trăiască A.S. Principele Carol, moştenitorul tronului!

„Trăiască Augusta familie Regală Română!

„Trăiască patria şi armata română!

„Urarea voastră va fi adusă la cunoştința Maiestății sale Regelui."

Bucuria legionarilor când văzură marea la Vladivostok, n-a fost mai mică decât a grecilor rătăcitori de la

Troia. Unul după altul porneau spre Europa batalioane cehoslovace, şi românii se uitau cu jind spre cornul de aur, sau portul oraşului, şi aşteptau sosirea celor două mari vapoare engleze, destinate pentru noi. Şeful Misiunii ne-a spus că la sfârşitul lunii mai vom fi pe mare.

În aşteptarea acestor vase, se făcură pregătirile de călătorie. Toată lumea trebuia vaccinată contra vărsatului şi tifosului. Se împărţiră echipamentte de vară, se împachetară armele şi mitralierele, precum şi muniţia acestora. Ne-a părut rău că nu putem lua şi ttunurile cu noi. Cehii au adus mai mult de 20 de baterii.

În sfârşit, la 26 mai, iată că se ivi în rada portului unul din vapoarele mult aşteptate: „Tras-os-Montes", sub pavilion portughez. În 3 zile s-a făcut îmbarcarea. Două batalioane, cu un efectiv de 14 companii„ împreună cu Statul-Major, se urcară pe acest colos. Restul legiunii rămase să se îmbarce pe vaporul „Huntsgreen" iar prizonierii de război români şi coloniştii moldoveni din Extremul Orient vor urma cu alte transporturi.

În Extremul Orient erau vreo câteva sute de familii moldoveni din Basarabia, care venind în contact cu legionarii noştri şi auzind că a sosit o Misiune românească, se deciseră să se reîntoarcă pe pământul strămoşesc, de unde au fost smulşi de politica ţaristă, care voia să golească Basarabia de moldoveni, înlocuindu-i cu ruşi. După câte am auzit, din lipsă de mijloace n-au putut fi repatriate decât o sută de familii.

Poate niciodată nu s-a răsunat urale mai sincere, ca în momentul plecării vaporului „Tras-os-Montes" din rada portului Vladivostok. Legionarii noştri, care şi-au purtat jalea atâtor ani de-a lungul şi latul Rusiei, vedeau în sfârşit cu ochii împlinirea dorinţelor lor: reîntoarcerea în patria iubită.

Şi câţi din flăcăii noştri nu-şi dorm somnul de veci prin mlaştinile Murmanskului, pe nisipurile fierbinţi ale Turkestanului şi prin friguroasa Siberie! Da, sute şi mii de fraţi ai noştri aşteaptă învierea departe de leagănul

strămoşesc.

Aceasta e tragedia noastră, a ardelenilor. A trebuit să se săvârşească, pentru ca noi, cei rămaşi, să ne putem bucura de libertate şi să continuăm munca străbunilor romani – purtători ai făcliei civilizaţiei la porţile Orientului.

Şi iată că înaintea noastră se întinde fără de margini Oceanul Pacific. Într-adevăr, numai slabe vălurele tulbură oglinda apei. Vaporul înaintează direct spre sud, de-a lungul coastei peninsulei Coreea. În curând ne apropiem de insulele japoneze care sunt cele mai frumoase din lume. Aici, o insulă are aspectul unei grădini pline de flori care pluteşte pe apă, dincolo se înalţă spre bolta albastră înalte piscuri stâncoase, ca turnurile gotice, de culoare violetă.

Pe lângă noi defilează o insulă deluroasă, acoperită cu o vegetaţie bogată de chiparoşi şi palmieri, dar lucru ciudat, peste tot predomină tonul roşiatic-violet. Case mărunte, parcă numai în miniatură, se pitulau printre grădini şi pe malul mării.

Trecem prin strâmtoarea de mare Simonoseki şi ne apropiem de portul Mozi, unde se vor lua cărbuni. Mozi e un orăşel drăguţ, după cât poţi vedea de pe bord, căci guvernatorul provinciei a interzis debarcarea pe uscat. Dânsul a ţinut, însă, să facă o vizită comandantului nostru. Nu departe de noi staţionau câteva mari vase de război japoneze, cu soarele pe pânza albă a drapelului.

În port, o pădure întreagă de catarguri şi multe vase străine. De la sosire nu trecu nici cinci minute şi iată, vasul nostru înconjurat peste tot de bărci frumoase şi elegante cu orăşeni, care voiau să ne vadă şi negustori, lăudându-şi mărfurile. Scoici frumoase de mare, vederi din Japonia pictate în spirit japonez, - cu tuş negru - fructe si sake fură oferite celor de pe bord.

Erau aceşti japonezi toţi veseli, ne zâmbeau şi fluturau batistele de mătase roză, frumoasele japoneze, unele în costume europene, altele în kimonouri. Cele din urmă erau neasemănat mai frumoase.

Printre bărcile de târgoveți, se îndesă o altă barcă condusă de o femeie tânără şi gingaşă ca o crizantemă, cu nişte ochi ca de smoală, care, se vede, ştiau mângâia, iar o guriță ca de copil se deschise când privi spre bordul vaporului nostru. Zâmbi şi ne arătă cu mâna un teanc întreg de fotografii. Toată lumea voia să cumpere ceva de la ea. Şi ce să vedeți, i-a mers bine hoțoaicei. Ea vindea fotografii cu chipul ei.

O mare barcă de cărbuni se alătură lângă bordul vaporului şi vreo 20 de muncitori japonezi, în mai puțin de patru ore, încărcară peste 160 de tone de cărbuni. Când isprăviră, li se dădu, pe lângă câteva zeci de yeni şi o porție de orez cu peşte, pe care îl primiră pe frunze late ca de brusture şi cu beţigaşele lor se apucară să mănânce.

Înainte de a se pune la masă, luară câte-o baie în apa destul de caldă a mării. Erau aceşti muncitori atât de cuviincioşi, cu gesturi moi şi atât de veseli. Se aduseră apoi mari cantități de provizii pentru pasagerii vaporului.

Nu departe, se vedea un şir întreg de hinricşi, cu trăsurelele lor, aşteptând câte-un pasager pe care să-l ducă în oraş. Nu se vedea nici o casă cu etaj. Parcă totul era făcut în miniatură, chiar şi trenul care trecea nu departe spre corpurile unor fabrici.

Noaptea o petrecurăm pe vapor, iar dimineața zilei următoare ne continuarăm călătoria. Defilarăm pe lângă insulele Tsushima, unde, la 27 mai 1905, fu înfrântă de către japonezi escadra rusă, condusă de amiralul Rosdestvenski. Aceasta a fost cea mai mare luptă navală a japonezilor, pe care câştigând-o, au asigurat victoria trupelor de pe uscat.

Insulele acestea sunt stâncoase şi se vede că sunt locuite de mii de păsări de mare, care mereu zboară în jurul lor.

Deodată se răspândeşte ştirea că prințul moştenitor Carol al României călătoreşte cu vaporul spre Tokyo şi că ne vom întâlni peste un ceas. Într-adevăr peste o oră, un vapor trecu pe lângă noi, dar depărtarea era prea mare,

aproape un kilometru, şi astfel trecu prințul nostru, fără a fi văzut de legionari. Trimiserăm însă o telegramă principelui, în care ne exprimam omagiul nostru, dorindu-i ca norocul şi fericirea să-l călăuzească pe aceste frumoase limanuri.

După cum ne spune căpitanul vaporului, nu ne vom opri până la Singapur, cam vreo două săptămâni de drum. Până acum se menține timpul admirabil şi locurile pe lângă care trecem sunt de toată frumusețea. Treceam pe lângă poetica insulă Formosa. Într-adevăr, că e cea mai frumoasă parte a imperiului japonez. Parcă ne momeşte să ne răcorim în verdeața ei, pe căldura din ce în ce mai înăbuşitoare, cu cât înaintăm spre sud.

În sfârşit, intrăm în marea chineză, care poate e cea mai interesantă dintre toate. Era tocmai sezonul taifunurilor. Căpitanul dădu ordin ca vaporul să țină cât mai aproape de malul chinez, ca să nu intrăm în această zonă periculoasă.

Privind pe malul mării, care începu deodată a fi cu mult mai agitat, din cauza curenților de aer, înaintea noastră se arătă un peisaj de neuitat. Se părea că pluteşte pe apă o pădure gigantică. Suluri puternice de apă se înălțau în formă de sfredel până la 30-40 metri, ramificându-se în vârf ca un arbore uriaş. Acestea erau taifunurile.

Căpitanul, îngrijorat, ne spune că un astfel de sul de apă găureşte orice vapor, de aceea începurăm a face primele pregătiri în vederea vreunei avarii a vaporului.

Legionarii fură împărțiți în câteva grupe cu personal suficient de matrozi. Fiecare îşi ştia locul său in caz de alarmă. Vaporul era asortat cu multe bărci de salvare şi poduri plutitoare.

Exercițiile de alarmă mergeau destul de bine; am avut noroc, însă, că n-a fost nevoie să facem o adevărată manevră, căci poate n-ar fi ieşit atât de bine ca probele.

Privind în jurul vaporului, vedem peşti gigantici mergând alături de noi, - erau delfini, sau lupi de mare, cel mai lacom peşte. Aşteptau să se arunce resturi de

la bucătărie în apă. Erau şi peşti zburători. Credeam că sunt păsări, dar când valurile deveniră mai mari şi vaporul începu să scârţâie din toate încheieturile, astfel de peşti zburau adesea până la bord. Răul de mare începu să facă mari ravagii printre voluntari. Doctorul vaporului recomanda ca lumea să mănânce cât se poate mai mult, ca să aibă ce vomita; altfel ar fi pericol de a-şi pierde cineva intestinele, sfârşi el glumind. Noroc că mâncarea era mereu proaspătă şi bine pregătită.

Multe din femeile legionarilor ajunseră, pe urma răului de mare, adevărate sperietori. Las' că nici mai înainte nu erau ele mai chipeşe, parcă anumele-a căutat cineva. Era mai mare sfiala faţă de străini.

Printre cei suferinzi, era şi prietenul meu de pribegie, Moga. Băleanu rămăsese cu restul legiunii la Vladivostok şi până la urmă să vină cu vaporul „Huntsgreen". Bietul Moga se făcuse ca un ţâr pe urma vărsăturilor.

El o dusese binişor tot timpul campaniei. În timpul organizării, făcea pe grozavul prin Irkutsk. Multe femei voiseră să-l prindă în laţ; el, însă, făcea curte numai celor măritate. În timpul operaţiilor, s-a purtat viteje şte şi a fost decorat cu crucea de război cehoslovacă.

Stând pe bord şi contemplând nemărginitul de ape, ne reaminteam călătoria pe Nipru şi pe Volga de acum doi ani, şi de peripeţiile campaniei noastre în Sibiria.

Viaţa pe vapor era plăcută, însă după ce ajunserăm în largul oceanului, când, de zece zile nu mai văzusem nici un mal, nostalgia se-ncuibă în sufletele noastre. De la un timp nu se mai arătau nici albatroşii, semn că eram departe de uscat.

Cu noi călătorea şi ofiţerul rus de artilerie Dorian, cu soţia sa, o femeie drăguţă şi gingaşă ca o rimoză. Era foarte recunoscător românilor, care l-au primit ca voluntar în legiune, după prăbuşirea frontului siberian. În legiune a fost şeful artileriei de pe trenul blindat „Mărăşti", şi s-a purtat ca un erou în luptele de la Şeragul. Az pe cât am auzit, serveşte într-un regiment de artilerie românesc.

După 12 zile de mers, iată că în zare, spre stânga noastră se zări o limbă de pământ. Era marea insulă Borneo, semn că ne apropiam de Singapur. Peste două zile intrarăm în rada acestui port, din capul sudic al peninsulei Malacca.

Acostarăm departe în mare, fără să ne apropiem de port, din cauză că acesta, în decursul războiului mondial, fu neglijat şi mari cantităţi de nămol împiedicau apropierea marilor vapoare.

Toată lumea primi permisiunea de a vizita oraşul, mai cu seamă unde auzirăm că aici se află cea mai bogată grădină botanică din lume. Zeci de bărci cu vântrele alergau din port spre vaporul nostru, unele cu negustori, altele pentru pasageri. Erau conduse de bărbaţi pe jumătate goi, de culoarea bronzului, de-o frumuseţe antică. Erau malaiezi. Părul lung, negru şi ondulat, iar liniile feţei lor erau atât de regulate, cum rar afli la rasa albă. Femeile lor, însă, nici pe departe nu erau aşa bine.

Ne urcarăm câte trei într-o luntriţă, şi malaiezul îndreptă barca spre port. Trăgea un vânt tare, că valurile începură a ne ridica pe creasta lor, ca în momentul următor, barca să zboare ca o nălucă în abis, de unde iarăşi se ridica spre coama valului. Am tras o frică straşnică, mai cu seamă că-l văzusem pe malaiezul nostru încurcând vântrelele, şi barca câteva minute fu jucăria valurilor.

Câte un val mai puternic îşi arunca spuma peste noi, aşa că ne udarăm până la piele. Ajungând în port, răsuflarăm uşuraţi. În câteva minute veşmintele noastre se uscară la soarele grozav de dogoritor, dar se făcură ca scoarţa din cauza apei sărate.

Pe mal furăm înconjuraţi de-o droaie de copii, goi până la piele, şi ne propuseră să ne poarte prin oraş şi împrejurimi. Ne cerură însă plata înainte, o monedă de argint. După ce o primiră, cei mai mulţi se făcură nevăzuţi sau se duceau să-şi ofere serviciul de „cirerone" altor pasageri. Era şi aceasta o afacere.

Plecarăm în oraş, unii apucând pe jos, pe marile

alei, care se numeau după culoarea frunzelor: aleea albă, roşie, violetă, verde, etc. alții cu hinricşa, cunoscut din China şi Japonia.

Pe străzi era o mişcare şi înghesuială grozavă. Purtători de fructe, de băuturi erau la tot pasul. Ananasul, curmalele şi strugurii erau fructele cele mai principale. Pentru o monedă de argint puteai cumpăra vreo zece kilograme din aceste fructe delicioase.

Întâlneam şi mulți europeni, englezi şi olandezi, proprietari ai marilor latifundii de trestie de zahăr, ceai, cauciuc, piper şi vanilie. Erau şi mulți japonezi, care aveau mari fabrici de cauciuc şi de zahăr.

În timpul din urmă, stăpânirea engleză căuta prin diferite mijloace să-i îndepărteze pe japonezi şi astfel să slăbească marea influență ce o au asupra malaiezilor, în mijlocul cărora se bucură de adânci simpatii, în urma propagandei din Tokyo.

La marginea oraşului se întinde pe un diametru de 20 de kilometri cea mai gigantică grădină botanică din lume. Aici sunt reprezentate toate speciile de plante, grupate după zone. Era chiar şi cea arctică. Aceasta din urmă, închisă într-un pavilion de sticlă şi acoperit cu bambus. Muşchiul alb şi scaieții din Groenlanda sunt bine reprezentați în aerul destul de rece al pavilionului, unde sunt enormi gheţari, conservați în mod artificial. Din loc în loc câte-o alee cu arbori pitici din Japonia de-un colorit foarte variat. Pe câteva bănci ascunse pe jumătate printre aceşti arbori pitici, se vedea câte-o familie japoneză cu copiii lor, în kimonourile care purtau toate culorile florei dimprejur. N-am văzut niciodată ceva mai atrăgător.

Câteodată întâlneam malaiezi cu familiile lor, din clasa avută, îmbrăcați după modă. Bărbați, cum am spus, zvelți ca paltinii, dar femeile urâte de mama focului. Cele mai multe grase, cu buze groase şi forme disproporționate, - nişte mâini de măcelari, strânse în bățări de aur şi platină.

Grădina e împărțită după reprezentanții diferitelor

zone. Înaintea noastră se-nalță uriaşi arbori ai zonei tropicale, nucul de cocos şi platani înfăşurați în liane uriaşe. Specii diferite de abanoşi, banani, palmieri de toate speciile şi mahagoni. Această zonă e cea mai interesantă şi bogată. Fructe sunt la tot pasul, însă nu le poți lua din pom, decât dacă au căzut. Peste tot sunt păzitori, care nu permit pătrunderea în parc a populației malaieze, din cauză că devastează pomii şi fură fructele.

Către seară, când toată lumea fu pe vapor, între legionari se discută o noutate, care produse mult haz şi anume câțiva legionari veniră cu o veste, căreia la început nu prea îi dădea nimeni crezământ, dar pe care ne-o confirmă căpitanul vaporului: un agent al unei societăți din oraş a făcut propunere legionarilor noştri, că acei care vor fi aflați buni şi se vor învoi, în schimbul unei sume de bani, destul de mari, să rămână în peninsula malacă, pentru îmbunătățirea rasei. Nu s-a învoit nici unul, unii de ruşine, alții fiindcă erau prea departe de casă.

După ce vaporul se aprovizionă cu cărbuni şi alimente, ridicarăm ancora şi străbătând prin strâmtoarea dintre Malacca şi insula Sumatra - unde după afirmațiile olandezilor se mai află mulți oameni sălbatici, intrarăm în Oceanul Indian - cel mai viforos dintre toate şi nu ne-am mai oprit până la Colombo în Ceylon.

Aici au bântuit călduri mari, iar răul de mare de abia acum începu să se simtă cu adevărat. De două, trei ori pe zi ne scăldam, dar apa era caldă. În caiută, cu tot ventilatorul, te înăbuşeai. Afară pe bord era prea cald. Din clima extrem de rece a Siberiei, ajungând în zona tropicală, ne simțeam ca peştele pe jar.

Pe lângă căldură, furtuni grozave făceau ca vaporul nostru să fie jucăria valurilor. Atunci toată lumea trebuia să părăsească bordul vaporului, altfel puteai aluneca în apă. Vaporul se ridică aproape vertical pe spinarea valurilor, în vârf sta o clipă, apoi botul i se înfigea în apă şi luneca iarăşi în prăpastia de ape, pentru ca mai apoi să se ridice din nou.

Stând pe spate în patul din caiută, trebuia să te legi, ca să nu cazi. Când vaporul se avânta în prăpastie, aveai senzația că un gol ți se face în piept şi inima nu mai bate. Peste 8 zile ajunserăm la Ceylon şi acostarăm în portul Colombo.

Colombo, unul dintre cele mai bogate oraşe mondiale, e centrul principal de unde se exportă în toate colțurile lumii ceaiul, care atât în cantitate, cât şi calitate rivalizează cu cel chinez. Erau numai câteva străzi compacte, cu mari case comerciale şi câteva bazaruri orientale, care serveau mai mult populației indigene, încolo erau tot edificii aparte, împodobite cu tot ce arhitectura a dat mai frumos omenirii, şi după gustul stăpânilor.

Castele indiene cu acoperişul plan, de marmură albă, atât de strălucitoare în lumina puternică a soarelui că îți lua ochii, înconjurate de palmieri de Mesopotamia. Fântâni arteziene aruncau apa în diferite figuri, iar mărgelele

Colombo, strada York

de apă luau culoarea roşie-verde sau roză, după reflexul unor sticle colorate, aşezate la diferite înălțimi.

Indienii, popor mândru şi inteligent, stăpân al unei culturi naționale seculare şi dotat cu un izvor nesecat de energie, au ajuns la o bună stare materială, cum nici în vremurile absolutei lor independențe n-au avut-o. Stăpânirea engleză s-a interesat şi de creşterea acestui popor. Universități naționale şi engleze sunt în câteva oraşe, iar legile şi datinile, care n-au fost atinse de englezi, au fost întrucâtva reformate, dar numai acelea care se abăteau prea mult de la preceptele religiei creştine.

E adevărat că indienii sunt stăpâniți de prinții indieni numiți „Radja", dar şi aceştia se conformează instrucțiilor viceregelui Indiilor.

Tinerii indieni mai cu dare de mână studiază la universitățile din Oxford şi Paris. Mulțumită lor, în India engleză s-a născut un curent foarte democratic. Prea era

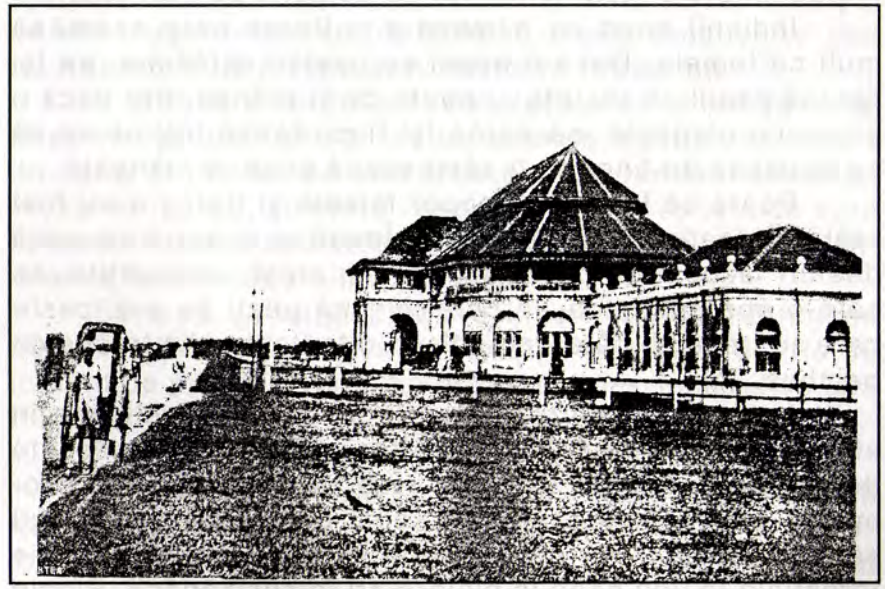

Vedere din Colombo

sărac şi incult poporul de jos. Mulţumită marilor lui scriitori, care s-au pus în fruntea mişcării pentru emanciparea poporului de jos, latifundiarii şi-au împărţit bunurile lor între cei care le-au lucrat totdeauna şi care sunt viitorul ţării independente de mâine.

Mişcările naţionale contra englezilor sunt la ordinea zilei dar deviza care domneşte azi în India e ca să se asigure poporului mijlocul de-a trăi cinstit, apoi se vor gândi la independenţa politică. Au profesori, medici şi scriitori cu renume universal, au ofiţeri în armată – aceştia, e adevărat, n-ajung ranguri superioare, care se dau englezilor – au comercianţi bogaţi, cu un cuvânt au tot ce-i trebuie unei naţiuni ca să poată trăi independent.

Obosiţi de căldura înăbuşitoare, intrarăm în parcul Împărătesei Victoria, unul dintre cele mai splendide din lume. Cactuşi uriaşi, cu florile lor roşii, formează un arc de triumf la intrarea într-o alee, care pe de-o parte era împodobită cu crizanteme, iar de cealaltă cu mimoze.

Indienii spun ca mimoza e o floare care seamănă mult cu femeia. Dacă o apuci cu gesturi grobiene, ea îşi pleacă capul cu tristeţe şi poate că şi plânge, dar dacă o prinzi cu gingăşie, ea parcă îşi încordează toţi nervii să se lipească de tine, să-ţi zâmbească şi să te mângâie.

Poate că la nici un popor femeia şi florile n-au fost atât de idealizate ca la indieni. Înaintea noastră se-nalţă dealuri acoperite cu cedri şi chiparoşi, despărţite de câte-o apă cristalină, în care mişună peşti de aur, peste care se trece pe câte-un podişor, o fantezie, din trestie de bambus.

În boschete de roze stau tupilate mici pavilioane în stil indian şi chinez, fântâni arteziene secrete, mascate de tufişuri, în umbra cărora e vreo bancă de odihnit. Momit de umbra deasă, vrei să scapi de arşiţă, şi să cauţi să te odihneşti. Dar nici nu te-ai aşezat bine, şi o ploaie torenţială te udă până la piele. Sari în sus zăpăcit. Ploaia a stat ca prin minune.

De aici, ajungem pe un platou care servea pentru

tot felul de sporturi, de călărit, curse de biciclete, automobile, exerciţii gimnastice, etc. Câteva echipe de tineri indieni jucau fotbal.

Dar iată că se apropie de noi un indian, ţinând de mână un băieţaş, cam de vreo 12 ani. Ne întreabă dacă dorim să cunoaştem arta lui de fachir. Se-nţelege că l-am rugat să ne arate ceva. El îşi puse jos geamantanul, din care scoase un beţigaş de fildeş, în jurul căruia se încolăcea o viperă, cu ochii de smarald.

– Ei bine, domnilor, dumneavoastră aţi trecut prin parcul Victoria şi aţi văzut cele mai frumoase roze ale noastre, începu el. Voiţi ca înaintea noastră, pe nisipul acesta, să vedeţi crescând un astfel de boschet de roze? Ei bine, priviţi colea, şi ne arătă cu beţigaşul jos pe nisip – vedeţi, a răsărit deja... vedeţi? Întreba el.

– Da, vedem.

Într-adevăr un lăstar verde şi atât de crud se vedea înălţându-se din nisip. Creşte tot mai tare, se ramifică şi i se văd mugurii. Iată că frunzele se desfac încetişor şi nici nu trecură câteva clipe şi fu verde în întregime.

– Şi rozele vor înflori, zise fachirul. Cu beţigaşul atinse vârful lujerilor mai înalte, care se legănau ca bătute de vânt, şi iată că se văd crescând pe rămurele, boboci verzui-lungăreţi, cu vârful roşu al rozei, ce se întinde spre lumină. Petalele se desfac şi iată că rozele în toată splendoarea lor se arătară ochilor noştri.

Eu cred că nimeni nu s-a îndoit că acest fenomen nu-i real. Fu însă de ajuns un gest din beţigaş, şi totul fu înghiţit de pământ. Când ne dezmeticirăm, fachirul se uită întrebător la noi.

– Mai arată-ne ceva, a fost splendid!

– Iată, domnilor – şi cu bâtul ne arătă în sus – vedeţi scara aceasta? urmând cu ochii după beţigaş, vedem într-adevăr o scară, ca toate scările cu fuscei, de vreo opt metri înaltă şi ţinută de fachir cu o mână.

– Acum fără să o ţin, copilul meu se va urca până în vârful ei, fără să cadă. Deodată vedem pe copilul fachiru-

lui urcându-se pe scară, care parcă se clătina sub el dar păşea sigur din fuscel în fuscel până în vârf, unde se puse călare.

– Acum băiatul meu va cădea – o înălțare a beţigaşului şi deodată vedem căzând cu capul în jos şi se loveşte de ceva tare, şi nenorocitul îşi zdrobi craniul.

– Ah! gemu unul dintre noi, e grozav. Aţi văzut, domnilor? întrebă un altul.

Un semn din beţigaş şi scara dispăru, iar copilul sta tot ca mai înainte, unde l-am lăsat la început. Admirarăm această artă a fachirilor, care îţi ordona să vezi ceea ce voiesc ei, orice ar fi, dar e frumos şi interesant şi nici un moment nu te îndoieşti că totul este altfel decât s-a arătat.

Mulţumiţi că văzurăm şi fachiri, încărcaţi de ananas şi struguri, ne îndreptarăm spre vapor, unde ne aştepta altă surpriză. O droaie de copilaşi erau în jurul vaporului şi cereau câte-o monedă, pe care azvârlind-o în apă, se aruncau după ea cu capul în jos şi într-un moment apăreau cu moneda între buze. Nu totdeauna aceşti curajoşi copii-scafandri îşi pot exercita meşteşugul lor. În săptămâna trecută, după cum povestesc ei, unul a fost spintecat în două de o balenă răpitoare.

În seara aceleiaşi zile părăsirăm Colombo şi, înfruntând furia valurilor, ne îndreptam spre golful arabic. În vecinătatea insulei Socotra, la sudul Arabiei, căldura atinse punctul culminant. Până aici, cel puţin noaptea, mai puteam răsufla aerul mai răcoros, de acum s-a sfârşit. Dinspre Sahara bătea un vânt atât de fierbinte, că nu era chip de trăit, dar ne mângâiam, că în curând vom trece şi peste această zonă. Plutim pe lângă malul bogat în verdeaţă al Arabiei fericite. Curmali şi palmieri îşi înălţau siluetele spre cerul veşnic albastru.

Cu noi călătorea şi un medic turc din Constantinopol, fost prizonier în Siberia, şi a intrat mai târziu în legiunea noastră. La vederea malurilor Arabiei, izbucni în plâns, poate de bucurie, dar şi de regret; el auzise de împărţirea

imperiului turcesc. Dar iată şi malul african, pe înălţimea căruia străluceau la soare corturile armatei engleze de ocupaţie.

Fără a ne opri în Aden, trecem prin strâmtoarea Bab-el-Mandeb şi intrarăm în Marea Roşie. Credeam că fierbinţeala va scădea, dar până la înălţimea oraşului Mecca, o ţinu fără întrerupere. Pârjoliţi de soarele fierbinte şi bătuţi de vântul sărat al mărilor, luarăm toţi culoarea bronzului şi era cât pe aici să nu ne mai cunoaştem.

Începând de la Djdda, marea se îngustează tot mai mult şi iată că trecem prin locurile, unde, spun evreii că ar fi trecut cu Moise din Egipt.

În sfârşit, iată-ne ajunşi la vestitul canal de Suez, care a scurtat drumul în Europa cu aproape 25 de mii de kilometri. Acest canal fu construit la propunerea celebrului inginer francez Lesseps. Lucrările au început în anul 1858 şi au durat 11 ani. În 1869, cu mari serbări, trecu primul vapor din Marea Mediterană în cea Roşie. E lung de 160 kilometri şi lat de 70-100 metri. A costat un miliard şi jumătate de lei.

Două vapoare mari nu pot trece alături, de aceea staţiunile sunt dese cu bazine adânci, care pot primi două-trei vapoare şi circulaţia să nu sufere nici o întârziere. Câteva drage curăţă neîncetat nămolul adus de valuri, cu deosebire din Marea Roşie.

Lăsăm în dreapta noastră orăşelul Port-Said, şi intrând în Mediterană, căpitanul vaporului ne spune că la Alexandria, în Egipt, vom schimba vaporul.

Trecem pe lângă Abukir, unde amiralul Nelson nimici în 1798 flota franceză, şi intrarăm în portul Alexandriei, cu vechiul oraş întins pe malul apei, care a văzut veacuri de-a rândul atâţia bărbaţi celebri, care i-au călcat pământul.

Alexandria poartă numele întemeietorului ei, Alexandru cel Mare, ale cărui oseminte, aduse din Siria, se odihnesc aici. Oraş bogat şi dezmierdat de valurile albastre ale Mediteranei, cu aerul dulce şi moale ca şi catifeaua,

a fost după întemeierea sa, centrul ştiinţelor şi comerţului lumii vechi.

Din vechiul oraş n-au mai rămas decât ruine, ca o mărturie a vremurilor trecute. În noaptea caldă, scăldată în lumina de lună, gândurile te fură şi te poartă prin vremuri demult apuse. În port, în locul vapoarelor, care otrăvesc aerul cu fumul lor şi tulbură liniştea cu şuieratul sirenelor, stăteau pe vremi frumoasele şi elegantele corăbioare feniciene şi greceşti, încărcate cu purpură şi miresme mirositoare, iar triremele romane, mânate de braţe vânjoase ale sclavilor, vegheau ca liniştea să domnească pe toate mările imperiului.

Mormane de ruine parcă se reclădesc în somptuoase palate, prin care vezi trecând cu paşi uşori şi legănându-se ca o trestie, frumoasa şi vicleana regină Cleopatra, care vrăji cu farmecul ei pe Antonius, trimisul Romei, ajuns stăpân pe oraş, prin trădarea Cleopatrei. Dar adevăratul stăpân rămase totuşi ea, iar Antonius sclavul ei. După înfrângerea lui, ea încercă să-l subjuge şi pe Octavian, dar

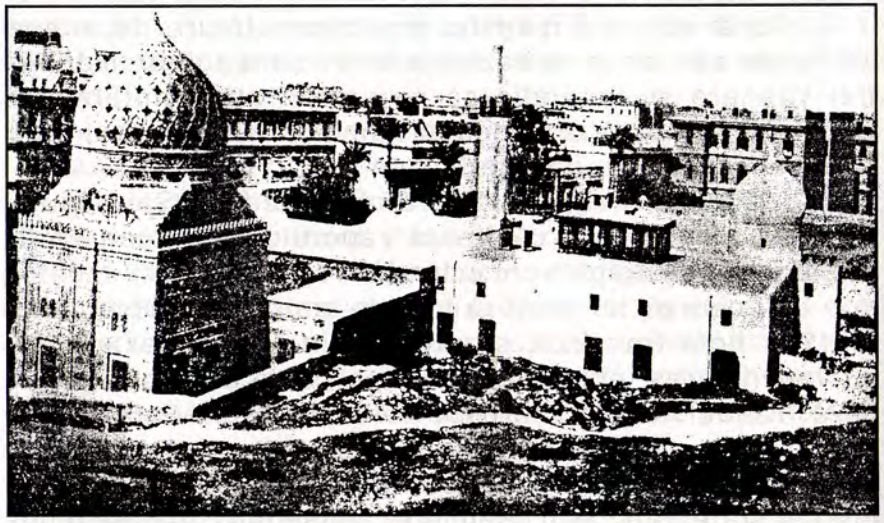

Alexandria (Egipt)

acesta nici n-a voit măcar s-o vadă şi dădu ordin s-o lege după carul lui de triumf şi să fie adusă la Roma. Disperată se lăsă să fie muşcată de-o viperă şi muri.

Aceste ziduri au văzut şi urmele marelui corsican, care după înfrângerea mamelucilor la piramide, ajunse stăpânul pustiului african.

Englezii au modernizat această ţară, dar domnia lor se poate socoti ca finită. Arabii, cuceritori ai acestui oraş şi provincii, prin viteazul Omar, în mai puţină vreme de cum socotim noi, vor fi de tot independenţi. Printre vapoarele poposite în port, zărirăm fluturând în vârful unui catarg şi tricolorul nostru. Era un vas de transport încărcat cu păpuşoi.

Oraşul întreg e aşezat la delta Nilului, pe o fâşie de pământ, formată de mare şi gura Nilului, pe o fâşie de pământ, formată de mare şi gura Nilului. E interesantă mai cu seamă partea locuită de arabi, şi marile bazare, unde întâlneşti nubieni – negri şi voinici – cu brăţări de fier la mâini şi picioare, purtând pe umeri o cobiliţă de care atârnă două coşuri cu fructe, ananasul, curmalele şi bananele sunt cele mai principale, apoi etiopieni, ducând cu ei o întreagă tarabă, cu figuri de fildeş şi chihlimbar. Sunt şi mulţi evrei, care poartă şi ei fesul musulman, ca să-şi poată vinde marfa arabilor.

Alexandria, metropola religiei musulmane în Egipt îşi înalţă minaretele moscheelor în zarea albastră. Sute de minarete şi cupole, acoperite cu mari plăci de aur masiv şi majolică albastră, sunt de-o frumuseţe ca în poveşti. Cele mai multe sunt de marmură albă, scăldate în orbitoarea strălucire a soarelui african. Moscheile musulmane sunt cele mai frumoase podoabe ale Alexandriei.

Puternică şi adâncă e credinţa islamului şi veacuri de-a rândul muezinii vor anunţa din înălţimea minaretelor spre cele patru vânturi versetul din Coran: "Dumnezeu e mare, înafară de Dumnezeu nu există altul. Veniţi la slăvire! Veniţi la pocăinţă! Dumnezeu e mare şi nu există altul înafară de El, iar Mohamed e profetul lui" .

Prin praful ulițelor adus de vântul african trec în pas domol caravanele de cămile, încărcate cu mărfuri, ținându-şi sus capul mândru şi împodobit cu multe mărgele albastre. Fiecare are un clopoțel cu sunet deosebit, producându-se astfel o simfonie ciudată şi mistică ca şi pustiurile africane.

În ziua următoare ne îmbarcarăm pe un alt vapor, sub pavilion englez, venit din Londra cu personal sanitar şi cam un pluton de surori de caritate, pentru spitalele engleze din Lemos şi Galipoli. Erau ca nişte sperietori, cu ochii de-un albastru spălăcit, cu gene scurte sau rare şi cu nişte guri ca ştiucile, înarmate cu dinți mari ca sâmburii de bostan.

Privind la ele, mi-am adus aminte de un scriitor indian, care caracterizând femeile tuturor popoarelor, despre englezoaice, scrie următoarele:

„Deoarece englezii iubesc mult mările şi caii, îmbrățişările femeilor lor aducându-le aminte de apa mărilor, iar dinții lor mari să le reamintească caii lor de curse."

De obicei, în fiecare seară taraful nostru de lăutari cânta pe bord, şi din când în când se improviza câte un mic bal. În prima seară, englezoaicele n-au voit să ia parte, spre bucuria rusoaicelor – soțiile voluntarilor noştri – dar încetul cu încetul, gheața se rupse şi dintr-a doua seară nu se mai refuzară să ia parte la balurile noastre. Timp de şase zile, până în Constanța, atâta le-au zăpăcit românii, că multe ar fi preferat să rămână în țară.

Trecem prin frumoasele insule greceşti ale arhipelagului. Unele pline de verdeață, cu livezi de măslini şi portocali, altele stâncoase, care servesc ca loc de odihnă pentru păsările acvatice.

În ziua a treia intrăm în strâmtoarea Dardanelelor sau Helespontul antic. Malurile sunt foarte aproape şi de ambele părți intrarea în strâmtoare e străjuită de puternice forturi turceşti, care însă, în urma păcii de la Versailles, fură ruinate. Ambele maluri erau pustii, numai ici

şi colo câte un arbore singuratic şi serveau mai mult ca izlaz pentru vite. Trecem pe lângă sate răsfirate pe maluri sărăcăcioase şi triste.

Lăsăm Galipoli la stânga noastră şi intrăm în Marea de Marmara cu mult mai largă, dar totuşi malurile se văd amândouă. Aici staționa o întreagă flotă de război a aliaților. Şase dreadnougturi, coloşi de metal, dintre care unul purta stindardul japonez.

Trecem pe lângă ele şi curând vedem că malurile se apropie tot mai mult şi înaintea noastră se desfăşoară cea mai frumoasă panoramă ce am văzut în viață: Stambulul sau Constantinopolul.

N-am debarcat în Constantinopol dar cred că impresia ar fi cu mult mai palidă, dacă am fi văzut din apropiere palatele somptuoase şi mizeria cartierelor sărace. De pe Bosfor, însă, îți rămâne o impresie de neuitat, fantastică şi plină de vrajă, mai cu seamă, dacă cineva îți poate da şi unele explicații.

Am avut noroc cu doctorul nostru turc, care nu putea să-şi ascundă fericirea că, după şase ani de pribegie, putea să-şi revadă frumosul Stambul, nevasta şi copiii. Primul lucru ce ni-l arătă fu casa şi grădina lui, de pe malul asiatic. Şi privea doctorul cu binoclul cu atâta neastâmpăr la casa lui, de unde în tot momentul aştepta să iasă copiii zburdalnici şi să alerge în grădina din dosul casei, umbrită de chiparoşi înalți.

De la locul unde ancorarăm se vedea bine pe malul european Hadjia-Sofia. Un monument celebru al vremurilor de mult trecute, cu cupole înalte, rotunde, împodobită, la cele patru puncte cardinale, cu patru minarete zvelte ca sulițele. Nu departe de ea, era o altă moschee, în stil maur, de-o frumusețe ca-n basme, încercuită cu opt turnulețe. Pereții ei erau de majolică albastră, încrustată cu flori de aur.

Ne arătă apoi palatul sultanilor, care acum era văduvit de stăpânii care îl părăsiră pentru totdeauna. Doctorul ne da indicațiile necesare.

– E palat blestemat, aşa spune poporul nostru, pentru că în frumoasele nopţi cu lună, valurile de argint ale Bosforului adeseori au înghiţit prinţi şi prinţese, care au avut nenorocul să calce pragul acestei tainice clădiri, aducătoare de multă glorie, dar şi de multe nenorociri.

Pe malul asiatic e oraşul Scutari, cu case frumoase, albe, ascunse în fondul întunecat al grădinilor de chiparoşi.

Dar cea mai frumoasă privelişte a Constantinopolului o putem vedea numai noaptea, când totul se îmbarcă în haina mistică a luminii de lună. Atunci e o feerie, un vis pe care n-ai să-l mai vezi niciodată în viaţă. Întreg farmecul acesta îl dau minaretele nenumărate, palatele albe de marmură, siluetele negre ale chiparoşilor şi Bosforul, care n-are pereche în toată lumea. Deasupra, bolta albastră-închis, semănată cu mii de stele, care se oglindesc in fundul Bosforului.

În zorii zilei ridicarăm ancora şi încet, încet ne apropiem de Marea Neagră. La ieşire, pe malul asiatic, se văd ruinele forturilor care ţineau închisă această strâmtoare pentru toţi aceia care visau stăpânirea acestui oraş dar, mai cu seamă, pentru ruşi.

Îndată ce intrarăm în Marea Neagră, vaporul ne dădu de ştire cu scârţâiturile sale. Nu mai era Mediterana liniştită şi maiestuoasă ca o regină, nici Daradanelele ca o oglindă. Marea Neagră era turbată şi urâtă. Apa ei întunecată-verzuie îţi făcea impresia unui câmp frământat, unde nu se află decât văi şi dealuri.

După o zi întreagă de chinuri, pentru că-i un chin să călătoreşti pe această mare, după treizeci şi opt de zile de călătorie, în ziua de 6 iulie 1920, intrarăm în portul Constanţa.

Când voluntarii noştri puseră piciorul pe pământul ţării româneşti, mulţi l-au sărutat cu lacrimi în ochi. Ne aşteptam la o primire, dacă nu strălucită, cel puţin amabilă, din partea ţării noastre. Dar iată că o deputăţie din autorităţile stăpânirii – după ce am fost încartiruiţi

în lagărul de carantină – somează legiunea să-şi predea armele. Atât ofiţerii cât şi soldaţii erau consternaţi. Aşadar, erau priviţi ca duşmani, ca oameni periculoşi, aceia care şi-au pus totul în cumpănă pentru ţara lor!

Un batalion care ajunsese primul în acest lagăr binefăcător şi-a predat armele, dar când şi al doilea fu somat, acesta refuză categoric şi numai după câteva telegrame schimbate cu primul ministru şi cu ministrul de război, armele fură înapoiate şi după două săptămâni veni ordinul din Bucureşti să ni se facă primirea oficială.

Comandantul Corpului V de Armată primi defilarea legiunii, după care urmă banchetul, cu toasturile nelipsite, în care se preamăreau faptele noastre de pe tărâmuri depărtate. Aici cunoscui şi pe prietenul colonelului Bogatnou, pe colonelul Fortună, despre care îmi povestise el. Era comandant al regimului 34 infanterie.

În sfârşit, iată-ne în Bucureşti, metropola României Mari. Cu toate străzile lui strâmte şi cu relicvele destul de pronunţate ale Levantului, mi s-a părut cel mai frumos oraş din lume, pentru că era cetatea noastră, a tuturor românilor.

Legiunii noastre i-a fost hărăzit de soartă să audă cel dintâi „Bine aţi venit!" de pe buzele celui mai bun şi primului român dintre români, a M. S. Ferdinand I, care primi defilarea acestei mâini de voinici.

Deja înainte de această ceremonie, aghiotantul regal domnul baron Sbârcea a adus la cunoştinţa maiorului Chiticeanu, comandantul acestor două batalioane ale noastre, să compună un tablou al ofiţerilor care au plecat din Moldova după pacea de la Bucureşti şi s-au înrolat în Legiunea Română din Siberia.

Maiorul Chiticeanu a fost ofiţer activ în armata austriacă, a ajuns prizonier la ruşi cu gradul de locotenent. În toamna anului 1918 l-am recrutat din lagăr, de care numai cu forţa l-am putut despărţi, atât de mult îl apăsau pe suflet destinul neamului, din care şi el, din nenorocire, făcea parte.

Am avut impresia că niciodată nu i-a fost mai necaz că s-a născut român decât în vremurile acelea, când l-am pus în fruntea unui batalion al oştirii româneşti.

A fost încărcat de onoruri, iar Comitetul național l-a ridicat la gradul de căpitan şi mai apoi de maior, pentru care n-a avut nici un merit, iar sosind în țară, a făcut coada colac şi l-a lăsat pe bătrânul căpitan Milovan, să prezinte legiunea.

Acestui maior i s-a ordonat să facă tabloul numiților ofițeri care l-au smuls pe dânsul din lagărul de prizonieri, pentru că – după cum spunea domnul Stârcea – M.S. Regele însuşi binevoieşte a-i decora cu cel mai înalt ordin românesc de vitejie.

Personal am întocmit acest tablou, dar maiorul meu nu l-a dus la ora fixată. Aşa că într-un târziu, ne spune că nu l-a aflat acasă pe baronul Stârcea.

S-a amânat deci „recunoştința patriei" pentru acei fii ai ei care, în momente grele, când neamul nostru ajunsese la răscruci, au făcut mai mult decât poate au făcut puterile lor - şi s-a amânat până în ziua de azi.

După ceremonie a urmat banchetul la care între demnitarii mari ai țării era ministrul de război domnul general Răşcanu, regretatul Tache Ionescu, O. Goga şi alții, iar colonelul Kadletz îşi ținu discursul său frumos în româneşte.

Ministrul de război făcu propunerea că acei ofițeri care doresc să rămână la serviciul activ în armată să-şi înainteze cererile imediat. Eu m-am prezentat colonelului Străjescu, de la secția juridică a ministerului de război şi l-am rugat să-mi clarifice situația mea în urma procesului avut.

Îmi spuse, - după ce studie dosarul procesului meu – că întreg faptul nu este recunoscut de jurisprudența română, fiind pedepsit pentru un fapt a cărei neîmplinire aduce după sine, nu confirmarea pedepsei mele, ci din contră, aprobarea din partea țării a conduitei mele ca român şi oştean.

Domnul maior pe acele vremuri David Popescu, fost comandant al regimului de voluntari „Avram Iancu" Nr. 3, sub al cărui comandament servisem, îmi făcu recomandările necesare şi însuşi mi-a înaintat cererea mea de activare ministerului de război.

Am fost din nou împărțit la regimentul 26 „Rovine", de unde am plecat în 1918 şi care acum se afla în Basarabia.

Înainte de a mă înfățişa la regiment am dat pe acasă, în munții mei dragi, pe care de şase ani nu-i mai văzusem. Aflai în viață pe toți cei dragi ai mei. Şi fiecare zi parcă era o sărbătoare. Românii ardeleni jubilau. Poate că niciodată atâta bucurie ca-n vremurile acestea. Tot ce-ți mai amintea fosta stăpânire, erau uniformele foştilor funcționari maghiari, pe care încă le purtau, dar încolo, se vorbea româneşte pocit, dar totuşi româneşte, pe când mai înainte, să le fi dat şi brânză de curcă şi nu ți-ar fi îngânat o iotă românească.

În munții mei, care varsă atâta aur, încă era sărbătoare, iar umbra neodihnită a tribunului Iancu, putea acum să-şi doarmă liniştită somnul etern, căci moții, dragii moți ai lui Iancu, sunt de acum stăpânii munților şi văilor. Tulnicele de pe vârful munților nu mai dau semnale de groază, ci melodia lor e moale şi lină ca a unui caval, în serile când vântul înfioră frunzişul codrilor, iar murmurul Arieşului, cu apa lui de cristal, ține isonul acestei simfonii de pace şi fericire, ce s-a sălăşluit în munții mei, bătuți de multe vijelii şi peste care a trecut atâta jale.

Fii binecuvântată Libertate, care încălzeşti cu razele tale, atât palatul superb, cât şi bordeiul umil al celor mulți şi necăjiți!

În sfârşit, iată-mă in drum spre regimentul meu pe care nu l-am văzut de doi ani. Trec de-a lungul Basarabiei – acelaşi pământ românesc, unde răsuna acelaşi grai duios ca peste Prut, şi la Briceni îmi aflu unitatea mea.

Un an cât am servit în acest regiment, am fost comandant al companiei de mitraliere, eram deci la arma

mea predilectă. Soldaţii, toţi olteni, erau buni şi deştepţi şi ocupându-te cu ei, obţineai rezultate admirabile.

Dar ca să-ţi faci datoria de comandant, nu-i deajuns să parcurgi programul de instrucţie, e nevoie şi de altă instrucţie, sufletească, pe care o dă ofiţerul din sufletul său.

Scurte convorbiri cu soldaţii, din domeniul economiei, istoriei, citirea sau povestirea faptelor bărbaţilor mari, ca exemple de virtute, îţi formează cu mult mai mult sufletul soldatului, decât o sumedenie de înşirări teoretice, cu termeni străini, care pentru el rămân un fel de „terra-incognita".

Am muncit cu râvnă şi dragoste şi astfel cei mai mulţi ofiţeri, care au avut un exemplu viu şi demn în persoana domnului general Iepure, comandant de brigadă şi mai apoi de divizie, în care era întrupat un întreg complex de însuşiri ale strămoşilor noştri: statornicia unui dac şi caracterul ferm, deschis al romanului – bărbat cult şi mai presus de toate român verde, cum rar mi-a fost dat să întâlnesc alţi şefi.

Aşteptam să-mi vină rezultatul cererii mele de activare şi iată că serveam aproape de un an şi nici nu-mi venea o veste, bună sau rea.

De trei ori am fost la Bucureşti, ca să pot avea o audienţă la ministerul de război, dar fără rezultat. Niciodată n-am putut fi primit, pentru că timpul fixat pentru aceste audienţe era prea scurt, iar eu pre mic în grad ca să-mi vină rândul. Iar şirul de ofiţeri care solicitau astfel de audienţe era nesfârşit şi spre nenorocul meu, tot ofiţeri superiori. De trei ori m-am reîntors în fundul Basarabiei, fără a-mi clarifica situaţia.

În sfârşit, a patra oară, după multă insistenţă, un căpitan din ministerul de război, îmi caută actele şi-mi spune că cererea mea de activare n-a putut trece, deoarece am dat-o în calitate de locotenent, pe când în registrele armatei figuram numai ca sublocotenent.

Aşadar gradul de locotenent, dat de Republica

Franceză nu mi se recunoaşte. Plecând la regiment, găsesc o altă hârtie şi anume că trebuie să restitui suma de 10 mii lei, diferenţă de soldă, dintre aceste două grade. În urma unei circulări, împreună cu mai mulţi ofiţeri ardeleni am fost demobilizat în luna mai 1921. Astfel se sfârşi cariera mea militară în armata română.

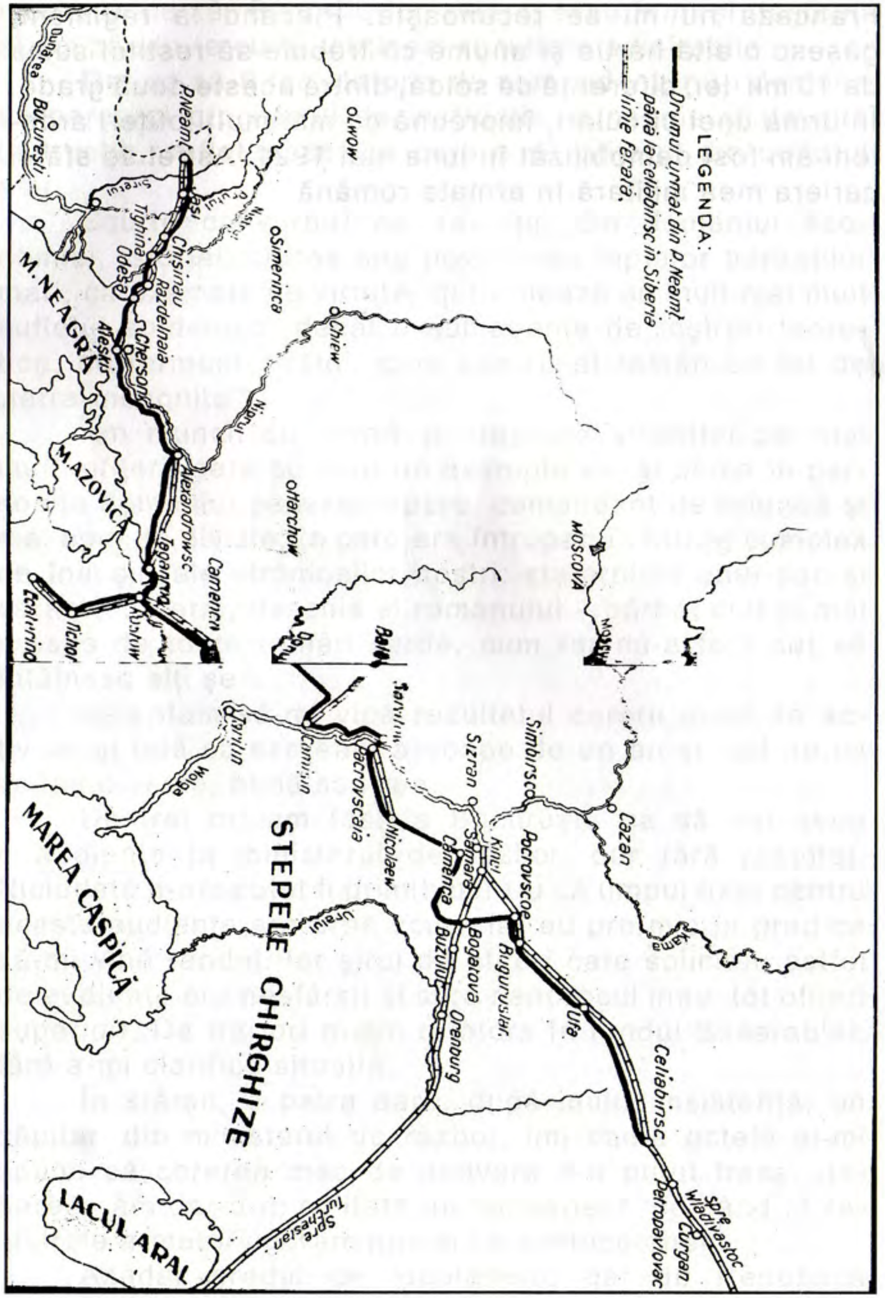
LEGENDA:
Drumul urmat din P. Neamț până la Celiabinsc în Siberia
linie ferată.
M. NEAGRĂ
M. AZOVICA
MAREA CASPICĂ
STEPELE CHIRGHIZE
LACUL ARAL
Dunărea
București
P. Neamț
Iași
Siretul
Prutul
Nistrul
Chișinău
Tighina
Odesa
Razdelnaia
Cherson
Aleșkii
Niprul
Chiew
Simerinca
Alexandrowsc
Iegannia
Camenca
Otharchow
Moscova
Cazan
Simbirsco
Sizran
Samara
Nicolaew
Pocrovscaia
Pocrovscoe
Bogatova
Buzuluc
Orenburg
Buguruslan
Ufa
Celiabinsc
Petropavlovac
Curgan
spre Wladivastoc
spre Turchestan
Volga
Uralul
Kama
Camișin
Țarițin

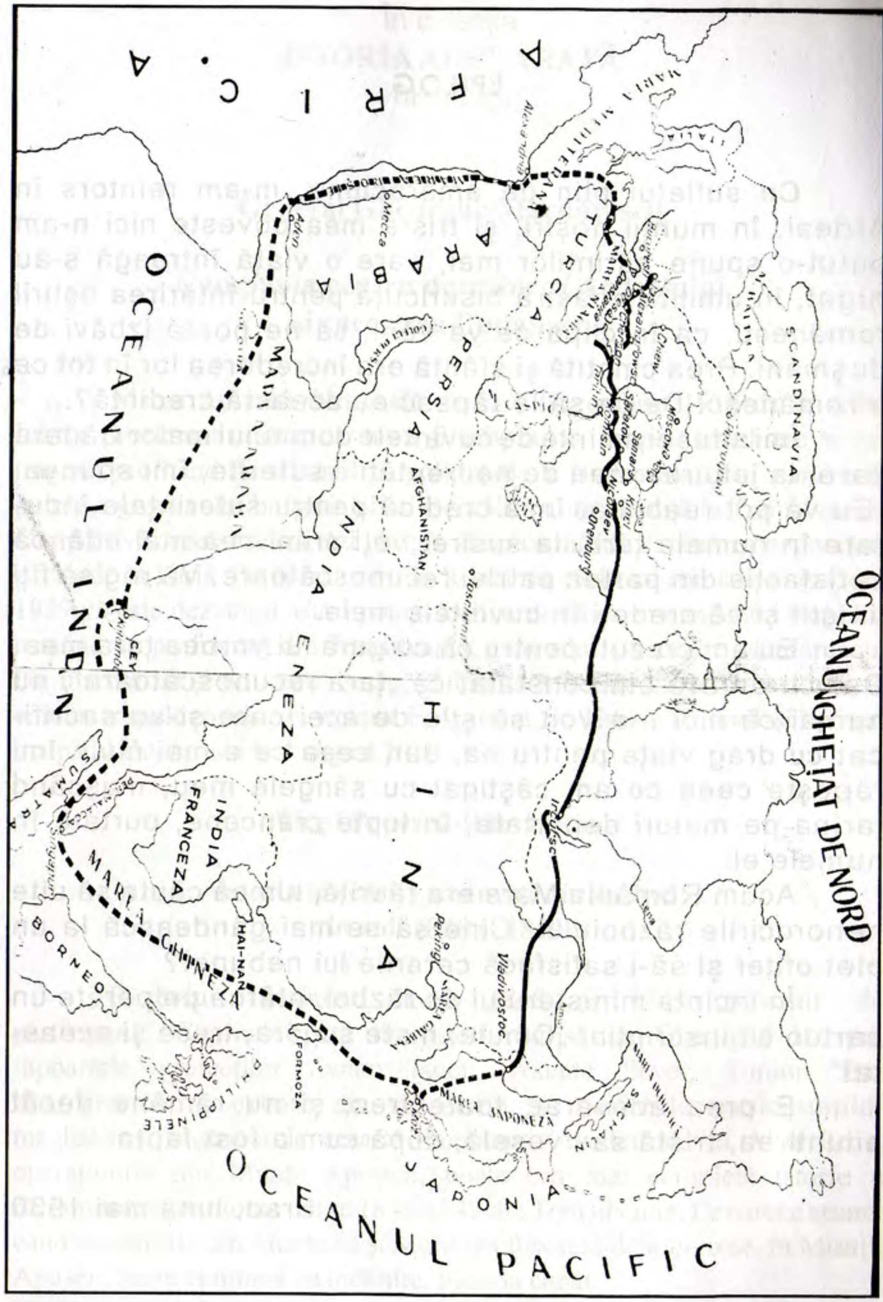
A F R I C A
ARABIA
TURCIA
PERSIA
AFGHANISTAN
INDIA
INDIA FRANCEZA
CHINA
JAPONIA
SCANDINAVIA
ITALIA
MAREA MEDITERANĂ
MAREA NEAGRĂ
MAREA ROȘIE
MAREA ARABIEI
MAREA CHINEZĂ
MAREA JAPONEZĂ
MAREA GALBENĂ
OCEANUL INDIAN
OCEANUL PACIFIC
OCEANUL ÎNGHEȚAT DE NORD
CEYLON
SUMATRA
BORNEO
FILIPINELE
FORMOZA
HAI-NAN
SACHALIN
Aden
Mecca
Alexandria
Odesa
Cherson
Alexandrowsc
Chiew
Moscova
Samara
Orenburg
Irkutsk
Lena
Amur
Vladivostoc
Peking

EPILOG

Cu sufletul plin de amărăciune, m-am reîntors în Ardeal, în munții noştri, şi trista mea poveste nici n-am putut-o spune părinților mei, care o viață întreagă s-au rugat, în umilita noastră bisericuță pentru întărirea oştirii româneşti, ca în clipa ce va veni, să ne poată izbăvi de duşmani. Prea cinstită şi sfântă era încrederea lor în tot ce e românesc! De ce să le răpesc eu această credință?...

Îmi adusei aminte de cuvintele domnului maior Cădere care, la jeluirea mea de nedreptățile suferite, îmi spunea: „Eu vă pot reabilita, însă cred că pentru suferințele îndurate în numele țării, la sosire, veți primi cea mai adâncă satisfacție din partea patriei recunoscătoare. Vă rog să fiți liniştit şi să credeți în cuvintele mele."

Eu am crezut, pentru că cu gura lui vorbea țara mea. Dar cu durere am constatat că „țara recunoscătoare", nu numai că nici n-a voit să ştie de acei care şi-au sacrificat cu drag viața pentru ea, dar, ceea ce e mai mult, îmi răpeşte ceea ce am câştigat cu sângele meu, muşcând țarina pe maluri depărtate, în lupte crâncene, purtate în numele ei.

Acum România Mare era făurită, lumea căuta să uite nenorocirile războiului. Cine să se mai gândească la un biet ofițer şi să-i satisfacă cererile lui nebune!?

În incinta ministerului de război, atârna pe perete un carton cu inscripția: „Omule, nu te supăra, trece şi aceasta!"

E prea adevărat, toate trec, şi nu rămâne decât amintirea, tristă sau veselă, după cum a fost fapta.

Brad, luna mai 1930